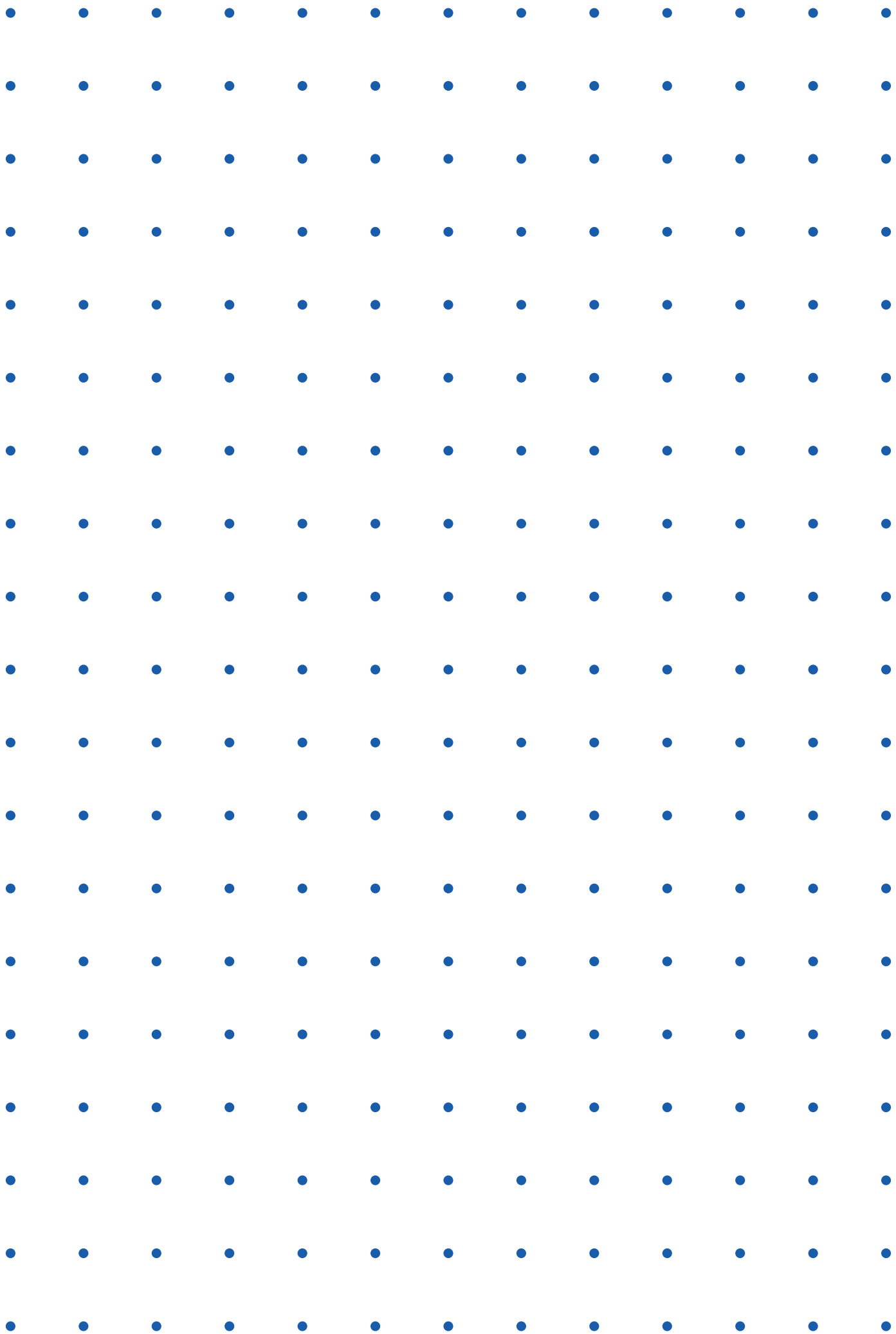

Program hospodárskeho
rozvoja a sociálneho
rozvoja mesta Martin
na roky 2024 – 2031

MARTIN

Obsah

Uvod	5	2.5.3 Cestovný ruch	80
Analytická časť	7	2.5.4 Cezhraničná a medzinárodná spolupráca	87
1. Všeobecná analýza	8	3. Trendy rozvoja	89
1.1 Administratívne usporiadanie a sídelná štruktúra	8	4. SWOT analýza	92
1.2 Prírodné danosti	9	Strategicko-programová časť	99
1.3 Pôdne pomery	10	Strategicko-programová časť	100
1.4 Demografické pomery	11	PRIORITA 1: Plné využitie miestneho potenciálu	110
1.5 Hospodárenie samosprávy	13	PRIORITA 2: Podpora miestnej ekonomiky	117
2. Analýza dát podľa tematických oblastí	17	PRIORITA 3: Rozvoj miestnych služieb	121
2.1 Ekonomika, vzdelávanie a inovácie	17	PRIORITA 4: Lepšie spravovanie mesta a vecí verejných	134
2.1.1 Ekonomické pomery, podnikanie a prosperita	17	Finančno-realizačná časť	137
2.1.2 Vzdelávanie a inovácie	22	Prílohy	151
2.1.3 Práca s mládežou	34	Príloha 1: Zásobník projektov mesta Martin k 30. 11. 2023	152
2.2 Životné prostredie a klimatická zmena	35	Príloha 2: Vzorový formulár ročnej správy o implementácii PHRSR Mesta Martin na roky 2024 – 2031	153
2.2.1 Integrovaný manažment krajiny a územné plánovanie	35	Príloha 3: Vyhodnotenie participatívneho prieskumu s verejnou nosťou v rámci prípravy Integrovannej územnej stratégie UMR Martin do roku 2030	154
2.2.2 Ochrana prírody a krajiny	36	Príloha 4: Zoznam členov pracovných skupín a osôb participujúcich na príprave dokumentu PHRSR Mesta Martin na roky 2024 – 2031	155
2.2.3 Sídelná zeleň a verejné priestranstvá	37	Príloha 5: Prioritizácia špecifických cieľov Strategicko – programovej časti PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 členmi pracovných skupín	158
2.2.4 Ovzdušie	38	Príloha 6: Akčný plán pre rok 2024	161
2.2.5 Vodný manažment	39	Východiskové dokumenty	165
2.2.6 Odpadové hospodárstvo	41	Vysvetlenie použitých skratiek	166
2.2.7 Environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета	47		
2.3 Infraštruktúra	47		
2.3.1 Dopravná infraštruktúra	47		
2.3.2 Preprava osôb	53		
2.3.3 Technická a energetická infraštruktúra	58		
2.3.4 Moderná samospráva a digitálna infraštruktúra	59		
2.3.5 Informačná infraštruktúra	60		
2.4 Sociálna stabilita	61		
2.4.1 Zdravotná starostlivosť	61		
2.4.2 Sociálna starostlivosť a sociálne služby	62		
2.4.3 Bývanie	66		
2.4.4 Bezpečnosť a civilná ochrana	68		
2.5 Identita a sebestačnosť	70		
2.5.1 Kultúra	70		
2.5.2 Šport	76		

484

Turčianske
Kľačany

218

R3

18

Vrútky

Priekopa

Záturčie

Nový Martin

Košúty II

Košúty I

Sever

Stráne

Podháj

Martin

Centrum

Tomčany

Jahodníky

Ladoveň

Bystrička

65D

65

Dražkovce

Bôry

477

Kopanica

Dolný

Úvod

Mesto Martin je administratívnym sídlom okresu Martin, ktorý je súčasťou Žilinského samosprávneho kraja. Je zároveň prirodzeným regionálnym centrom a sídelným jadrom regiónu Turiec, ako aj funkčným centrom územia udržateľného mestského rozvoja Martin (ďalej ako UMR Martin), ktorý tvorí 10 samospráv. Mesto Martin koordinuje implementáciu Integrovannej územnej stratégie (IÚS) Martin 2030 pre toto strategické územné zoskupenie.

Mesto Martin leží v nadmorskej výške 400 m n. m. a má rozlohu 67,74 km². Administratívne je členené na 4 katastrálne územia a 7 mestských častí. Podľa Sčítania obyvateľstva k 11. 04. 2023 ho obývalo 50 881 obyvateľov.

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja (ďalej ako PHRSR) je strednodobý strategický dokument, ktorý je základným programovým dokumentom rozvoja samosprávy, spracovaný s cieľom riešiť súčasné a budúce ekonomické a sociálne problémy za efektívneho využitia všetkých zložiek jeho miestneho potenciálu (ekonomického, prírodného i demografického). Je vypracovaný na základe zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení zákona č. 309/2014 Z. z. a v zmysle aktuálne platnej Metodiky tvorby PHRSR z roku 2020.

Zodpovednosť za jeho implementáciu preberá mestská samospráva. Priebežná implementácia strategického dokumentu PHRSR je nevyhnutnou podmienkou **zlepšovania kvality života obyvateľov mesta**, ktorí majú príležitosť aktívne participovať na tomto rozvoji či už pri jeho tvorbe, priebežnej aktualizácii alebo implementácii tým, že sa zapájajú do miestnych aktivít a rozvojových projektov.

Zhrnutím analytickej časti tohto dokumentu je prehľad silných a slabých stránok mesta a príležitostí a ohrození z vonkajšieho prostredia (SWOT analýza). Dokument tiež identifikuje kľúčový potenciál rozvoja mesta, jeho aktuálne problémy, potreby a možnosti v kľúčových kompetenciách, ktoré mestská samospráva zastrešuje. V strategicko-programovej časti dokumentu je zadaná vízia a strategické ciele a tiež opatrenia a typové aktivity, ktoré vedú k ich aktívnemu napĺňaniu. Vo finančno-realizačnej časti je definovaný systém monitorovania dokumentu PHRSR a možnosti viaczdrojového financovania rozvoja vrátane Akčného plánu projektových priorít pre obdobie rokov 2024 až 2031.

Zmluvným spracovateľom strategického dokumentu PHRSR mesta Martin sa stala spoločnosť **EUPC, s. r. o.**

Spracovateľský tím:

- Odborný garant: Ing. Rastislav Horvát
- Hlavná spracovateľka dokumentu: Ing. Iveta Niňajová, PhD.
- Analytické práce: Mgr. Martin Lukáč
- Administratívna podpora: Ing. Katarína Čižmáriková

Objednávateľ:

Mesto Martin

Zhotoviteľ:

EUPC s. r. o.

November
2023

Analytická část

1. Všeobecná analýza

Mesto Martin je prirodzeným centrom **regiónu Turiec**, ktorý tvoria dva administratívne celky – okres Martin (Dolný Turiec) a okres Turčianske Teplice (Horný Turiec) ako súčasť Žilinského samosprávneho kraja. Región Turiec tvoria **4 mestá** (Martin, Vrútky, Turany v okrese Martin a Turčianske Teplice v okrese Turčianske Teplice) a 65 obcí, z toho 40 v okrese Martin.

S rozlohou 735,636 km² je okres Martin štvrtým najrozsiahlejším okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 10,8 % rozlohy kraja. Po okresoch Žilina a Kysucké Nové Mesto má okres Martin **tretiu najvyššiu hustotu osídlenia v Žilinskom kraji**.

Mesto Martin je okresným mestom a zároveň prirodzeným regionálnym centrom a **sídelným jadrom regiónu Turiec**, ako aj funkčným centrom územia udržateľného mestského rozvoja Martin (ďalej ako UMR Martin), ktorý spoločne tvorí 10 samospráv (z toho 2 mestá – Martin a Vrútky a 8 obcí – Bystrička, Diaková, Dražkovce, Lipovec, Košťany a Turcom, Sučany, Turčianske Kľačany a Žabokreky).

Kým mesto Martin zaberá z rozlohy okresu Martin 9,2%, tak počtom obyvateľov sa na okrese Martin podieľa 55,6 %.

Základné údaje k 1. 1. 2021				
	Priemerný vek	Hustota (os/km ²)	Počet obyvateľov	Rozloha v ha
Mesto Martin	43,4	775,35	52 520	6 773,67
okres Martin	42,81	128,28	94 376	73 563,58
podiel v %			55,6%	9,2%

Zdroj: SOBD 2021, ŠÚSR, ŠÚSR (DATACUBE), VBD_SK_WIN:pl5001rr

Podľa údajov z posledného Sčítania obyvateľstva, domov a bytov v roku 2021 (ďalej ako SOBD 2021) je **mesto Martin obcou s najväčšou hustotou obyvateľstva v okrese Martin**. Hodnota priemerného veku mesta Martin (43,4 roka) je vyššia ako za okres Martin (42,81 roka), kým hustota obyvateľstva na území mesta Martin (775,35 obyv. na km²) 6-násobne prevyšuje hustotu obyvateľstva okresu Martin (128,28 obyv. na km²).

1.1 Administratívne usporiadanie a sídelná štruktúra

Z pohľadu administratívneho usporiadania bol región Turiec v stredoveku spolu s Oravou a Liptovom súčasťou Zvolenskej župy. V roku 1339 vznikla samostatná Turčianska stolica (podobne ako Liptovská a Oravská), ktorá existovala takmer 600 rokov až do roku 1922 a ktorou prechádzali dôležité obchodné cesty. Vďaka tomu vznikali obce, mestechá a strážne hrady Sklabiňa, Blatnica a Zniev ako správne jednotky. Prvotným sídlom stolice bol hrad Sklabiňa a neskôr mesto Martin. V rokoch 1923 – 1928 bola nakrátko súčasťou Považskej župy. **V roku 1772 sa mesto Martin stalo správnym centrom stolice, čo ovplyvnilo jeho ďalší rozvoj.** Od roku 1535 zastávali úrad hlavného turčianskeho župana dedične šľachtici z rodu Révayovcov (Révay), ktorí v Turci pôsobili.

Prvá písomná zmienka o meste Martin pochádza z roku 1284 ako „villa sancti Martini“ podľa kostola zasväteného sv. Martinovi – biskupovi z francúzskeho Tours, pričom o meste Vrútky ešte skôr (z roku 1255).

Vo vývoji regiónu Turiec zanechalo významnú stopu **zemianstvo** rozvinuté v 13. – 14. storočí. Z kráľovských pozemkov sa rozdeľovali menšie majetky pre tunajších

obyvateľov, z ktorých sa postupne stali zemania. Prejav zemianstva bol viditeľný v miestnej materiálnej a sociálnej kultúre i v architektúre, čo možno badať čiastočne i v súčasnosti. K historickému vývoju sa tiež dá pripísať **osídlenie južnej a juhozápadnej časti Turca Nemcami** v 13. – 14. storočí, kedy sa sem sťahovali kvôli baníckej činnosti v neďalekom meste Kremnica a v jej okolí.

Dnes je mesto Martin z hľadiska platnej koncepcie územného rozvoja SR (KURS2011) klasifikované ako **centrum osídlenia druhej úrovne** ležiace na žilinsko-podtatranskej rozvojovej osi 1. stupňa (Žilina – Martin – Poprad – Prešov) a zvolensko-turčianskej rozvojovej osi 1. stupňa (Zvolen – Banská Bystrica – Turčianske Teplice – Martin). Spolu s mestom Žilina tvoria žilinsko-martinské ťažisko osídlenia ako aglomerácie najvyššieho celoštátneho a medzinárodného významu. Svojou veľkosťou patria medzi **stredne veľké mestá** osídlenia.

Mesto Martin leží v nadmorskej výške 400 m n. m. a má rozlohu 67,74 km². Administratívne je členené na **4 katastrálne územia** (Martin, Priekopa, Záturčie a Tomčany) a **7 mestských častí** (Košúty, Ladoveň – Jahodník

ky – Tomčany, Podháj – Stráne, Priekopa, Stred, Sever, Záturčie).

Územie mesta je tvorené okrem **pôvodného mestského jadra aj pričlenenými obcami**, ktoré sa stali súčasťou mesta už aj v období Habsburskej monarchie (v chronologickom poradí: Bôrová, Riadok, Jahodníky, Tomčany, Priekopa so svojou súčasťou – niekdajšou osadou Košúty a Záturčie – historicky členené na Dolné Záturčie a Horné Záturčie). V priebehu 20. storočia, a to najmä **počnúc obdobia prvej Československej republiky**, došlo k nebyvalému stavebnému i demografickému rozvoju mesta. V rámci stavebného rozvoja boli okrem pôvodných sídelných celkov do sídelného organizmu mesta Martin začlenené bytovo-rezidenčné štvrte Kolónia Hviezda, Mestská Bôrová, Odtoky, Podháj, Podstráne, Priekopa, Stará Ľadoveň a Stráne, štvrte v duchu socialistického realizmu (Štúrova štvrť a Ambra Pietra/Červenej armády), ako aj sídliská Jahodníky, Košúty I, Košúty II, Ľadoveň, Malá hora, Podháj, Prednádražie, Sever, Stred a Záturčie. Vplyvom socialistickej výstavby došlo k čiastočnému (Dolné Záturčie) alebo úplnému (Jahodníky, Košúty) zániku vybraných pôvodných obcí a sídelných jednotiek, ktoré boli k mestu Martin v dovtedajšom územno-správnom vývoji pričlenené. Martin sa najmä vďaka iniciatíve a protestnej činnosti slovenských umelcov na konci 70. rokov 20. storočia v rámci možností ubránil takmer kompletnej asanácii historického centra mesta, ktoré malo byť v zmysle dobových plánov nahradené sídliskom Riadok.

Administratívnu súčasťou mesta (v rokoch 1949 – 1954 a 1971 – 1990) bolo aj susedné mesto Vrútky, kde došlo k rozvoju rezidenčných zón Karvaša, Bláhovca a Mexiko, ako aj sídliska na Nábřežnej ulici a sídliska Vrútky, nahrádzajúceho veľkú časť historického centra Vrútok. **Mesto Vrútky dodnes zostalo funkčnou súčasťou martinského sídelného celku, ako aj samotnej aglomerácie – rovnako ako susedná obec Lipovec** (v rokoch 1949 – 1954 taktiež súčasť mesta Martin).

Vďaka svojej národnej a kultúrnej histórii je mesto Martin v zmysle zákona č. 241/1994 Z. z. vyhlásené za **centrum národnej kultúry Slovákov**. Tento zákon je však v praxi len veľmi slabo uplatniteľným a jeho reálne dopady sú preto skôr symbolické, popri už zakorenenom povedomí Slovákov o historickom, kultúrnom, národnom i štátno-právnom význame mesta Martin pre existenciu Slovenska a dnešnej Slovenskej republiky. V meste sídlia viaceré inštitúcie národného významu, i keď je nutné konštatovať, že veľká časť inštitucionálneho spektra založeného a rozvíjaného na území mesta Martin, bola presídlená do iných slovenských miest častokrát bez logického opodstatnenia.

1.2 Prírodné danosti

Región Turiec leží v strednej až severozápadnej časti Slovenska v **Turčianskej kotline** a vďaka svojej malebnosti je nazývaný aj **Turčianska záhradka**. Územím regiónu preteká **rieka Turiec**. Kotlina je ohraničená Kremnickými vrchmi, pohorím Žiar a hrebeňmi Malej a Veľkej Fatry, ktoré sú zákonom vyhlásené za národné parky. Bohaté prírodné hodnoty poskytujú regiónu podmienky pre zimné a letné športové vyžitie a rekreáciu. V zime sú na výber tri lyžiarske strediská: Valča, Jasenská dolina a Martinské hole. V letnej sezóne je vyhľadávaný pre výborné možnosti horskej turistiky, cykloturistiky a jazdy na koni.

Región Turiec je bohatý najmä na **prírodné minerálne pramene**, ale aj termálne pramene s liečivými účinkami

Samosprávne funkcie **v meste Martin** vykonáva primátor mesta a od januára 2023 už **dva zástupcovia primátora** mesta. V mestskom zastupiteľstve pracuje **31 poslancov**. Pri mestskom zastupiteľstve pracuje **12 odborných komisií s 93 členmi** z radov poslancov aj neposlancov. Ide o komisie: (1) ekonomická komisia; (2) energetická komisia; (3) komisia dopravy; (4) komisia kultúry; (5) komisia legislatívna, územného plánu a výstavby; (6) komisia na čerpanie mimorozpočtových zdrojov; (7) komisia ochrany verejného záujmu; (8) komisia regionálneho rozvoja a cestovného ruchu; (9) komisia sociálno-zdravotná; (10) komisia školstva, vzdelávania a mládeže; (11) komisia športu a (12) komisia životného prostredia, verejného poriadku a požiarnej ochrany. **Mestskú radu** tvorí 9 poslancov mestského zastupiteľstva.

Mestský úrad zamestnával k 31. 12. 2022 celkovo 280 zamestnancov, kým k 31. 12. 2015 to bolo 305 zamestnancov.

Do 10. 12. 2022 malo mesto Martin 100 % majetkovú účasť v **piatich obchodných spoločnostiach**: (1) Turiec, a. s. (zastrešuje mestský parkovací systém), (2) Televízia Turiec, (3) Dopravný podnik mesta Martin (DPMM), (4) Martinsko-Flámske podnikateľské a inkubátorové centrum a (5) Sociálny podnik mesta Martin. Od 10. 12. 2022 spoločnosť Martinsko-Flámske podnikateľské a inkubátorové centrum zanikla v dôsledku zlúčenia s Dopravným podnikom mesta Martin. Okrem toho zriaďuje **jednu neziskovú organizáciu** Matra, n. o. (správca obecných bytov), **17 škôl a školských zariadení, jednu rozpočtovú organizáciu** Útvar hlavného architekta mesta Martin a **dve príspevkové organizácie** Správa športových zariadení mesta Martin a Kultúrna scéna Martin. Mesto Martin má **majetkové podiely v ďalších 7 spoločnostiach**: (1) Turčianska vodárenská spoločnosť a. s. (52,05 %), (2) RETAS a. s. (39,50 %, prevádzkovanie a správa trhovísk miest), (3) STEFE Martin a. s. (34,07 %, tepelné hospodárstvo a tepelná energetika), (4) IAD Investments správcovská spoločnosť a. s., (5) Lyžiarske stredisko Martinské hole a. s. (0,11 %, od 22. 5. 2017 v konkurze), (6) Brantner Fatra s. r. o. (15 %, odpadové hospodárstvo, správa zelene a údržba verejných priestranstiev), (7) Garáže Martin, a. s. (90 %, správa a prevádzkovanie hromadných garáží, od 8. 10. 2019 v likvidácii). Je tiež zakladajúcim členom združenia právnických osôb Klaster Turiec a oblastnej organizácie cestovného ruchu Turiec (OOCR Turiec).

Mesto Martin k 1. 1. 2023 malo navrhnutý rozpočet na úrovni **54,6 mil. eur** a očakávané čerpanie rozpočtových výdavkov za rok 2022 predstavovalo sumu 61 mil. eur, kým v roku 2015 to bolo 29,24 mil. eur.

v Turčianskych Tepliciach so štatútom kúpeľného mesta. Medzi najznámejšie minerálne vody z regiónu Turiec sa radia: **Budiš, Fatra či Kláštorňa** s plničkami minerálnych vôd. Načapovať minerálku priamo z prameňa je možné v obci Budiš. Územie je tiež bohaté na vodné pramene a vodopády, najväčší je Šútovský vodopád (38 m).

Mesto Martin je východiskom do **dvoch** národných parkov, ktoré sa na území regiónu Turiec nachádzajú spoločne s **34 maloplošnými chránenými územiami**. 70 % rozlohy oboch národných parkov tvoria lesné porasty.

Národný park Malá Fatra bol zaradený do chránených území NATURA 2000 ako „územie európskeho významu

a chránené vtáacie územie Malá Fatra“. Na území sa nachádzajú i vzácné karpatské endemity, 188 chránených druhov živočíchov či 29 druhov živočíchov európskeho významu (ako napríklad najväčšia sova v Európe – výr skalný a najmenšia – kukiv vrabčí). Malá Fatra sa dokonca môže pochváliť vlastným rastlinným endemitom – jabinou Margittaiho.

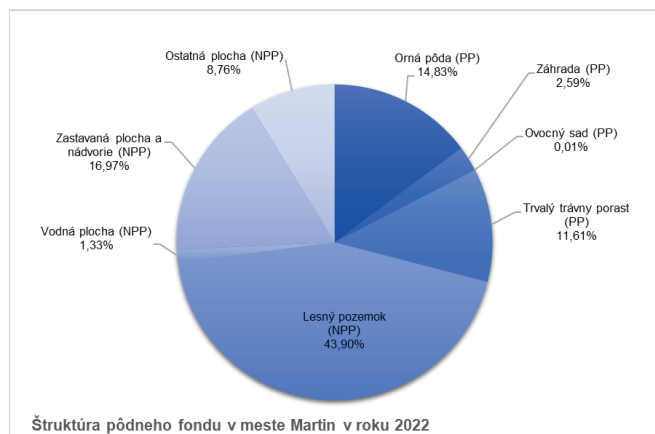
Charakteristickým prvkom **Národného parku Veľká Fatra** sú hlboko rezané doliny, pričom najkrajšie sú **Gaderská a Blatnická dolina** s jedinečnou atmosférou. Na území sa vytvorilo aj **množstvo krasových útvarov**. Medzi najznámejšie patrí Perlová jaskyňa, Jaskyňa Izabely Textorisovej a Mažarná jaskyňa, kde sa uskutočnil naj-

väčší archeologický nález – kosti jaskynného medveďa z dôb ľadových. Zaujímavosťou tohto národného parku je výskyt tisu obyčajného (najväčší pôvodný výskyt v strednej Európe).

Región Turiec, tak ako celý Žilinský kraj, **nepatrí medzi najbohatšie z hľadiska zásob a ťažby nerastných surovín**. Výroba tehál z miestnych tehliarskych hĺn v Martine a v Turčianske Štiavničke bola utlmená. Výhradné ložiská nerastov predstavujú podľa banského zákona nerastné bohatstvo štátu a sú v jeho vlastníctve. Na území regiónu Turca je evidovaných päť, z toho dve sú aktívne.

1.3 Pôdne pomery

Žilinský kraj si udržiava jedinečnosť medzi samosprávnymi krajinami Slovenska ako jediný kraj **s prevažujúcimi lesnými pozemkami na celkovej ploche**. Naopak z hľadiska podielu poľnohospodárskej pôdy nedosahuje priemer Slovenskej republiky. Táto charakteristika platí aj pre región Turiec. Kým v regióne Turiec poľnohospodárska pôda tvorí iba 34,57 % pôdneho fondu, lesy zaberajú až 57,78 %.

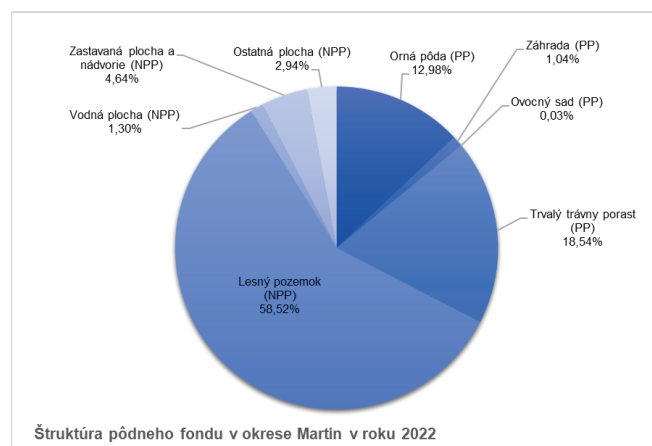

Výmera pôdy za mesto Martin v ha	2015	2022	abs. zmena	podiel
Orná pôda (PP)	1 015,7	1 004,4	-11,3	-1,1%
Záhada (PP)	177,7	175,7	-2,0	-1,1%
Ovocný sad (PP)	0,0	0,6	0,6	
Trvalý trávny porast (PP)	792,7	786,5	-6,2	-0,8%
Poľnohospodárska pôda – celkom	1 986,2	1 967,2	-19,0	-1,0%
Lesný pozemok (NPP)	2 977,5	2 973,4	-4,1	-0,1%
Vodná plocha (NPP)	91,0	89,8	-1,2	-1,3%
Zastavaná plocha a nádvorie (NPP)	1 120,3	1 149,7	29,4	2,6%
Ostatná plocha (NPP)	598,7	593,6	-5,2	-0,9%
Nepoľnohospodárska pôda – celkom	4 787,5	4 806,5	19,0	0,4%
VÝMERA celkom	6 773,7	6 773,7		

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pl5001rr

Vychádzajúc zo získaných dát funkčného využitia územia je možné konštatovať, že mesto Martin a taktiež okres Martin disponujú územiami s násobnou prevahou nepoľnohospodárskej pôdy (70,96 % z celkovej výmery územia mesta Martin a 67,41 % z celkovej výmery územia

okresu Martin) nad poľnohospodárskou pôdou (29,04 % z celkovej výmery územia mesta Martin a 32,59 % z celkovej výmery územia okresu Martin).

Výmera pôdy za okres Martin v ha	2015	2022	abs. zmena	podiel
Orná pôda (PP)	9 647,8	9 547,5	-100,3	-1,04%
Záhada (PP)	778,8	767,6	-11,2	-1,44%
Ovocný sad (PP)	11,8	22,5	10,7	90,20%
Trvalý trávny porast (PP)	13 665,9	13 638,2	-27,8	-0,20%
Poľnohospodárska pôda – celkom	24 104,4	23 975,8	-128,6	-0,53%
Lesný pozemok (NPP)	43 027,6	43 046,3	18,8	0,04%
Vodná plocha (NPP)	962,0	958,5	-3,4	-0,36%
Zastavaná plocha a nádvorie (NPP)	3 264,4	3 416,9	152,6	4,67%
Ostatná plocha (NPP)	2 212,9	2 166,0	-46,9	-2,12%
Nepoľnohospodárska pôda – celkom	49 466,8	49 587,8	121,1	0,24%
VÝMERA celkom	73 571,2	73 563,6	-7,6	-0,01%

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:pl5001rr

V porovnaní s rokom 2015 sa v roku 2022 štruktúra pôdneho fondu v meste Martin zmenila o 19 ha znížením poľnohospodárskej a nárastom nepoľnohospodárskej pôdy. Nárastu výmery nepoľnohospodárskej pôdy dominoval nárast v kategórii „Zastavaná plocha a nádvorie“

(nárast o 29,4 ha) na úkor poklesu poľnohospodárskej pôdy v kategóriách Orná pôda (11,3 ha) a Trvalý trávnatý porast (6,2 ha), čo súvisí s plánmi na ďalšiu urbanizáciu mesta. Potešujúcim javom na úrovni okresu Martin je nárast výmery ovocných sádov o 90,2 % (10,7 ha).

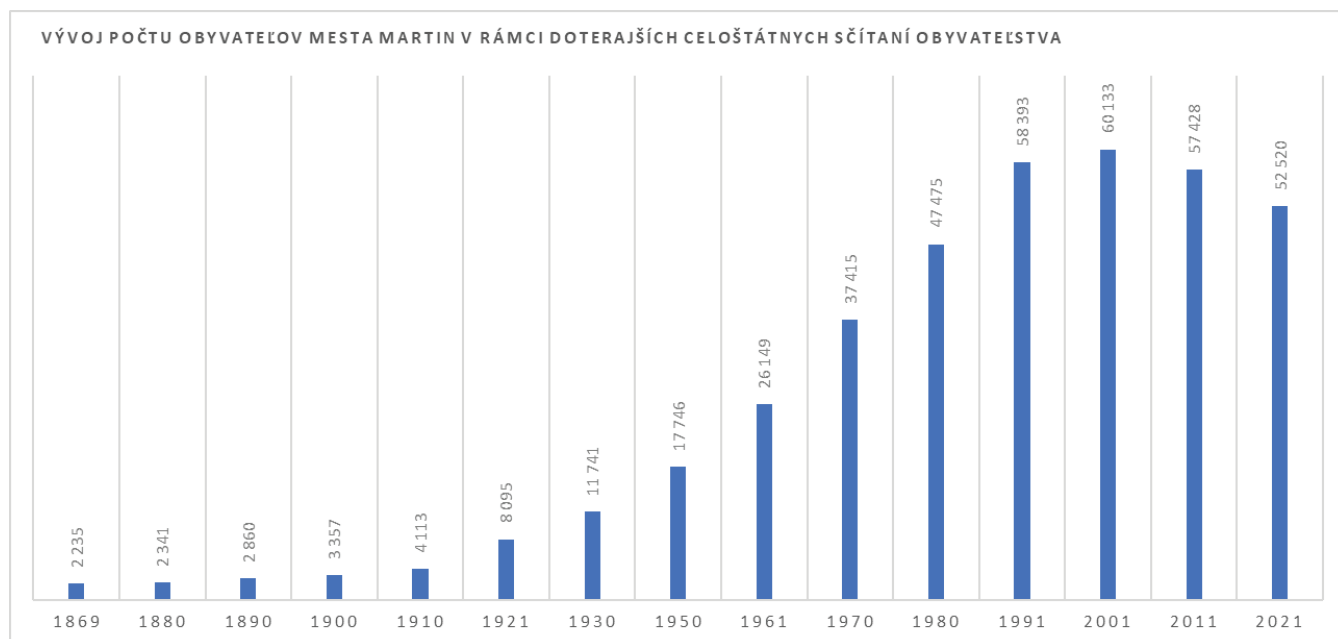
Z hľadiska nepoľnohospodárskej pôdy majú pri konkrétnejšom kategoriálnom členení v meste Martin najväčšie zastúpenie lesné pozemky (43,90 % z celkovej

plochy územia mesta Martin, t. j. nepoľnohospodárskej aj poľnohospodárskej pôdy) a zastavané plochy a nádvoria (16,97 % z celkovej plochy územia mesta Martin). Z hľadiska poľnohospodárskej pôdy majú pri konkrétnejšom kategoriálnom členení najväčšie zastúpenie orná pôda (14,83 % z celkovej plochy územia) a trvalé trávne porasty (11,61 % z celkovej plochy územia), čo znamená, že okrem správy intravilánu má byť kladený dôraz na lesné a lúčne hospodárstvo.

1.4 Demografické pomery

Vplyvom celej súhry historických okolností, ako aj historicky nízkym počtom obyvateľom spádového územia (Turčianskej župy), bolo niekdajšie mestečko Turčiansky Svätý Martin demograficky i stavebne malým sídlom, ktoré v rámci sídelnej štruktúry v týchto ohľadoch nevynikalo.

V roku 1869 v ňom podľa Sčítania obyvateľov žilo 2235 obyvateľov. Výraznejší nárast obyvateľstva mesto zaznamenalo v medzivojnovom období, v súvislosti s vysokým objemom stavebných aktivít v nadväznosti na dlhodobu potláčaný rozvojový potenciál mesta v období monarchie.

Zdroj: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov (SOBD) od roku 1869

Doposiaľ najväčší demografický rozmach bol zaznamenaný v období od druhej svetovej vojny do 90. rokov 20. storočia, pričom v priebehu tohto obdobia mesto Martin niekoľkonásobne narástlo oproti svojim pôvodným rozmerom. Veľkým impulzom bol neustály rozvoj pracovných príležitostí v rozširujúcich sa Závodoch ťažkého strojárstva (ZŤS), ako aj v iných závodoch a podnikoch martinského priemyslu či sektoru služieb.

Mesto Martin sa však dlhodobo nedokázalo skonolidovať z pádu a skrachovania ZŤS Martin, keď mnohí obyvatelia stratili všetky dovtedajšie pracovné a sociálne istoty, ktorých hodnotu si častokrát ani nedokázali uvedomiť. Pre veľmi pomalý až mierny nástup nových pracovných príležitostí mohli byť početní nezamestnaní obyvatelia odkázaní buď pracovať na brigádach, príp. v iných podnikoch, alebo mimo regiónu, alebo pristúpili k svojej rekvalifikácii pre lepšie uplatnenie na pracovnom trhu.

Kladný demografický rast kopíruje existenčnú líniu ZŤS. Zlom nenastal napr. zastavením tankovej výroby v roku 1990, ale všeobecným rozšírením negatívnej pracovnej situácie v meste Martin koncom 90. rokov 20. storočia, vrcholom ktorej bol definitívny zánik ZŤS. **Mesto Martin zaznamenalo posledný prírastok obyvateľstva v roku 1998, keď zároveň disponovalo historicky najvyšším počtom obyvateľov.**

V roku 2013 bola vydaná Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch Slovenskej republiky do roku 2035, ktorá je výsledkom spolupráce Prognostického ústavu SAV, INFOSTAT-u a Prírodovedeckej fakulty UK. Východiskovým údajom prognózy bolo SOBD 2011. Na základe prognóz možno v dlhšom časovom horizonte predpokladať, že v meste Martin dôjde k poklesu obyvateľstva pod 50 000 obyvateľov.

Podľa prognostických prepočtov, v prípade pokračovania aktuálneho demografického trendu s obdobným podielovým úbytkom obyvateľstva, **môže mesto Martin prepadnúť pod hranicu 50 000 obyvateľov už v období rokov 2027 – 2029.** Mesto ani jeho samospráva nenašli spôsob, ako tomuto poklesu zabrániť, a to ani s vedomím, že ostatné veľké slovenské mestá tento odliv obyvateľstva znášajú omnoho menej radikálne (dokonca krajské mesto Žilina v medziročnom intervalovom porovnaní rokov 2012 – 2022 prišlo len o 0,2 % z počiatočného počtu obyvateľov, zatiaľ čo mesto Martin v rovnakom intervale prišlo o 10,32 % z počiatočného počtu obyvateľov). **K 11. 04. 2023 malo mesto Martin 50 881 obyvateľov, čo poukazuje na pravdivý predpoklad prognózy a pretrvávajúci depopulačný trend.**

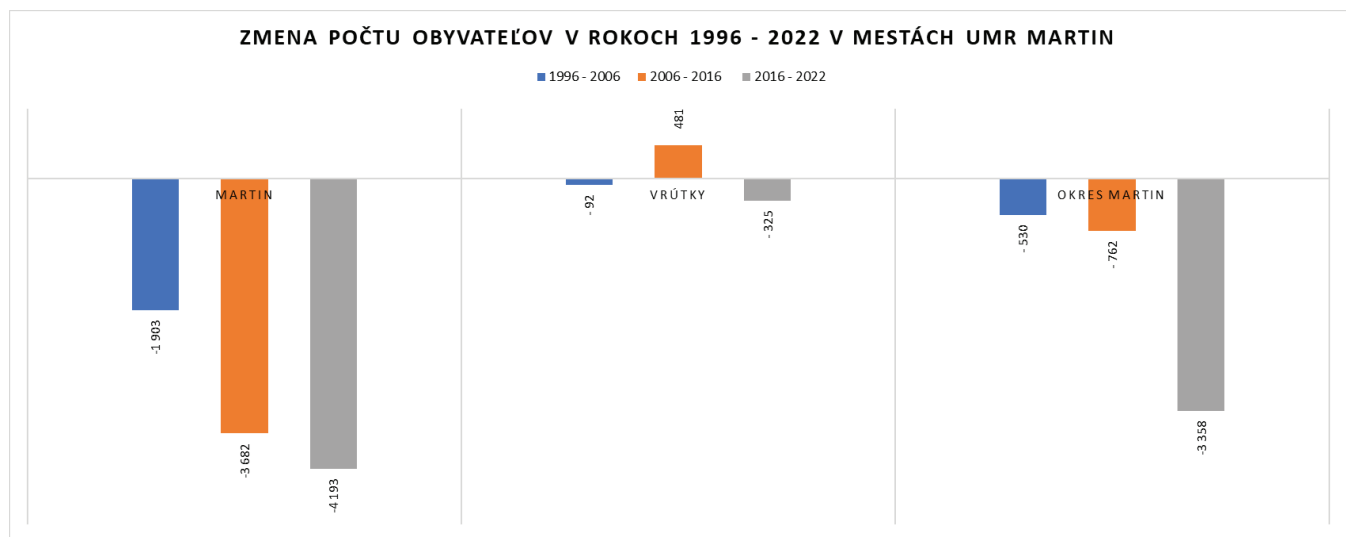
Pre porovnanie v meste Martin predstavuje index priemerného medziročného poklesu obyvateľov za sledova-

né obdobie rokov 1996 – 2022 hodnotu 0,6 % a v meste Vrútky index priemerného medzročného rastu 0 %. Najväčší prepád počtu obyvateľov je v meste Martin medzi rokmi 2020 a 2021 o 1994 obyvateľov (3,7 %). Počet oby-

vateľov mesta Vrútky medzročne kolíše. V rokoch 2016 – 2021 zaznamenali Vrútky prvýkrát po období rastu od roku 2004 pokles počtu obyvateľov, a to konkrétne od roku 2018.

Vývoj počtu obyvateľov od roku 1996 do roku 2022											
	1996	2006	2016	2022	1996 – 2021	v %	1996 – 2006	2006 – 2016	2016 – 2022	priemerne ročne 1996 – 2022	
Martin	60 917	59 014	55 332	51 139	-9 778	-16,1%	-1 903	-3 682	-4 193	-391	-0,6%
Vrútky	7 360	7 268	7 749	7 424	64	0,9%	-92	481	-325	3	0,0%
okres Martin	98 015	97 485	96 723	93 365	-4 650	-4,7%	-530	-762	-3 358	-186	-0,2%

Zdroj: Štatistický úrad SR, DATACUBE, vbd_dem:om7006rr

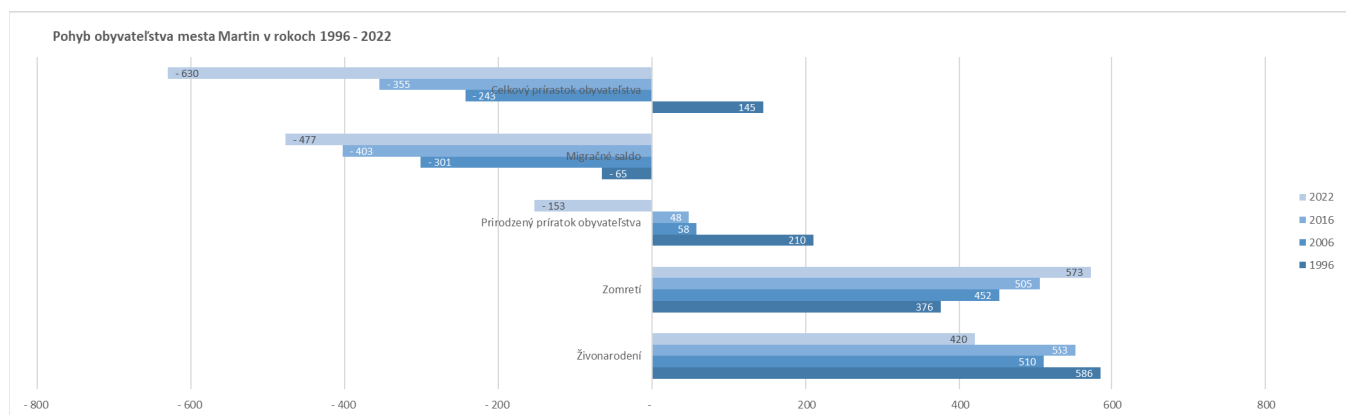

Pri porovnaní počtu zomretých a počtu živonarodených za sledované obdobie rokov 1996 – 2022, a tým aj

prirodzeného prírástku obyvateľstva, sa mesto Martin vyludňuje oveľa rýchlejšie ako mesto Vrútky.

Prírastok obyvateľov	Mesto Martin					Mesto Vrútky					Okres Martin				
	1996	2006	2016	2022	1996 – 2022	1996	2006	2016	2022	1996 – 2022	1996	2006	2016	2022	1996 – 2022
Živonarodení	586	510	553	420	-166	83	70	64	71	-12	936	868	936	750	-186
Zomretí	376	452	505	573	197	62	75	60	100	38	735	884	895	1 040	305
Prirodzený prírástok obyvateľstva	210	58	48	-153	-363	21	-5	4	-29	-50	201	-16	41	-290	-491
Migračné saldo	-65	-301	-403	-477	-412	-11	26	-	-27	-16	-21	-107	-79	-161	-140
Celkový prírástok obyvateľstva	145	-243	-355	-630	-775	10	21	4	-56	-66	180	-123	-38	-451	-631

Zdroj: Štatistický úrad SR, DATACUBE, vbd_dem:om7105rr

Charakteristika obyvateľstva mesta Martin: Vychádzajúc zo Sčítania obyvateľstva v roku 2021 (SOBD 2021), v meste Martin prevládajú výraznejšie ako v okrese Martin v populácii ženy. V meste žije najviac slobodných občanov (43,2 %) a nasledujú tí, ktorí sú v manželstvom zväzku (37,9 %), ale menej ako v okrese Martin na

úkor rozvedených a ovdovených (7,1 %).

V meste Martin majú menší podiel obyvatelia do 14 rokov ako v okrese (13,6 %) a viac obyvateľov vo veku nad 65 rokov ako v okrese (19,2 %). Obyvateľov mesta aj okresu v produktívnom veku je okolo 67 %.

Štruktúra obyvateľstva v meste Martin podľa SOBD k 1. 1. 2021														
POHLAVIE	Mesto Martin		Okres Martin		RODINNÝ STAV	Mesto Martin		Okres Martin		VEKOVÁ SKUPINA	Mesto Martin		Okres Martin	
muži	25 020	47,6%	45 697	48,4%	slobodný, slobodná	22 673	43,2%	40 942	43,4%	predproduktívny vek (0-14 rokov)	7 141	13,6%	13 533	14,3%
ženy	27 500	52,4%	48 679	51,6%	ženatý, vydatá	19 881	37,9%	36 928	39,1%	produktívny vek (15-64 rokov)	35 309	67,2%	63 198	67,0%
					rozvedený, rozvedená	6 165	11,7%	9 566	10,1%	poproduktívny vek (65 a viac rokov)	10 070	19,2%	17 645	18,7%
					vdovec, vdova	3 706	7,1%	6 798	7,2%					
					nezistené	95	0,2%	142	0,2%					
Spolu	52 520		94 376			52 520		94 376			52 520		94 376	

Zdroj: SOBD 2021

Po národnostnej stránke je mesto Martin sídlom s drvivou prevahou obyvateľstva slovenskej národnosti (podiel 92,4 % z celkového počtu obyvateľov). Svoje zastúpenie tu majú aj iné národnosti – česká, nemec-ká, rómska a početné ďalšie. Mesto Martin patrí k sa-mosprávam s najvyšším podielovým zastúpením českej národnosti, a to v nadväznosti na ich uplatnenie už od obdobia prvej Československej republiky v martinských kultúrnych inštitúciách, priemyselných podnikoch a zá-vodoch, ako aj vo vojenských kasárňach. Najvýraznejším etnikom mimo regiónu strednej Európy sú škandinávské národnosti, a to obzvlášť študenti medicíny na Jesseniovej lekárskej fakulte Univerzity Komenského v Martine – zvyčajne Islandčania a Nóri. Práve oni sú pre svoje ekono-mické zázemie miestnymi obyvateľmi považovaní za najzásadnejší faktor vysokých predajných i nájomných cien nehnuteľností v rámci celej martinskej aglomerá-cie.

Je však nutné podotknúť, že k majoritnej národnosti majú tendenciu sa hlásiť aj príslušníci iných etníc – napr. Rómovia či Vietnamci (resp. aj iné ázijské národnosti).

Vo vierovyznaní v meste Martin prevládajú obyvatelia bez vyznania (43,6 %), a to výrazne viac ako v okrese Martin, čo je u mestskej populácie bežnejšie ako u tej na vidieku. Z vierovyznaní sa najviac obyvateľov mesta hlási k rímskokatolíckej viere (31,3 %), kým k evanjelickej len 12,5 %, kým v okrese má evanjelická viera výrazne vyššie zastúpenie (18,7 %).

Vo vzdelanostnej štruktúre prevláda rovnako v meste Martin ako aj v okrese Úplné stredné vzdelanie s maturitou (27,6 %) a nasleduje vysokoškolské vzdelanie (22,2 %) o čosi viac ako na úrovni okresu. Obyvatelia bez ukončene-ho vzdelania, so základným vzdelaním alebo stredo-školským vzdelaním majú vyššie %-né zastúpenie v okrese Martin ako v meste Martin.

Štruktúra obyvateľstva v meste Martin podľa SOBD k 1. 1. 2021														
nÁRODNOSŤ	Mesto Martin		Okres Martin		VIEROVY- ZNANIE	Mesto Martin		Okres Martin		VZDELANIE	Mesto Martin		Okres Martin	
slovenská	8 509	92,4%	88 411	93,7%	bez vyzna- nia	22 897	43,6%	36 114	38,3%	bez ukončené- ho vzdelania	5 082	9,7%	544	10,1%
česká	520	1,0%	770	0,8%	rímskokato- líckej	16 452	31,3%	31 157	33,0%	základné vzdelanie	6 759	12,9%	13 139	13,9%
maďarská	95	0,2%	142	0,2%	evanjelické	6 574	12,5%	17 685	18,7%	stredné odborné (učňovské) vzdelanie (bez maturity)	9 082	17,3%	18 328	19,4%
rómska	44	0,1%	165	0,2%	gréckokato- líckej	446	0,8%	676	0,7%	úplné stredné vzdelanie (s maturitou)	14 489	27,6%	5 966	27,5%
rusínska	35	0,1%	49	0,1%	pravoslávne	99	0,2%	135	0,1%	vyššie odbor- né vzdelanie	2 865	5,5%	4 988	5,3%
poľská	31	0,1%	68	0,1%	nezistené	4 674	8,9%	6335	6,7%	vysokoškolské vzdelanie	11 683	22,2%	18 668	19,8%
nemecká	29	0,1%	56	0,1%	ostatné	1 378	2,6%	2274	2,4%	bez školského vzdelania – osoby vo veku 15 rokov a viac	91	0,2%	186	0,2%
ukrajinská	26	0,0%	36	0,0%						nezistené	2 469	4,7%	3 557	3,8%
ruská	19	0,0%	26	0,0%										
moravská	17	0,0%	27	0,0%										
ostatné	255	0,5%	330	0,3%										
nezistená	2 940	5,6%	4 296	4,6%										
SPOLU	52 520		94 376			52 520		94 376			52 520		94 376	

Zdroj: SOBD 2021

1.5 Hospodárenie samosprávy

mesto Martin hospodáril v roku 2021 s celkovým roz- počtom 52,2 mil. eur, pričom sa na kapitálové výdavky týkajúce sa investícií vynakladalo 13,6 % celkového roz- počtu. V roku 2022 mesto navýšilo kapitálové výdavky

na 18,3 % celkového rozpočtu. V navrhnutom rozpočte pre rok 2023 mesto navrhlo čerpanie rozpočtu vo výš- ke 54,6 mil. eur (nárast o 4,7 % oproti roku 2021). Mesto v roku 2023 oproti roku 2021 ponížilo kapitálové výdavky

o 33,6 % z dôvodu potreby navýšiť bežné výdavky v súvislosti s nárastom cien energií a celkového inflačného navýšovania cien.

Celkový priemerný výdavok mesta Martin na obyvateľa v roku 2021 predstavoval 1007 eur, pričom v samosprávach UMR Martin to priemerne bolo 734,25 eur a v meste Vrútky 651,45 eur.

Rozpočet mesta Martin												
rok	2021	2022	plán 2023	medziročná zmena						podiel		
				2022/2021	2023/2022	2023/2021				2021	2022	plán 2023
Bežné výdavky (BV)	43 030 156 €	48 197 915 €	48 654 927 €	5 167 759 €	12,0%	457 012 €	1,1%	5 624 771 €	13,1%	82,5%	79,2%	89,1%
Kapitálové výdavky (KV)	7 097 319 €	11 121 397 €	4 715 574 €	4 024 078 €	56,7%	-6 405 823 €	-90,3%	-2 381 745 €	-33,6%	13,6%	18,3%	8,6%
Finančné operácie (FO)	2 020 265 €	1 564 151 €	1 210 990 €	-456 114 €	-22,6%	-353 161 €	-17,5%	-809 275 €	-40,1%	3,9%	2,6%	2,2%
SPOLU	52 147 740 €	60 883 463 €	54 581 491 €	8 735 723 €	16,8%	-6 301 972 €	-12,1%	2 433 751 €	4,7%			
počet obyvateľov	51 769	51 139										
suma na obyvateľa	1 007 €	1 191 €										

Zdroj: Interná evidencia mesta Martin

Štruktúra výdavkov programového rozpočtu mesta Martin															
rok	BEŽNÉ VÝDAVKY					KAPITÁLOVÉ VÝDAVKY					SPOLU				
	2021	2022	po-diel	plán 2023	podiel	2021	2022	po-diel	plán 2023	po-diel	2021	2022	po-diel	plán 2023	po-diel
1_Plánovanie, ma-nažment, kontrola	482 057€	503 025€	1,0%	466 520€	1,0%	994 994€	792 764€	7,1%	294 746€	6,3%	1 477 051€	1 295 789€	2,2%	761 266€	1,4%
2_Ľudské zdroje	224 698€	201 971€	0,4%	276 645€	0,6%			0,0%		0,0%	224 698€	201 971€	0,3%	276 645€	0,5%
3_Propagácia a pre-zentácia mesta	81 912€	120 847€	0,3%	82 560€	0,2%			0,0%		0,0%	81 912€	120 847€	0,2%	82 560€	0,2%
4_Údržba majetku mesta	1 431 450€	1 528 613€	3,2%	1 783 000€	3,7%	1 174 824€	1 294 239€	11,6%	457 373€	9,7%	2 606 274€	2 822 852€	4,8%	2 240 373€	4,2%
5_Ochrana životného prostredia	3 320 299€	3 742 208€	7,8%	3 385 260€	7,0%	90 000€	60 000€	0,5%	-€	0,0%	3 410 299€	3 802 208€	6,4%	3 385 260€	6,3%
6_Prostredie pre život a oddych občanov	1 383 394€	1 864 299€	3,9%	1 481 000€	3,0%	86 383€	401 812€	3,6%	644 955€	13,7%	1 469 777€	2 266 111€	3,8%	2 125 955€	4,0%
7_Služby občanom	774 880€	783 281€	1,6%	768 481€	1,6%	2 560€		0,0%		0,0%	777 440€	783 281€	1,3%	768 481€	1,4%
8_Bezpečnosť a po-riadok	1 980 915€	1 958 982€	4,1%	2 062 960€	4,2%	112 292€	51 815€	0,5%	-€	0,0%	2 093 207€	2 010 797€	3,4%	2 062 960€	3,9%
9_Rozvoj bývania	50 251€	44 663€	0,1%	44 616€	0,1%	-€	32 645€	0,3%	500€	0,0%	50 251€	77 308€	0,1%	45 116€	0,1%
10_Cestná doprava, miestne komunikácie a verejné priestran-stvo	4 582 872€	5 648 911€	11,7%	4 883 045€	10,0%	552 482€	893 335€	8,0%	-€	0,0%	5 135 354€	6 542 246€	11,0%	4 883 045€	9,1%
11_Kultúra	281 569€	353 503€	0,7%	203 560€	0,4%	138 590€	770 359€	6,9%	-€	0,0%	420 159€	1 123 862€	1,9%	203 560€	0,4%
12_Šport	1 134 042€	1 301 134€	2,7%	1 119 670€	2,3%	3 619 380€	250 735€	2,3%	-€	0,0%	4 753 422€	1 551 869€	2,6%	1 119 670€	2,1%
13_Vzdelávanie	20 534 390€	22 063 427€	45,8%	22 936 380€	47,1%	176 843€	287 771€	2,6%	2 847 000€	60,4%	20 711 233€	22 351 198€	37,7%	25 783 380€	48,3%
14_Sociálna starost-livosť	2 931 828€	3 903 609€	8,1%	4 171 030€	8,6%	-€	6 235 922€	56,1%	336 000€	7,1%	2 931 828€	10 139 531€	17,1%	4 507 030€	8,4%
15_Dlhová služba	47 714€	121 434€	0,3%	260 000€	0,5%	148 971€	50 000€	0,4%	135 000€	2,9%	196 685€	171 434€	0,3%	395 000€	0,7%
16_Podporná činnosť	3 787 885€	4 058 008€	8,4%	4 730 200€	9,7%			0,0%		0,0%	3 787 885€	4 058 008€	6,8%	4 730 200€	8,9%
CELKOM	43 030 156€	48 197 915€		48 654 927€		7 097 319€	11 121 397€		4 715 574€		50 127 475€	59 319 312€		53 370 501€	

Zdroj: Interná evidencia mesta Martin

Programový rozpočet **mesta Martin** je rozdelený na 16 výdavkových programov. V celkových výdavkoch za rok 2022 a v návrhu rozpočtu za rok 2023 dominujú programy:

- (13) Vzdelávanie (37,7 – 48,3 %),
- (10) Cestná doprava, miestne komunikácie a verejné priestranstvo (9,1 – 11 %),
- (14) Sociálna starostlivosť (8,4 – 17,1 %) a

- (16) Podporná činnosť, kde je zahrnutá činnosť mestského úradu vrátane mzdových prostriedkov (6,8 – 8,9 %).

Najviac kapitálových výdavkov sa v roku 2022 vynaložilo na program (12) Sociálna starostlivosť (6,2 mil. eur) a bežných výdavkov na program (13) Vzdelávanie (22 mil. eur). V návrhu rozpočtu roku 2023 sa plánuje najviac investovať z kapitálových výdavkov do programu (13) Vzdelávanie (2,8 mil. eur) a v bežných výdavkoch rovnako na program (13) Vzdelávanie (23 mil. eur).

Schopnosť plnenia požiadaviek na rozpočet mesta Martin v roku 2023													
rok	požiadavky	plán 2023	BEŽNÉ VÝDAVKY:				KAPITÁLOVÉ VÝDAVKY:				SPOLU		
			rozdiel	plnenie	požiadavky	plán 2023	rozdiel	plnenie	požiadavky	plán 2023			rozdiel
1.Plánovanie, manažment, kontrola	585 520 € w	466 520 €	119 000 €	79,68%	1 011 858 €	294 746 €	717 112 €	29,13%	1 597 378 €	761 266 €	836 112 €	47,66%	
2.Ľudské zdroje	308 785 €	276 645 €	32 140 €	89,59%			- €		308 785 €	276 645 €	32 140 €	89,59%	
3.Propagácia a prezentácia mesta	143 830 €	82 560 €	61 270 €	57,40%			- €		143 830 €	82 560 €	61 270 €	57,40%	
4.Údržba majetku mesta	2 484 930 €	1 783 000 €	701 930 €	71,75%	6 052 476 €	457 373 €	5 595 103 €	7,56%	8 537 406 €	2 240 373 €	6 297 033 €	26,24%	
5.Ochrana životného prostredia	4 810 260 €	3 385 260 €	1 425 000 €	70,38%	- €	- €	- €		4 810 260 €	3 385 260 €	1 425 000 €	70,38%	
6.Prostredie pre život a oddych občanov	3 142 802 €	1 481 000 €	1 661 802 €	47,12%	450 000 €	644 955 €	-194 955 €	143,32%	3 592 802 €	2 125 955 €	1 466 847 €	59,17%	

Schopnosť plnenia požiadaviek na rozpočet mesta Martin v roku 2023

ročník	BEŽNÉ VÝDAVKY				KAPITÁLOVÉ VÝDAVKY				SPOLU			
	požiadavky	plán 2023	rozdiel	plnenie	požiadavky	plán 2023	rozdiel	plnenie	požiadavky	plán 2023	rozdiel	plnenie
7_Služby občanom	904 320 €	768 481 €	135 839 €	84,98%	-	-	-	-	904 320 €	768 481 €	135 839 €	84,98%
8_Bezpečnosť a poriadok	2 263 500 €	2 062 960 €	200 540 €	91,14%	230 000 €	-	230 000 €	0,00%	2 493 500 €	2 062 960 €	430 540 €	82,73%
9_Rozvoj bývania	47 316 €	44 616 €	2 700 €	94,29%	500 €	500 €	-	100,00%	47 816 €	45 116 €	2 700 €	94,35%
10_Cestná doprava, miestne komunikácie a verejné priestranstvo	6 448 045 €	4 883 045 €	1 565 000 €	75,73%	8 384 000 €	-	8 384 000 €	0,00%	14 832 045 €	4 883 045 €	9 949 000 €	32,92%
11_Kultúra	431 060 €	203 560 €	227 500 €	47,22%	2 000 000 €	-	2 000 000 €	0,00%	2 431 060 €	203 560 €	2 227 500 €	8,37%
12_Šport	2 024 810 €	1 119 670 €	905 140 €	55,30%	1 530 000 €	-	1 530 000 €	0,00%	3 554 810 €	1 119 670 €	2 435 140 €	31,50%
13_Vzdelávanie	26 702 042 €	22 936 380 €	3 765 662 €	85,90%	4 991 400 €	2 847 000 €	2 144 400 €	57,04%	31 693 442 €	25 783 380 €	5 910 062 €	81,35%
14_Sociálna starostlivosť	4 793 888 €	4 171 030 €	622 858 €	87,01%	589 524 €	336 000 €	253 524 €	57,00%	5 383 412 €	4 507 030 €	876 382 €	83,72%
15_Dlhová služba	260 000 €	260 000 €	-	100,00%	-	-	-	-	260 000 €	260 000 €	-	100,00%
16_Podporná činnosť	4 999 055 €	4 730 200 €	268 855 €	94,62%	185 000 €	135 000 €	50 000 €	72,97%	5 184 055 €	4 865 200 €	318 855 €	93,85%
CELKOM	60 350 163 €	48 654 927 €	11 695 236 €	80,62%	25 424 758 €	4 715 574 €	20 709 184 €	18,55%	85 774 921 €	53 370 501 €	32 404 420 €	62,22%

Zdroj: Interná evidencia mesta Martin

Mesto Martin má v roku 2023 v oblasti kapitálových výdavkov 5,4násobné požiadavky ako je možné pokryť rozpočtovými príjmami (o 20,7 mil. eur) a v bežných výdavkoch o 11,7 mil. eur. V návrhu rozpočtu pre rok 2023 neplánuje realizovať žiadne kapitálové výdavky v programoch (8) Bezpečnosť a poriadok, (10) Cestná doprava, miestne komunikácie a verejné priestranstvo, (11) Kultúra a (12) Šport. Prioritizuje investície v programe (13) Vzdelávanie a (6) Prostredie pre život a oddych občanov. V celkových výdavkoch je plnenie rozpočtu najviac pod hodnotou požiadaviek v položkách (11) Kultúra, (4) Údržba majetku mesta, (12) Šport a (10) Cestná doprava, miestne komunikácie a verejné priestranstvo.

ČERPANIE EŠIF v rokoch 2016 – 2022: Na území regiónu Turiec (okresu Martin a okresu Trenčianske Teplice) sa

požiadalo o nenávratný finančný príspevok (NFP) v rokoch 2016 – 2022 v rámci programového obdobia 2017 – 2021 na 392 projektov v hodnote 179,77 mil. eur z čoho bolo úspešných 205 projektov v hodnote 75,43 mil. eur (42 %). Priemerná intenzita pomoci pri zazmluvnených projektoch predstavovala 67,57 %.

Podiel UMR Martin na celkovej zazmluvnenej hodnote NFP v regióne Turiec predstavoval 62,7 % najmä vďaka vysokej úspešnosti zazmluvnených projektov u podnikateľov a išlo o pridelenú sumu 47,3 mil. eur (113 projektov), z toho 27,3 mil. eur v meste Martin (66 projektov). Celková úspešnosť mesta Martin v počte zazmluvnených projektov z podaných projektov predstavovala 50,8% a vo výške zazmluvneného NFP 28,6%, nižšia ako na území UMR Martin aj regiónu Turiec.

Prehľad čerpania ešif v rokoch 2016 - 2022

	Región Turiec			UMR Martin			podiel UMR na regióne Turiec		Mesto Martin		podiel UMR na regióne Turiec	
	počet	NFP	intenzita pomoci	počet	NFP	intenzita pomoci	počet	NFP	počet	NFP	počet	NFP
žiadosti o NFP	392	179 767 148,27 €	74,41%	209	123 136 476,36 €	72,21%	53,3%	68,5%	130	95 407 691,1 €	33,2%	53,1%
zazmluvnené projekty	205	75 434 549,67 €	67,57%	113	47 304 254,53 €	62,40%	55,1%	62,7%	66	27 280 182,3 €	32,2%	36,2%
úspešnosť	52,3%	42,0%		54,1%	38,4%				50,8%	28,6%		

Zdroj: ITMS a spracovanie EUPC Miner

Mestá UMR Martin mali na zazmluvnenej sume NFP podiel 72,6 % a mesto Martin 58,4 %. **Zo 66 zazmluvnených projektov v meste Martin zazmluvnila samospráva**

va len 7 projektov (10,6 %) a zo 16 projektov v meste Vrútky zazmluvnila samospráva 9 projektov (56,3 %).

Samospráva	Žiadosti o NFP			Zazmluvnené projekty			Úspešnosť	
	počet	Suma COV	Suma NFP	počet	Suma COV	Suma NFP	počet	Suma NFP
Martin	128	122 469 198,6 €	91 722 008,3 €	66	43 298 098,3 €	27 280 182,3 €	51,6%	29,7%
Vrútky	26	21 622 892,2 €	13 079 889,3 €	16	13 029 365,8 €	7 060 511,8 €	61,5%	54,0%
CELKOM za UMR Martin	209	170 536 191,2 €	123 136 476,4 €	113	75 810 873,0 €	47 304 254,5 €	54,1%	38,4%
podiel mesta Martin na UMR Martin	61,2%	71,8%	74,5%	58,4%	57,1%	57,7%		
podiel miest na UMR Martin	73,7%	84,5%	85,1%	72,6%	74,3%	72,6%		

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

Ako uvádza prehľad nižšie až 41,5 % zazmluvnenej hodnoty NFP za región Turiec (31,3 mil. eur) je realizovaných podnikateľskými subjektmi s výnimkou jedného nemoc-

ničného projektu. Medzi 10 projektov s najvyššou NFP sú zaradené aj dva projekty za mesto Martin, jeden za univerzitnú nemocnicu a dva za podnikateľské subjekty.

10 Projektov s najvyššou hodnotou NFP v regióne Turiec v rokoch 2016 - 2022

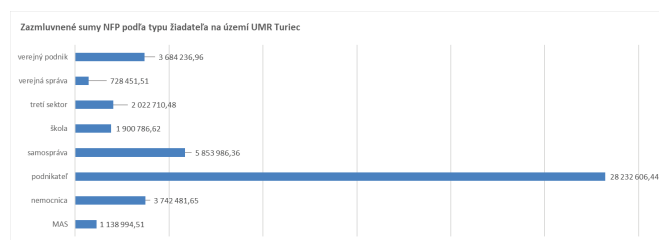
Prijímateľ	právná forma	Miesto realizácie	UMR	Stav	Názov projektu	rok účinnosti zmluvy	Zazmluvnená suma COV	Zazmluvnená suma NFP
Turčianska vodárenská spoločnosť, a.s.	verejný podnik	Horná Štubňa		Zmluva uzavretá	Kanalizácia Horná Štubňa	2020	6 754 465,0 €	6 079 018,5 €
STATON, s.r.o.	podnikateľ	Turany		Vylúčené z financovania EŠIF	Výskumné centrum progresívnych materiálov a inovatívnych technológií na báze nanoštruktúrovaných vrstiev pre technické a biomedicínske aplikácie	2017	7 155 640,0 €	5 724 512,0 €

10 Projektov s najvyššou hodnotou NFP v regióne Turiec v rokoch 2016 - 2022

Prijímateľ	právna forma	Miesto realizácie	UMR	Stav	Názov projektu	rok účinnosti zmluvy	Zazmluvnená suma COV	Zazmluvnená suma NFP
Turčianska vodárenská spoločnosť, a.s.	verejný podnik	Košťany nad Turcom	áno	Projekt riadne ukončený (K)	Turčiansky Peter, Košťany nad Turcom - odkanalizovanie	2016	4 093 596,6 €	3 684 237,0 €
Univerzitná nemocnica Martin	nemocnica	Martin	áno	Zmluva uzavretá	Zníženie dopadov pandémie COVID-19 v Univerzitetnej nemocnici Martin	2021	3 545 859,9 €	3 545 859,9 €
MH Teplárenský holding, a.s.	podnikateľ	Martin	áno	Zmluva uzavretá	Rekonštrukcia a modernizácia rozvodov centrálného zásobovania teplom v meste Martin	2018	3 068 671,8 €	2 608 371,0 €
STATON, s.r.o.	podnikateľ	Turany		Zmluva uzavretá	Vývoj nanoštrukturovaných povlakov s inaktivačným účinkom na vírusy a baktérie pre rôzne typy flexibilných materiálov	2021	2 485 354,8 €	2 112 551,6 €
P M R, s.r.o.	podnikateľ	Martin	áno	Zmluva uzavretá	Inteligentné inovácie v P M R, s.r.o.	2022	4 489 142,2 €	2 020 114,0 €
PREFA invest, a.s.	podnikateľ	Sučany	áno	Projekt riadne ukončený (K)	Inovácia výrobného procesu v spoločnosti PREFA invest, a.s.	2017	4 411 720,0 €	1 985 274,0 €
PREFA invest, a.s.	podnikateľ	Sučany	áno	Zmluva uzavretá	Inovatívna výroba nových produktov v spoločnosti PREFA invest, a.s.	2018	4 237 010,0 €	1 906 654,5 €
ŽOS-EKO, s.r.o.	podnikateľ	Vrútky	áno	Projekt riadne ukončený (K)	Rozšírenie výroby spoločnosti ŽOS-EKO, s.r.o. za účelom zlepšenia jej konkurencieschopnosti	2017	2 973 225,0 €	1 635 273,8 €
							43 214 685,2 €	31 301 866,1 €

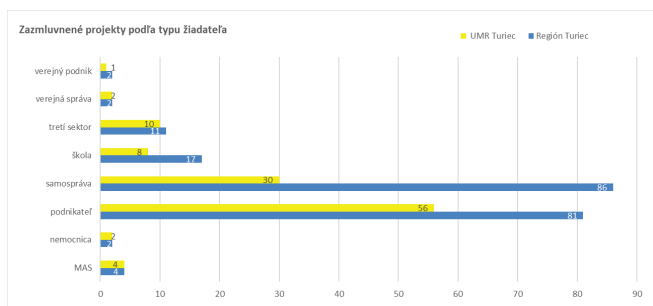
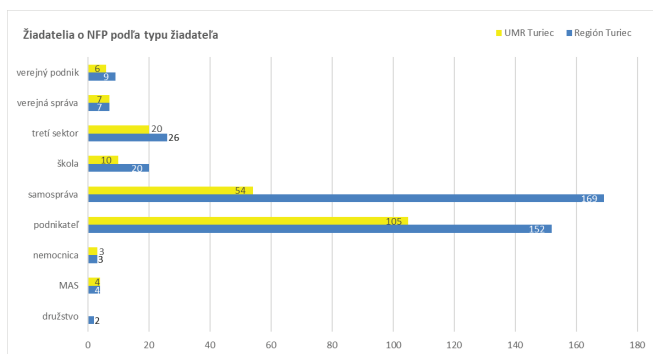
Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

Kým na území regiónu Turiec dominujú medzi žiadateľmi o NFP a schválenými projektmi samosprávy, tak **na území UMR Martin** sú to podnikatelia. Tretou najpočetnejšou skupinou žiadateľov o NFP na území regiónu Turiec aj na území UMR Martin je tretí sektor a po ňom nasledujú školy. Školy sú oveľa úspešnejšie v schvaľovaní projektov ako tretí sektor. Verejná správa a verejné podniky sú veľmi málo úspešné v schvaľovaní projektov. Úspešné sú nemocnice a MAS, ktoré majú špecificky alokovanú podporu.

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

Na území UMR Martin má podnikateľský sektor schválených 4,8-násobne väčší objem NFP ako samosprávy (28,3 mil. eur). Nemocnice a verejné podniky čerpajú formou NFP približne rovnaký objem finančných zdrojov (po 3,7 mil. eur), tretí sektor len o 122 tis. eur viac ako školské zariadenia, kde je priemerná hodnota NFP 238 tis. eur na školu.

2. Analýza dát podľa tematických oblastí

2.1 Ekonomika, vzdelávanie a inovácie

2.1.1 Ekonomické pomery, podnikanie a prosperita

Podľa Sčítania obyvateľov domov a bytov v roku 2021 bolo zaradených medzi ekonomicky aktívne obyvateľstvo v meste Martin 26 301 obyvateľov, čo predstavovalo 55,9 % ekonomicky aktívnych obyvateľov (EAO) okresu Martin. Mesto Martin spoločne s mestom Vrútky tvorilo 63,4 % EAO okresu Martin, z čoho vyplýva, že ekonomicky aktívne obyvateľstvo žije viac v mestách. Samotné mesto Martin vytvára podmienky, kde pracuje prevažná časť ekonomicky aktívnej časti obyvateľstva. V úrovni ekonomickej aktivity sa výrazne prejavujú väzby na mestá Žilina a Vrútky.

Okres Martin sa pritom v roku 2022 podieľal na ekonomicky aktívnom obyvateľstve Žilinského kraja 14,08 %, kým v roku 2016 to bolo 14,05 %. Ekonomicky aktívne obyvateľstvo medzi rokmi 2016 a 2022 v okrese Martin aj v Žilinskom kraji rástlo približne rovnakým tempom, v okrese Martin o 2,6 %.

Miera evidovanej nezamestnanosti v okrese Martin za sledované obdobie rokov 2016 – 2022 klesla o 13,6 % na hodnotu 4,07 %, kým v Žilinskom kraji klesla o 33,1 % na hodnotu 4,63 %. **Miera evidovanej nezamestnanosti sa aj v roku 2022 v okrese Martin nachádzala pod hodnotou Žilinského kraja.** Disponibilný počet uchádzačov o zamestnanie za sledované obdobie rokov 2016 a 2022 klesol o 11,3 %, kým v Žilinskom kraji až o 31,5 %. V roku 2022 disponibilný počet uchádzačov o zamestnanie tvoril 12,37 % uchádzačov o zamestnanie Žilinského kraja. Pravdepodobne išlo o nezamestnateľných uchádzačov na trhu práce.

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo UMR Martin k 1. 1. 2021

Martin	26 301	55,9%	29 862	63,4%
Vrútky	3 561	7,6%		
okres Martin	47 065			

Ukazovateľ	Miera evidovanej nezamestnanosti (v %)				Ekonomicky aktívne obyvateľstvo				Disponibilný počet uchádzačov o zamestnanie			
	2016	2021	2022	2022/2016	2016	2021	2022	2022/2016	2016	2021	2022	2022/2016
Okres Martin	4,71	4,47	4,07	-13,6%	48 325	49 001	49 593	2,6%	2 276	2 189	2 018	-11,3%
podiel na Žilinskom kraji					14,05%	14,24%	14,08%		9,56%	11,96%	12,37%	
Žilinský kraj	6,92	5,32	4,63	-33,1%	344 039	344 151	352 347	2,4%	23 809	18 307	16 319	-31,5%
Slovenská republika	8,76	6,76	5,90	-32,6%	2 716 553	2 704 064	2 714 231	-0,1%	237 977	182 760	160 204	-32,7%

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov Zdroj: ŠÚSR, pr3108rr

Priemerná nominálna mesačná mzda (PMNM) v okrese Martin bola v roku 2022 na úrovni **1462 eur**, čo bolo len o 38 eur menej ako bola priemerná mesačná nominálna mzda v Slovenskej republike. Dlhodobu sa jej úro-

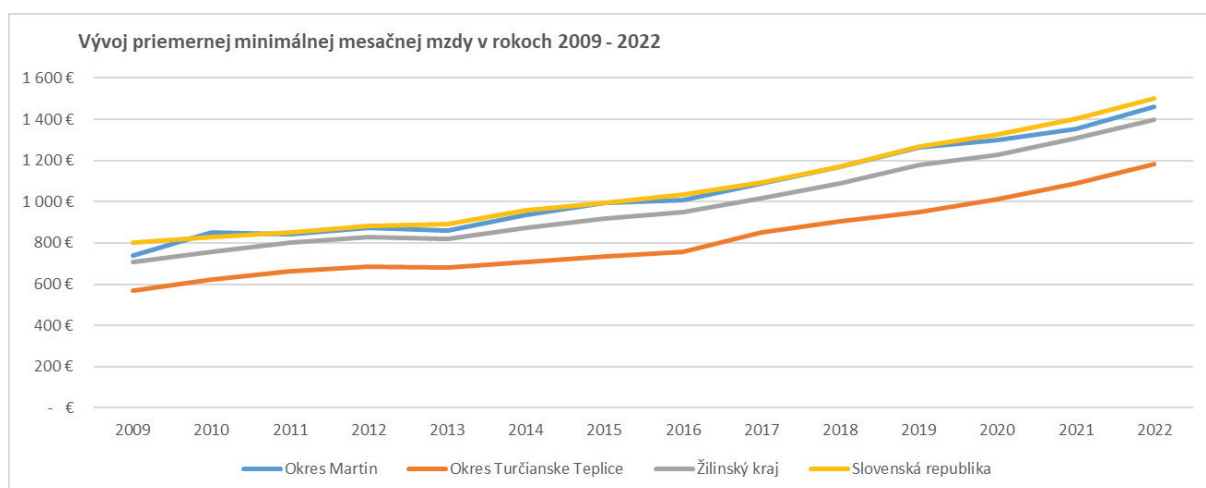
veň v okrese Martin pohybuje nad priemerom Žilinského kraja (o 65 eur v roku 2022) a na úrovni slovenského priemeru, čo okresu Martin dáva **predpoklad pomerne vysokej životnej úrovne.**

Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca (Eur)	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2009	
Okres Turčianske Teplice	567€	624€	665€	686€	681€	706€	735€	758€	851€	904€	949€	1 014€	1 090€	1 184€	617€	108,66%
Okres Martin	738€	849€	844€	875€	861€	935€	994€	1 008€	1 090€	1 167€	1 262€	1 298€	1 352€	1 462€	724€	98,19%
Žilinský kraj	709€	759€	801€	830€	820€	875€	918€	950€	1 018€	1 088€	1 180€	1 229€	1 308€	1 397€	688€	96,95%
Slovenská republika	803€	828€	853€	881€	891€	957€	993€	1 034€	1 095€	1 171€	1 266€	1 324€	1 401€	1 500€	697€	86,72%

Zdroj: ŠÚSR, Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca (Eur), VBD_SK_WIN:np3110rr

V porovnaní s okresom Turčianske Teplice bola hodnota PNMM v roku 2022 v okrese Martin o 278 eur vyššia. PNMM v okrese Martin narástla od roku 2009 dokonca viac ako v Žilinskom kraji aj v Slovenskej re-

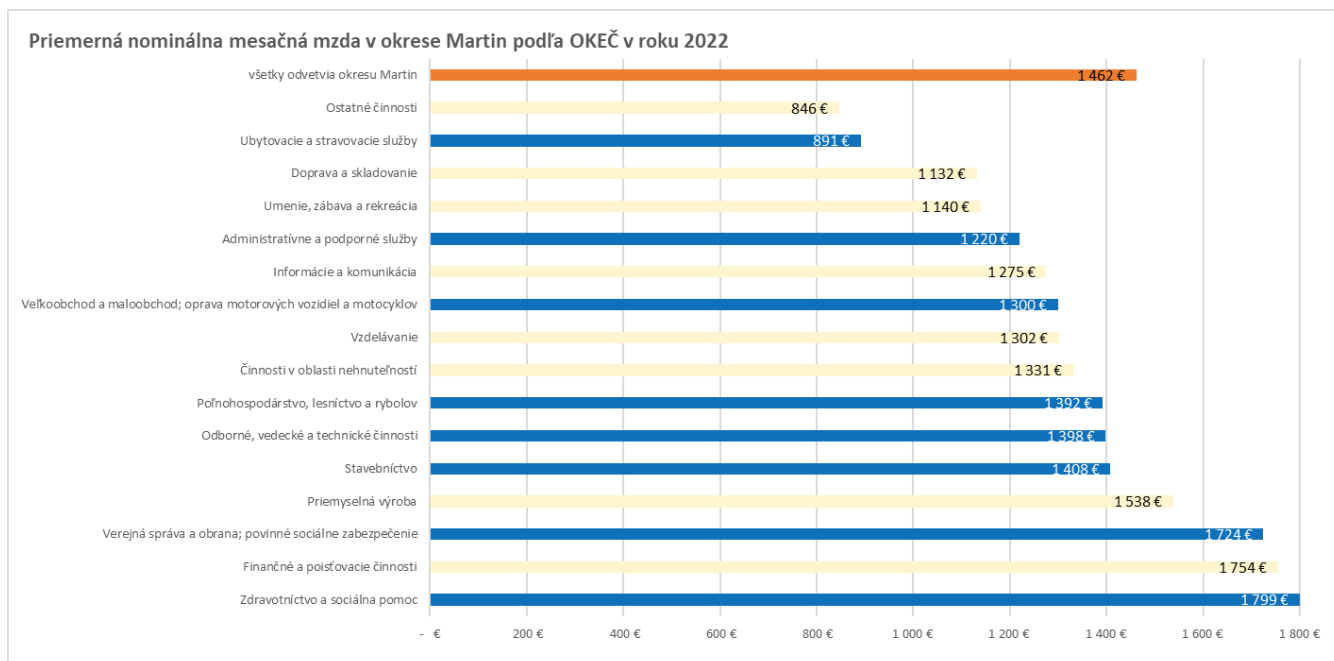
publike (o 98,19 %). Oproti roku 2009 sa PMNM zvýšila v okrese Martin o 724 eur, kým v Žilinskom kraji to bolo o 688 eur (96,95 %) a v Slovenskej republike o 697 eur (86,72 %).

Zdroj: ŠÚSR

Ukazovateľ priemernej nominálnej mesačnej mzdy zamestnanca za odvetvie OKEČ odzrkadľuje jeho výkonnosť. Ako ukazuje tabuľka nižšie, tak v okrese Martin sú z odvetví, ktoré uviedli obyvatelia v SOBD 2021 ako hlavné odvetvia ich pracovného zamerania najsilnejšími

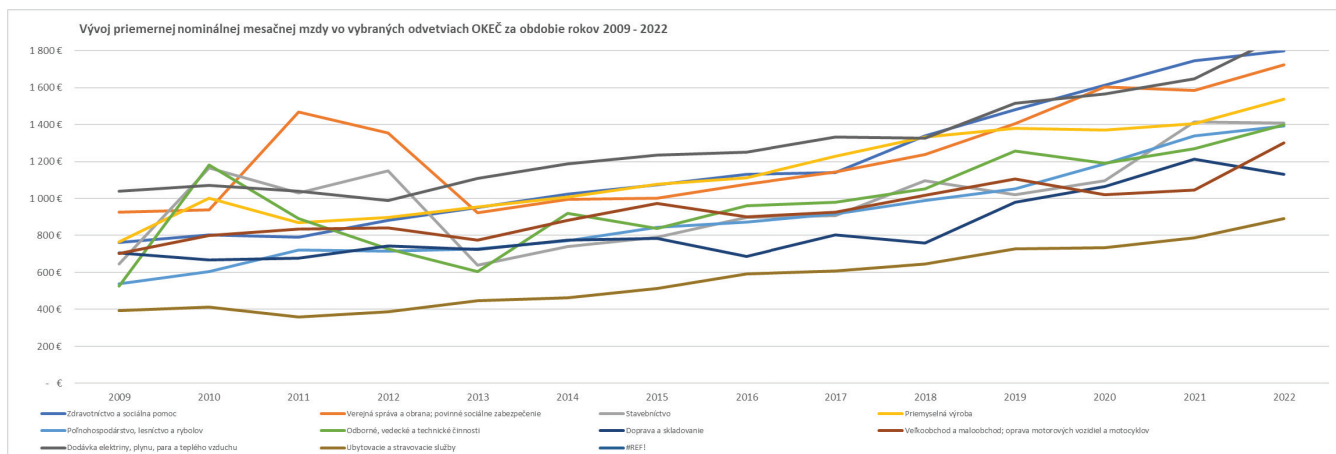
odvetviami: (1) **Zdravotníctvo a sociálna pomoc** a (2) **Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie** a (3) **Stavebníctvo** a (4) **Priemyselná výroba**. Všetky tieto odvetvia s výnimkou stavebníctva mali v roku 2022 vyššiu PNMM, ako bol priemer všetkých odvetví za okres.

Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v okrese Martin (eur)																
Vybrané OKEČ podľa SOBD 2021	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2009	
Dodávka elektriny, plynu, para a teplého vzduchu	1039€	1070€	1039€	990€	1108€	1189€	1235€	1252€	1332€	1326€	1515€	1566€	1649€	1886€	847€	81,5%
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	764€	803€	792€	883€	950€	1024€	1074€	1130€	1139€	1338€	1480€	1614€	1744€	1799€	1035€	135,6%
Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	925€	938€	1468€	1356€	922€	995€	1003€	1077€	1142€	1237€	1406€	1604€	1584€	1724€	799€	86,5%
Stavebníctvo	645€	1164€	1029€	1151€	638€	741€	789€	897€	906€	1095€	1022€	1097€	1415€	1408€	763€	118,3%
Priemyselná výroba	766€	1001€	869€	899€	954€	1009€	1078€	1113€	1230€	1332€	1380€	1370€	1404€	1538€	772€	100,8%
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	539€	604€	721€	716€	727€	772€	845€	872€	918€	989€	1053€	1187€	1338€	1392€	853€	158,3%
Odborné, vedecké a technické činnosti	525€	1182€	891€	727€	604€	919€	837€	960€	979€	1053€	1258€	1192€	1269€	1398€	873€	166,1%
Doprava a skladovanie	705€	667€	678€	744€	723€	776€	784€	686€	802€	759€	980€	1065€	1214€	1132€	427€	60,5%

Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v okrese Martin (eur)																
Vybrané OKEČ podľa SOBD 2021	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2009	
Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	702€	799€	834€	841€	775€	883€	974€	901€	927€	1017€	1105€	1022€	1045€	1300€	598€	85,1%
Ubytovacie a stravovacie služby	394€	412€	360€	386€	447€	463€	514€	591€	608€	646€	728€	733€	787€	891€	497€	125,9%
všetky odvetvia okresu Martin	738€	849€	844€	875€	861€	935€	994€	1008€	1090€	1167€	1262€	1298€	1352€	1462€	724€	98,2%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:np3110rr

V okrese Martin za sledované obdobie rokov 2009 – 2022 najviac narástla PNMM v odvetviach: (1) Odborné, vedecké a technické činnosti (o 166,1 %), (2) Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov (o 158,3 %), a (3) Zdravotníctvo a sociálna pomoc (o 135,6 %). Najmenej rástla PNMM v Doprava a skladovanie (60,5 %) a Dodávka elektriny, plynu, pary a teplého vzduchu (81,5 %).

V roku 2022 bola najvyššia mzdová úroveň v okrese Martin v odvetví Dodávka elektriny, plynu, pary a teplého

ho vzduchu (1886 eur), nasledovalo Zdravotníctvo a sociálna pomoc a Finančné a poisťovacie služby. S najnižším mzdovým ohodnotením sú dlhodobo Ubytovacie a stravovacie služby (891 eur). Nad priemernou mzdovou úrovňou všetkých odvetví (1462 eur) je len päť odvetví. Medzi rokmi 2022 a 2021 najviac narástlo odvetvie Veľkoobchod a maloobchod (o 24,4 %), Dodávka elektriny, plynu, pary a teplého vzduchu (o 14,4 %) a Finančné a poisťovacie služby (o 13,7 %).

Vybrané OKEČ	2021	2022	2022/2021	
Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	1 649 €	1 886 €	237 €	14,4%
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	1 744 €	1 799 €	55 €	3,2%
Finančné a poisťovacie činnosti	1 543 €	1 754 €	211 €	13,7%
Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	1 584 €	1 724 €	140 €	8,8%
Priemyselná výroba	1 404 €	1 538 €	134 €	9,5%
Stavebníctvo	1 415 €	1 408 €	-7 €	-0,5%
Odborné, vedecké a technické činnosti	1 269 €	1 398 €	129 €	10,2%
Polnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	1 338 €	1 392 €	54 €	4,0%
Činnosti v oblasti nehnuteľností	1 331 €	1 331 €	- €	0,0%
Vzdelávanie	1 248 €	1 302 €	54 €	4,3%
Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	1 045 €	1 300 €	255 €	24,4%
Informácie a komunikácia	1 286 €	1 275 €	-11 €	-0,9%
Administratívne a podporné služby	1 114 €	1 220 €	106 €	9,5%
Umenie, zábava a rekreácia	1 098 €	1 140 €	42 €	3,8%
Doprava a skladovanie	1 214 €	1 132 €	-82 €	-6,8%
Ubytovacie a stravovacie služby	787 €	891 €	104 €	13,2%
Ostatné činnosti	881 €	846 €	-35 €	-4,0%
všetky odvetvia okresu Martin	1 352 €	1 462 €	110 €	8,1%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN:np3110rr

Ako uvádza prehľad najväčším zamestnávateľom v okrese Martin za rok 2021 (aj v meste Martin) je **Univerzitná nemocnica Martin** s 2446 zamestnancami a druhým **ŽOS Vrútky, a. s. (železničné opravovne a strojárne)** s 975 zamestnancami so sídlom vo Vrútkach. Treťou najväčším zamestnávateľom je spoločnosť **Unilabs**

Slovakia, a. s. so sídlom v Martine s 873 zamestnancami, pôsobiaci v segmente služieb laboratórnej diagnostiky. Celkovo 10 najväčších zamestnávateľov s 8020 zamestnancami zamestnáva v okrese Martin **22,3 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva**.

Prehľad 10 najväčších zamestnávateľov v okrese Martin za rok 2021				
	Zamestnávateľ	Sídlo	Počet zamestnancov	podiel
1	Univerzitná nemocnica Martin	Martin	2 446	30,5%
2	ŽOS Vrútky, a.s.	Vrútky	975	12,2%
3	Unilabs Slovensko, s.r.o	Martin	873	10,9%
4	Volkswagen Slovakia, a.s. Martin	Martin	851	10,6%
5	ECCO Slovakia, s.r.o	Martin	731	9,1%
6	Univerzita Komenského, Jesseniova fakulta	Martin	549	6,8%
7	Kraussmaffei Technologies, s.r.o.	Sučany	498	6,2%
8	Neografia, a.s.	Martin	429	5,3%
9	HBM Pharma, s.r.o	Martin	376	4,7%
10	Slovenská národná knižnica	Martin	292	3,6%
			8 020	100,0%

Zdroj: Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, pobočka Martin

Podnikatelia tvorili v roku 2021 v meste Martin 58 % podnikateľov okresu Martin a 6,5 % podnikateľov Žilinského kraja,

príčom FO – podnikatelia mali podiel 55 %, živnostníci 54,4 % a PO 66,2 %.

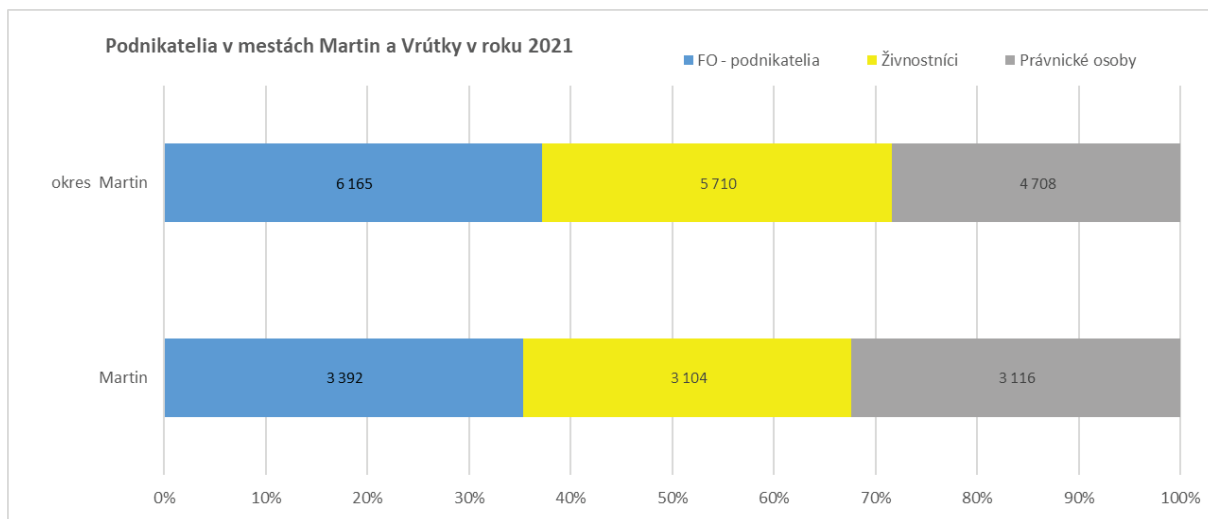
Územná jednotka	Fyzické osoby - podnikatelia (osoby)				Živnostníci				Právnické osoby				PODNIKATELIA CELKOM			
	2016	2021	2022/2016		2016	2021	2022/2016		2016	2021	2022/2016		2016	2021	2022/2016	
Martin	3 723	3 392	-331	-8,9%	3 493	3 104	-389	-11,1%	2 207	3 116	909	41,2%	9 423	9 612	189	2,0%
Okres Martin	6 428	6 165	-263	-4,1%	6 061	5 710	-351	-5,8%	3 294	4 708	1 414	42,9%	15 783	16 583	800	5,1%
Žilinský kraj	53 771	59 009	5 238	9,7%	51 098	56 050	4 952	9,7%	23 694	32 341	8 647	36,5%	128 563	147 400	18 837	14,7%
podiel Mesta Martin na okrese Martin	57,9%	55,0%			57,6%	54,4%			67,0%	66,2%			59,7%	58,0%		

Zdroj : ŠÚSR, Fyzické osoby – podnikatelia v RO podľa právnych foriem [og3010rr; og3011rr] a Právnické osoby podľa vybraných právnych foriem [og3006rr; og3008rr]

V meste Martin za sledované obdobie rokov 2016 a 2021 celkový počet podnikateľov vzrástol o 2 % (o 189 subjektov), pričom počet FO – podnikateľov klesol o 8,9 % (331 subjektov) a živnostníkov klesol o 11,1 % (389 subjektov). Vzrástol však počet právnických osôb o 41,2 % (909 subjektov). Pokles FO – podnikateľov a živnostníkov sa prejavoval aj v okrese Martin, kým v Žilinskom kraji vzrástol o 9,7 %. Rast právnických osôb bol vyšší

v okrese Martin (42,9 %) ako v Žilinskom kraji (36,5 %).

V štruktúre podnikateľov v meste Martin v roku 2021 bola približne 1/3 fyzických osôb (FO) – podnikateľov (35,3 %), 1/3 živnostníkov (32,3 %) a 1/3 právnických osôb (32,4 %). Približne rovnaká štruktúra bola evidovaná aj okrese Martin, kde však viac prevládajú FO podnikatelia (37,2 %) ako PO (28,4 %).

Zdroj : ŠÚSR, Fyzické osoby – podnikatelia v RO podľa právnych foriem [og3010rr; og3011rr] a Právnické osoby podľa vybraných právnych foriem [og3006rr; og3008rr]

V prepočte na 1000 obyvateľov bolo v roku 2021 v okrese Martin evidovaných 65,3 FO – podnikateľov (v meste Martin 64,6 osôb) a 60,5 živnostníkov (v meste Martin 59,1 živnostníkov), čo bola podpriemerná hodnota voči Žilinskému kraju. Vyššie hodnoty oproti Žilinskému kraju si okres Martin a mesto Martin udržali v počte právnických osôb na 1000 obyvateľov, kde v okrese Martin to bolo 49,9 PO a v meste Martin 59,3 PO.

Počet podnikateľov na 1000 obyvateľov UMR Martin v roku 2021				
	FO - podnikatelia	Živnostníci	Právnické osoby	SPOLU
Martin	64,6	59,1	59,3	183,0
Okres Martin	65,3	60,5	49,9	175,7
Žilinský kraj	85,3	81,0	46,8	213,1

Zdroj : vlastný prepočet z údajov SODB 2021 a ŠÚSR

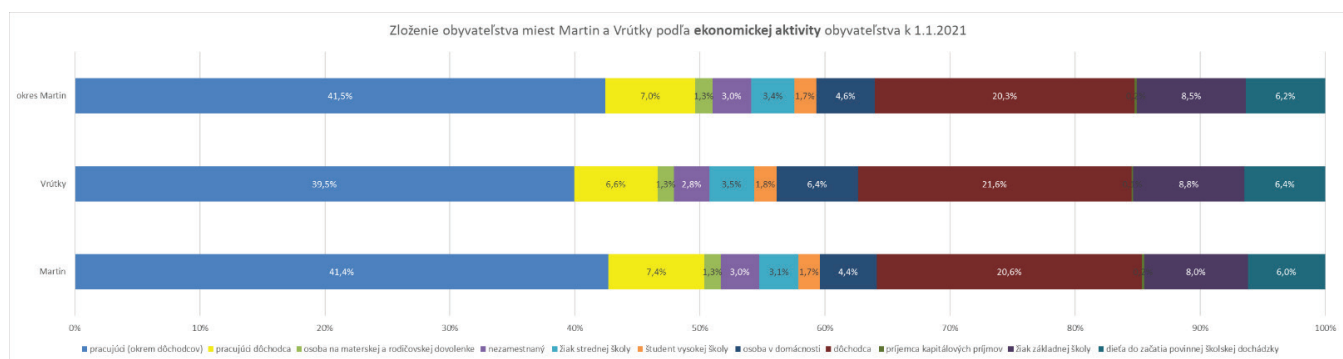
Mesto Martin využila aj možnosť založenia registrovaného **sociálneho podniku**. Má založený registrovaný sociálny podnik integračný s názvom Sociálny podnik mesta Martin, s. r. o. na stavebné práce od 7. 1. 2021¹.

Zloženie obyvateľstva podľa **ekonomickej aktivity** obyvateľstva: Podľa Sčítania obyvateľov, domov a bytov k 1. 1. 2021 bolo 41,4 % obyvateľov mesta Martin pracu-

júcich (okrem dôchodcov), čo bolo približne rovnako ako v okrese Martin. Druhá najpočetnejšia skupina v meste Martin boli dôchodcovia a tvorili 20,6 % obyvateľov mesta, pričom pracujúci dôchodcovia mali podiel 7,4 %, kým v okrese Martin 7 %. Zo školopovinných osôb boli najpočetnejšou skupinou žiaci základnej školy (8,0 %), kým v okrese 8,4 %.

Ekonomická aktivita k 1. 1. 2021	pracujúci (okrem dôchodcov)	pracujúci dôchodca	Materská dovolenka	Rodičovská dovolenka	nezamestnaný	žiak SŠ	študent VŠ	osoba v domácnosti	dôchodca	príjemca kapitál. príjmov	žiak ZŠ	dieťa do začatia povinnej školskej dochádzky	Nezistené + iná
Mesto Martin	21722	3911	193	475	1560	1604	872	2307	10797	98	4217	3147	1617
%-né zastúpenie na okrese MT	55,5%	58,9%	54,8%	52,8%	54,2%	50,7%	53,6%	53,4%	56,2%	68,5%	52,4%	53,6%	77,7%
Mesto Vrútky	2968	494	32	67	210	265	135	482	1625	10	662	479	82
%-né zastúpenie na okrese MT	7,6%	7,4%	9,1%	7,4%	7,3%	8,4%	8,3%	11,2%	8,5%	7,0%	8,2%	8,2%	3,9%
Okres Martin	39168	6645	352	900	2877	3162	1627	4319	19196	143	8041	5866	2080

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

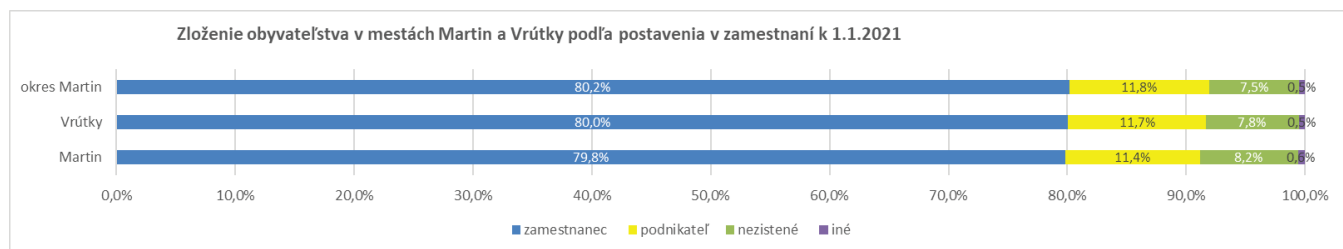

Zloženie obyvateľstva podľa **postavenia v zamestnaní**: Na základe údajov zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov k 1. 1. 2021 prevládajú v meste Martin v takmer

rovnakom pomere ako v okrese Martin zamestnanci (79,8 %), pričom podnikatelia majú podiel 11,4 % na ekonomicky aktívnych obyvateľoch mesta.

Postavenie v zamestnaní k 1. 1. 2021	Zamestnanec	Podnikateľ	Iné	Nezistené	CELKOM Ekonomicky aktívni obyvatelia
Mesto Martin	20 994	2 988	153	2 166	26 301
%-né zastúpenie na okrese MT	55,7 %	53,8 %	64,0 %	61,1 %	55,9%
Mesto Vrútky	2 850	415	19	277	3 561
%-né zastúpenie na okrese MT	7,6 %	7,5 %	7,9 %	7,8 %	7,6%
Okres Martin	37 724	5 559	239	3 543	47 065

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Zloženie obyvateľstva podľa **typu zamestnania**: Z údajov zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov k 1. 1. 2021 vieme, že najväčší podiel na ekonomicky aktívnom obyvateľstve v meste Martin má profesia „Špecialisti“ (21,5 %), čo je o 1,7 % viac ako v okrese Martin. Podobne ako v okrese Martin nasledujú „Technici a odborní pracovní-

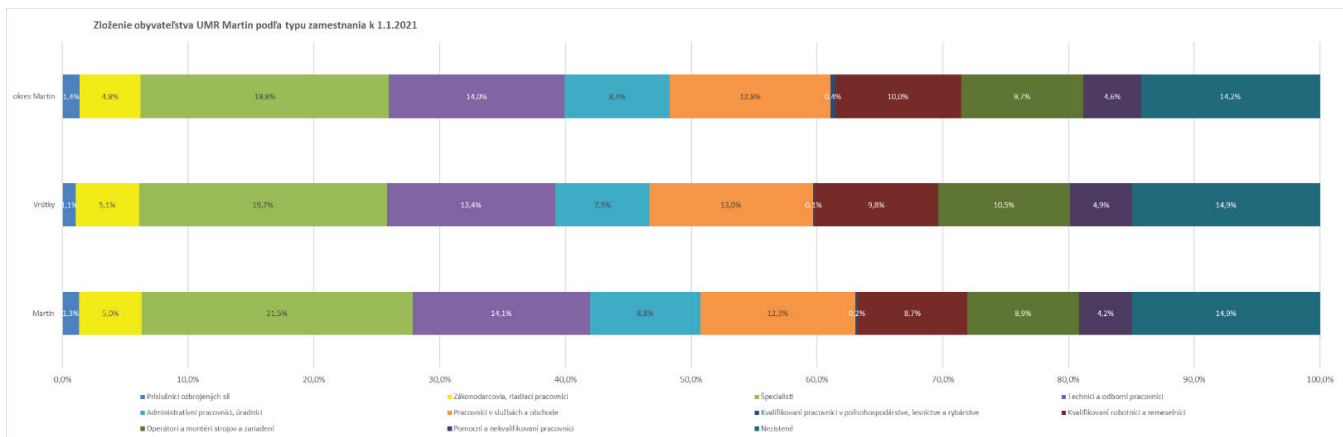
ci“ (14,1 %) a „Pracovníci v službách a obchode“ (12,3%). Najmenší podiel majú „Kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve“ (0,2 %) a „Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci“ (4,2 %), pričom v okrese Martin majú mierne vyšší podiel.

Typ zamestnania k 1. 1. 2021	Príslušníci ozbrojených síl	Zákonnodarcovia, riadiaci pracovníci	Špecialisti	Technici a odborní pracovníci	Administratívni pracovníci, úradníci	Pracovníci v službách a obchode	Kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve	Kvalifikovaní robotníci a remeselníci	Operátori a montéri strojov a zariadení	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	Nezistené
Mesto Martin	312	1150	4988	3267	2038	2850	47	2013	2056	977	3462
%-né zastúpenie na okrese MT	55,0%	57,6%	61,1%	56,7%	59,1%	54,1%	29,4%	48,8%	51,3%	51,4%	58,9%

¹ <https://rspmartin.sk/spravy/>

Typ zamestnania k 1.1. 2021	Príslušníci ozbrojených síl	Zákonnodarcovia, riadiaci pracovníci	Špecialisti	Technici a odborní pracovníci	Administratívni pracovníci, úradníci	Pracovníci v službách a obchode	Kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve	Kvalifikovaní robotníci a remeselníci	Operátori a montéri strojov a zariadení	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	Nezistené
Mesto Vrútky	33	158	616	419	234	406	4	308	328	154	467
%-né zastúpenie na okrese MT	5,8%	7,9%	7,6%	7,3%	6,8%	7,7%	2,5%	7,5%	8,2%	8,1%	7,9%
Okres Martin	567	1997	8157	5765	3448	5267	160	4127	4004	1900	5875

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

Zloženie obyvateľstva podľa príslušnosti k **odvetvej klasifikácii ekonomických činností (OKEČ)** u ekonomicky aktívneho obyvateľstva: V meste Martin najviac ekonomicky aktívneho obyvateľstva pracuje v odvetví

„Priemyselná výroba“ (21,3 %), vo „Veľkoobchode a maloobchode“ (14,2 %) a v „Zdravotníctve a sociálnej pomoci“ (8,8 %).

OKEČ	Martin	Vrútky	okres Martin	Martin	Vrútky	okres Martin
Priemyselná výroba	5 612	781	10 400	21,3 %	21,9 %	22,1 %
Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	3 740	496	6 559	14,2 %	13,9 %	13,9 %
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	2 302	230	3 846	8,8 %	6,5 %	8,2 %
Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	1 573	221	3 060	6,0 %	6,2 %	6,5 %
Vzdelávanie	1 694	195	2 723	6,4 %	5,5 %	5,8 %
Doprava a skladovanie	1 041	251	2 112	4,0 %	7,0 %	4,5 %
Odborné, vedecké a technické činnosti	1 145	135	1 924	4,4 %	3,8 %	4,1 %
Stavebníctvo	985	156	2 025	3,7 %	4,4 %	4,3 %
Administratívne a podporné služby	916	132	1 541	3,5 %	3,7 %	3,3 %
Informácie a komunikácia	698	103	1 112	2,7 %	2,9 %	2,4 %
Ubytovacie a stravovacie služby	571	88	1 025	2,2 %	2,5 %	2,2 %
Umenie, zábava a rekreácia	520	57	772	2,0 %	1,6 %	1,6 %
Finančné a poisťovacie činnosti	356	34	571	1,4 %	1,0 %	1,2 %
Činnosti v oblasti nehnuteľností	336	38	526	1,3 %	1,1 %	1,1 %
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	135	23	681	0,5 %	0,6 %	1,4 %
Dodávka vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	196	29	415	0,7 %	0,8 %	0,9 %
Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	165	23	359	0,6 %	0,6 %	0,8 %
Spolu	26 301	3 561	47 065			

Zdroj: SODB 2021 – sčítanie obyvateľov, domov a bytov

2.1.2 Vzdelávanie a inovácie

V meste Martin je dlhodobo udržiavaná, rozvíjaná a priebežne inovovaná tradícia školských a výchovných zariadení, a to už od polovice 19. storočia, kedy tu bolo zriadené jedno z prvých gymnázií na Slovensku založené v roku 1867. Obchodná akadémia Martin je najstaršou strednou ekonomickou školou na Slovensku (od roku 1893).

Aj v súčasnosti Mesto Martin vyniká v **zavádzaní inovácií do vzdelávania** v spolupráci s Národným inšti-

tútom vzdelávania a mládeže (NIVAM) a ktoré súvisia s **novým školským kurikulumom**. V roku 2023 boli spomedzi 39 škôl zo Slovenska vybrané dve školy z okresu Martin zaradené ako pilotné na testovanie zavádzania nového školského kurikula, a to ZŠ s MŠ, Hurbanova v Martine a ZŠ v Kláštore pod Znievom. V roku 2024 k nim pribudnú ďalšie základné školy tak, aby do roku 2026 bola školská reforma spustená na všetkých základných školách v okrese Martin. Školská reforma je financovaná z Plá-

nu obnovy a odolnosti a prebieha za asistencie **Regionálnych centier podpory učiteľov** (RCPU). Prvé takéto centrum na Slovensku vzniklo v roku 2020 práve v Martine.² Jeho úlohou je v partnerskej spolupráci s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR podporiť školy a školské zariadenia v regióne v procese aplikácie nových foriem metód vyučovania a výchovy na školách prostredníctvom mentoringu pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov. Podporuje aj poskytovanie včasného kariérneho poradenstva a s týmto cieľom integruje poskytovateľov predškolského, základného, stredoškolského a vysokoškolského štúdia.

Mesto Martin je centrom vzdelávania regiónu Turiec s pomerne širokou sieťou škôl a školských zariadení, ktoré sa vyznačujú dostatočnou kapacitou, dobrou dostupnosťou a rôznou špecializáciou. Zastúpené sú verejné, cirkevné i súkromné školy a školské zariadenia. Sieť stredných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského kraja ponúka rôzne možnosti štúdia, od všeobecného na gymnáziách, po odborné na stredných odborných školách (SOŠ). V meste Martin pôsobí aj univerzitné pracovisko Univerzity Komenského v Bratislave, Jesseniova lekárska fakulta, ktorá je jednou z troch lekárskejších fakúlt verejných vysokých škôl na Slovensku a jednou z popredných fakúlt, na ktorých študujú zahraniční študenti najmä zo Škandinávie.

Situácia v školskom prostredí sa v súvislosti s celospoločenskými trendmi mení, na čo je potrebné sa v rozumných medziach adaptovať novými vzdelávacími postupmi aj modernizáciou vybavenia škôl a učební. Žiaci majú vysoko rozvinuté digitálne zručnosti, čo vedie k ich záujmu o moderné digitálne technológie, počítačové hry, virtuálnu realitu, robotiku, mikročipy a iné. V meste pôsobí OZ Kockovňa, ktoré zriaďuje Vzdelávacie a školiace centrum v oblasti digitálnych kompetencií učiteľov v predmete robotika a programovanie, ktoré poskytuje tiež možnosti mimoškolskej činnosti na školách alebo priamo vo vzdelávacom centre. Výzvou pre školský vzdelávací program bude posilnenie manuálnych zručností u detí a mládeže a environmentálnych kompetencií.

Základné školy v Martine majú dlhoročné silné kompetenčné zázemie v oblasti **Environmentálnej výchovy,**

vzdelávania a osvedy (EVVO) aj v spolupráci so združením Centrum environmentálnej výchovy Turiec (CEVT). Dve základné školy na území mesta Martin – ZŠ s MŠ, Hurbanova a Evanjelická základná škola, prešli na **inovatívne vzdelávanie** v tzv. Hejného metóde výučby matematiky, ktorej zakladateľ – matematik a odborník na didaktiku matematiky Prof. Milan Hejný sa narodil v roku 1936 v Martine. Od roku 1992 pôsobí na Pedagogickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe.

Sociálne odlúčenie po pandémii vyvolalo v školskom prostredí novú potrebu podpory od psychológov a odborných školských tímov na riešenie rôznych situácií vyvolaných narušenou psychikou detí aj nepriaznivými sociálno–patologickými javmi.

Podpora špeciálneho a inkluzívneho vzdelávania je pre základné školy v Martine jedna z priorit. Školy v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Martin majú na dobrej úrovni prepracovaný systém vzdelávania kategórií, ktoré sa týkajú inklúzie (činnosti asistentov, podporných tímov) zdravotne a sociálne znevýhodnených detí, cudzincov (napríklad aktuálne z Ukrajiny). Deti z marginalizovanej rómskej komunity z Bambusiek sú integrované na štyroch verejných základných školách a pre približne 160 školopovinných detí je zabezpečená špeciálna autobusová doprava. Mestská ZUŠ aj CVČ má zriadené elokované pracovisko na Bambuskách. Viaceré ZŠ požiadali z Plánu obnovy a odolnosti externé finančné zdroje na asistentov učiteľa a podporné školské tímy.

Stredné odborné školstvo aktuálne považuje za jeden z najakútnejších problémov **nedostatok uchádzačov o štúdium,** najmä technicky zameraných odborov. Základné školy v Martine aktívne vypomáhajú náboru na stredné odborné školy tým, že sa zapájajú do búr stredných škôl, rôznych ich prezentácií a zúčastňujú sa ukázkových hodín na stredných školách. Nápomocné v tomto smere je aj duálne vzdelávanie, kde žiaci a študenti vidia perspektívu zamestnania sa po štúdiu (napr. v závodoch automobilky VW) alebo aktívnou prácou výchovných kariérnych poradcov priamo na základných školách. Podľa hodnotenia zástupcov Parlamentu mladých je negatívnou stránkou stredných škôl nedostatočná podpora pre neformálne vzdelávanie.

Prehľad kapacít školských a vzdelávacích zariadení v meste Martin

Predškolská a základná školská infraštruktúra v meste Martin slúži nielen obyvateľom Martina, ale aj obyvateľom okolitých obcí. Do materských škôl v školskom roku 2023/2024 nastúpilo priemerne 21,46 % detí s trvalým

pobytom mimo Martina a na základné školy až 30,33 %, pričom v mestských zariadeniach ich je evidovaných najmenej. Najviac takýchto detí navštevuje súkromné materské školy (33,77 %) a cirkevné základné školy (43,89 %).

Deti s trvalým pobytom mimo mesta Martin		Počet detí CELKOM	podiel	Deti s trvalým pobytom mimo mesta Martin		Počet detí CELKOM	podiel
MATERSKÉ ŠKOLY				ZÁKLADNÉ ŠKOLY			
Mestské MŠ	196	1 214	16,14%	Mestské ZŠ	1 017	3 870	26,28%
Súkromné MŠ	153	453	33,77%	Súkromné ZŠ	245	656	37,35%
Cirkevné MŠ	41	150	27,33%	Cirkevné ZŠ	359	818	43,89%
SPOLU	390	1 817	21,46%	SPOLU	1 621	5 344	30,33%

Zdroj: Interná evidencia mestského úradu

Materské školy		Počet materských škôl		Počet tried		Počet detí		Počet pedagógov	
Rok 2022									
Mesto Martin		20 *	41,7%	87	56,9%	1803	57,6%	170	56,3%
Okres Martin		48		153		3130		302	
Žilinský kraj		386		1210		23 898		2 289	

Zdroj : ŠÚSR, sv5001rr; vysvetlivky: (*) bez špeciálnych MŠ

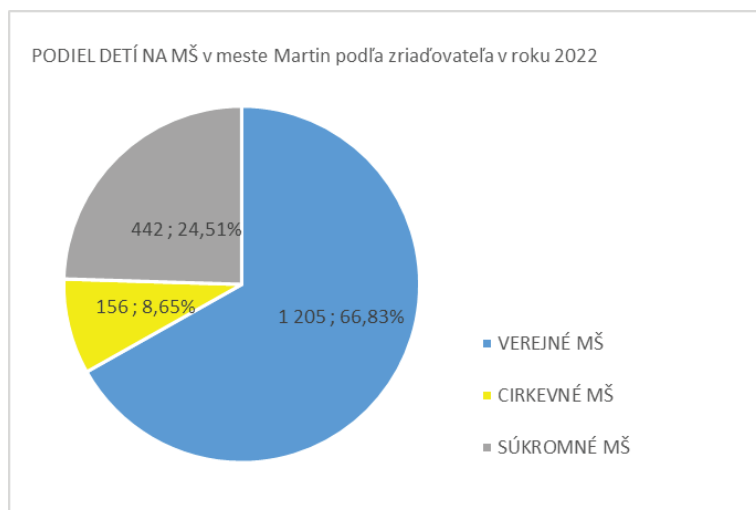
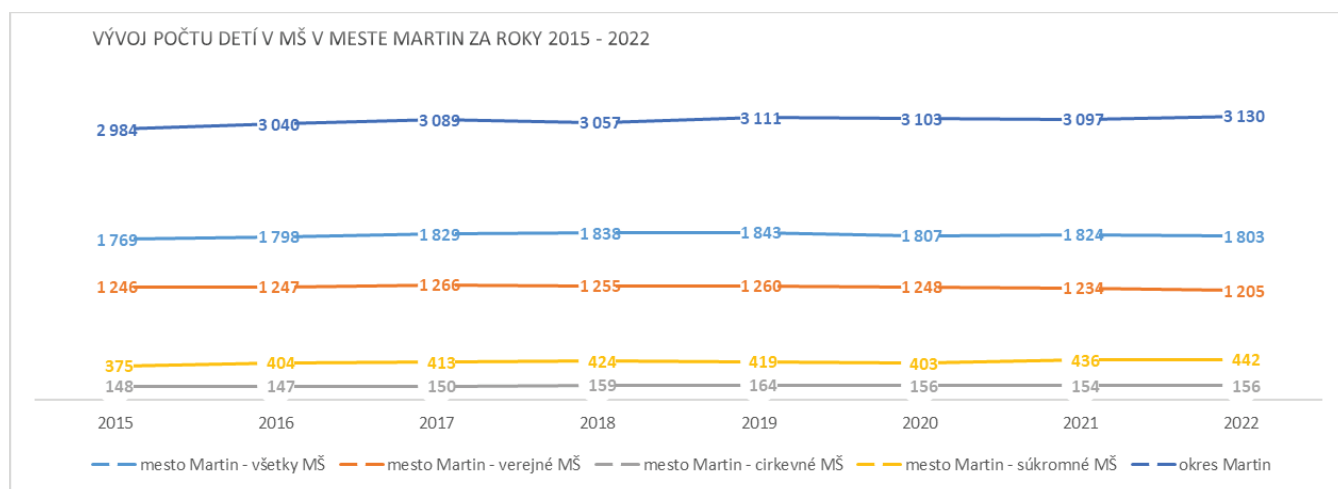
² <https://www.rcpumt.sk>

Predprimárne vzdelávanie v meste Martin bolo v roku 2022 zabezpečované pre 1803 detí na 20 materských školách (MŠ) s 87 triedami, ktoré sú zriadené buď samosprávou (10 MŠ), súkromným zriaďovateľom (8 MŠ), alebo cirkevným zriaďovateľom (2 MŠ). V roku 2022 66,8 % detí v predprimárnom vzdelávaní navštevovalo verejné MŠ zriadené samosprávou, kým v roku 2015 to bolo 70,44 %. Mesto Martin malo v roku 2022 na svojom území v prevádzke 5,2 % MŠ Žilinského kraja a 41,7 % MŠ okresu Martin.

V meste Martin sú v štyroch prípadoch verejné materské školy súčasťami základných škôl (ZŠ s MŠ, Podhájska 10A; ZŠ s MŠ, Hurbanova 27; ZŠ s MŠ, J. V. Dolinského 2 a ZŠ s MŠ, Priehradná 11). Medzi rokmi 2020 a 2022 pribudli v meste Martin dve súkromné materské školy. Inak bol vývoj počtu materských škôl od roku 2015 nemenný.

Názov materskej školy zriaďovanej mestom Martin	Počet žiakov k 15. 9. 2022	Počet žiakov k 15. 9. 2023
1 MŠ, Jána Šimka	75	75
2 MŠ, J. Lettricha	159	165
3 MŠ, Tajovského	91	95
4 MŠ, Nálepky	108	108
5 MŠ, Družstevná	95	95
6 MŠ, Š. Furdeka	175	175
7 MŠ, Hurbanova	185	185
8 MŠ, Podhájska	95	88
9 MŠ, Priehradná	97	95
10 MŠ, J. V. Dolinského	125	133
SPOLU	1205	1214

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu v Martine

Zdroj: ŠÚSR, sv5001rr

Počty tried za sledované obdobie rokov 2015 a 2022 vzrástli o 10 tried (13 %), kým počty detí vzrástli len o 34 detí (1,9 %). Trend nárastu počtu detí v MŠ okrese Martin je za sledované obdobie na úrovni 4,9 %, kým v Žilinskom kraji až 11,3 %. Zaostávanie mesta Martin v tomto trende rastu záujmu o materské školy súvisí s negatívnym demografickým vývojom v meste Martin a odchodom mladých rodín z mesta Martin na vidiek.

Navyše je možné pozorovať trend znižovania počtu detí v obecných materských školách v okolí Martina (Žabokreky, Bystrička), kde sú vystavané nové obytné zóny.

Rodičia viac preferujú MŠ v meste ako na vidieku, s čím zasa súvisí aj trend zriaďovania súkromných materských škôl v Martine. Za sledované obdobie rokov 2015 – 2022 pribudlo v súkromných materských školách 67 detí, 7 tried a 15 pedagógov, kým na verejných materských školách odbudlo 41 detí, pribudli len 2 triedy a 2 pedagógovia.

V triedach MŠ v meste Martin bolo v roku 2022 priemerne 20,7 dieťaťa (v súkromných MŠ 18,4 dieťaťa) a na jedného pedagóga MŠ pripadá 10,6 dieťaťa (v súkromných MŠ 9 detí).

Základné školy								
Rok 2022	Počet základných škôl		Počet tried		Počet žiakov		Počet pedagógov	
Mesto Martin	14	43,8%	247 *	62,8%	4 971	65,6%	394	62,6%
Okres Martin	32		393		7 581		629	
Žilinský kraj	260		3 190		61 474		4 943	

Zdroj : ŠÚSR, sv5002rr; vysvetlivky: (*) bez tried pre nadané deti a tried prípravných ročníkov

V sledovanom období rokov 2015 – 2022 bolo v meste Martin zriadených 14 základných škôl, čo predstavovalo 43,8 % počtu základných škôl v okrese Martin a 5,4 % v Žilinskom kraji. Oproti predchádzajúcim rokom pribudla jedna súkromná jednotupňová škola s počtom 9 detí a 2 pedagógmi. Ostatných 13 základných škôl sú všetky dvojstupňové s 1.- 9. ročníkom. Základná škola s najväčším počtom žiakov je ZŠ s MŠ, Hurbanova 27

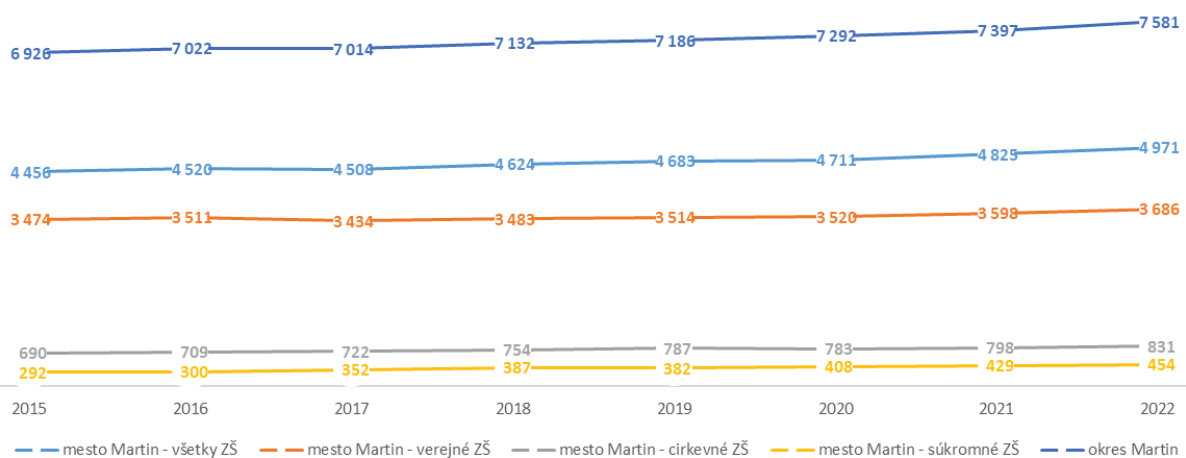
(688 žiakov) a ZŠ, Nade Hejnej 4 (616 žiakov).

Obce susediace s mestom Martin (Bystrica, Dražkovce, Žabokreky) majú zriadené jednotupňové základné školy (len 1.- 4. ročník). Mesto Martin je zriaďovateľom 9 základných škôl (verejné ZŠ), pričom špeciálne školy sú uvedené osobitne a mimo nich na území mesta Martin pôsobia ešte 3 súkromné a 2 cirkevné základné školy.

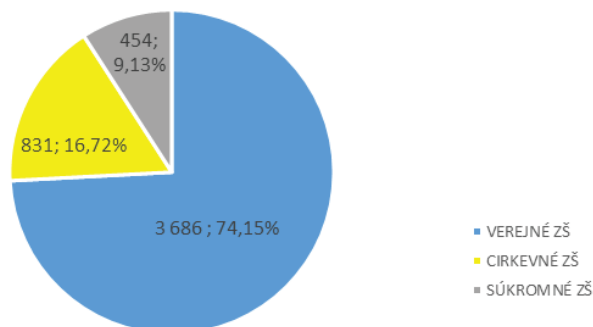
Názov základnej školy zriaďovanej mestom Martin	Počet žiakov k 15. 9. 2022	Počet žiakov k 15. 9. 2023	Zameranie
1 ZŠ, Jozefa Kronera 25	278	295	
2 ZŠ, Nade Hejnej 4	616	609	
3 ZŠ, P. Mudroňa 3	418	413	
4 ZŠ s MŠ, Podhájska 10A	409	418	hokej
5 ZŠ s MŠ, Hurbanova 27	688	705	futbal, orientačný beh
6 ZŠ, A. Stodolu 60	343 / 10	352 / 8	8 detí – špeciálna trieda
7 ZŠ s MŠ, Priehradná 11	168	161	
8 ZŠ s MŠ, J. V. Dolinského 2	389	393	
9 ZŠ Alexandra Dubčeka, Družstevná 11	377 / 87	433 / 83	83 detí – triedy pre nadané deti
SPOLU	3 686 / 97	3 779 / 91	

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu v Martine

VÝVOJ POČTU ŽIAKOV NA ZÁKLADNÝCH ŠKOLÁCH ZA ROKY 2015 - 2022

PODIEL ŽIAKOV ZŠ v meste Martin podľa zriaďovateľa v roku 2022

Zdroj : ŠÚSR, sv5002rr

Podľa štatistického vykazovania sa mesto Martin v roku 2022 počtom žiakov na základných školách (4 971 žiakov) podieľalo na celkovom počte žiakov Žilinského kraja 8,1 % a na počte žiakov okresu Martin 65,6 %, čo svedčí o tom, že väčšina žiakov okresu Martin navštevuje základnú školu v meste Martin (nielen z okolitých obcí, ale dokonca aj z mesta Vrútky, kde mesto od roku 2015 do roku 2022 zrušilo 4 triedy a prišlo o 58 žiakov a 10 pedagógov). V roku 2022 74,2 % žiakov navštevovalo verejnú ZŠ, kým v roku 2015 to bolo 78 % žiakov.

Za sledované obdobie rokov 2015 – 2022 vzrástol na

základných školách v meste Martin počet žiakov o 11,6 % (515 žiakov), kým v okrese o 9,5 % (655 žiakov) a v Žilinskom kraji len o 4,3 %. Pribudlo 25 tried (11,3 %) a 47 pedagógov (13,5 %). Najviac %-ne rástol počet žiakov na súkromných ZŠ (o 162 žiakov, 55,5 %), nasledovali cirkevné ZŠ (o 141 žiakov, 20,4 %) a najmenej na verejných ZŠ (o 212 žiakov; 6,1 %).

V meste Martin je v triede základnej školy priemerne 20,13 žiakov, kým v okrese 19,29 žiakov a na jedného pedagóga pripadá priemerne 12,62 žiakov, kým v okrese 12,05 žiaka.

Základné umelecké školy							
Rok 2022	Počet ZUŠ		Počet odborov*údaj za rok 2022		Počet žiakov		Počet pedagógov
Mesto Martin	6	50%	-	-	3 101	59,1%	112
Okres Martin	12		-	-	5 251		211
Žilinský kraj	53		-	-	29 691		1 312

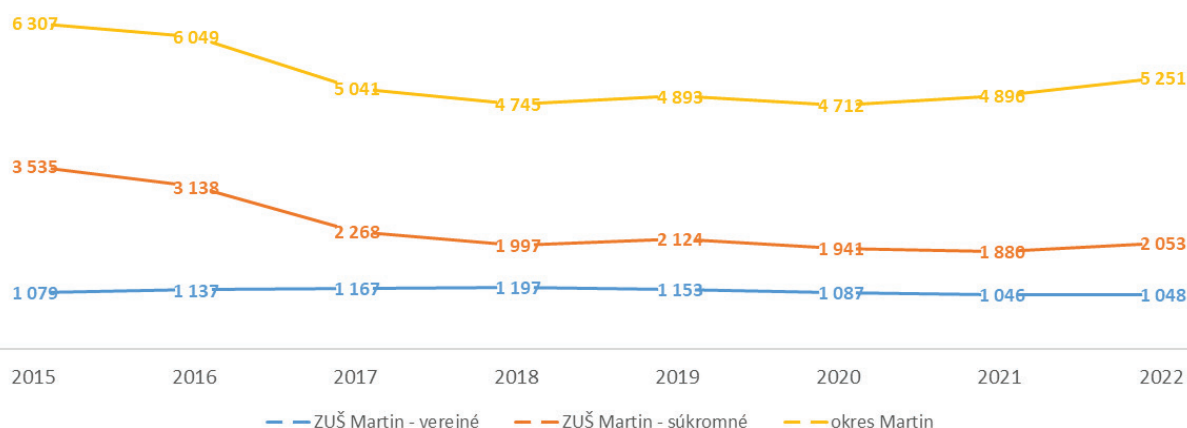
Zdroj : ŠÚSR, sv5007rr

V meste Martin je zriadená jedna verejná základná umelecká škola (ZUŠ) a päť súkromných ZUŠ. Verejná ZUŠ, P. Mudroňa, zriadená mestom Martin, zabezpečuje základné umelecké vzdelávanie detí v hudobnom, tanečnom, výtvarnom a literárno-dramatickom odbore.

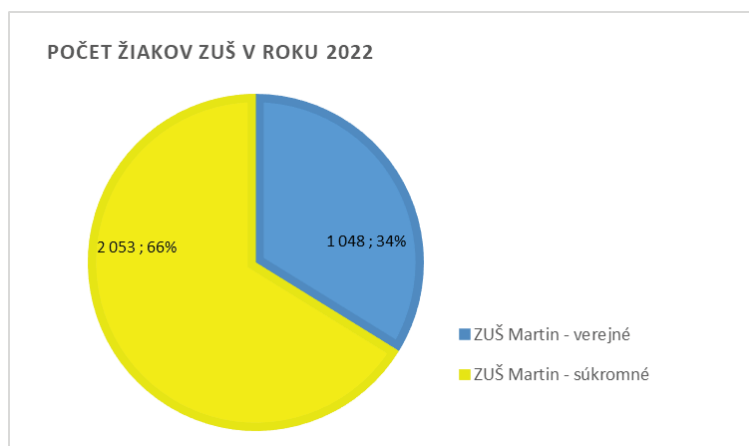
Na základe štatistických údajov z roku 2022 je v piatich súkromných ZUŠ zamestnaných 74 pedagógov

a navštevuje ich 2 053 žiakov (priemerne 410,6 žiaka a 14,8 pedagóga na jednu ZUŠ). Ide o Súkromnú ZUŠ (Námestie S. H. Vajanského), Súkromnú ZUŠ, Jahodnícka, Súkromnú ZUŠ, Aurela Stodolu, Súkromnú ZUŠ, Michaeliho a Súkromnú ZUŠ, Maše Haľamovej, ktorá je najväčšou súkromnou ZUŠ so zameraním najmä na hudbu a tanec.

VÝVOJ POČTU ŽIAKOV NA ZÁKLADNÝCH UMELECKÝCH ŠKOLÁCH V OKRESE MARTIN V ROKOCH 2015 - 2022

POČET ŽIAKOV ZUŠ V ROKU 2022

Zdroj : ŠÚSR, sv5007rr

Verejnú ZUŠ v Martine (ZUŠ, P. Mudroňa 6) v roku 2022 navštevovalo 1 048 žiakov a vo Vrútkach (ZUŠ F. Kafendy) 696 žiakov. Ide o väčšie ZUŠ ako v prípade súkrom-

ných ZUŠ. Záujem u žiakov o ZUŠ v okrese Martin od roku 2015 klesá (menej na štátnych ZUŠ ako na súkromných), ale po pandémie od roku 2020 začal opätovný

nárast záujmu (medzi rokmi 2021 a 2022 o 7,3 % v okrese Martin). V roku 2022 tvorili počty žiakov súkromných ZUŠ v okrese Martin 66,8 % a v meste Martin 66,2 %. Na

súkromnej ZUŠ pripadlo na jedného pedagóga približne toľko žiakov ako v štátnej ZUŠ v Martine (27,6 žiaka).

ZUŠ na území mesta Martin (stav k 15. 9. 2022)	Počet odborov	Celkový počet žiakov bez ohľadu na financovanie	Počet žiakov*	Počet pedagógov	Celkový počet žiakov bez ohľadu na financovanie k 15. 9. 2023
ZUŠ, P. Mudroňa 6 (zriaďovateľ mesto Martin)	4	1048	969	42	992
Súkromná ZUŠ, Aurela Stodolu 60	2	507	499	**	
Súkromná ZUŠ, Jahodnícka 1	1	50	50	**	
Súkromná ZUŠ, M. Haľamovej 21	4	946	791	**	
Súkromná ZUŠ, Michaeliho 6	4	491	450	**	
Súkromná ZUŠ, Námestie S. H. Vajanského 2	3	59	59	**	
CELKOM	18	3101	2818		

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu v Martine

Poznámka: * počet členov záujmových útvarov, na ktorých bude poskytnutá dotácia z mesta Martin; ** údaje nie sú známe

Centrá voľného času				
Rok 2022	Počet CVČ	Počet záujmových útvarov	Počet žiakov	Počet pedagógov
Mesto Martin	6	-	-	-
Okres Martin	10	-	-	-
Žilinský kraj	-	-	-	-

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu Martin

Z desiatich centier voľného času v okrese Martin má podľa údajov za rok 2022 až 6 centier sídlo na území mesta Martin a jedno v meste Vrútky (mestské CVČ Domino). Mesto Martin je zriaďovateľom jedného centra CVČ, Šoltésovej 25, a štyri sú súkromné a jedno cirkevné.

Druhým najnavštevovanejším CVČ je Súkromné CVČ Tanečného klubu Deep. Medzi školskými rokmi 2023/2024 a 2022/2023 sa počet členov záujmových útvarov (ZÚ) vo verejnom CVČ znížil o 30 detí, pričom v súkromných a evanjelickom CVČ narástol o 74 detí.

CVČ na území mesta Martin (stav k 15. 9. 2022)	Počet ZÚ	Počet členov ZÚ	Počet členov ZÚ podľa VZN*	Počet pedagógov	Počet členov ZÚ podľa VZN* k 15. 9. 2023
CVČ, Šoltésovej 25 (zriaďované mestom Martin)	147	2583	1509	4 + externisti	1479
JM CENTRUM – CVČ pri ZŠ A. Bernoláka, Ul. S. Tomášika 1	56	951	174	**	183
Súkromné CVČ, M. R. Štefánika 1010/25	18	398	142	**	135
Súkromné CVČ, Malá hora 3	32	937	29	**	44
Súkromné CVČ pri Súkromnej ZŠ, Východná 1144/18B	9	186	58	**	57
Súkromné CVČ Tanečného klubu Deep, M. Haľamovej 21	249	5733	324	**	384
CELKOM	511	10788	2236		2382

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu v Martine

Poznámka: * počet členov záujmových útvarov, na ktorých bude poskytnutá dotácia z mesta Martin; ** údaje nie sú známe

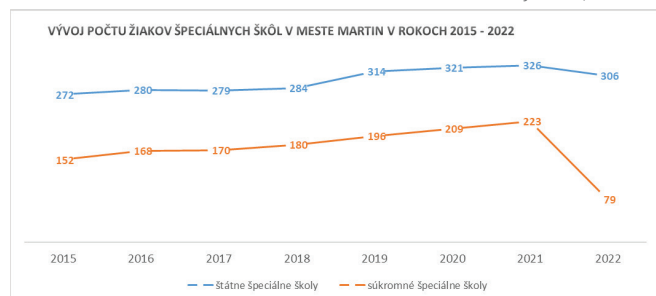
Mestské CVČ pracuje s mladými ľuďmi aj zo sociálne znevýhodneného prostredia. Pravidelnú záujmovú činnosť vykonáva v priestoroch elokovaného pracoviska CVČ v Komunitnom centre Bambusky a v priestoroch elokovaného pracoviska ZUŠ. Deti zo sociálne znevýhodneného prostre-

dia majú odpustený príspevok na čiastočnú úhradu nákladov v ZUŠ a v CVČ, ale len v zriaďovateľských školách a SZ – a to len keď sú v **hmotnej núdzi**. K dispozícii majú počítače, prístup na internet, môžu sa tu pripravovať do školy či tráviť voľný čas v prítomnosti rovesníkov pri spoločenských hrách.

Špeciálne školy							
Rok 2021	Počet škôl		Počet tried	Počet žiakov		Počet pedagógov	
Mesto Martin	9	90 %	-	385	66,6 %	44	43,6 %
Okres Martin	10		-	578		101	
Žilinský kraj	63		-	2796		393	

Zdroj : ŠÚSR, sv5006rr

V meste Martin bolo v roku 2022 evidovaných podľa ŠÚSR 9 špeciálnych škôl, kým v roku 2015 ich bolo 7, z čoho 4 sú súkromné so 79 žiakmi a 12 pedagógmi (6,6 žiaka na pedagóga). Mesto Martin však eviduje len 4 špeciálne školy. Na jednu súkromnú školu pripadlo 20 žiakov. Na štátnej špeciálnej škole s 306 žiakmi v roku 2022 pripadlo na jedného pedagóga až 9,6 žiaka a na jednu školu priemerne 61 žiakov.

Zdroj : ŠÚSR, sv5006rr

Špeciálne školy evidujú v okrese Martin od roku 2015 kontinuálny nárast záujmu o 30,8 % (viac na štátnych špeciálnych školách ako súkromných) aj z dôvodov rôznych evidovaných autistických porúch u detí, kým v Žilinskom kraji je to priemerne o 9,35 %.

V meste Martin pôsobí Súkromná spojená škola, Baga-rova 30, Martin – 2 organizačné zložky – Súkromná základná škola pre **žiakov s vývinovými poruchami učenia**,

Súkromná špeciálna základná škola.

V oblasti podpory **inkluzívneho a špeciálneho vzdelávania** v regióne Turiec je aktívny spolok **SPOSA Turiec** (Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom – Turiec), ktoré prevádzkuje Rodinné centrum, centrum špeciálneho vzdelávania a poradenstva vrátane diagnostického centra a spolok **DÚHOVKA** pre asistenciu deťom s poruchami zraku.

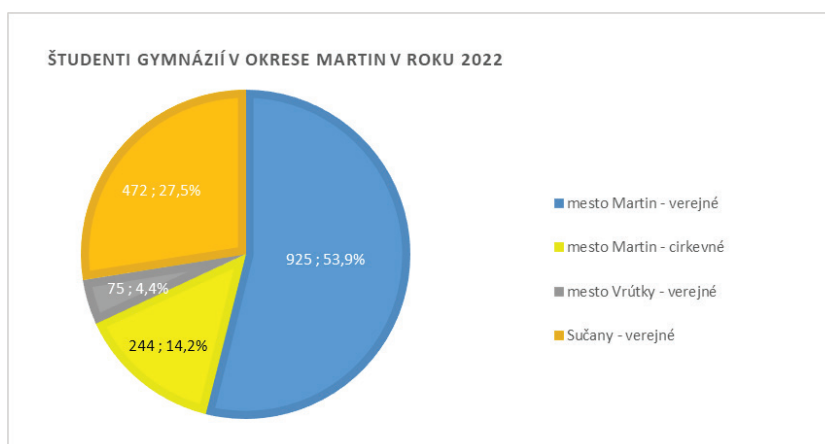
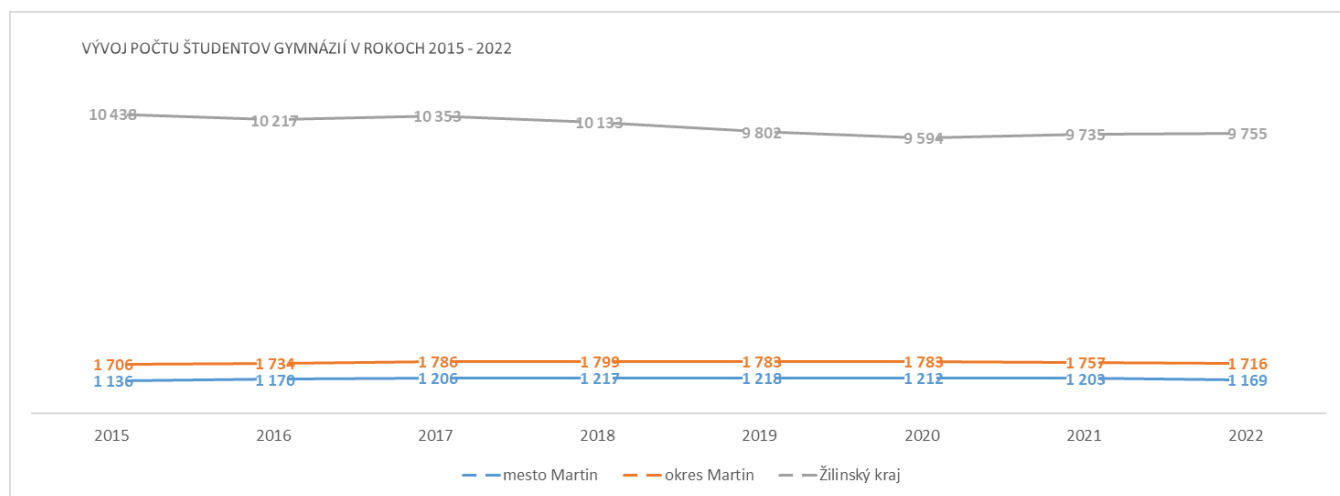
Gymnázia							
Rok 2022	Počet gymnázií		Počet tried		Počet študentov		Počet pedagógov
Mesto Martin	3	60 %	45	65,2 %	1169	68,1 %	105
Okres Martin	5		69		1716		148
Žilinský kraj	30		413		9755		844

Zdroj : ŠÚSR, sv5007rr

Záujem o štúdium na gymnáziu je v okrese Martin stabilný. Za sledované obdobie rokov 2015 – 2022 vzrástol počet študentov gymnázií len o 2,9 % (33 študentov). V okrese Martin je zriadených 5 gymnázií, z toho 3 sa nachádzajú v meste Martin a po jednom v meste Vrútky a Sučany. Ich počet sa od roku 2015 nezmenil. Jedno gymnázium z troch v meste Martin je cirkevné a v roku 2022 na ňom študovalo 244 študentov, čo predstavuje 20,9 % všetkých študentov gymnázií v meste Martin, kým v roku 2015 to bolo 12,4 % (141 študentov). Záujem o štúdium na cirkevnom gymnáziu v sledovanom období vzrástol o 73 % (103 študentov) a na verejnom gymnáziu klesol o 70 študentov (7 %), čo bolo spôsobené aj zni-

žovaním plánu výkonov zo strany zriaďovateľa VÚC Žilinský samosprávny kraj. Počet pedagógov za sledované obdobie na verejnom gymnáziu vzrástol o 4 pedagógov (5,2 %) a na cirkevnom gymnáziu vzrástol o 11 pedagógov (84,6 %).

V roku 2022 navštevovalo Bilingválne gymnázium Milana Hodžu v Sučanoch 472 študentov (v 20 triedach s 36 pedagógmi), kým v roku 2015 to bolo 478 študentov s rovnakým počtom tried a pedagógov. Vzhľadom na to, že študenti Bilingválneho gymnázia v Sučanoch nemajú vlastné internátne priestory, bývajú buď v meste Martin, alebo denne do Sučian dochádzajú.

Zdroj : ŠÚSR, sv5003rr

Názov verejného gymnázia	Počet žiakov k 30. 6. 2022	Počet tried	Počet pedagógov	Zriaďovateľ
Gymnázium Jozefa Lettricha v Martine	451	16	39	ZASK
Gymnázium Viliama Paulínyho - Tótha Martin	513	19	45	
Gymnázium Jozefa Cígera Hronského Vrútky	72	4	9	Mesto Vrútky (od r. 2015)

Zdroj: Údaje zo správ o výchovno-vzdelávacej činnosti školy

Najväčší počet pedagógov aj študentov má **Gymnázium Viliama Paulínyho - Tótha v Martine** (513 študentov a 45 pedagógov k 30. 6. 2022), ktoré v roku 2022 oslávilo 155. výročie svojho vzniku. Poskytuje aj bilingválnu výuku v anglickom jazyku. V roku 1998 tu bola otvorená Astronomická pozorovateľňa Milana Rastislava Štefánika, ktorá je prístupná aj širokej martinskej verejnosti. V priestoroch pozorovateľne je aj vyhľadávané Centrum popularizácie fyziky so širokou ponukou experimentov

pre žiakov ZŠ a SŠ. Gymnázium má zriadené aj centrum popoludňajšieho vzdelávania. Jeho kapacita pre 800 žiakov nie je celkom naplnená.

V roku 2022 priemerne na jedného pedagóga v meste Martin na verejnom gymnáziu pripadlo 11,4 študenta a na cirkevnom gymnáziu 9,5 študenta. Kým v jednej triede bolo na štátnom gymnáziu v priemere 26,4 študenta, tak na cirkevnom 24,6 študenta.

Stredné odborné školy								
Rok 2022	Počet stredných škôl		Počet tried		Počet študentov		Počet pedagógov	
Mesto Martin	6	100 %	109	100 %	1992		198	100 %
Okres Martin	6		109		1992		198	
Žilinský kraj	55		856		18 179		1 825	

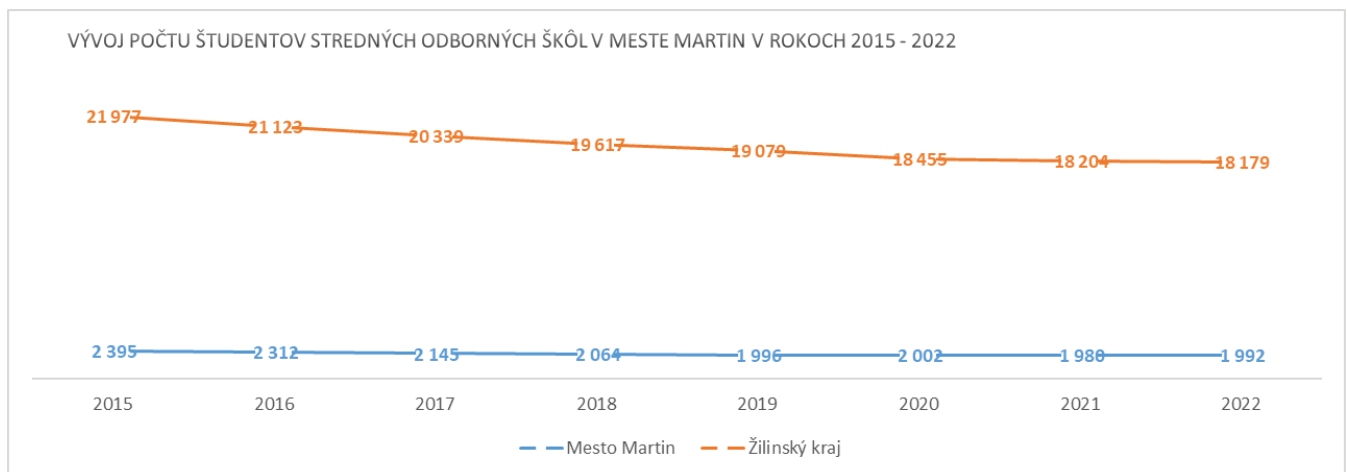
Zdroj : ŠÚSR, sv5004rr

Za sledované obdobie rokov 2015 – 2022 zostal počet stredných škôl nezmenený. Zo 6 odborných stredných škôl na území okresu Martin sa 5 nachádza v meste Martin, z toho 5 je štátnych škôl zriadených VÚC – Žilinským samosprávnym krajom a jedna má súkromného zriaďovateľa. Okres Martin sa na počte stredných odborných škôl aj na počte študentov Žilinského kraja v roku 2022 podieľal 10,9 %.

Záujem o štúdium na stredných odborných školách medziročne klesá. **Trend poklesu počtu študentov na stredných školách bude vzhľadom na demografický**

vývoj, ako aj preferenciu rodičov vyberať svojim deťom viac všeobecné než odborné vzdelanie, aj kvôli ďalšiemu štúdiu na vysokej škole, **pokračovať aj v nasledujúcich rokoch.** V sledovanom období rokov 2015 – 2022 tento pokles predstavoval v meste Martin 16,8 % (403 študentov), nižší ako na úrovni Žilinského samosprávneho kraja (17,3 %). Za toto sledované obdobie počet pedagógov klesol len o 5,3 % (o 11 pedagógov).

Na jedného pedagóga strednej odbornej školy v roku 2022 pripadlo priemerne 10,1 študenta a v jednej triede bolo priemerne 18,3 študenta.

Zdroj : ŠÚSR, sv5004rr

Názov strednej školy	Počet žiakov k 30. 6. 2022	Počet tried	Počet pedagógov	Zriaďovateľ	Zameranie
Stredná odborná škola dopravná Martin	269	29	33	ŽASK	
Stredná odborná škola obchodu a služieb Martin	450	26	49		
Spojená škola	463	26	57		Elektroodborné, informatika, mechanika, strojárstvo
Obchodná akadémia Martin	274	13	29		
Stredná priemyselná škola technická Martin	303 *	16 *			Mechatronika, elektrotechnika, IT, logistika, technické lýceum

Zdroj: Údaje zo správ o výchovno-vzdelávacej činnosti školy
Poznámka: * údaj k 31. 8. 2020

Napriek univerzitnému zázemiu Jesseniovej lekárskej fakulty v Martine a plánovanej výstavbe novej štátnej nemocnice v Martine, ako aj napriek **historickej tradícii počnúc založením zdravotno-sociálnej školy v období prvej Československej republiky, tu nepôsobí žiadna stredná zdravotnícka škola.** Tá je najbližšie v Liptovskom Mikuláši alebo v Žiline. S ohľadom na riešenie i zvažovanú racionalizáciu stredoškolskej siete na území Žilinského samosprávneho kraja v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC existuje významný predpoklad, že pri priestorovom zlúčení Spojenej školy – Strednej odbornej školy podnikania a Strednej priemyselnej školy technickej v rámci areálu niekdajšieho Stredného odborného učilišťa strojárskeho (terajšia Spojená škola) dôjde k vzniku, resp. obnove Strednej zdravotníckej školy v Martine rozšírenej aj o sociálnu prácu, ktorá by perspektívne mohla využívať veľkorysý priestor budovy, aktuálne slúžiacej Strednej priemyselnej škole technickej (na Hostihore, t. z. v bezprostrednom zázemí rozširujúceho sa medicínskeho kampusu na východnom okraji centrálnej časti mesta Martin).

V Žilinskom kraji pri stredných odborných školách v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja pôsobí **13 centier odborného vzdelávania a prípravy (COVP)**³, z nich dve sa nachádzajú na území mesta Martin. **Pilotné Centrum odborného vzdelávania a prípravy pre strojárstvo a ostatnú kovospracúvaciú výrobu** vzniklo pri Spojenej škole v Martine a vzhľadom na koncentráciu strojárskych a automobilových pod-

nikateľských subjektov v meste Martin je zamerané na strojárstvo. Ďalšie centrum bolo zriadené v roku 2018 na Strednej odbornej škole dopravnej Martin – Priekopa ako **Centrum odborného vzdelávania a prípravy pre dopravu, pošty a telekomunikácie.**

Od roku 2006 nie sú v okrese Martin zriaďované žiadne stredné odborné učilišťa.

V Martine pôsobia **dve stredné odborné školy umeleckého zamerania**, obidve sú súkromné. Súkromná škola umeleckého priemyslu (SUP) v odboroch grafika, dizajn a úžitková maľba a Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium.

Meranie kvality vzdelávania podľa testovania NÚCEM: V Testovaní 9 aj v Testovaní Maturita v regióne dosahuje **Bilingválne gymnázium Sučany jedny z najlepších výsledkov na Slovensku.** V Testovaní 9 nezaostáva Súkromná ZŠ, Východná 11441 a Gymnázium Jozefa Lettricha v Martine. Z 18 testovaných ZŠ a deväťročných gymnázií dosiahlo nadpriemerné výsledky 12 škôl v testoch slovenský jazyk a literatúra a 9 škôl v testoch z matematiky. V Testovaní Maturita žiadna stredná škola ani gymnázium nedosiahla nadpriemerné výsledky v testovaní z matematiky a v testovaní z predmetu slovenský jazyk a literatúra dosiahli nadpriemerné výsledky 4 stredné odborné školy z 9 testovaných SOŠ a dve gymnáziá z troch testovaných gymnázií. Pre posúdenie kvality vzdelávacieho procesu by bolo vhodné sledovať výsledky škôl za viac rokov a zamerať pozornosť aj na testovanie žiakov 5. ročníka.

Výsledky meraní vzdelávania NÚCEM v školskom roku 2022/2023 v meste Martin						
	TESTOVANIE MATURITA	Matematika	Slovenský jazyk a literatúra	TESTOVANIE 9	Matematika	Slovenský jazyk a literatúra
celoslovenská úspešnosť - SOŠ v %		38,4	47,9	celoslovenská úspešnosť v %	58,7	55,1
Stredná odborná škola dopravná Martin		31,7	42,3	ZŠ, Jozefa Kronera 25	63,2	56,8
Stredná odborná škola obchodu a služieb Martin			43,6	ZŠ, Nade Hejnej 4	51,5	54,3
Spojená škola – Stredná odborná škola podnikania Martin		20,8	42,9	ZŠ, P. Mudroňa 3	62,1	68,6
Obchodná akadémia Martin			60,6	ZŠ s MŠ, Podhájska 10A	50,9	53,4
Stredná priemyselná škola technická Martin		37,3	55	ZŠ s MŠ, Hurbanova 27	51,6	59,2
Súkromná škola umeleckého priemyslu			55,3	ZŠ, A. Stodolu 60	56,8	62,4
Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium			64,8	ZŠ s MŠ, Priehradná 11	50,9	49,1
priemer v meste Martin		29,9	52,1	ZŠ s MŠ, J. V. Dolinského 2	56,4	57,2
				ZŠ, Alexandra Dubčeka, Družstevná 11	51,6	52,9
				Katolícka ZŠ s MŠ A. Bernoláka	61,8	59
				Súkromná ZŠ Východná 11441	80	72,2
				Súkromná ZŠ T. Zanovita	38	42,9
				Evanjelická spojená škola M.R. Štefánika 19	68	65,1
celoslovenská úspešnosť - gymnáziá v %		59,1	68,4	Súkromná spojená škola Bagarova	39,2	50,2
Gymnázium Jozefa Lettricha v Martine		55,6	70,6	Gymnázium Jozefa Lettricha v Martine	79,4	81,2
Gymnázium Viliama Paulínyho -Tótha Martin		48,7	69,4	Gymnázium Viliama Paulínyho - Tótha Martin	67,1	74
Evanjelické gymnázium v Martine		39,6	67,9	Evanjelické gymnázium v Martine	71,1	68,9
priemer v meste Martin		48,0	69,3	Obchodná akadémia v Martine	66	66
				priemer v meste Martin	59,2	60,7
Bilingválne gymnázium Sučany		70,5	76,3	Bilingválne gymnázium Sučany	83,4	82,8

Zdroj: portál NÚCEM a vlastné spracovanie autora

Systém duálneho vzdelávania: V zmysle Regionálnej stratégie výchovy a vzdelávania v stredných školách v Žilinskom samosprávnom kraji je jedným z hlavných cieľov odboru školstva a športu Žilinského samosprávneho kraja podpora vytvárania systému odborného vzdelávania a prípravy, ktorý zabezpečí jeho absolventom čo najúspešnejšie uplatnenie sa na trhu práce.

Hlavnou prioritou odborného vzdelávania a prípravy na stredných odborných školách (SOŠ) sa stal **systém duálneho vzdelávania (SDV)**, ktorý je založený na realizácii odbornej prípravy a praktickej výučby schopnej adekvátne a pružne reagovať na požiadavky zamestnávateľov. V školskom roku 2022/2023 bolo do SDV na území Žilinského kraja zaradených 26 SOŠ v spolupráci so 162

³ <https://www.mojastredna.sk/centra-odborneho-vzdelavania-a-pripravy>

zamestnávateľmi pre 1197 žiakov v 40 študijných a učebných odboroch.⁴ Ako uvádza prehľad nižšie, v regióne Turiec ponúkajú zapojenie do SDV štyroch SOŠ v Mar-

tine pre 34 zamestnávateľov, a to v 24 odboroch so **162 učebnými miestami**, čo predstavuje 20,98 % všetkých zapojených zamestnávateľov v Žilinskom kraji.

Prehľad stredných odborných škôl zaradených do Systému duálneho vzdelávania v školskom roku 2022/2023									
Okres	Stredná odbor- ná škola	Počet odborov	Názov odboru v SDV		Počet učeb- ných miest 2022 / 2023	Zamestnávateľ	Sídlo zamest- návateľa		
Martin	Stredná odborná škola dopravná, Zelená 2, 036 08 Martin - Prie- kopa	8	3758 K	operátor prevádzky a ekonomiky dopravy	2	Železnice Slovenskej republiky	Bratislava		
			2697 K	mechanik elektro- technik	2	Železnice Slovenskej republiky	Bratislava		
					5	ŽOS Vrútky, a. s.	Vrútky		
					10	Železničná spoločnosť Sloven- sko, a. s.,	Bratislava		
					1	TTS Martin, s. r. o.,	Rakovo		
			3762 H	železničiar	2	Železnice Slovenskej republiky	Bratislava		
			3770 H	mechanik železničnej prevádzky	2	Železnice Slovenskej republiky	Bratislava		
					5	TSS Grade, a. s.	Bratislava		
					5	ŽOS Vrútky, a. s.	Vrútky		
			2683 H 11	elektromechanik - sil- noprúdová technka	7	ŽOS Vrútky, a. s.	Vrútky		
			2675 L	elektrotechnika - výro- ba a prevádzka strojov a zariadení	6	ŽOS Vrútky, a. s.	Vrútky		
			3763 H	manipulant poštovej prevádzky a prepravy	5	Slovenská pošta, a. s.,	Banská Bys- trica		
			CELKOM			52			
	SOŠ obchodu a služieb, Ul. Stavbárska 11, Martin	6	6445 K	kuchár	2	Hotel Turiec a.s.,	Martin		
					6	Radovan Krčula	Martin		
					1	MartInn, s. r. o.,	Martin		
					2	Yeti, s.r.o	Valča		
					1	Hotel Bystrička,	Martin		
					1	Slovenské liečebné kúpele Turčianske Teplice, a. s.	Turčianske Teplice		
					6444 K	časník, servírka	2	Hotel Turiec a.s.,	Martin
							6	Radovan Krčula	Martin
							1	MartInn, s. r. o.	Martin
							2	Yeti, s.r.o	Valča
							1	Hotel Bystrička,	Martin
							1	Slovenské liečebné kúpele Turčianske Teplice, a. s.,	Turčianske Teplice
							2964 H	cukrár	1
			1	Radovan Krčula			Martin		
			1	KVAPKA.SK s.r.o.,	Martin				
			3457 K	operátor tlače	4	Neografia a.s.,	Martin		
			3473 H 08	polygraf-knihár	3	Neografia a.s.,	Martin		
			6442 K	obchodný pracovník	3	Lidl Slovenská republika, v.o.s.	Bratislava		
					1	Jysk Slovensko, s. r. o.	Bratislava		
			CELKOM			40			
	Obchodná akadémia, Bernolákova 2, Martin	1	6317 M	obchodná akadémia	1	ECCO Slovakia, a.s.,	Martin		
					3	TAX Econ, s.r.o.,	Martin		
					1	ABEKO, s.r.o.,	Sučany		
					1	KraussMaffei Technologies, spol.s r. o.,	Sučany		
					1	VIENA INTERNATIONAL, s.r.o.,	Martin		
					1	MTS Reality, s.r.o.,	Martin		
					1	Flavi s.r.o.,	Príbovce		
					1	PREF A INVEST a.s.,	Sučany		
					0	ADVICE CENTRE, s.r.o.,	Martin		
					1	STATON, s.r.o.,	Turany		
					0	GGB Slovakia s. r. o	Sučany		
						CELKOM			11

⁴ www.mojastredna.sk

Prehľad stredných odborných škôl zaradených do Systému duálneho vzdelávania v školskom roku 2022/2023							
Okres	Stredná odbor- ná škola	Počet odborov		Názov odboru v SDV	Počet učeb- ných miest 2022 / 2023	Zamestnávateľ	Sídlo zamest- návateľa
Martin	Spojená škola Martin, Čes- koslovenskej armády 24, Martin	9	2697 K	Mechanik elektro- technik	2	MAR SK, s.r.o.	Sučany
					2	ECCO Slovakia, a.s.,	Martin
					2	KraussMaffei Technologies, spol. s r.o.	Sučany
					3	ŽOS Vrútky, a.s.	Vrútky
					2	ATTACK, s.r.o	Vrútky
			2411 K	Mechanik nastavovač	1	STATON, s.r.o.,	Turany
					7	Volkswagen Slovakia a.s	Martin
					2	ZWL Slovakia, s. r. o.	Sučany
					3	ATTACK, s.r.o	Vrútky
					1	STATON, s.r.o.,	Turany
			2433 H	Obrábač kovov	4	PROTEAM, s.r.o.	Martin
					1	GGB Slovakia, s. r. o.	Sučany
					2	P M R, s.r.o.	Martin
					5	ZWL Slovakia, s. r. o.	Sučany
					2	ŽOS Vrútky, a.s.	Vrútky
			2426 K	Programátor obrá- bacích a zváracích strojov a zariadení	1	STATON, s.r.o.,	Turany
					3	KIA Slovakia s.r.o.	Žilina
					2	ATTACK, s.r.o	Vrútky
					1	STATON, s.r.o.,	Turany
					1	GGB Slovakia, s. r. o.	Sučany
			2679 K	Mechanik mechatronik	2	ZWL Slovakia, s. r. o.	Sučany
					2	KraussMaffei Technologies, spol. s r.o.	Sučany
					2	ZWL Slovakia, s. r. o	Sučany
			6341 M	Škola podnikania	0	P M R, s.r.o.	Martin
					2	ZWL Slovakia, s. r. o.	Sučany
			2683 H 11	Elektromechanik - sil- noprúdová technika	3	ŽOS Vrútky, a.s.	Vrútky
			3693 K	Technik energetických zariadení budov	1	GGB Slovakia, s. r. o.	Sučany
			2413 K	Mechanik strojov a zariadení	0	ŽOS Vrútky, a.s.	Vrútky
		CELKOM			59		
SPOLU		24			162	34 zamestnávateľov	

Zdroj: Interná evidencia Úradu Žilinského samosprávneho kraja, www.mojastredna.sk

Investičný dlh štátnych školských zariadení: Tak ako pri materských školách, aj v infraštruktúre základných škôl, ktorých zriaďovateľom je mesto Martin vrátane školských klubov detí, jedální, telocviční a ostatnej infraštruktúry (centier voľného času a základných umeleckých škôl) nie je odstránený investičný dlh, ktorý v tejto infraštruktúre vznikol pred delimitáciou kompetencií v oblasti vzdelávania na miestnu samosprávu. Vzhľadom na zvyšujúce sa ceny energií sa tiež javí potreba realizovať ďalšie opatrenia na znížovanie energetickej náročnosti týchto objektov. Investície sú tiež potrebné do modernizácie vybavenia tried s cieľom skvalitniť systémy vzdelávania. Aj keď všetky základné školy majú prístup na internet, svoje vybavenie modernizujú postupne, a to najmodernejšími informačnými a komunikačnými technológiami (IKT).

Aj v strednom školstve, kde zriaďovateľom je regionálna samospráva, evidujú naďalej investičný dlh v infraš-

truktúre školských zariadení, ako aj v modernom vybavení. Takmer všetky stredné školy na území mesta Martin realizovali v programovom období 2007 – 2014 projekty podporené z Európskeho sociálneho fondu (ESF) zamerané na modernizáciu svojich vzdelávacích procesov, vďaka ktorým tiež modernizovali vybavenie učební. Projekty s podporou Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) zamerané na modernizáciu infraštruktúry a znížovanie jej energetickej náročnosti boli realizované na Gymnáziu Viliama Paulínyho – Tótha, Obchodnej akadémie Martin.

Čerpanie EŠIF v programovom období 2014 – 2020:

V meste Martin sa v tomto období s finančnou podporou EŠIF zrealizovalo 5 projektov v celkovom objeme NFP 1,16 mil. eur, z toho štyri sa týkali zvýšenia kvality odborného vzdelávania a odbornej prípravy a jeden inkluzívneho vzdelávania.

Príjemateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Evanjelická spojená škola, M. R. Štefánika 19	Martin	Inkluzívne vzdelávanie	06.08.2019	207 423,00 €
Evanjelická spojená škola, M. R. Štefánika 19	Martin	Zvýšenie kvality vzdelávania viditeľným myslením	04.10.2019	265 744,38 €

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Gymnázium Viliama Paulínyho - Tótha	Martin	Zvýšenie kvality vzdelávania v Gymnázium Viliama Paulínyho-Tótha v Martine	07.12.2019	299 892,26 €
Spojená škola, Československej armády 24	Martin	Zvýšenie kvality odborného vzdelávania a prípravy na Spojenej škole v Martine	08.09.2020	213 891,15 €
Stredná odborná škola dopravná	Martin	Zvýšenie kvality odborného vzdelávania a prípravy na Strednej odbornej škole dopravnej	03.09.2020	177 351,80 €
SUMA CELKOM				1 164 302,60 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

Vysoké školy								
rok 2021	Počet škôl			Počet tried	Počet študentov		Počet pedagógov	
Mesto Martin	1	100 %	-	100 %	1765	100 %	204	100 %
Okres Martin	1		-		1765		204	
Žilinský kraj	-		-		-			

Zdroj: Interná evidencia Jesseniova lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Jesseniova lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave (JLF UK) je jednou z troch lekárskech fakúlt verejných vysokých škôl na Slovensku a jedinou vysokoškolskou inštitúciou so sídlom v Martine. Bola zriadená v roku 1969. JLF UK v Martine má v správe celkom 25 objektov. Fakulta uskutočňuje vysokoškolské štúdium bakalárske, magisterské, doktorské, doktorandské a tiež celoživotné vzdelávanie. JLF UK **zamestnávala** v roku 2021 v priemernom prepočítanom počte celkom **475 za-**

mestnancov, z toho 204 vysokoškolských učiteľov a 55 výskumných pracovníkov.

Vzdelávanie zabezpečuje v **5 akreditovaných študijných odboroch**, pričom 76,5 % absolventov v školskom roku 2021/2022 študovalo odbor **Všeobecné lekárstvo**, z čoho **takmer polovica študentov (44,6 %) tento odbor študovala v anglickom jazyku** (zahraniční študenti prevažne z Nórska, Islandu).

Študijný program	Počty absolventov v školskom roku 2021/2022
1. Všeobecné lekárstvo – v slovenskom jazyku	103
Všeobecné lekárstvo – v anglickom jazyku	83
2. Zubné lekárstvo	7
3. Ošetrovatelstvo – bakalárske štúdium – denná forma	23
Ošetrovatelstvo – magisterské štúdium – denná forma	8
4. Verejné zdravotníctvo – bakalárske štúdium – denná forma	5
Verejné zdravotníctvo – magisterské štúdium – denná forma	5
5. Pôrodná asistancia – bakalárske štúdium – denná forma	9
SPOLU	243

Zdroj: Interná evidencia Jesseniova lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

V akademickom roku 2021/2022 na JLF UK v Martine študovalo celkom 1765 študentov, z toho v dennej forme štúdia 1716 študentov a v externej forme štúdia študovalo 49 študentov. Počet študentov v 1. ročníku bol oproti predošlému školskému roku o 2,5× väčší (nárast o 150 %). V študijnom odbore Všeobecné lekárstvo študovalo 783

slovenských študentov a 645 študentov študujúcich v anglickom jazyku. V akademickom roku 2022/2023 počet študentov vzrástol o 47 študentov (2,7 %), pričom počet zahraničných študentov odboru Všeobecné lekárstvo v anglickom jazyku sa znížil o 28 študentov.

Počet študentov JLF UK		I. roč.	II. roč.	III. roč.	IV. roč.	V. roč.	VI. roč.	SPOLU k 31. 10. 2021	SPOLU k 31. 10. 2022
Študijný program									
Doktorandské štúdium									
Všeobecné lekárstvo – v slovenskom jazyku		114	143	110	190	120	106	783	801
Všeobecné lekárstvo – v anglickom jazyku		645	109	128	123	107	89	645	617
Zubné lekárstvo		11	10	8	9	9	8	55	60
Bakalárske štúdium									
Ošetrovatelstvo – bakalárske štúdium – denná forma		50	42	24				116	136
Ošetrovatelstvo – bakalárske štúdium – externá forma		12	5					17	14
Verejné zdravotníctvo – bakalárske štúdium – denná forma		15	9	5				29	39
Pôrodná asistancia – bakalárske štúdium – denná forma		14	20	9				43	48
Magisterské štúdium									
Ošetrovatelstvo – magisterské štúdium – denná forma		21	10					31	35
Ošetrovatelstvo – magisterské štúdium – externá forma		0	0					0	
Verejné zdravotníctvo – magisterské štúdium – denná forma		9	5					14	14
Pôrodná asistancia – magisterské štúdium – externá forma		19	11	2				32	48
SPOLU		910	364	286	322	236	203	1765	1812

Zdroj: Interná evidencia Jesseniova lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Fakulta postupne rozširuje a modernizuje svoju vzdelávaciu infraštruktúru. V roku 2012 s podporou Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) pribudla medzi objekty fakulty aj nová budova **Knižnično-informačného, výpočtového a simulačného výučbového centra**. Akademická knižnica a audiovizuálne stredisko v nej umožňuje študentom vďaka videokonferenčnému systému sledovať aj priamy prenos z operačných zákrokov.

Fakulta v rokoch 2015 – 2022 realizovala/realizuje v rámci zdrojov EŠIF tieto investície:

- vybudovala výskumné pracovisko s názvom **Martinské centrum pre biomedicínu – BioMed Martin**,
- modernizovala výučbu zubného lekárstva,
- obstarala systém roboticky asistovanej rádiointervencie s názvom CorPath pre Rádiologickú kliniku JLF UK a UNM,
- obstarala systém roboticky asistovanej chirurgie s názvom Da Vinci pre lekárske disciplíny urológia, gynekológia a chirurgia,
- začala **budovať národnú biobanku – BIOBANKA MARTIN**,
- realizuje výskumné projekty dlhodobého strategického výskumu:
 - Integratívna stratégia v rozvoji personalizovanej medicíny vybraných zhubných nádorových ochorení a jej vplyv na kvalitu života,
 - Dlhodobý strategický výskum prevencie, intervencie a mechanizmov obezity a jej komorbidít,
- realizuje výskumné projekty v súvislosti s pandémiou COVID-19:
 - Nové možnosti laboratórnej diagnostiky a masívneho skríningu SARS-Cov-2 a identifikácia mechanizmov správania sa vírusu v ľudskom organizme,
 - Nové možnosti manažmentu závažných ochorení v liečebno-preventívnej starostlivosti s ohľadom na bezpečnosť zdravotníckych profesionálov,
 - Výskum a rozvoj telemedicínskych riešení na podporu boja proti pandémie vyvolanej ochorením COVID-19 a znižovaní jej negatívnych následkov monitorovaním zdravotného stavu ľudí s cieľom eliminovať riziko nákazy u rizikových skupín obyvateľstva,
 - Výskum a vývoj telemedicínskeho systému na podporu monitorovania možného šírenia ochorenia COVID-19 s cieľom rozvoja analytických nástrojov slúžiacich na znižovanie rizika nákazy.

JLF UK je vo vedecko-výskumnej činnosti vyprofilovaná do **4 komplexných výskumných oblastí: (1) onkológia, (2) molekulová biológia, (3) neurovedy a (4) respirológia**. Výskum v týchto oblastiach sústreďuje podstatnú časť ľudských a ekonomických kapacít JLF UK a zásadne prispieva k tvorbe výsledkov vedecko-výskumnej činnosti a k zvyšovaniu kvalifikovanosti zamestnancov JLF UK. Vo vzťahu k programovému obdobiu 2014 – 2020 došlo k integrácii výskumných a inovačných kapacít fakulty do veľkého rozvojového projektu **Martinského centra pre biomedicínu**.

Podľa vyjadrenia vedenia fakulty je **medzioborových spoluprác vedecko-výskumných pracovísk v regióne málo a ocenili by viac. Radi by podporili spolupráce so ZŠ a poskytovali okrem Dňa otvorených dverí aj možnosti využitia medicínskeho výukového centra aj pre základné školy. Opätovné zriadenie strednej zdravot-**

níckej školy by uvítali.

2.1.3 Práca s mládežou

V meste Martin pôsobí **Parlament mladých Martin** (PMM) ako zástupca mladých ľudí mesta Martin podieľajúci sa svojou činnosťou na občianskej participácii. Parlament je zároveň poradným orgánom primátora mesta, spolupracuje so zriadenými odbornými komisiami pri mestskom zastupiteľstve, ako aj s Mestským zastupiteľstvom v Martine. Aktívne prispieva k riešeniu občiansko-užívateľských problémov, ktoré sú zastúpené na území mesta (environmentálne otázky, bezpečnosť dopravy, duševné zdravie a pod.). Prepája školské parlamenty základných i stredných škôl v meste. Jeho činnosť bola opätovne aktívne naštartovaná v priebehu roka 2022. K 31. 12. 2022 mal Parlament mladých Martin 12 aktívnych členov. Aktívne spolupracuje s NIVAM – Národným inštitútom vzdelávania a mládeže a s Radou mládeže Žilinského kraja.

Takmer vo všetkých školách v meste Martin (12 škôl) sú vytvorené podmienky pre fungovanie **školských parlamentov**, ktoré sú aktívne a svojou činnosťou prispievajú k zlepšovaniu života mladých ľudí. Bola vytvorená základná databáza organizácií, zariadení a inštitúcií pracujúcich s deťmi a mládežou v meste Martin, ktorá je priebežne aktualizovaná a dopĺňaná.

Mestský úrad súčasne pripravuje realizáciu myšlienky koncepcie stáží na rôznych odborných organizačných útvaroch mestského úradu, s prvotným úmyslom hlbšej občianskej osvety o funkcionalitách i náročnosti práce v samosprávnom prostredí a súbežným úmyslom motivovať mladých ľudí k práci vo verejnej správe.

Mesto Martin nemá v rozpočte vyčlenenú samostatnú položku pre prácu s mládežou, v rozpočte je ale vyčlenená položka pre Parlament mladých Martin. Do roku 2022 vrátane to bolo 500 eur, v roku 2023 bol rozpočet navýšený na 2 000 eur. Agenda Parlamentu mladých Martin má v štruktúre mestského úradu (Oddelenie školstva, mládeže, kultúry a športu) svojho koordinátora, ktorý zabezpečuje organizačné, technické a administratívne práce súvisiace s činnosťou Parlamentu mladých Martin.

Mestská samospráva má uznesením Mestského zastupiteľstva v Martine č. 86/22 v Martine dňa 28. apríla 2022 schválenú **Koncepciu práce s mládežou mesta Martin na roky 2022 – 2028, ktorá stanovuje 6 oblastí podpory mládeže** s cieľom napomáhať tvorbe a rozvoju mládežníckej politiky na miestnej úrovni a zvyšovať kvalitu života mladých ľudí žijúcich a pôsobiacich v meste Martin. Oblasti podpory sú nasledovné:

1. VZDELÁVANIE A ZAMESTNANOSŤ: Podpora formálneho a neformálneho vzdelávania mladých ľudí a pracovníkov s mládežou, kariérne poradenstvo a duálne vzdelávanie;
2. PARTICIPÁCIA: Podpora mladých ľudí v občianskej angažovanosti a záujme o spoločnosť;
3. PRÁCA S MLÁDEŽOU A VOĽNÝ ČAS: Zvýšenie kvality práce s mládežou na území mesta, Podpora spolupráce organizácií a inštitúcií, ktoré pôsobia v oblasti práce s mládežou (napr. vzdelávanie pracovníkov s mládežou), Tvorba podmienok pre bezpečné a aktívne trávenie voľného času mladých ľudí (vrátane nízkoprahových prístupov);
4. INKLÚZIA, ZDRAVÝ ŽIVOTNÝ ŠTÝL A DUŠEVNÉ ZDRAVIE: Uplatňovanie inklúzie, rovnosti a nediskriminácie vo všetkých oblastiach práce s mládežou a vytváranie

vhodných podmienok na udržiavanie zdravého životného štýlu, duševného zdravia a psychickej pohody mladých ľudí;

5. DOBROVOĽNÍCTVO: Výchova a vzdelávanie k dobrovoľníctvu; podpora dobrovoľníckych aktivít mládeže a dlhodobého dobrovoľníctva;
6. UDRŽATEĽNÁ A ZELENÁ BUDÚCNOSŤ: Výchova a vzdelávanie k zodpovednosti k životnému prostrediu; podpora udržateľnej a zelenej budúcnosti pre mladých ľudí.

V roku 2021 a 2022 bolo mesto Martin spolu s mestským centrom voľného času a s Parlamentom mladých Martin zapojené ako jeden tím do projektu Erasmus+ „Europe Goes Local (EGL)“, zameraného na podporu práce s mládežou na úrovni samosprávy.

V rámci programu Erasmus+ bolo v roku 2022 podaných 6 projektov a 9 projektov bolo úspešne zrealizovaných. Vzdelávacích aktivít realizovaných cez projekty Erasmus+ sa zúčastnili 4 respondenti (Teaching Green, formálne vzdelávanie – odborná stáž vo firmách v ob-

lasti elektrotechniky a železničnej dopravy v Olomouci a Kroměříži, neformálne vzdelávanie – Nadobúdanie skúseností a partnerstiev v krajine, vzdelávacia mobilita jednotlivcov, EGL).

Pri práci s mládežou mesto Martin podporuje aj **nízkoprahové prístupy**, ktoré prepájajú klubovú a terénnu prácu s mládežou. V **Komunitnom centre** prebiehajú rôzne činnosti nielen pre deti, ale aj pre dospelých či mladých ľudí nad 18 rokov. V centre sa poskytuje sociálne poradenstvo (vedenie a motivácia k finančnej gramotnosti, pomoc pri vypísaní splátkových kalendárov a osobných bankrotov, pomoc pri komunikácii s inštitúciami, pomoc pri vyhľadávaní voľných pracovných miest, pomoc pri vypísaní životopisov a žiadosti do zamestnania, poradenstvo a asistencia pri vypísaní žiadosti o štátne príspevky, pomoc pri vysvetlení písomností, zmlúv, asistencia pri vypísaní a podaní odvolaní), pomoc pri príprave na vzdelávanie. Terénni pracovníci zabezpečujú a vytvárajú priestor na vykonávanie preventívnych aktivít a na záujmovú činnosť.

2.2 Životné prostredie a klimatická zmena

Vysoká ekologická hodnota krajiny regiónu Turiec predurčuje vysokú pripravenosť regiónu na požiadavky aktuálnej **európskej Zelenej Dohody (Green Deal)** na znížovanie negatívnych dopadov zmeny klímy na krajinu a ochranu biodiverzity (Fit 55 do roku 2030, uhlíková neutralita do roku 2050). Región Turiec potrebuje zvý-

šiť rozsah implementácie **konkrétnych „zelených“ riešení na zabezpečenie udržateľného rozvoja regiónu a ochranu prírody a krajiny** a mobilizáciu dostupného ľudského kapitálu na koordináciu všetkých zložiek, ktoré zodpovedajú za kvalitu životného prostredia v regióne.

2.2.1 Integrovaný manažment krajiny a územné plánovanie

Mesto Martin patrí k úzkej skupine slovenských sídiel (teda nielen miest), ktoré sa dlhodobo a organicky vyvíjajú ako mestská štruktúra. Dokumenty a strategické regulatívy, ktoré sú právnymi predchodcami aktuálne platného územného plánu, **patria v celoštátnom i československom porovnaní k najstarším a teda aj priekopníckym** (napr. regulačný plán vtedajšieho mestečka Turčiansky Svätý Martin z obdobia prvej Československej republiky). Vedenie mesta sa nadasovo i predvídavo pripravovalo na výrazný stavebný rozmach mesta, ktorého dovtedajší rozvoj bol tlmený a marený dobovými politickými a ideologickými pomermi, udržiavanými nielen v rámci Habsburskej monarchie a jej uhorskej časti, ale aj v rámci samotnej Turčianskej župy, striktno riadenej zemianskou rodinou Révayovcov, ktorá disponovala titulom dedičného župana.

Masívny rozvoj martinskej aglomerácie v období socializmu, ktorého výsledkom bolo aj stavebné prepojenie pôvodne vzdialených miest Martin a Vrútky, sa riadil základnými urbanistickými princípmi a neraz vychádzali ešte z pôvodnej prvorepublikovej koncepcie mesta – došlo k rozvoju nových sídlisk a rezidenčných zón na pôvodných dopravných osiach a vnútromestských koridoroch.

Za najvýraznejšie zlyhanie krajinného manažmentu na území martinskej aglomerácie v posledných dvoch desaťročiach možno považovať devalváciu i degradáciu úrodných nívnych pôd v území medzi mestom Martin a mestom Vrútky. V sledovanom období došlo kvôli výstavbe diaľničného úseku Dubná skala – Turany k vzniku niekoľkých štrkovísk na mieste pôvodných polí a v neďalekom susedstve vznikla (v nedávnom období aj významnejšie medializovaná) vysoká halda hornín vyťažených z razby tunela Višňová, ktorý je dlhodobo budovaným úsekom diaľnice D1, ktorá má byť žiadanou náhradou za

rizikový úsek cesty prvej triedy č. I/18 v Strečnianskom priesmyku.

Za agendu územného plánovania je v rámci mestskej samosprávy, resp. Mestského úradu v Martine, zodpovedný **Útvár hlavného architekta (ÚHA) mesta Martin** ako rozpočtová organizácia Mesta Martin, čo nie je na slovenské pomery v okresných mestách úplne bežným štandardom. **Územný plán** sídelného útvaru (ÚPN-SÚ) Martin bol spracovaný firmou URKEA s. r. o. z Banskej Bystrice a schválený uznesením Mestského zastupiteľstva v Martine č. 105 **zo dňa 23. septembra 1999**. Ide teda o územnoplánovaciu dokumentáciu, ktorá svojim dimenzovaním už nezodpovedá podmienkam a potrebám rozvoja metropoly regionálneho, oblastného i národného významu. Územný plán je digitalizovaný. Medzi rokmi 2002 až 2019 bolo spracovaných a schválených **sedem zmien a doplnkov územného plánu mesta Martin**.

- Dielčia zmena číslo 1 vypracovaná Útvárom hlavného architekta mesta Martin v marci 2002 a schválená uznesením Mestského zastupiteľstva v Martine č. 26/03 zo dňa 20. februára 2003,
- Zmeny a doplnky č. 2 vypracované Útvárom hlavného architekta mesta Martin a schválené uznesením Mestského zastupiteľstva č. 142/2008 zo dňa 25. septembra 2008,
- Zmeny a doplnky č. 3 vypracované Útvárom hlavného architekta mesta Martin v júni 2009 a schválené uznesením Mestského zastupiteľstva v Martine č. 96/09 zo dňa 27. augusta 2009,
- Zmeny a doplnky č. 4 vypracované Útvárom hlavného architekta mesta Martin v máji 2010 a schválené uznesením Mestského zastupiteľstva v Martine č. 81/10 zo dňa 1. júla 2010,

- Zmeny a doplnky č. 5 vypracované Útvárom hlavného architekta mesta Martin v novembri 2013 a schválené uznesením Mestského zastupiteľstva v Martine č. 220/13 písm. b) zo dňa 19. decembra 2013,
- Zmeny a doplnky č. 6 vypracované Útvárom hlavného architekta mesta Martin v auguste 2015 a schválené uznesením Mestského zastupiteľstva v Martine č. 48/16 písm. b) zo dňa 22. apríla 2016,
- Zmeny a doplnky č. 7 vypracované Útvárom hlavného architekta mesta Martin v júni 2018 a schválené uznesením Mestského zastupiteľstva v Martine č. 1/2019 zo dňa 31. januára 2019.

V súlade s nadradenou územnoplánovacou dokumentáciou, ktorou je územný plán mesta Martin, sú na území mesta spracované v detailnejšej podrobnosti **štyri územné plány zón**: (1) ÚPN-HC-PZ Martin zo dňa 12. 02. 1998, (2) ÚPN-Z IBV Martin – Veľká hora zo dňa 29. 06. 2000 a jeho zmeny a doplnky č.1 a 2, (3) ÚPN-Z IBV Martin – Záturčie zo dňa 09. 09. 2003 a jeho zmeny a doplnky č.1 a 2 (4) ÚPN-Z Martin – Pred nemocnicou zo dňa 25. 05. 2006.

Podľa dostupných informácií na web stránke ÚHA mesta Martin boli vypracované desiatky **architektonických a overovacích štúdií**, ako napríklad riešenie parkovacích plôch v jednotlivých mestských častiach, verejnej zelene, detských ihrísk; návrhy dobudovania chodníkov; overo-

vacie štúdiá na prestavbu kina Moskva; štúdiá riešenia Dopravného podniku mesta Martin; stratégia a manuál regulácie reklamy v pamiatkovej zóne mesta Martin; cyklistická trasa na sprístupnenie závodu Ecco; štúdiá riešenia územia Malá hora – Hostihora, ktorá sa zaoberá koncepčným riešením plôch verejnej zelene pod Martinskou akropolou a iné. Na území mesta sú spracované viaceré **urbanistické štúdiá**, ktoré overujú a spodrobňujú niektoré územia určené na výstavbu rodinných domov (napr. UŠ Martin – Odtoky, UŠ Pri Jordáne I. a II., UŠ Martin – Tomčany, Pod Slnečnou a ďalšie) alebo rozvoj športovej infraštruktúry (UŠ Martin – Priekopa, Pažite). Mesto Martin má spracovaný **Územný generel dopravy** a viaceré **štúdiá rozvoja cyklistickej infraštruktúry**.

Súčasne je potrebné si uvedomiť, že **od roku 2024 by mali nadobudnúť účinnosť nové zákony pre oblasť územného plánovania a výstavby**, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnia ďalší vývoj týchto kompetenčných oblastí na celom území Slovenskej republiky. Každá samospráva vyplynie povinnosť mať svoj územný plán, pričom tie samosprávy, ktoré už územný plán majú, budú musieť spracovať úplne nový v zmysle novej legislatívy. Samosprávy zároveň prídu o doterajšiu kompetenciu a prenesený výkon štátnej správy – stavebné úrady, ktoré budú centralizované do regionálnych centier v krajských mestách, pod organizačnou gesciou novovzniknutého Úradu pre územné plánovanie a výstavbu SR.

2.2.2 Ochrana prírody a krajiny

Územnou ochranou prírody a krajiny sa podľa **Zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny** v znení neskorších predpisov rozumie ochrana prírody a krajiny na území Slovenskej republiky alebo jej častí. Tento zákon si berie za základ **princíp územného systému ekologickej stability** (ÚSES). Z toho dôvodu zaviedol stupne celoplošnej ochrany krajiny dané piatimi stupňami ochrany. Rozsah obmedzení sa so zvyšujúcim stupňom ochrany zvyšuje.

Základ geomorfologického členenia regiónu Turiec tvorí vnútrokarpatská kotlina, **Turčianska kotlina**, obkolesená vysokými pohoriami karpatského typu (**Lúčanská Malá Fatra, Krivánska Malá Fatra, Veľká Fatra**)

a pohoriami podkarpatského typu Žiar a čiastočne aj Kremnické vrchy. Podľa regionalizácie území európskeho významu (Natura 2000) patrí územie okresu Martin do alpínskeho bioregiónu.

Z pohľadu ochrany prírody do okresu Martin zasahujú **dva národné parky** – Národný park Malá Fatra a Národný park Veľká Fatra, ktoré v ňom zaberajú s ochrannými pásmami cca **48,4 % rozlohy okresu**. V okrese Martin sa nachádza 23 maloplošných chránených území a 8 území európskeho významu (254,24 km²). Do okresu Martin zasahujú Chránené vtáčie územia Malá Fatra a Veľká Fatra na ploche 364,2 km², ktoré sú súčasťou dvoch národných parkov.

Maloplošné chránené územia	Národná prírodná rezervácia (NPR)	13	Borišov, Chleb, Kľačianska Magura, Kľak, Kláštorské lúky, Lysec, Madačov, Padva, Suchý vrch, Šútovská dolina, Tlstá, Turiec, Veľká Skalná
	Prírodná rezervácia (PR)	6	Biela skala, Goľove mláky, Hajasová, Hrabinka, Hrádok, Katova skala
	Národná prírodná pamiatka (NPP)	2	Kľacký vodopád, Perlová jaskyňa
	Prírodná pamiatka (PP)	2	Mažamá, Šútovská epigenéza
Územia európskeho významu (SKUEV)	NP Malá Fatra		• KĽAK /SKUEV0240/ • MALÁ FATRA /SKUEV0252/ • STREČNIANSKE MEANDRE VÁHU /SKUEV0665/ • UHOLNÍKY /SKUEV0664/
	TANAP		• VÁH /SKUEV0253/
	NP Veľká Fatra		• TURIEC A BLATNICKÝ POTOK /SKUEV0382/ • VEĽKÁ FATRA /SKUEV0238/ • DIELNICE /SKUEV0381/
Chránené vtáčie územia	Malá Fatra /SKCHVU 013/		Katastrálne územia obcí : Šútovo, Turany, Sučany, Lipovec, Turčianske Kľačany, Vrútky, Priekopa, Záturčie, Martin, Bystrička, Trebostovo, Trnovo, Valča, Turčiansky Peter, Lazany, Slovan, Kláštor pod Znievom, Vrútko
	Veľká Fatra /SKCHVU 033/		Katastrálne územia obcí : Noličovo, Podhradie nad Váhom, Turčianske Jaseno, Belá, Dulice, Necpaly, Folkušová, Blatnica

Zdroj: Databáza ŠOPSR, Maloplošné chránené územia okresu Martin

Pre územie Turčianskej kotliny a jej nadväzných pohorí je charakteristická druhová rozmanitosť s množstvom **reliktných a endemických druhov. Lesné vegetačné stupne** začínajú v Martine v nadmorskej výške 402 m n. m. V tejto nadmorskej výške prevláda dubovo-bukový, bukovo-jedľovo-bukový les. V pohoriach od 900 m n. m. začína smrekovo-jedľovo-bukový a od 1250 m n. m. pokračuje smrekovým vegetačným stupňom do výšky 1550 m n. m. a odtiaľ ho nahrádza kosodrevinový stupeň.

Z hľadiska významnosti pre ochranu prírody a udržania stabilného a zachovalého stavu fenomenálnych zvyškov prírody je v katastrálnom území mesta Martin prioritné stanovište **Veterná hoľa** (1431 m n. m.) v Lúčanskej Malej Fatre. Ide o horský vrchoviskový komplex s príslušnými prameniskami, prechodnými rašeliniskami, trasoviskami a rašelinnou smrečinou. Na jednom z najstarších zarovnaných povrchov na území Slovenska predstavujú súčasne európsky významné biotopy na Slovensku.

Z pohľadu manažmentu klimatickej zmeny prebiehajú v krajine pomerne nepriaznivé procesy ovplyvňujúce biodiverzitu územia. Medzi najvýznamnejšie patrí **umeľá modifikácia krajiny**, ako aj **fragmentácia, deštrukcia a strata biotopov** priamymi aj nepriamymi **zásahmi človeka** (odlesňovanie, poľnohospodárstvo, výstavba, ťažba surovín, priemysel, doprava atď.). Za posledné obdobie najväčšie straty zaznamenali kotlinové lesné biotopy (lužné lesy, dubo-hrabiny, dubiny – z niektorých typov ostali už len niekoľkohektárové zvyšky) a takmer všetky typy vôd a mokradí. V lesných ekosystémoch, dokonca aj v chránených územiach, sa rozšírilo jednostranne spriemyslené lesné hospodárstvo s prevahou smreká, budovanie hustej siete lesných ciest, presadzovanie ťažkých mechanizmov v ťažbe, holorubné ťažbové postupy, ktoré ich výrazne poškodilo.

2.2.3 Sídlna zeleň a verejné priestranstvá

Mesto Martin disponuje početnými plochami verejnej zelene v rámci intravilánu mesta. Zatiaľ čo pri niektorých verejných priestranstvách došlo k nedávnomu reinvestovaniu finančných prostriedkov na ich revitalizáciu (napr. Námestie Sever/Námestie francúzskych partizánov na sídlisku Sever, Námestie protifašistických bojovníkov v mestskej časti Podháj), iné verejné priestranstvá – a to najmä v centrálnej časti mesta – sa potýkajú s investičným dlhom zo strany samosprávy. K takýmto priestranstvám sa radia: centrálna námestia ako Nám. S. Hurbana Vajanského a Nám. SNP, ale aj rezidenčné zóny v zázemí pešej zóny (Štúrova štvrť, sídlisko Prednádražie), vrátane komplexu železničnej a autobusovej stanice, ktorý dlhodobo neplní očakávanú reprezentatívnu funkciu pri vstupe cestujúcej verejnosti do mesta.

Mesto zároveň disponuje veľkým objemom verejnej zelene v rámci parkovej výsadby či prírodnej izolačnej zelene, ktorej prostredie by si zaslúžilo strategickjšie pripravovanú revitalizáciu a určenie nových funkčných využití, nakoľko v aktuálnom období ide viac či menej o rutinne udržiavané alebo zanedbávané lokality s nevy-

V miestach dopravne úzkych miest (v Strečnianskej a Kralovianskej tiesňave pri vyústení do Turčianskej kotliny), dochádza ku častej kolízii dopravných trás s migračnými trasami živočíšnych druhov. Vodná energetika, vodárenské a vodohospodárske stavby a úpravy, ako aj odvodňovanie mokradí a regulovanie malých kotlinových vodných tokov sa výrazne podieľa na fragmentácii vodných a mokradových ekosystémov. To z ekologického hľadiska vedie k obmedzeniu až prerušeniu migrácií a rozptylu mnohých organizmov, narušeniu živinového a teplotného režimu vody, narušeniu prirodzeného ročného chodu prietokov a ich objemu a k narušeniu erózo-depozičných a iných korytotvorných procesov eróziou dna a jeho zahlbovaním v úsekoch pod hrádzami (napr. v úseku Váhu Sučany – Turčianske Kľačany), sprevádzané súbežným poklesom hladín podzemných vôd v príslušnej nive a vysušovaním veľkých plôch krajiny i mezoklímy v regióne. Tieto procesy majú z pohľadu klimatickej zmeny veľmi **negatívny výhľad pre krajinu a život v nej a vyžadujú si urýchléné a cielené opatrenia, ktoré zvrátia ich negatívny dopad a podporia zadržanie vody v krajine. Mesto Martin sa oblasti zadržiavania vody v krajine venuje len okrajovo**, aj keď má aktuálne v spracovaní strategický dokument „Adaptačná stratégia mesta Martin na zmenu klímy“.

Najväčším **zdrojom hluku** v okrese Martin je cestná doprava, čo súvisí s nevybudovanou nadradenou cestnou sieťou, ktorá by riešila plynulý presun tranzitnej dopravy s minimálnymi dopadmi na kvalitu životného prostredia v území.

V programovom období 2014 – 2020 nebol na území Mesta Martin ani okresu Martin financovaný zo zdrojov EŠIF žiadny projekt na budovanie vodozádržných opatrení (s výnimkou obce Žabokreky za 176 tis. eur).

užitým rekreačným potenciálom – napr. oba brehy rieky Turiec, najmä v úseku medzi obchodným centrom Turiec a areálom martinskej teplárne. Na území mesta sa nachádzajú **dva parky – Hviezdoslavov park** v historickom centre mesta Martin a **Dolinského park** v obytnom území mestskej časti Priekopa. Pod Martinskou akropolou sa nachádza pamiatková zóna Malá hora – Hostihora, ktorej predmetom ochrany sú práve súvislé plochy zelene so stromovou vegetáciou. Intravilán mesta je prepojený s rekreačným územím pod Martinskými hoľami súvislým územím lesoparku Martin – Stráne.

Agendu sídelnej zelene a verejné priestranstvá zastrešuje Oddelenie životného prostredia a komunálnych služieb. Manažment údržby zelene v meste Martin spočíva v rôznorodosti záhradníckych zásahov podľa vopred vypracovaného harmonogramu odborným pracovníkom mesta, kde kostrové práce tvoria: (1) starostlivosť o dreviny (kríky, stromy); (2) starostlivosť o trávnaté plochy; (3) starostlivosť o mobiliár a detské zariadenia; (4) realizácia nových a náhradných výsadiieb; (5) ochrana a výživa drevín.

Výmera verejnej zelene v mestských častiach mesta Martin k 30. 11. 2023

Mestská časť	Ľadoveň	Jahodníky	Stred	Sever	Košúty	Podháj	Priekopa	Záturčie	CELKOM
Výmera v ha	20,96	6,87	32,81	25,60	10,19	11,13	18,17	6,27	132,00

Zdroj: Interná evidencia mestského úradu Martin

Mesto nemá vlastného mestského záhradníka resp. záhradnícke služby, ktorý by slúžil aj potrebám mestských častí. **Starostlivosť o mestskú zeleň a verejné priestranstvá** na území mesta Martin zabezpečuje dodávateľsky

spoločnosť Brantner Fatra. Ide o letnú aj zimnú údržbu a čistenie ulíc a chodníkov, kosenie zelených plôch, orezy stromov, zber lístia, sadovnícke úpravy. V roku 2023 bola podpísaná nová zmluva na 10 rokov s novými pod-

mienkami a kontrolnými mechanizmami, ktoré by mali priniesť do dodávaných výkonov väčšiu adresnosť, prehľadnosť a efektívnosť, ako napr. GPS zariadenia vo všetkých vozidlách, priebežné vystavovanie objednávok na konkrétne objemy prác na priestranstvách, ktoré sú elektronicky evidované.

Po mnohých sťažnostiach zo strany verejnosti vo veci čistoty a údržby verejných priestranstiev, by Mesto Mar-

tin chcelo zaviesť a nastaviť pravidelnú komunikáciu so zástupcami bytových spoločenstiev v mestských častiach a títo by sa mali spolupodieľať viac aj na kontrole dodávaných výkonov od spoločnosti Brantner.

Aj pre potreby využitia kontrolných mechanizmov voči spoločnosti Brantner Fatra bol spracovaný **elektronický passport mestskej zelene**, ktorý v meste doteraz chýbal.

Výkon údržby mestskej zelene		Výmera
Kosenie centra		1,4 ha
Kosenie ostatných plôch		132 ha
Strihanie živých plotov		8745 bm
Výsadba a údržba kvetinových záhonov a jesenná výsadba tulipánov vrátane zalievania výsadiieb		
Kosba stredových pásov Ul. Jilemnického a Jesenského		3,6 ha
Kosba ruderálnych porastov (Priekopa, Pod plavárňou, za Lidlom)		8,87 ha

Zdroj: Interná evidencia mestského úradu Martin

Mesto Martin je inovatívne v tom, že od októbra 2023 skúša na jednom priestranstve využitie pomerom cena/výkon výhodných **autonómnych kosačiek**, ktoré sú ovládané na diaľku bez potreby personálu. V prípade, ak sa ich skúšobná prevádzka osvedčí, budú „samokosačky“ nasadené aj na ďalšie plochy.

V záujme podpory biodiverzity mesto Martin zavádza tzv. **mozaiková starostlivosť o zeleň**, čo znamená, že

niektoré plochy nebudú kosené a budú ponechané pre opelovače.

Starostlivosť o mestskú zeleň a jej rozširovanie ako súčasť adaptačných opatrení samosprávy na zmenu klímy je súčasťou dokumentu, ktorý je aktuálne v spracovaní **Adaptačná stratégia mesta Martin na zmenu klímy**, ktorá bude prerokovávaná a schvaľovaná v mestskom zastupiteľstve začiatkom roku 2024.

2.2.4 Ovzdušie

Turčianska kotlina patrí do **mierne teplej oblasti** (priemerne menej ako 50 letných dní za rok s denným maximom $\geq 25^{\circ}\text{C}$, júlový priemer teploty vzduchu $\geq 16^{\circ}\text{C}$), kým pohoria, ktoré ju obkolesujú, patria do chladnej oblasti (vlhké podnebie s júlovým priemerom $< 16^{\circ}\text{C}$). Na základe údajov SHMÚ sú v Turčianskej kotline **nevhodné rozptyľové podmienky emisií**, pričom v 74 % dní v roku je bezvetrie alebo malá rýchlosť vetra do 2 m/s, čo ešte znásobujú časté inverzné stavy.

Mestá Martin a Vrútky a ich najbližšie okolie patria spolu s Žilinou a Ružomberkom medzi tri lokality v Žilinskom kraji, kde opakovane **dochádza k prekročeniu limitných hodnôt znečistenia ovzdušia** najmä v zime a na jar a je vyčlenené ako oblasť riadenia kvality ovzdušia. **Emisné limity** znečisťovania ovzdušia sa sledujú v zmysle Vyhlášky MŽP SR č. 338/2009 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona 478/2002 o ovzduší.

Meranie kvality ovzdušia v meste Martin zabezpečuje **automatická monitorovacia stanica SHMÚ na ul. Jesenského**. Objem znečistenia v t/rok oxidom uhoľnatým (CO) sa drží na úrovni povolených limitov. To však neplatí o tuhých emisiách (PM₁₀ a PM_{2,5}) tzv. prachových častíc, ktoré sú najsmrteľnejšou formou znečistenia ovzdušia s priamym dopadom na výskyt rakoviny pľúc a iných dýchacích a srdcovo-cievnych ochorení. Oproti uplynulým dekádam došlo k poklesu ich rozptylu v ovzduší vďaka zmene palivovej základne v prospech ušľachtilých palív a zavádzaniu, resp. zvyšovaniu účinnosti odľučovacej techniky, ale s prichádzajúcou energetickou krízou sa pri neúčinnom manažmente môže prejaviť tzv. energetická

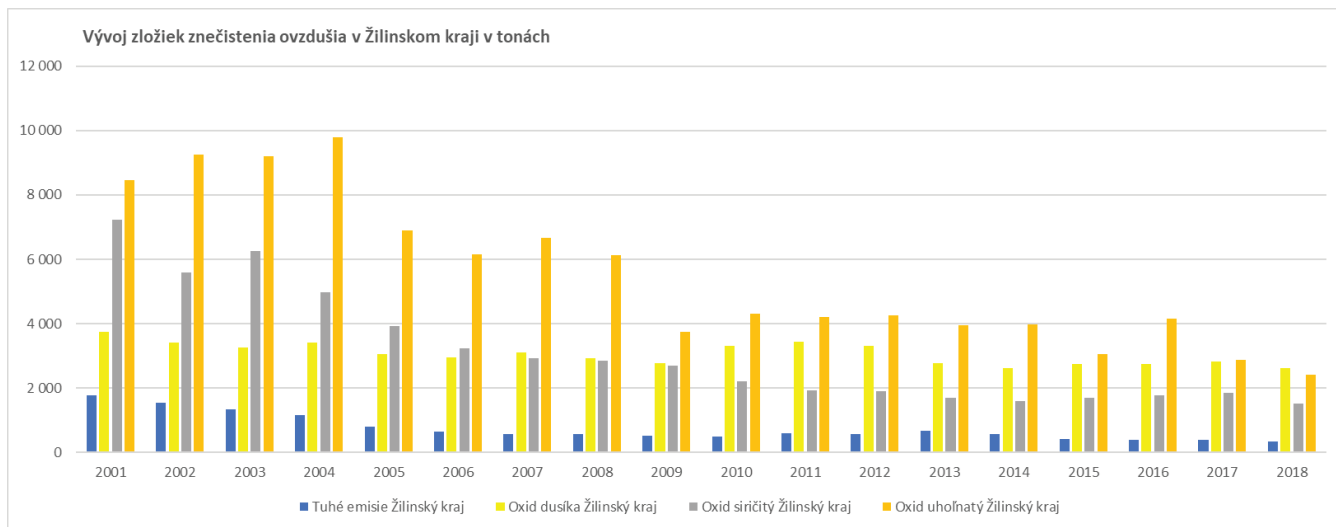
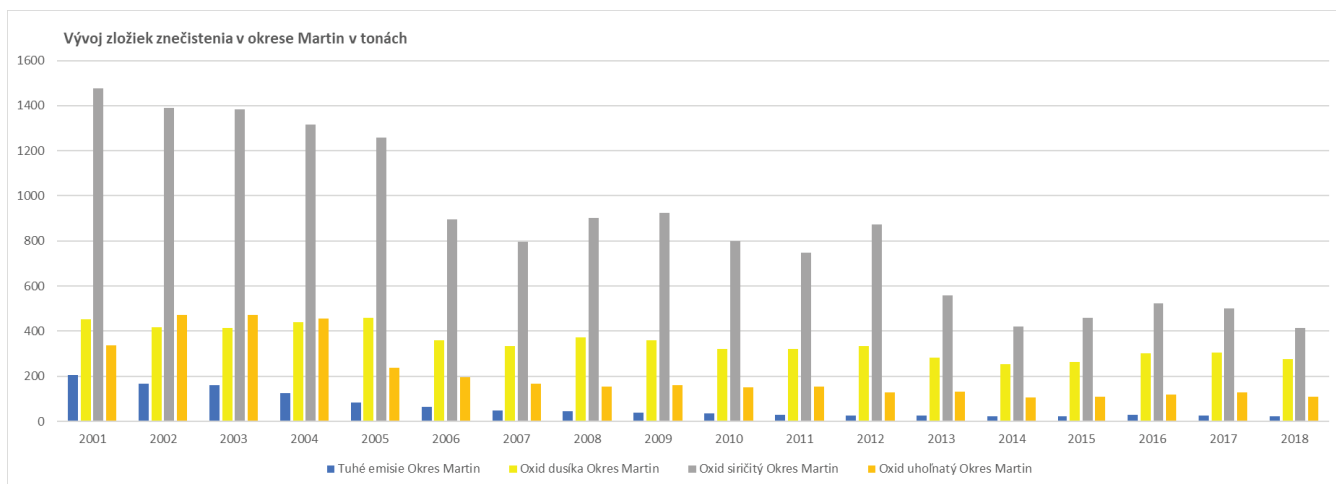
chudoba a kúrenie tuhým palivom opätovne zintenzívniť. Práve zvýšenie pevného paliva na kúrenie v domácnostiach (malé zdroje, tzv. kúreniská) najviac prispieva k nárastu tejto zložky v ovzduší, dokonca viac ako priemysel (veľké zdroje). Významným zdrojom znečistenia je aj výstavba tunela Višňové, kameňolom spoločnosti Prefa a Teplárenský holding Martin (MHTH). Napriek tomu práve martinská tepláreň zabezpečuje možnosť ústredného vykurovania domácností v mestách Martin a Vrútky, čím do veľkej miery minimalizuje riziko nekontrolovaného a ťažko detekovateľného individuálneho vykurovania domácností v martinskej aglomerácii. Výstavba a prevádzka logistického centra spoločnosti LIDL v smere na Turčianske Teplice sa stane ďalším potenciálnym znečisťovateľom napriek jej ekonomickým prínosom pre región. Odporúčaná denná hodnota PM₁₀ pre územie SR je 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Namerané hodnoty v meste Martin dokladujú pretrvávajúce prekračovanie tohto limitu, z dôvodu čoho Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Martine opakovane vydáva akčné plány na zabezpečenie kvality ovzdušia. V doprave prispievajú k ich tvorbe najmä dieselové motory. Stav oxidu dusíka (NO_x) v ovzduší stagnuje a neprekračuje povolené hodnoty, kým oxid siričitý (SO₂) dlhodobo klesá.

Vo všetkých zložkách znečistenia ovzdušia sú zaznamenané v okrese Martin za sledované obdobie rokov 2003 – 2018 klesajúce hodnoty. Okres Martin má na Žilinskom kraji najväčší podiel v znečistení ovzdušia oxidom siričitým a tento podiel od roku 2003 narástol z 22,1 % na 27,4 % v roku 2018. Podiel problematických tuhých emisií klesol z 11,9 % v roku 2002 na 6,8 % v roku 2018.

ZLOŽKY ZNEČISTENIA OVZDUŠIA v tonách				podiel na Žilinskom kraji			zmena 2003/2018	
		2003	2015	2018	2003	2015	2018	abs. v %
Tuhé emisie	Okres Martin	160,9	23,9	23,7	11,9%	5,6%	6,8%	-137,20 -85,3%
	Okres Turčianske Teplice	10,4	3,7	2	0,8%	0,9%	0,6%	-8,40 -80,8%
	Žilinský kraj	1 351,30	427,5	349,2				-1 002,10 -74,2%
	Slovenská republika	23 425,10	6 344,60	4 753,40				-18 671,70 -79,7%

ZLOŽKY ZNEČISTENIA OVZDUŠIA v tonách					podiel na Žilinskom kraji			zmena 2003/2018	
		2003	2015	2018	2003	2015	2018	abs.	v %
Oxid dusíka	Okres Martin	413,4	261,7	277	12,6%	9,5%	10,6%	-136,40	-33,0%
	Okres Turčianske Teplice	7,2	43,8	36,3	0,2%	1,6%	1,4%	29,10	404,2%
	Žilinský kraj	3 271,90	2 755,00	2 611,20				-660,70	-20,2%
	Slovenská republika	51 224,70	29 085,10	26 177,10				-25 047,60	-48,9%
Oxid siričitý	Okres Martin	1 382,60	458,4	415	22,1%	27,2%	27,4%	-967,60	-70,0%
	Okres Turčianske Teplice	3,3	23,8	30	0,1%	1,4%	2,0%	26,70	809,1%
	Žilinský kraj	6 249,20	1 687,20	1 515,10				-4 734,10	-75,8%
	Slovenská republika	98 903,10	65 118,30	18 852,40				-80 050,70	-80,9%
Oxid uhľnatý	Okres Martin	471,6	110,7	109,4	5,1%	3,6%	4,5%	-362,20	-76,8%
	Okres Turčianske Teplice	16,2	21,3	29,9	0,2%	0,7%	1,2%	13,70	84,6%
	Žilinský kraj	9 207,40	3 043,80	2 405,20				-6 802,20	-73,9%
	Slovenská republika	150 440,50	150 417,00	142 084,90				-8 355,60	-5,6%

Zdroj : ŠÚSR

Zdroj : ŠÚSR

V programovom období 2014 – 2020 nebol z EŠIF financovaný žiadny projekt na ochranu ovzdušia napriek akútnej potrebe hľadania riešení najmä pre mesto Martin.

2.2.5 Vodný manažment

V roku 2004 vstúpil do platnosti **zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách (vodný zákon)**, ktorý upravuje všestrannú ochranu vôd vrátane vodných ekosystémov a od vôd priamo závislých ekosystémov v krajine, účelné, hospodárne a trvalo udržateľné využívanie vôd, manažment povodí a zlepšenie kvality životného prostredia a jeho zložiek, znižovanie nepriaznivých účinkov povodní a su-

cha, definuje citlivé a zraniteľné oblasti a uvádza kritéria na ich identifikáciu.

Región Turiec a osobitne okres Martin patrí **medzi najbohatšie zásobárne vody v SR**, pričom najvýznamnejšie zdroje sa nachádzajú na území Chránenej vodohospodárskej oblasti Veľká Fatra. Aj z tohto dôvodu dochádza k sporom pri „tunelovom“ variante trasovania diaľničného úseku Turany – Hubová (diaľnica D1). Samosprávy

celkom náležite obraňujú zdroje pitnej vody, ktorými sú zásobované (z jedného z veľkofatranských prameňov je primárne zásobované aj mesto Martin).

Turčiansku kotlinu odvodňuje **najdlhšia slovenská rieka Váh**, do ktorej sa vlieva jej hlavný turčiansky prítok, rieka Turiec. Povodie Váhu na území Turčianskej kotliny odvádza až 28,3 % celkového ročného objemu odtoku Slovenska. Riečna niva Váhu je zásobárňou štrkopieskov žulového charakteru. Ich najvýznamnejšou ťažobnou spoločnosťou v okrese Martin je Bravur, a. s. z Vrútok. V katastri mesta Martin sa na Váhu nenachádza žiadna vodná ani vodárenská nádrž. Najbližšia vodná nádrž je v Krpeľanoch a vodárenská nádrž v Turčeku. Na dolnom toku Turca v Martine sú vybudované 2 hate. Tieto vodohospodárske stavby významne ovplyvňujú výskyt mihulcov a rýb, pretože tieto sa potýkajú s malým množstvom vody (3 – 4 m³.s⁻¹ miesto žiaduceho desaťnásobku) v starom koryte Váhu pod Vodným dielom Krpeľany.

Pri areáli martinskej teplárne (Teplárenský holding, a. s. – závod Martin) sa však nachádza vodná hať, ktorá je prekážkou prirodzenému biotopu. Nehovoriac o tom, že koryto rieky Turiec – inak chránené na nadnárodnej úrovni a pre svoje meandre je bydlisko endemitov ako hlaváčka podunajská a vzácných živočíchov a indikátorov čistoty pozemnej vody ako rak riečny – je na území mesta Martin zhruba od 40. rokov 20. storočia regulované.

Pre Turčiansku kotlinu je typické **druhovité bohatstvo vtákov** (viac ako 270 druhov). Významný podiel na tom majú nehniedzdiace druhy vodných vtákov, hlavne vďaka migračne výhodnej polohe na križovatke tvaru „T“ dvoch vtáčích migračných trás stredoeurópskeho významu v osiach riek.

Región Turiec patrí medzi regióny s dostatočnými zásobami pitnej vody a systémom jej distribúcie, ktorú zabezpečuje **Turčianska vodárenská spoločnosť, a. s. (TURVOD)**. Pri meraní kvality pitnej vody z rozvodných sietí najčastejšie prekročeniami sú mikrobiologické ukazovatele, menej často je zvýšená koncentrácia železa. Podiel vzoriek, ktoré nedosahujú požadovanú kvalitu však neprekračuje 5 %.

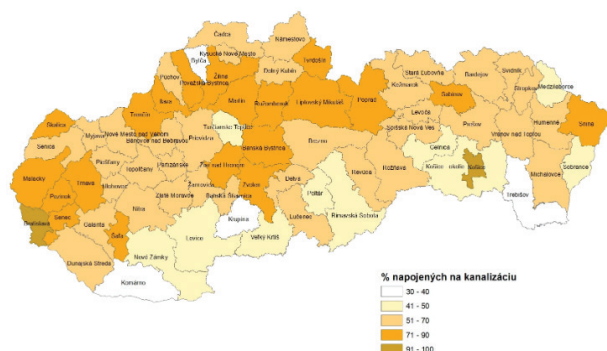
Zdroj pitnej vody, ktorý pre mesto Martin predstavuje prameň vo veľkofatranskej Necpalskej doline (Vodný zdroj Lazce), za posledných 50 rokov znížil svoju výdatnosť v priemere o 13 %. Ďalšie znižovanie jeho výdatnosti ako dôsledok klimatickej zmeny predstavuje potenciálne riziko pre zásobovanie mesta a okolitého regiónu pitnou vodou. Ako významný prejav klimatickej zmeny výdatnosť vodných zdrojov v ostatných rokoch poklesla. Nevyhnutné pre zabezpečenie dostatočného množstva vody vo vodovodnej sieti je realizácia opatrení na zní-

ženie strát v sieti, ako je obnova jestvujúcich zariadení. Prínosnými iste budú aj vodozádržné opatrenia v okolitých pohoriach podporujúce retenčnú schopnosť pôdy a saturácie vody v prospech zvýšenia hladiny tunajších vodných tokov, ako aj podzemnej vody.

TURVOD, a. s. založila v roku 2014 **Nadáciu Turčianskej vodárenskej spoločnosti**, ktorá podporuje zmysluplné aktivity zamerané na budovanie zdravého a prosperujúceho regiónu s víziou „Voda a zdravie“.

Kanalizačná sieť v meste Martin je vedená ako verejná skupinová kanalizácia Martin – Vrútky. Odpadové vody sú odvádzané kanalizačnou sieťou na ČOV Vrútky s kapacitou 1221 l/s. Z rekreačného strediska Martinské hole verejná kanalizácia odvádza splaškové odpadové vody do ČOV Martinské hole s kapacitou 2,8 l/s. Odpadové vody sú po mechanicko-biologickom prečistení vypúšťané do recipientu.

Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu v roku 2020

Zdroj: VÚVH

Podľa údajov z Turčianskej vodárenskej spoločnosti, a. s. (TURVOD) bolo v roku 2022 na verejnú kanalizačnú sieť **v okrese Martin** pripojených 82 394 obyvateľov okresu Martin, čo bolo 88,2 % všetkých obyvateľov, kým v roku 2015 to bolo 84 % obyvateľov. **Percento pripojenia obyvateľov okresu Martin prekračuje priemer Slovenskej republiky** (69,69 % v roku 2020).

Dĺžka kanalizačnej siete v okrese Martin vzrástla od roku 2015 do roku 2022 o 42 km (15,5 %) a počet kanalizačných prípojk sa zvýšil o 2 639 (27,9 %).

Napojenie na verejný vodovod dosiahlo v roku 2016 až 100 %, pričom za obdobie 2015 – 2022 sa počet prípojk zvýšil o 1 355 (8,4 %) a dĺžka vodovodnej siete o 50 km (10,4 %).

Vodovodná a kanalizačná sieť za okres Martin za roky 2015 - 2022											
ukazovateľ		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	zmena 2022/2015	v%
Verejná kanalizácia	Počet prípojk	9 456	10 641	10 758	11 057	11 334	11 434	11 680	12 095	2 639	27,9%
	Dĺžka kanalizačnej siete v km	272,0	297,1	298,1	304,0	307,8	308,3	311,4	314,1	42	15,5%
	Počet napojených obyvateľov okresu Martin	81 290	81 365	84 690	85 053	84 268	84 282	84 115	82 394	1 104	1,4%
	Podiel napojených obyvateľov okresu Martin (v %)	84,0%	84,2%	87,8%	88,1%	87,6%	87,7%	88,1%	88,2%	0	5,0%
Verejný vodovod	Počet prípojk	16 172	16 330	16 496	16 772	16 965	17 128	17 128	17 527	1 355	8,4%
	Dĺžka vodovodnej siete v km	483,0	484,1	485,5	516,5	522,2	523,7	523,7	533,2	50	10,4%

Vodovodná a kanalizačná sieť za okres Martin za roky 2015 - 2022											
ukazovateľ		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	zmena 2022/2015	v%
	Počet napojených obyvateľov okresu Martin	96 636	96 582	96 508	96 409	96 149	95 899	95 504	93 443	-3 193	-3,3%
	Podiel napojených obyvateľov okresu Martin (v %)	99,9%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	0	0,1%

Zdroj: TURVOD, a. s.

Verejná kanalizácia a vodovod v meste Martin a okrese Martin v roku 2022				
Ukazovateľ		okres Martin	mesto Martin	podiel mesta Martin na okrese Martin
Verejná kanalizácia	Počet prípojk	12 095	4 156	34,4%
	Dĺžka kanalizačnej siete v km	314,1	115,9	36,9%
Verejný vodovod	Počet prípojk	17 527	4 922	28,1%
	Dĺžka vodovodnej siete v km	533,2	186,0	34,9%

Zdroj: TURVOD, a. s.

Dĺžka verejnej kanalizačnej siete v meste Martin predstavuje 36,9 % dĺžky siete v okrese Martin a dĺžka vodovodu o čosi menej 34,9 %.

V meste Martin je na kanalizačnú sieť dlhodobu napojených 99,5 % obyvateľov mesta (4156 prípojk v roku 2022) a na vodovod až 100 % (4922 prípojk v roku 2022). Vodovodná sieť sa medzi rokmi 2015 až 2022 predĺžila o 52 km (38,3 %), kým verejná kanalizácia o 1 km (1,3 %).

Vodovodná a kanalizačná sieť za mesto Martin za roky 2015 - 2022											
Ukazovateľ		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	zmena 2022/2015	v %
Verejná kanalizácia	Počet prípojk	4 037	4 055	4 078	4 096	4 110	4 130	4 146	4 156	119	2,9%
	Dĺžka kanalizačnej siete v km	114,4	114,4	114,4	114,5	114,5	114,5	115,2	115,9	1	1,3%
	Počet napojených obyvateľov Mesta Martin	55 578	55 426	55 100	54 715	54 282	53 312,0	52 867,0	51 204	-4 374	-7,9%
	Podiel napojených obyvateľov Mesta Martin (v %)	99,7%	100,0%	99,9%	99,9%	99,9%	98,8%	99,0%	99,5%	-0	-0,2%
Verejný vodovod	Počet prípojk	4 790	4 811	4 843	4 863	4 880	4 907	4 921	4 922	132	2,8%
	Dĺžka vodovodnej siete v km	134,5	134,8	134,9	181,8	182,0	182,0	182,7	186,0	52	38,3%
	Počet napojených obyvateľov Mesta Martin	55 745	55 426	55 181	54 770	54 337	53 944	53 401	51 477	-4 268	-7,7%
	Podiel napojených obyvateľov Mesta Martin (v %)	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	-	0,0%

Zdroj: TURVOD, a. s.

Väčšina vodovodnej aj kanalizačnej siete spravovanej TURVOD, a. s. bola v okrese Martin budovaná v 70.-tych rokoch a bude potrebná jej postupná obnova. TURVOD, a. s. investuje priemerne **1,4 mil. eur ročne** z vlastných zdrojov do rozvoja siete verejných vodovodov a kanalizácií. V rokoch 2015 – 2022 TURVOD investoval na území

mesta Martin do troch najvýznamnejších akcií v investičnom objeme 1,75 mil. eur, čo predstavovalo 6,01 % celkovej investície TURVOD za roky 2015 – 2022. V súčasnosti Turčianska vodárenská spoločnosť, a. s. smeruje plánované investície na obnovu jestvujúcich zariadení v zmysle platnej legislatívy.

rok	Miesto investície	Investičná akcia	Investícia
rok 2021	Martin – IBV Veľké hora	vodovod	215 940 €
rok 2021		kanalizácia	129 900 €
rok 2022	Martin – Stráne	zlepšenie tlakových pomerov	1 402 230 €
		investícia na území Mesta Martin	1 748 070 €
		celková investícia TURVOD 2015 – 2022	29 103 230 €
		podiel Mesta Martin na investíciách TURVOD	6,01%

Zdroj: TURVOD, a. s.

V programovom období 2014 – 2020 nečerpala spoločnosť TURVOD, a. s. dotáciu z EŠIF na žiadny projekt na území mesta Martin (iba v obciach Košťany nad Turcom a Horná Štubňa vo výške NFP 9,8 mil. eur).

2.2.6 Odpadové hospodárstvo

Problematiku odpadového hospodárstva reguluje Zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a ďalšie vykonávacie predpisy – vyhlášky MŽP SR (Vyhláška č. 371/2015 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o odpadoch, Vyhláška č. 365/2015 Z. z., ktorou sa ustanovuje Katalóg odpadov a Vyhláška č. 366/2015 Z. z. o evidenčnej povinnosti a ohlasovacej povinnosti).

Región Turiec čakajú viaceré výzvy v oblasti rozvoja systému odpadového a obehového hospodárstva, od predchádzania vzniku odpadu po jeho zber, triedenie, likvidáciu a opätovné použitie (Reuse & Recycle). Mimoriadnou výzvou pre celý Žilinský kraj vrátane regiónu Turiec je problematika nakladania s tuhým komunálnym odpadom (TKO). Pripravenosť Žilinského kraja plniť ciele

EÚ v oblasti odpadov a nutnosť redukovat' skládkovanie do roku 2030, nie je dostatočná. Mesto Martin ako aj väčšina susediacich obcí skládkuje tuhý komunálny odpad (TKO) na skládke Kalnô spoločnosti Brantner Fatra, s. r. o. v Martine.

V diskusii sú dve riešenia nakladania s TKO v meste Martin po roku 2030. Jedným je projekt spaľovne spoločnosti BIOELEKTRA s kapacitou pre zvoz TKO z 9 okresov (až po Poprad) s technológiou dezinfekcie odpadu parou, ktorá nie je zatiaľ v Európe odskúšaná a druhým riešením je projekt splyňovania odpadu ako spoločná investícia spoločnosti Brantner a SPP k vytvoreniu uzatvoreného systému pri teplárni napojeného na kogeneračné jednotky. V oboch prípadoch však ide o logistiku prepravy veľkého objemu TKO, ktoré dodatočne a veľmi výrazne zaťažia ovzdušie v Martine. Je nutné zohľadňovať skutočnosť, že severojužná trajektória Turčianskej kotliny a vysoký masív Lúčanskej Malej Fatry neumožňujú prírodné a prirodzené priebežné a efektívne „odvetrávanie“ kotliny – na rozdiel od Žilinskej kotliny alebo Podtatranskej kotliny. V aktuálnom návrhu Zmien a doplnkov územného plánu ÚPN plánuje mesto Martin zaviesť taký záväzný regulatív, ktorý s ohľadom na špecifické rozptylové podmienky Turčianskej kotliny obmedzí kapacity pre budúce zariadenia spracovania tuhého komunálneho odpadu len na objem vyprodukovaného TKO v regióne Turiec.

Zber a likvidáciu odpadov zabezpečuje na zmluvnom základe pre mesto Martin spoločnosť **Brantner Fatra** do roku 2033. Zmluva bola podpísaná v roku 2023 na 10 rokov s oveľa prísnejšími kontrolnými mechanizmami. Postupne chce mesto Martin okrem elektronickej pasportizácie všetkých odpadových nádob, spustiť pilotný projekt umiestňovania veľkokapacitných podzemných kontajnerov vo vybranej mestskej časti.

Mesto Martin nemá v prevádzke **mestskú kompostáreň**, aj v tomto využíva služby spoločnosti Brantner Fatra.

Mesto Martin v spolupráci s Útvorom hlavného architekta nechalo spracovať **štúdiu realizácie polopodzemných kontajnerov na území všetkých mestských častí a sídlisk** v záujme uvoľnenia plôch na parkovanie. Po tom, čo prebehnú verejné hovory so správcami bytových domov v jednotlivých mestských častiach, sa určí ich prioritizácia.

Problematické, podobne ako v celej SR, sa javí **nedostatočné materiálové a predovšetkým energetické využívanie odpadov**, ktoré vyžaduje moderné technológie, relatívne dlhú prípravu a náročnú prácu v oblasti akceptácie zariadení na energetické využívanie odpadov verejnosťou. Taktiež problematika prevencie vzniku odpadov na počiatku celého cyklu, predĺženie životného cyklu výrobkov a ich opätovné použitie si bude vyžadovať zmenu prístupu. Slabou stránkou je aj nízky záujem kľúčových aktérov pri tvorbe a uplatňovaní produktov zo zhodnocovania odpadu (reuse, recycle), aj keď v prípade mladej generácie je táto téma čoraz viac populárna. Mesto Martin má záujem zriadiť v areáli SIM reuse & recycle centrum starého nábytku.

Región Turiec sa v roku 2022 na množstve vyprodukovaného komunálneho odpadu v Žilinskom kraji podieľal 16,71 %, kým okres Martin 14,9 %. V roku 2019 to bolo 16,8 % v regióne Turiec a 14,6 % v okrese Martin. V roku 2022 sa podľa ŠÚSR v okrese Martin vyzbieral komunálny odpad v celkovom objeme **45 070 ton**, čo bolo o 0,8 % menej ako v roku 2019, kým v regióne Turiec to bolo o 0,5 % viac. V roku 2022 **množstvo vyprodukovaného komunálneho odpadu na obyvateľa v okrese Martin predstavovalo 482,7 kg**, čo bolo o 4,3 kg viac ako na Slovensku a o 25,4 kg viac ako v Žilinskom kraji. V regióne Turiec to bolo 481,3 kg na obyvateľa (o 1,4 kg menej ako v okrese Martin). **Okres Martin je v množstve vyprodukovaného odpadu na obyvateľa výrazne nad priemerom Žilinského kraja aj Slovenskej republiky.**

Územie	Vyprodukovaný KO v tonách				zmena 2022/2019		Vyprodukovaný KO na obyv. v kg				zmena 2022/2019	
	2019	2020	2021	2022	abs.	v %	2019	2020	2021	2022	abs.	v %
okres Martin	45 412,7	46 530,1	49 709,5	45 070,0	-342,7	-0,8%	472,2	485,1	529,9	482,7	10,5	2,2%
okres Turčianske Teplice	6 898,8	7 130,1	7 666,1	7 481,3	582,5	8,4%	434,2	449,7	483,7	472,9	38,7	8,9%
región TURIEC	52 311,5	53 660,2	57 375,7	52 551,4	239,9	0,5%	466,8	480,1	523,2	481,3	14,5	3,1%
Žilinský kraj	311 035,9	318 517,9	332 821,8	314 698,6	3 662,7	1,2%	449,8	460,9	482,7	457,3	7,5	1,7%
Slovenská republika	2 369 725	2 596 725	2 705 327	2 597 457	227 731,5	9,6%	434,2	475,6	497,8	478,5	44,3	10,2%
PODIEL regiónu TURIEC na Žilinskom kraji	16,8%	16,8%	17,2%	16,7%								
PODIEL okresu Martin na Žilinskom kraji	14,6%	14,6%	14,9%	14,3%								

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

Za sledované obdobie rokov 2019 – 2022 sa vyprodukovaný odpad na obyvateľa zvyšoval o 2,2 % v okrese Martin a o 8,9 % v okrese Turčianske Teplice.

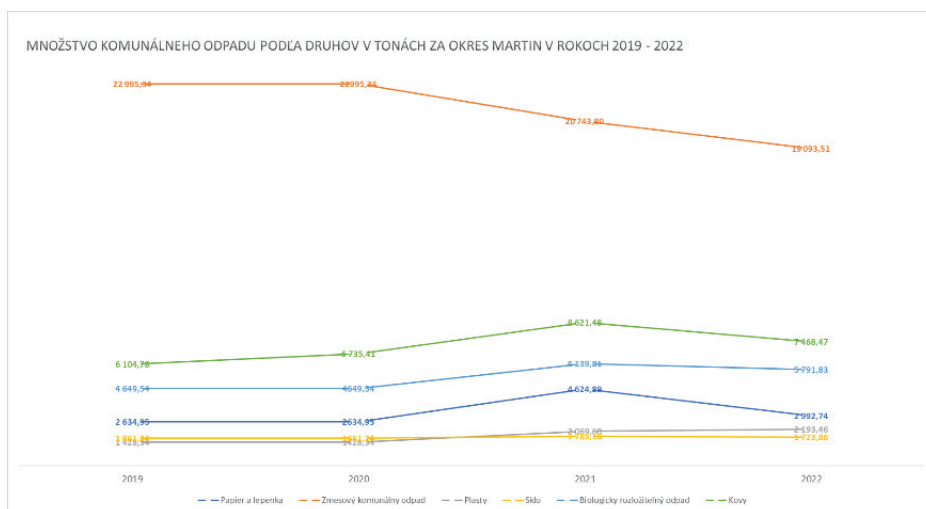
Množstvo komunálneho odpadu podľa druhov odpadu v tonách	Okres Martin				Okres Turčianske Teplice				Žilinský kraj				Zmena 2022/2019						PODIEL na Žilinskom kraji v roku 2022	
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	okres Martin		okres Turč. Teplice		Žilinský kraj		okres Martin	okres Turč. Teplice
													abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %		
Papier a lepenka	2 635,0	3 449,2	4 624,9	2 992,7	178,6	370,9	414,1	496,0	12 178,6	18 234,1	22 286,0	21 121,5	357,8	13,6%	317,3	177,6%	8 942,8	73,4%	14,2%	2,3%
Sklo	1 661,2	1 840,0	1 785,2	1 723,9	253,9	281,0	337,8	342,7	13 126,3	15 127,4	14 408,5	14 971,5	62,6	3,8%	88,9	35,0%	1 845,2	14,1%	11,5%	2,3%
Biologicky rozložiteľný kuchynský a reštauračný odpad	2,9	145,6	1 012,4	1 195,6	4,7	17,8	150,8	182,3	422,8	1 077,9	4 015,7	5 071,4	1 192,7	4084,9%	177,6	3746,6%	4 648,6	1099,4%	23,6%	3,6%
Šatstvo	272,1	284,4	314,6	326,9	38,5	30,5	42,8	65,0	710,4	927,2	1 296,9	1 620,4	54,8	20,1%	26,5	68,9%	910,0	128,1%	20,2%	4,0%

Množstvo komunálneho odpadu podľa druhov odpadu v tonách	Okres Martin				Okres Turčianske Teplice				Žilinský kraj				Zmena 2022/2019						PODIEL na Žilinskom kraji v roku 2022	
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	okres Martin		okres Turč. Teplice		Žilinský kraj		okres Martin	okres Turč. Teplice
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %		
Vyradené elektrické a elektronické zariadenia iné	134,9	110,0	144,7	148,0	176	25,7	25,3	26,3	1 709,3	2 928,6	4 832,8	2 367,1	13,1	9,7%	8,7	49,1%	6 579	38,5%	6,3%	1,1%
Plasty	1 428,3	1 730,7	2 069,6	2 193,5	140,8	184,0	246,8	270,2	9 337,5	11 856,3	13 828,4	14 339,2	765,1	53,6%	1 294	91,9%	5 001,7	53,6%	15,3%	1,9%
Kovy	6 104,8	6 735,4	8 621,5	7 391,4	906,1	849,4	1 276,8	1 114,5	54 468,7	53 139,0	64 165,3	58 536,7	1 286,6	21,1%	208,4	23,0%	4 068,1	75%	12,6%	1,9%
Biologicky rozložiteľný odpad	4 649,5	5 887,0	6 139,8	5 791,8	983,7	1 321,9	1 341,4	1 335,1	28 059,0	36 335,7	40 031,1	36 390,1	1 142,3	24,6%	351,4	35,7%	8 331,1	29,7%	15,9%	3,7%
Zmesový komunálny odpad	22 995,3	22 376,5	20 435,3	19 093,5	4 060,8	3 802,5	3 527,5	3 263,9	152 418,5	148 590,2	136 780,8	126 855,0	-3 901,8	-17,0%	-796,9	-19,6%	-25 563,5	-16,8%	15,1%	2,6%
Objemný odpad	2 177,8	2 012,9	2 309,4	1 809,4	80,5	83,7	78,1	68,9	18 831,0	18 436,3	16 462,1	15 118,9	-368,4	-16,9%	-11,6	-14,4%	-3 712,1	-19,7%	12,0%	0,5%
Drobný stavebný odpad (I)	1 394,7	0,0	0,0	0,0	112,4	0,0	0,0	0,0	9 428,2	0,0	0,0	0,0	-1 394,7	-100,0%	-112,4	-100,0%	-9 428,2	-100,0%		
ostatné	1 956,1	1 958,6	2 252,3	2 403,4	121,2	162,8	224,9	316,5	10 345,7	11 865,2	14 714,3	18 306,8	447,3	22,9%	195,3	161,1%	7 961,0	77,0%	13,1%	1,7%
CELKOM	45 412,7	46 530,1	49 709,5	45 070,0	6 898,8	7 130,1	7 666,1	7 481,3	311 035,9	318 517,9	332 821,8	314 698,6	-342,7	-0,8%	582,5	8,4%	3 662,7	1,2%	14,3%	2,4%

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

Kým v Žilinskom kraji celkové množstvo komunálneho odpadu v rokoch 2019 až 2022 vzrástlo o 1,2 % objemovo najviac v komodite biologicky rozložiteľného odpadu (o 8 331,1 ton) a papiera a lepenky (o 8 942,8 ton) na úkor poklesu zmesového komunálneho odpadu o 25 563,5 ton (o 16,8 %), tak v okrese Martin bol zaznamenaný pokles

celkového množstva odpadu na 45 017 ton (o 0,8 %). Zmesový komunálny odpad poklesol v okrese Martin o 3 901,8 ton (o 17 %), kým najviac objemovo narástol biologicky rozložiteľný kuchynský a reštauračný odpad o 1 192,7 ton, biologicky rozložiteľný odpad o 1 142,3 ton a kovy o 1 286,6 ton.

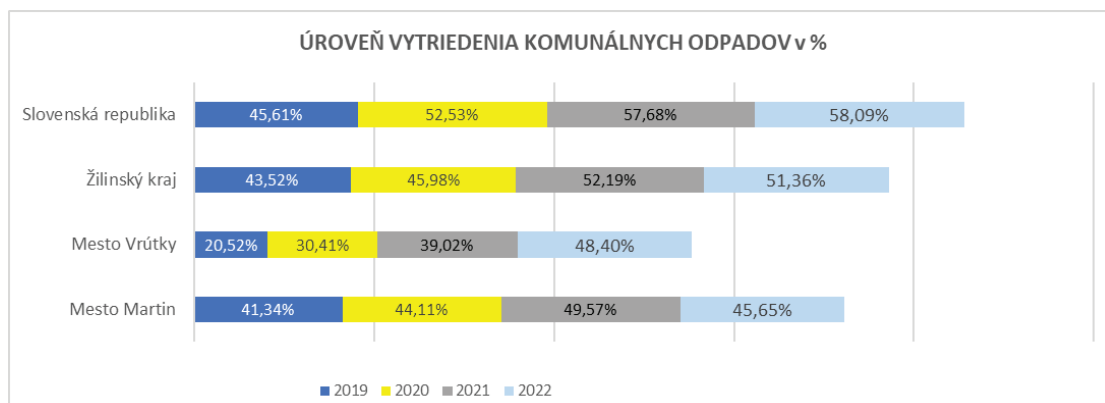

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

Okres Martin mal v roku 2022 najväčší podiel na Žilinskom kraji v komodite biologicky rozložiteľného odpadu (15,9 %), v komodite šatstvo (20,2 %) a v komodite biologicky rozložiteľný kuchynský a reštauračný odpad (23,6 %).

V okrese Martin mala v roku 2022 na vyzbieranom komunálnom odpade najväčší podiel komodita zmesový komunálny odpad, ktorý v roku 2019 tvoril 50,6 % vy-

zbieraného odpadu a v roku 2022 jeho podiel klesol na 42,2 % na úkor nárastu objemu a podielu vytriedených kovov, vytriedeného papiera a lepenky a vyzbieraného biologicky rozložiteľného odpadu. Druhou objemovo najväčšou komoditou boli v roku 2022 kovy (16,4 %) a tretou biologicky rozložiteľný odpad (12,9 %). Vytriedené plasty mali v roku 2022 len 4,9 %-ný podiel.

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

Na základe dostupných údajov z Ročných výkazov o komunálnom odpade má mesto Martin **mieru triedenia komunálnych odpadov** v roku 2022 na úrovni 45,65 %, kým mesto Vrútky si výrazne polepšilo na úroveň 48,4 %.

Za sledované obdobie rokov 2019 až 2022 **úroveň vytriedenia komunálnych odpadov v meste Martin vzrástla o 10,43 %**, čo však bolo pod úrovňou Žilinského kraja aj Slovenskej republiky. V meste Vrútky úroveň zmenou podmienok vzrástla až o rekordných 135,87 % (z úrovne 20,52 % na 48,4 %).

Úroveň vytriedenia komunálnych odpadov na území UMR Martin v %						
Samospráva	2019	2020	2021	2022	zmena 2022/2019	
					abs.	v %
Mesto Martin	41,34 %	44,11 %	49,57 %	45,65 %	4,31 %	10,43 %
Mesto Vrútky	20,52 %	30,41 %	39,02 %	48,40 %	27,88 %	135,87 %
Žilinský kraj	43,52 %	45,98 %	52,19 %	51,36 %	7,84 %	18,01 %
Slovenská republika	45,61 %	52,53 %	57,68 %	58,09 %	12,48 %	27,36 %

Zdroj: Ročný výkaz o komunálnom odpade za roky 2019 – 2021 dostupné na webe miest; ŠÚSR, zp3002rr_data (ukazovateľ: Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu z celkového komunálneho odpadu v %)

Mesto Martin za sledované obdobie rokov 2019 až 2022 na základe prehľadu z Ročného výkazu o komunálnom odpade znížilo množstvo vyprodukovaného komunálneho odpadu o 12,5 % (3718,09 ton). Objemovo narástla najmä vytriedená komodita biologicky rozložiteľný odpad o 263,75 ton (9,7 %) a plasty o 159,28 ton (27 %). Hodnota zmesového komunálneho odpadu po-

klesla v meste Martin o 14,3 % (1933,07 ton).

V roku 2019 malo **mesto Martin podiel na množstve komunálneho odpadu za okres Martin** 65,4 %, pričom najviac v komodite zmesový komunálny odpad (58,9 %) a najmenej v komodite plasty (41,3 %). V roku 2022 sa tento podiel znížil na 57,7 %, pričom zmesový komunálny odpad mal podiel 60,8 % a plasty 34,2 %.

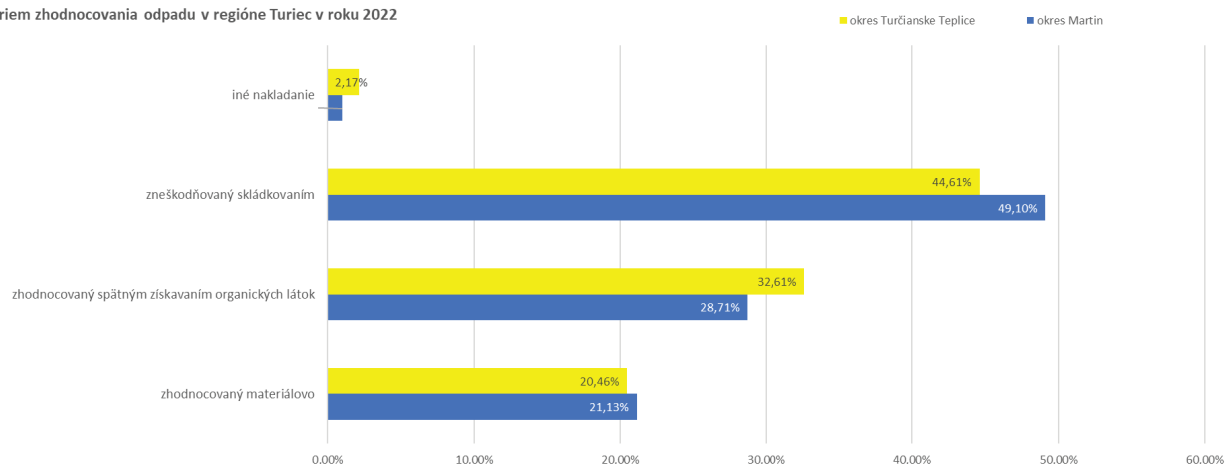
Množstvo komunálneho odpadu podľa druhov v tonách		Číslo z katalógu odpadov	2019	2020	2021	2022	porovnanie 2022/2019	
							v abs.	v %
Mesto Martin	Papier a lepenka	200101	2 218,51	1 582,50	1 643,82	1 403,08	-815,44	-36,8%
	Zmesový komunálny odpad	200301	13 537,45	13 176,19	11 854,79	11 604,38	-1 933,07	-14,3%
	Plasty	200139	589,82	748,45	851,27	749,10	159,28	27,0%
	Sklo	200102	908,72	943,42	889,49	828,37	-80,35	-8,8%
	Biologicky rozložiteľný odpad	200201	2 726,94	3 329,67	3 319,79	2 990,69	263,75	9,7%
	CELKOM		29 705,49	28 259,77	28 721,13	25 987,40	-3 718,09	-12,5%
okres Martin	Papier a lepenka	200101	2 634,95	3 449,17	4 624,89	2 992,74	357,79	13,6%
	Zmesový komunálny odpad	200301	22 995,34	22 744,58	20 743,80	19 093,51	-3 901,83	-17,0%
	Plasty	200139	1 428,34	1 730,68	2 069,60	2 193,46	765,12	53,6%
	Sklo	200102	1 661,24	1 839,99	1 785,18	1 723,86	62,62	3,8%
	Biologicky rozložiteľný odpad	200201	4 649,54	5 886,96	6 139,81	5 791,83	1 142,29	24,6%
	Kovy		6 104,78	6 735,41	8 621,48	7 391,38	1 286,60	21,1%
	CELKOM		45 412,72	46 530,11	49 709,51	45 070,04	-342,68	-0,8%
podiel mesta Martin na okrese Martin	Papier a lepenka	200101	84,2%	45,9%	35,5%	46,9%		
	Zmesový komunálny odpad	200301	58,9%	57,9%	57,1%	60,8%		
	Plasty	200139	41,3%	43,2%	41,1%	34,2%		
	Sklo	200102	54,7%	51,3%	49,8%	48,1%		
	Biologicky rozložiteľný odpad	200201	58,6%	56,6%	54,1%	51,6%		
	CELKOM		65,4%	60,7%	57,8%	57,7%		

Zdroj: Ročný výkaz o komunálnom odpade za roky 2019 – 2021 za mesto Martin a mesto Vrútky, ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:zp3801rr a vlastné spracovanie

V regióne Turiec prevládalo v roku 2022 zneškodňovanie odpadu skládkovaním s podielom 49,10 % v okrese Martin. Nasledovalo zhodnocovanie spätným získaním organických látok s podielom 28,71 % v okrese Martin, z čoho s rastúcim trendom kompostovanie tvo-

rilo 58 % s hodnotou približne na úrovni ŽSK (54,5 %). Kompostovanie v okrese Tur. Teplice malo od roku 2017 klesajúci trend z 82,46 % na 71,73 % v roku 2022. Materiálové zhodnocovanie bolo v okrese Martin na úrovni 21,13 %.

Podiel foriem zhodnocovania odpadu v regióne Turiec v roku 2022

Zdroj : ŠÚSR, zp3802rr_data

Najväčší objemový nárast malo za sledované obdobie rokov 2017 – 2022 v okrese Martin zhodnocovanie spätným získavaním organických látok, ktoré narástlo o 4 888,48 ton (60,7 %), najmä kvôli nárastu kompostovania o 75,4 %. Kým v Žilinskom kraji zneškodňovanie skládkovaním v sledovanom období rokov 2017 až 2022

kleslo o 18,8 %, tak v okrese Martin to bolo až o 26,1 % a v okrese Turčianske Teplice dokonca až o 35,7 %. Materiálové zhodnotenie za sledované obdobie vzrástlo v okrese Martin o 21,2 %, kým v Žilinskom kraji to bolo o 41,4 %.

PREHĽAD O ZHODNOCOVANÍ ODPADU		2017	2018	2019	2020	2021	2022	zmena 2022/2017		podiel na Žilinskom kraji					
								abs.	v %	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Okres Martin	zhodnocovaný materiálovo	7 862,08	9 262,67	9 492,03	8 828,69	10 720,20	9 525,19	1 663,11	21,2%	14,0%	12,5%	11,7%	12,0%	12,4%	12,0%
	zhodnocovaný energeticky					0,29	5,31	5,31							6,2%
	zhodnocovaný spätným získavaním organických látok	8 049,02	9 130,38	9 377,29	12 144,96	14 267,56	12 937,50	4 888,48	60,7%	23,4%	19,7%	17,3%	16,9%	16,9%	15,9%
	z toho: kompostovanie	4 275,65	4 757,45	5 015,46	6 619,73	7 775,81	7 501,38	3 225,73	75,4%	29,6%	20,1%	16,1%	16,6%	16,5%	16,9%
	zhodnocovaný iným spôsobom				0,59	752,4	23,1	23,10					0,2%	41,2%	5,4%
	zneškodňovaný skládkovaním	29 949,75	27 045,00	26 543,40	25 176,87	23 624,31	22 127,67	-7 822,08	-26,1%	16,3%	15,1%	15,1%	14,8%	15,1%	14,8%
	zneškodňovaný spaľovaním bez energetického využitia				1,11	13,03							23,7%	73,8%	
	zneškodňovaný iným spôsobom				0,01		0,01	0,01					0,4%		
	iné nakladanie				377,88	331,72	451,26	451,26				0,0%	17,0%	12,6%	13,1%
	spolu	45 860,85	45 438,05	45 412,72	46 530,11	49 709,51	45 070,04	-790,81	-1,7%	16,7%	15,2%	14,6%	14,6%	14,9%	14,3%
Okres Turčianske Teplice	zhodnocovaný materiálovo	1 084,92	1 348,20	1 327,09	1 203,07	1 684,81	1 530,31	445,39	41,1%	1,9%	1,8%	1,6%	1,6%	1,9%	1,9%
	zhodnocovaný energeticky				0,32	0,57	0,01						0,1%	0,1%	0,1%
	zhodnocovaný spätným získavaním organických látok	1 639,51	1 029,04	1 429,20	2 025,67	2 290,71	2 439,80	800,29	48,8%	4,8%	2,2%	2,6%	2,8%	2,7%	2,7%
	z toho: kompostovanie	1 351,95	714,05	1 065,82	1 435,70	1 634,95	1 750,13	398,18	29,5%	9,4%	3,0%	3,4%	3,6%	3,5%	3,5%
	zhodnocovaný iným spôsobom				1,64	26,9	11,54						0,5%	1,5%	1,5%
	zneškodňovaný skládkovaním	5 188,66	4 715,22	4 142,50	3 895,25	3 633,10	3 337,57	-1 851,09	-35,7%	2,8%	2,6%	2,4%	2,3%	2,3%	2,3%
	zneškodňovaný spaľovaním bez energetického využitia														
	zneškodňovaný iným spôsobom														
	iné nakladanie				4,16	30,06	162,1					0,0%	0,2%	1,1%	1,1%
	spolu	7 913,09	7 092,47	6 898,79	7 130,12	7 666,14	7 481,33	-431,76	-5,5%	2,9%	2,4%	2,2%	2,2%	2,3%	2,3%
Žilinský kraj	zhodnocovaný materiálovo	56 268,46	73 819,62	81 194,21	73 787,65	86 719,09	79 549,18	23 280,72	41,4%						
	zhodnocovaný energeticky	3,88		95,83	537,65	737,48	85,64	81,76	2107,2%						
	zhodnocovaný spätným získavaním organických látok	34 403,59	46 290,10	54 086,28	71 762,51	84 194,69	81 562,01	47 158,42	137,1%						

PREHĽAD O ZHODNOCOVANÍ ODPADU		2017	2018	2019	2020	2021	2022	zmena 2022/2017		podiel na Žilinskom kraji		
								abs.	v %	2017	2018	2019
Žilinský kraj	z toho: kompostovanie	14 424,73	23 650,19	31 070,94	39 779,61	47 033,96	44 425,81	30 001,08	208,0%			
	zhodnocovaný iným spôsobom				299,77	1 825,15	426,31					
	zneškodňovaný sklád-kovaním	184 238,31	179 491,56	175 638,19	169 903,08	156 676,60	149 593,75	-34 644,56	-18,8%			
	zneškodňovaný spalovaním bez energetického využitia				4,68	17,65	5,58					
	zneškodňovaný iným spôsobom				2,51	11,83	31,56					
	iné nakladanie	21,83		21,39	2 220,07	2 639,26	3 444,57	3 422,74	15 679,1%			
spolu		274 936,07	299 601,28	311 035,90	318 517,91	332 821,76	314 698,60	39 762,53	14,5%			

Zdroj: ŠÚSR, zp3802rr_data

Ako uvádza prehľad nižšie, zber, prepravu a zneškodňovanie komunálneho odpadu na území UMR Martin **má vo všetkých triedených komoditách dominantné postavenie spoločnosť Brantner Fatra s. r. o. so sídlom v Martine.**

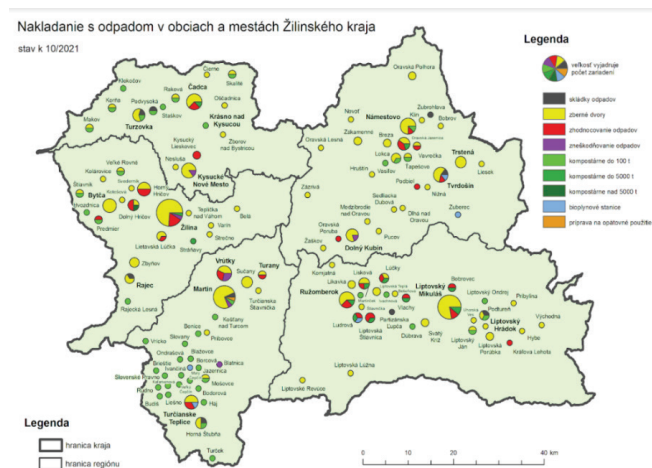
Partneri zneškodňovania zložiek komunálneho odpadu k 31. 12. 2022			
Zložka odpadu	Číslo z katalógu odpadov	Mesto Martin	Mesto Vrútky
Zmesový komunálny odpad	20 03 01	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Plasty	20 01 39	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Drobný stavebný odpad	20 03 08	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Sklo	20 01 02	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Papier a lepenka	20 01 01	Zberné suroviny Žilina Brantner Fatra, s.r.o.	Zberné suroviny Žilina Brantner Fatra, s.r.o.
Biologicky rozložiteľný odpad	20 02 01	Brantner Fatra, s.r.o.	Brantner Fatra, s.r.o.
Kovy - železo a oceľ	20 01 40 05	Kametal, s.r.o. ŽP EKO QELET a.s.	Zberné suroviny Žilina Ing. Miroslav Mlynár, PhD.

Zdroj: Ročník výkaz o komunálnom odpade mesta Martin za roky 2019 – 2021

Ako uvádza tabuľka nižšie, **infraštruktúra odpadového hospodárstva je v meste Martin nedostatočná a potrebuje výrazne posilniť.** Na území mesta Martin sa pritom nachádza veľkokapacitná skládka TKO spoločnosti Brantner Fatra.

Infraštruktúra odpadového hospodárstva k 31. 12. 2022							
Samospráva	Skládka odpadov	Zberné dvory	Zariadenia na zhodnocovanie odpadov	Zariadenia na zneškodňovanie odpadov	Kompostárne	Bioplynové stanice	Zariadenia na prípravu na opätovné použitie
Martin	1	1	0	0	0	0	0
Vrútky	0	0	0	0	0	0	0

Zdroj: Interné informácie obecných a mestských úradov na území UMR Martin

Zdroj: Úrad Žilinského samosprávneho kraja

Región Turiec vrátane mesta Martin je potrebné pripraviť na kvalitatívnu zmenu v obehovom hospo-

dárstve po finančnej, odbornej a personálnej stránke a dohliadnuť na to, aby s nastávajúcou hospodárskou a energetickou krízou bola udržaná aspoň súčasná úroveň nakladania s odpadom. Ohrozením môže byť spaľovanie (nielen) komunálneho odpadu v spotrebičoch na tuhé palivo, nezákonné umiestňovanie odpadu mimo miest na to určených pre rastúce ceny, poplatky a režijné náklady za nakladanie s odpadom a i. Úspešnosť aplikácie navrhnutých opatrení bude závisieť od ochoty samospráv zapracovať ich do svojich VZN.

Problematicku **čiernych skládok odpadu** sa mestu Martin v súčinnosti s mestskou políciou podarilo vyriešiť. Čierne skládky na periferii alebo aj v extraviláne mesta sú postupne likvidované. V riešení sú aj **staré envirozáťaž**e v priemyselných areáloch ťažkého strojárstva, ako aj v armádnych kasárňach.

V oblasti odpadového hospodárstva a nakladania s odpadmi neboli na území mesta Martin zo zdrojov EŠIF v programovom období 2014 – 2020 podporené žiadne projekty.

2.2.7 Environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета

Mesto Martin má dlhoročné pozitívne referencie od škôl z celého regiónu Turiec na fungovanie **mestského envirocentra**. Na vybudovanie moderného envirocentra v areáli SIM v mestskej časti Priekopa schválilo Ministerstvo životného prostredia SR mestu Martin nenávratný príspevok vo výške 850 tis. eur. V Martine do konca roku 2023 vyrastie moderné veľkokapacitné environmentálne centrum, ktoré bude zastrešovať všetky environmentálne aktivity v regióne Turiec a vzdelávanie mladej generácie o ochrane životného prostredia, význame ze-

2.3 Infraštruktúra

2.3.1 Dopravná infraštruktúra

Región Turiec má veľmi dobrú dopravnú polohu a napojenie na transeurópske aj nadradené národné dopravné siete a koridory. Koncepčný dokument **Územný generel dopravy mesta Martin** bol prezentovaný v apríli 2016 a **Plán dopravnej obslužnosti mesta Martin** spravovaný v roku 2019. Nadradeným dokumentom je **Stratégia udržateľného rozvoja dopravy a mobility Žilinského samosprávneho kraja**, ktorá bola spracovávaná od augusta 2018.

Napriek veľmi dobrej dopravnej polohe je **dopravná dostupnosť regiónu Turiec** aj z dôvodu okolitých geomorfologických bariér (obzvlášť pre výšku a členitosť okolitých pohorí) **komplikovaná** pozdĺž celého obvodu Turčianskej kotliny. Notoricky najznámejším je Strečniansky priesmyk a z problémových a dosiaľ nedostavaných diaľničných úsekov je zreteľný aj úsek Turany – Hubová (i keď najmä z environmentálnych dôvodov). Problém má aj južná časť Turca – slabá dopravná infraštruktúra vo väzbe na Banskú Bystricu, okolie Kremnice i Hornú Nitru a okrajovo aj južnú časť Rajeckej doliny. Výhľadovo môže situácii napomôcť dostavba rýchlostnej cesty R3 a dokončenie pripojenia R1 cez Turiec, čo by dopravne prepojilo západné Slovensko s Turcom cez Žiar nad Hronom (resp. Handlovú) a južné Slovensko s Turcom (cez Kremnicu). Aj perspektívne problematickým ostáva horský priechod Šturec medzi Turcom a Banskou Bystricou.

Letecká doprava: Medzinárodná letecká doprava osôb je možná z Letiska Žilina. Na rozdiel od Letiska Žilina nie je **Letisko Martin – Tomčany** medzinárodným letiskom a nie je v súčasnosti vybavené leteckou infraštruktúrou potrebnou pre rozvoj medzinárodnej leteckej dopravy. Ako jediné v Žilinskom kraji má však štatút civilného letiska. Letisko je záložným letiskom v núdzových prípadoch všeobecného letectva, pre sekundárnu záchrannú službu ho využíva Univerzitná nemocnica Martin a konajú sa tu mnohé podujatia. V kontexte výstavby novej štátnej nemocnice v blízkosti tohto civilného letiska, by malo byť strategicky opodstatnené investovať do dobudovania infraštruktúry letiska Martin – Tomčany pre nízkopasažierovú dopravu vyhľadávanú najmä biznis cestujúcimi a pre umiestnenie heliportu.

Železničná doprava: Železničná doprava je v okrese Martin zabezpečovaná na celkovo 41 km železničných tratí. Mestom Martin vedie trať č. 170 Vrútky – Zvolen. Tá zabezpečuje dostupnosť aj do najdôležitejšieho železničného uzla v okrese Martin, Vrútky, kde sa táto trať pripája na trať č. 180 Žilina – Košice. **Železničná stanica Martin – Vrútky dlhodobo vykazuje investičný dlh**, potrebu riešiť rozvoj záchytných parkovísk a potrebu skvalitniť prepojenosť na ostatné systémy osobnej dopravy najmä mestskú a prímestskú autobusovú dopravu. Po tom, čo nedo-

lenej infraštruktúry, manažmente vody a znižovaní rizík povodní, ktoré sa v budúcnosti očakávajú. Vo vnútri sa budú nachádzať ukážky dopadov klimatických zmien, na budove budú vodozádržné opatrenia a vonku dažďová záhrada. Bude úzko spolupracovať s dlhoročne aktívnym envirocentrom zriadeným Občianskym združením CEV Turiec (Centrom environmentálnej výchovy Turiec), ktoré v roku 2013 v Martine založilo niekoľko nadšených pedagógov pre zážitkové vzdelávanie v prírode.

šlo zo strany Dopravného podniku mesta Martin (DPMM) k dohode so SAD Žilina (vlastníkom autobusovej stanice Vrútky) o možnosti ju využívať aj pre účely mestskej hromadnej dopravy, bolo zriadené provízorne riešenie zastavovania autobusov v priestore pred Železničnou stanicou Vrútky. V roku 2023 došlo zo strany DPMM k dohode so Železnicami SR a v tomto priestore prebehne kompletná rekonštrukcia autobusovej zastávky MHD a priestoru pre otočenie autobusov DPMM pred budovou železničnej stanice Vrútky. **Rekonštrukcia železničnej stanice Vrútky je však oddialená spoločne s rekonštrukciou železničného úseku Žilina – Poprad.** To znamená, že kľúčový dopravný uzol martinskej aglomerácie i celého turčianskeho regiónu a vo vybraných prípadoch aj južnej časti Oravy, zostane v terajšom nevyhovujúcom stave, ktorý technologicky a ani morálne nezodpovedá aktuálnym normám, trendom ani požiadavkám a potrebám cestujúcej verejnosti (absencia výťahov prehlbuje problém s prílišnou barierizáciou priestorov pre imobilných, ťažko sa pohybujúcich, ale tiež pre rodičov s malými deťmi či pre presun väčších batožín).

Výzvou pre železničnú dopravu na Slovensku, ktorá je v zmysle platných dopravných noriem považovaná za základnú kostrovú dopravnú sieť, je **dezolátny investičný dlh vlakového vybavenia**: mnohé vlakové súpravy (rušeň a vozne), ako aj vlakové výhybky po životnosti. Do prevádzky sú nasadzované aj také vlakové súpravy, ktoré sú už vyradené, čo spôsobuje časté meškania príchodov a odchodov vlakov a železničná doprava je verejnosťou považovaná za nespoľahlivú.

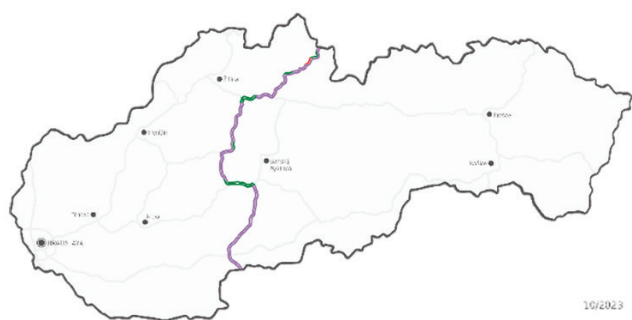
Cestná doprava: Multimodálna základná cestná sieť TEN – T má ambíciu stať sa do roku 2030 pilierom dopravy na jednotnom trhu EÚ s cieľom bezpečnejšie cestovať a odľahčiť premávku, zabezpečiť hladšie a rýchlejšie presuny a znížiť vplyv dopravy na životné prostredie.

Zdroj : Žilinský samosprávny kraj

Z troch koridorov základnej siete TEN – T, ktoré prechádzajú cez Slovenskú republiku, prechádza mestom Martin a regiónom Turiec severná vetva koridoru Rýn – Dunaj vedúca cez Štuttgart, Mníchov, Prahu, Ostravu, Žilinu až na slovensko-ukrajinskú hranicu. V rámci žilinsko-martinského ťažiska osídlenia prvej úrovne, v Žiline tento koridor križuje tiež Baltsko-jadranský koridor vedúci od poľských prístavov Gdansk a Gdynia a prístavov Štetín a Świnoujście cez Českú republiku, resp. Slovensko, Rakúsko, Slovinsko až k talianskym prístavom Terst, Benátky a Ravenna.

Nadradená cestná sieť v SR pozostáva zo štyroch diaľnic s celkovou plánovanou dĺžkou 705 km a ôsmich rýchlostných ciest s plánovanou dĺžkou vrátane peáží (spoločných úsekov) v dĺžke 1263 km.

Zdroj: NDS a. s. (plánovaný koridor R3)

Mesto Martin sa nachádza na križovatke diaľnice D1 a plánovanej rýchlostnej cesty R3, čo potvrdzuje **pozíciu Martina a jeho okolia ako významného dopravného uzla**. Celá diaľnica D1 a tiež úsek R3 od Martina až po

štátnu hranicu SR s Maďarskom sú zaradené do základnej siete TEN – T. Kým turčiansky úsek diaľnice D1 vrátane tunela Višňové – Dubná skala je už rozostavaný, **výstavba rýchlostnej komunikácie R3 v okrese Martin (14 km dlhý úsek Martin – Rakovo) zatiaľ nie je ani v investičnej príprave**. Pôvodne bola výstavba Národnou diaľničnou spoločnosťou (NDS) plánovaná na rok 2027.

Útvár hodnoty za peniaze (ÚHP) a Ministerstvo dopravy SR si v súčinnosti s dotknutými samosprávnymi krajinami, v októbri 2023 odkomunikovali nerentabilitu dvoch variantov pokračovania trasy R1 z Banskej Bystrice. Odkladá sa tak realizácia úseku cez Donovaly na Ružomberok, ako aj cez Turiec na Martin s poznámkou, že **finančne i geograficky výhodnejšou je trasa cez Turiec a Martin, čo posilňuje vnútroštátnu dopravnú dostupnosť mesta Martin a podčiarkuje jeho dopravný význam**.

Cesty I. a II. triedy, najmä tie, ktoré zabezpečujú pripojenie územia na sieť TEN – T, sú z dôvodov chýbajúcich úsekov diaľnice D1 a rýchlostnej komunikácie R3 v okrese Martin nadmerne zaťažené dopravnou obslužnosťou územia, ako aj tranzitnou dopravou, čo vedie k poklesu ich kvality a k vyššej potrebe investícií na zabezpečenie jej požadovaného stavu.

Správu a údržbu ciest I. triedy zabezpečuje Slovenská správa ciest (SSC) a ciest II. a III. triedy regionálna Správa ciest Žilinského samosprávneho kraja, závod Turiec so sídlom v Martine. **Hustota cestnej siete bola v okrese Martin k 1. 1. 2022 na úrovni 2,150 km/tis. obyvateľov, čo je podpriemerná hodnota voči priemeru Žilinského kraja**, ktorý je na úrovni 3,00 km na tisíc obyvateľov.⁵ Okres Turčianske Teplice je však touto hustotou takmer 3-násobne nad celokrajským priemerom (8,563 km/tis. obyvateľov).

Stav siete cestných komunikácií k 1. 1. 2022							
Územie	Diaľnica v km	Diaľnica R v km	Cesty I. triedy v km	Cesty II. triedy v km	Cesty III. triedy v km	SPOLU	Hustota cestnej siete km/1000 obyv.
Okres Martin	15,840	1,344	47,846	7,898	133,876	206,804	2,150
Okres Turčianske Teplice		4,206	35,329	15,469	80,977	135,981	8,563
Žilinský samosprávny kraj	119,654	19,063	505,536	330,837	1099,631	2074,721	3,000

Zdroj: Prehľad údajov o sieti cestných komunikácií SR, Odbor cestnej databanky, Slovenská správa ciest, 2021

Diaľnica D1, ktorá vedie okresom Martin, je úsek od križovatky CK D1, I/18 Dubná skala – po križovatku CK D1, I/18, Turany a rýchlostná cesta R3 vedie od križovatky CK D1, R3, Martin – po križovatku CK R3, I/18, Martin (mestský okruh Martin). Okresom Martin vedú dve **cesty I. triedy I/18 a cesta I/65**, ktorej vetvy tvoria aj kostru cestnej dopravy mesta Martin. Obe cesty vedú v línii základnej siete TEN-T, pričom cesta I/18 smeruje zo Žiliny na Ružomberok cez Dubnú skalú a Krpeľany a cesta I/65 smeruje z Martina na Hornú Štubňu v okrese Turčianske Teplice. **Cesta II. triedy** v okrese Martin je len jedna, **cesta II/519**, ktorá pokračuje do okresu Turčianske Teplice. Cesta zabezpečuje dostupnosť juhozápadnej časti okresu Martin a tiež západnej časti okresu Turčianske Teplice na sieť TEN – T.

Cesty I. triedy		Cesty II. triedy	
Číslo CK	Zmeraná dĺžka v km	Číslo CK	Zmeraná dĺžka v km
18	22,4	519 - Martin	7,9
18 2	0,3	519 - Turčianske Teplice	15,5
65	17,9		
65 2	5,3		
65D	6,6		

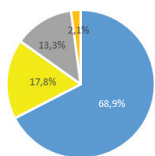
Cesty I. triedy		Cesty II. triedy	
Číslo CK	Zmeraná dĺžka v km	Číslo CK	Zmeraná dĺžka v km
65D 2	3,7		
Celkom	56,2		23,4

K 1. 1. 2022 Slovenská správa ciest zverejnila dokument „Celkový prehľad stavu vozoviek cestných komunikácií SR“ podľa ktorého sú **cesty I. triedy v okrese Martin** v kritériu pozdĺžna nerovnosť zo 68,9 % v dobrom stave, kým v kritériu pozdĺžna nerovnosť (vyjazdené kolaje) až 87,5 %. V nevyhovujúcom stave je v kritériu pozdĺžna nerovnosť 13,3 % (7,5 km) cestných komunikácií a v kritériu priečna nerovnosť 6,4 % (3,6 km) cestných komunikácií. V havarijnom stave je 1,2 km v kritériu pozdĺžna nerovnosť a 0,8 km v kritériu priečna nerovnosť.

Cesty II. triedy (cesta č. 519 v oboch okresoch regiónu Turiec) sú v porovnaní s cestami I. triedy v horšom stave. V kritériu pozdĺžna nerovnosť je v dobrom stave 55,1 % cestných komunikácií a v kritériu priečna nerovnosť 83,8 %. V nevyhovujúcom stave je v kritériu pozdĺžna nerovnosť 18,4 % ciest (4,3 km) a v kritériu priečna nerovnosť 6,4 % ciest (1,5 km). V havarijnom stave je 0,4 km, z toho 0,3 km v priečnej nerovnosti.

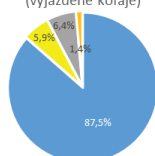
⁵ Prehľad o sieti cestných komunikácií SR, Odbor cestnej databanky, Slovenská správa ciest, 2018.

Cesty 1. triedy - pozdĺžna nerovnosť

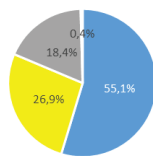
■ dobrý ■ vyhovujúci ■ nevyhovujúci ■ z toho havarijný

Cesty 1. triedy - priečna nerovnosť (vyjazdené koľaje)

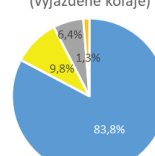
■ dobrý ■ vyhovujúci ■ nevyhovujúci ■ z toho havarijný

Cesty 2. triedy - pozdĺžna nerovnosť

■ dobrý ■ vyhovujúci ■ nevyhovujúci ■ z toho havarijný

Cesty 2. triedy - priečna nerovnosť (vyjazdené koľaje)

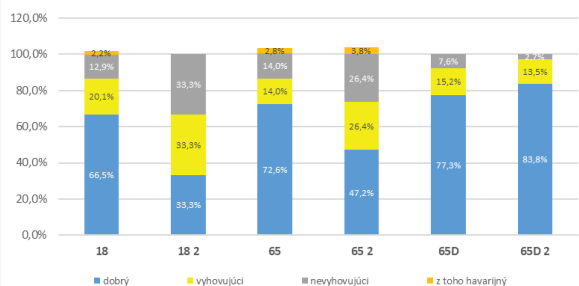
■ dobrý ■ vyhovujúci ■ nevyhovujúci ■ z toho havarijný

V najlepšom technickom a prevádzkyschopnom stave pri posúdení vyjazdenosti koľají je cesta I. triedy úsek I/18 2 (100 % v dobrom stave) a úsek 65D (98,5 % v dobrom stave). Naopak v najhoršom stave je úsek I/18 s 9,8 % v nevyhovujúcom stave a úsek I/65 2 so 7,5 % v nevyhovujúcom stave. Pri posúdení pozdĺžnej nerovnosti je v najlepšom stave úsek I/65D 2 s 83,8 % v dobrom stave

a v najhoršom stave je úsek cesty I/18 2 s 33,3 % v nevyhovujúcom stave.

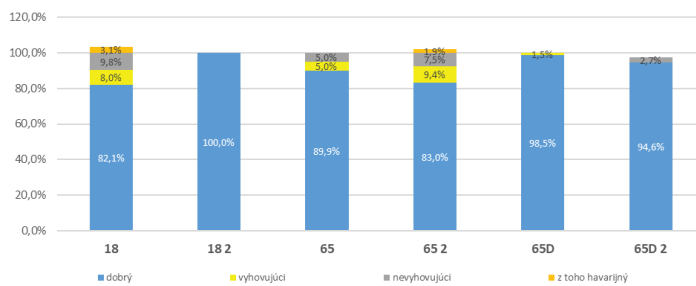
Z ciest II. triedy je cesta II/519 v okrese Martin v lepšom stave ako cesta II/519 v okrese Turčianske Teplice, a to v oboch kritériách. V kritériu pozdĺžnych nerovností je na tom cesta II/519 v okrese Turčianske Teplice horšie ako v kritériu priečnej nerovnosti (vyjazdenosti koľají).

Stav ciest I. triedy v okrese Martin k 1.1.2021 - pozdĺžna nerovnosť

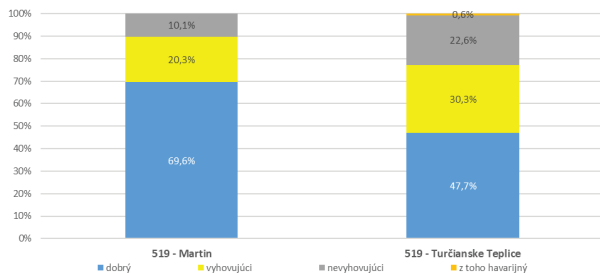
■ dobrý ■ vyhovujúci ■ nevyhovujúci ■ z toho havarijný

Stav ciest I. triedy v okrese Martin k 1.1.2021 - priečna nerovnosť (vyjazdené koľaje)

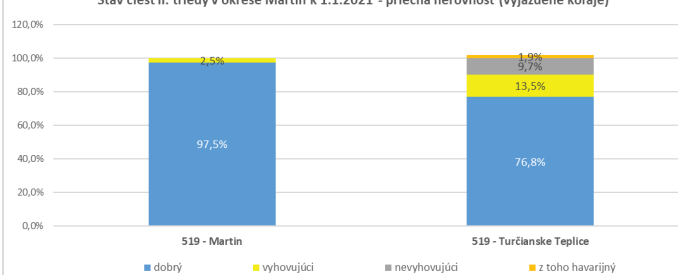
■ dobrý ■ vyhovujúci ■ nevyhovujúci ■ z toho havarijný

Stav ciest II. triedy v okrese Martin k 1.1.2021 - pozdĺžna nerovnosť

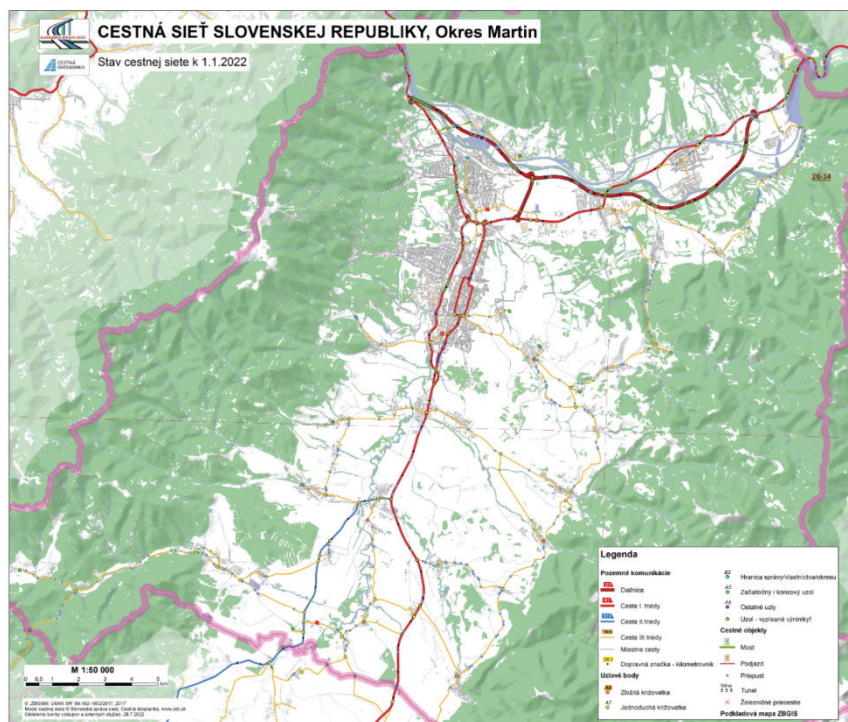

■ dobrý ■ vyhovujúci ■ nevyhovujúci ■ z toho havarijný

Stav ciest II. triedy v okrese Martin k 1.1.2021 - priečna nerovnosť (vyjazdené koľaje)

■ dobrý ■ vyhovujúci ■ nevyhovujúci ■ z toho havarijný

Zdroj: Mapa cestnej siete v okrese Martin, Slovenská správa ciest

Cesty III. triedy : Na území okresu Martin bolo k 1. 1. 2022 celkovo **36 ciest zaradených do kategórie III. triedy** v celkovej dĺžke 133,876 km. Za ich správu zodpovedá Správa ciest Žilinského samosprávneho kraja (SC ŽSK), závod Turiec. Najdlhšou cestnou komunikáciou III. triedy je cesta III/2132 na trase Sučany – Sklabinský Podzámok – Belá Dulice – Necpaly – Folkušová – Blatni-

ca – Mošovce – Turčianske Teplice (27,186 km). Po nej je druhou najdlhšou cestou III. triedy cesta III/2131 zo Sučian do Krpelian (13,354 km) a tretou najdlhšou je cesta Kláštor pod Znievom – Vrúcko – smer na Prievidzu (12,957 km). Prvé dve sa čiastočne nachádzajú na území okresu Martin v úsekoch katastrálneho územia obce Sučany.

Prehľad ciest III. triedy na území okresu Martin k 1. 1. 2022											
III/1796	III/2130	III/2131	III/2132	III/2133	III/2134	III/2135	III/2136	III/2137	III/2138	III/2139	III/2140
12,957	3,898	13,354	27,186	0,747	1,816	0,89	1,271	3,859	1,78	3,083	4,067
III/2141	III/2142	III/2143	III/2144	III/2145	III/2146	III/2147	III/2148	III/2149	III/2150	III/2151	III/2152
6,433	3,842	3,963	4,297	4,984	1,795	0,804	2,782	0,667	1,474	0,396	3,063
III/2153	III/2154	III/2155	III/2156	III/2157	III/2158	III/2159	III/2160	III/2161	III/2162	III/2163	III/2179
0,497	1,535	1,872	2,392	2,764	1,434	3,41	6,139	0,84	2,374	0,442	0,769
36 ciest o celkovej dĺžke v km											133,876

Zdroj: Cestná databanka, Slovenská správa ciest, 2021

Prehľad nižšie uvádza stav ciest III. triedy na území okresov Martin a Turčianske Teplice podľa Informatívnej správy na Komisiu dopravy pri krajskom Zastupiteľstve ŽSK v roku 2020. **Medzi úsekmi ciest III. triedy v nevyhovujúcom a havarijnom stave sa nenachádzajú žiadne cestné úseky mesta Martin.** Medzi dvomi mostnými objektmi na cestách III. triedy vo veľmi zlom stave je **jeden**

mostný objekt, a to mostný objekt MO 2144-003 cez rieku Turiec do obce Bystrica (33,9 m) s trhlinami, zatekaním a rozpadom betónu, obnaženou výstužou a jej koróziou a inými nedostatkami, pre ktorý je vypracovaná projektová dokumentácia. Odhadovaný investičný náklad na jeho rekonštrukciu v roku 2020 predstavoval 0,5 mil. eur.

Prehľad stavu ciest III. triedy závodu Turiec Správy ciest Žilinského samosprávneho kraja a mostných objektov v roku 2020									
	jednotka	bezchybný	výborný / veľmi dobrý	dobrý	vyhovujúci / uspokojivý	nevyhovujúci / zlý	veľmi zlý	havarijný	CELKOM
cesty III. triedy	km		139,573	15,833	54,003	0,802		5,586	215,797
			64,68%	7,34%	25,02%	0,37%		2,59%	100,00%
mostné objekty II. trieda	počet	1	2	3	4	3	0	0	13
		7,69%	15,38%	23,08%	30,77%	23,08%	0,00%	0,00%	100,00%
mostné objekty III. trieda	počet	4	13	43	29	10	2	0	101
		3,96%	12,87%	42,57%	28,71%	9,90%	1,98%	0,00%	100,00%

Zdroj: Informatívna správa predložená na Komisiu dopravy pri krajskom zastupiteľstve Žilinského samosprávneho kraja v roku 2020

Čo sa týka investičných akcií na cestách III. triedy, tak podľa Informatívnej správy na Komisiu dopravy pri krajskom Zastupiteľstve ŽSK boli v rokoch 2009 – 2020 realizované nasledovné akcie:

- V rokoch 2007 – 2009 sa zrealizovala obnova cestného krytu v rámci akcie „Odkanalizovanie dolného Turca“ z prostriedkov ISPA Turčianskou vodárenskou spoločnosťou v spolupráci s SC ŽSK, a to na cestách, ktoré prechádzajú obcami Bystrica (**III/2144**), Košťany nad Turcom (**III/2143**) a Košťany nad Turcom – Žabokreky (**III/2141**). V roku 2020 mesto Martin z vlastných zdrojov na ceste **III/2137** v časti Martin – Priekopa zrealizovalo rozšírenie kanalizácie a napojenie na Verejný kemp, s čím súvisela aj obnova cestného krytu na tejto vozovke.
- V roku 2011 bola zrealizovaná výstavba kanalizácie a rekonštrukcia vodovodu v obci Necpaly z EŠIF s napojením na kanalizáciu Žabokreky na cestách III/2141 a III/2142; rozšírenie verejnej kanalizácie, vodovodu a plynovodu v obci Diaková na ceste **III/2147** a prepojenie sústav centrálného zásobovania teplom (CMZ) na ceste **III/2136** Martin – Vrútky.
- V roku 2012 v súvislosti so stavbou „Diaľnica D1 Dubná skala – Turany“ zrealizoval Váhostav-SK, a. s. nový kryt na ceste **III/2130** (pôvodne III/018092) Vrútky – Lipovec.
- V roku 2013 boli opravené kritické úseky ciest v meste Martin po zime 2012/2013 z prostriedkov štátneho

rozpočtu (**III/2146** Martin – Národný cintorín, III/2137 Martin – Priekopa, III/2150 Martin – Pltníky, **III/2145** Martin – ul. Sklabinská).

- V roku 2015 na ceste III/2147 Diaková bola zrealizovaná investičná akcia vybudovania kanalizačných prípojek; rekonštrukcia križovatky ciest III/2136 a III/2137 Martin – Priekopa; bol položený mikrokoberec na ceste III/2145 Martin – Dražkovce.
- V roku 2016 prebehla rekonštrukcia na ceste III/2137 Martin – Priekopa.
- V roku 2017 sa zosilňoval povrch vozovky na cestách III/2136 a III/2137 Martin – Priekopa, **III/2146** Martin – Tomčany, III/2143 Košťany nad Turcom – Turčianky Peter, III/2147 Diaková, III/2137 Martin Sučianska ulica. Mostnému objektu MO 2145-001 Dražkovce dĺžky 9 m, ktorý bol poškodený počas povodní v roku 2010, bola zrekonštruovaná opora.
- V roku 2018 sa v obci Košťany nad Turcom z dôvodu rozšírenia kanalizácie zasiahlo do telesa cesty III/2141.
- V roku 2019 sa realizovala na ceste III/2136 rekonštrukcia vodovodu na ul. Sv. Cyrila a Metoda vo Vrútkach a na ceste III/2130 Martin – Lipovec zosilnenie povrchu vozovky.
- V rokoch 2020 – 2021 bola realizovaná investícia na ceste III/2144 Bystrica – Lázky v súvislosti s rekonštrukciou vodovodu.

- Medzi pripravovanými investíciami v dlhodobom výhľade figuruje akcia rekonštrukcie kanalizácie s právoplatným stavebným povolením Šútovo – Ratkovo, ktorá zasahuje do ciest III/2134, III/2135 a **III/2131**.

Dopravná intenzita slúži na posúdenie zaťaženia cestnej siete (na diaľniciach, rýchlostných cestách, na všetkých cestách I. a II. triedy a vybraných úsekoch ciest III. triedy) a plánovanie jej rozvoja. Vypočítava sa na základe údajov z **merania intenzity dopravy** prechádzajúcej profilom cestného úseku, ktoré realizuje **Slovenská správa ciest** každých 5 rokov. V roku 2015 prebehlo Celoštátne sčítanie dopravy v SR v okrese Martin celkovo na 34 úsekoch, z toho na diaľnici D1 (2 úseky), na cestách I. triedy (3 cestné komunikácie a 15 úsekov), na ceste II. triedy (1 cestná komunikácia a 2 úseky) a na cestách III. triedy (11 cestných komunikácií a 15 úsekov). Známe sú aj výsledky nového celoštátneho sčítania označenom 2022 – 2023. V okrese Martin bol doplnený na meranie jeden úsek na rýchlostnej ceste R3, štyri úseky na ceste I. triedy I/18 a jeden úsek na ceste I. triedy I/65. V celoštátnych prieskumoch sa intenzita dopravy uvádza ako ročný

priemer denných intenzít (RPDI) v skutočných vozidlách.

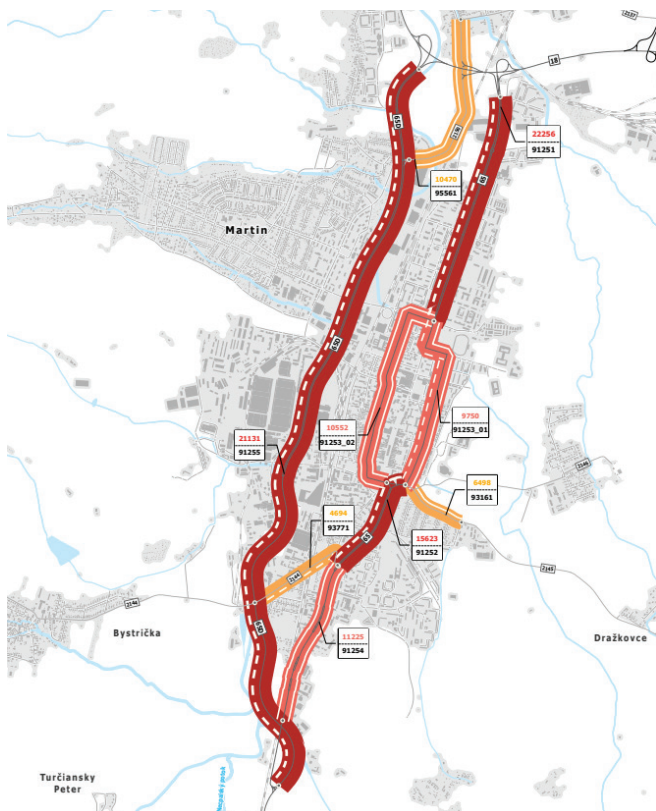
Z troch najzaťaženejších úsekoch v Žilinskom kraji, ktoré sa nachádzajú v lokalitách nedobudovanej nadradenej cestnej siete, dva úseky prechádzajú okrajom Martin aj katastrálnym územím mesta Martin:

- cesta I/18** v línii diaľnice D1 – osobitne v úseku Žilina – Vrútky – Martin – Sučany s priemernými dennými intenzitami v meraniach za rok 2022 – 2023 prekračujúcimi 25 tis. vozidiel (pokles vozidiel v najfrekventovanejšom úseku 90119 o 5,6 % oproti meraniam v roku 2015),
- cesta I/65** – osobitne v úseku Martin – Príbovce s hodnotami intenzity v meraniach za rok 2022 – 2023 prekračujúcimi 23 tis. vozidiel za deň.

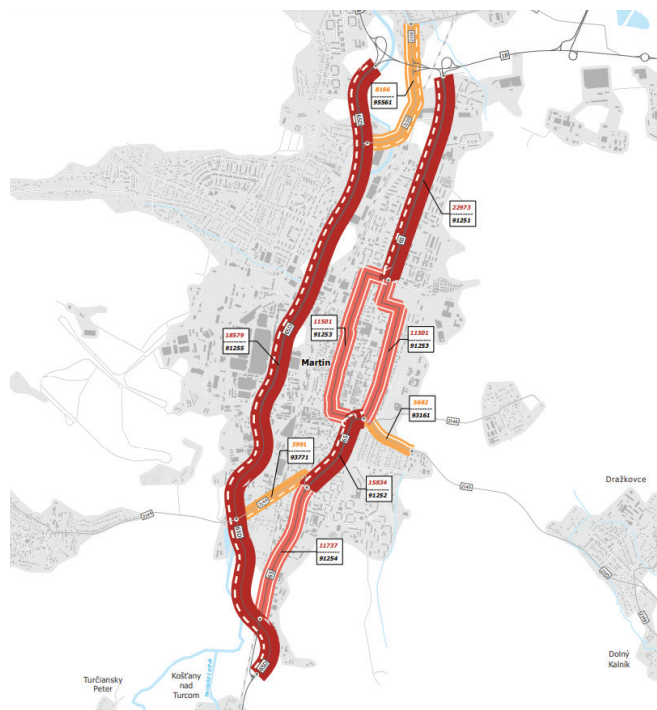
Podľa meraní intenzity dopravy 2022 – 2023 bolo na ceste II. triedy II/519 zaznamenaných 5489 motorových vozidiel (pokles o 11,2 % na najfrekventovanejšom úseku oproti roku 2015), kým na dvoch cestách III. triedy boli tieto počty motorových vozidiel vyššie. Na ceste III/2137 bolo denne 12 300 vozidiel, čo je nárast oproti roku 2015 o 5,5 % a na ceste III/2150 bolo denne 10 470 vozidiel, čo je nárast oproti roku 2015 o 28,2 % vozidiel.

Výsledky celoštátneho sčítania dopravy za rok 2015 a za rok 2022 - 2023 za okres Martin																			
Diaľnice a rýchlostné cesty					Cesty I. triedy					Cesty II. triedy					Cesty III. triedy				
ÚSEK	CESTA	Počet vozidiel			ÚSEK	CESTA	Počet vozidiel			ÚSEK	CESTA	Počet vozidiel			ÚSEK	CESTA	Počet vozidiel		
		2015	2022 - 2023	zmena			2015	2022 - 2023	zmena			2015	2022 - 2023	zmena			2015	2022 - 2023	zmena
97280	D1	10 482	12 500	19,3%	90111	I/18	17 465	17 994	3,0%	92440	II/519	5 278	3 885	-26,4%	93190	III/1796	1 173	1 499	27,8%
97290	D1	11 047	14 737	33,4%	90119		26 831	25 325	-5,6%	92450		6 181	5 489	-11,2%	93219	III/1796	663	879	32,6%
					90120		16 267	19 024	16,9%						94180	III/2131	463	423	-8,6%
96120	R3		3 828		90130		16 062	17 295	7,7%						95230	III/2132	740	616	-16,8%
					90140		7 924	9 300	17,4%						95260		1 261	736	-41,6%
					90149		5 286	5 853	10,7%						95281	III/2136	6 642	5 842	-12,0%
					96090			11 901							95001	III/2137	11 662	12 300	5,5%
					96100			12 842							95290	III/2141	2 060	2 936	42,5%
					96110			14 773							95300	III/2142	903	1 006	11,4%
					96119			18 436							93770	III/2144	2 435	2 363	-3,0%
					91250	I/65	18 874	23 226	23,1%						93771		3 991	4 694	17,6%
					91251		22 973	22 256	-3,1%						93160	III/2145	4 719	5 174	9,6%
					91252		15 834	15 623	-1,3%						93161		5 692	6 498	14,2%
					91253_01		23 002	9 750	-11,7%						95561	III/2150	8 166	10 470	28,2%
					91253_02			10 552							93200	III/2157	697	956	37,2%
					91254		11 737	11 225	-4,4%										
					91260		14 233	19 192	34,8%										
					91270		5 557	11 338	104,0%										
					91280		5 098	9 641	89,1%										
					91255	I/65D	18 579	21 131	13,7%										

Zdroj: Spracovanie autora z výsledkov celoštátneho sčítania dopravy v SR v roku 2015 a 2022 – 2023 za okres Martin

Zdroj: Výsledky celoštátneho sčítania dopravy v SR v roku 2015 za okres Martin

Zdroj: Výsledky celoštátneho sčítania dopravy v SR v roku 2022 – 2023 za okres Martin

Miestne komunikácie: Podľa možností mestského rozpočtu samospráva každoročne realizuje nevyhnutnú údržbu a opravy mestských komunikácií a tiež rekonštrukciu a budovanie nových úsekov miestnych komunikácií a peších chodníkov. V roku 2020 bola spracovaná „Správa o stave cestnej infraštruktúry a miestnych komunikácií v meste Martin“, ktorá vyčíslila investičný dlh v miestnych

komunikáciách. Ako uvádza prehľad nižšie v správe mesta Martin je 273 úsekov miestnych komunikácií (ciest IV. triedy) v dĺžke 150 km, cca 168 km chodníkov s potrebou dobudovania ďalších 30 km chodníkov a do 5000 parkovacích miest (údaj o parkovacích miestach je však za rok 2016). Približne 20 km miestnych komunikácií je v nevyhovujúcom stave s odhadovanou potrebou investície 21 mil. eur.

Územná jednotka	MIESTNE KOMUNIKÁCIE (MK)					CHODNÍKY		PARKOVACIE MIESTA	
	počet úsekov miestnych komunikácií	dĺžka miestnych komunikácií v km	MK v nevyhovujúcom stave v km	Potreba nových úsekov MK v km	Odhad nákladov v Eur	Existujúce chodníky v km	Potreba nových chodníkov v km	Počet parkovacích miest	Počet chýbajúcich parkovacích miest
Martin	273	149,60	32	20	21 000 000 €	167,80	30,00	neposkytnuté informácie	

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu Martin

O parkovanie sa na území mesta stará spoločnosť Turiec a. s. (mestský parkovací systém). S ohľadom na nárast vlastníctva osobných motorových vozidiel sa javí ako akútna potreba nastavenie regulácie parkovania s akcentom na riešenie rezidenčného parkovania obyvateľov mesta Martin, **rozširovanie parkovacích miest na území mesta**, prioritne na sídliskách, ako aj zmena regulácie plateného parkovania v centre mesta. Aktuálne je v spracovaní štúdia mapovania existujúcich parkovacích plôch a možností ich rozširovania v jednotlivých mestských častiach.

Mesto Martin má vo svojich kľúčových investičných prioritách vybudovanie **východného mestského okruhu v dvoch etapách** („Martin – východný mestský okruh – I. etapa“: od Ulice Tehelná až po ulicu N. Hejnej, „Martin – východný mestský okruh – II. etapa“ v úseku Dopravný podnik mesta Martin (križovatka č. 1 na ceste I/65D) – Sklabinská cesta (križovatka č. 4 na ceste III/2145)), ktorý súvisí aj s investíciou do vybudovania novej štátnej nemocnice do konca roku 2026. Do vybudovania východného mestského okruhu bude dopravné napojenie novej nemocnice riešené dočasne cez Tomčiansku cestu, ktorú mesto Martin odkúpilo od ŽSK.

Potrebnú investíciu si vyžaduje aj **nové trasovanie pre prístupovú komunikáciu do hnedého priemyselného parku – bývalého areálu ZŤS** – pre kamiónovú dopravu (cez križovatku na západnom mestskom okruhu, konkrétne pri teplárni – most pri OMV), aby sa v budúcnosti predišlo kolíziám s osobnou motorovou dopravou pri presunoch zo susediacej novobudovanej IBV. Ide o odbočenie zo západného mestského okruhu na križovatke pri učilišti, následne cez okružnú križovatku na ul. Gorkého a popri zimnom štadióne k niekdajšiemu areálu strojární (teraz Martinus). Potrebná investícia je aj do **okružnej cesty okolo areálu ZŤS** ideálne s rekonštrukciou inžinierskych sietí do areálu.

Ďalšou novou miestnou komunikáciou v súvislosti s budovanou IBV je **severná komunikácia Stráne – Záturecie**.

Čerpanie EŠIF v programovom období 2014 – 2020: V tomto období financovalo Mesto Martin z EŠIF jeden projekt na dobudovanie verejnej infraštruktúry (chodníky, miestne komunikácie, verejné priestranstvá) v celkovej hodnote 0,64 mil. eur.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Mesto Martin	Martin	Revitalizácia Námestia protifašistických bojovníkov	29.04.2022	644 749,86 €
SUMA CELKOM				644 749,86 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

2.3.2 Preprava osôb

V Žilinskom samosprávnom kraji je **diaľková vnútroštátna autobusová doprava** prevádzkovaná 6 dopravcami na 9 linkách. Diaľkové linky zo smeru Žilina a zo smeru Banská Bystrica zastavujú v meste Martin na zastávke v centre mesta, neďaleko miestnej tržnice (zastávka MHD PRIOR / Ul. Jesenského). Je dostupná takmer zo všetkých liniek MHD.

Prímestskú autobusovú dopravu vo verejnom záujme prevádzkujú dvaja dopravcovia, pričom dominantným dopravcom pre okres Martin je **SAD Žilina, a. s.** (17 liniek). Spoločnosť SAD Žilina, a. s. prispieva na výkony vo verejnom záujme Žilinský samosprávny kraj. Do roku 2022 spoločnosť SAD Žilina, a. s. prevádzkovala aj mestskú hromadnú dopravu v mestách Martin a Vrútky a v obciach Bystrička, Košťany nad Turcom, Lipovec a Turčianske Kľačany.

Od 1. 1. 2022 je **Dopravný podnik mesta Martin, s. r. o.** (DPMM) jediným vykonávateľom **mestskej hromadnej dopravy** v mestách Martin, Vrútky a v obciach Bystrička, Lipovec a Turčianske Kľačany, celkovo na 23 linkách. Mesto Martin je obsluhované 11 linkami, pričom spoje sú

dostatočne zahustené a cestovné pre verejnosť je podľa vyjadrení Žilinského samosprávneho kraja v porovnaní s inými mestami lacné. Mestskú MHD v meste Martin plne zastrešuje DPMM, ktorá má z mestom podpísanú 10-ročnú zmluvu na poskytovanie dopravy vo verejnom záujme (do roku 2031) s opciou na ďalších 5 rokov.

DPMM má k dispozícii nový vozový park s 35 nízkoemisnými a nízkopodlažnými autobusmi (typ IVECO Urbanway 12M CNG s rokom výroby 2021), ktoré sú dočasne parkované v provizórnej vozovni. Investičný projekt nového depa prešiel v roku 2023 územným rozhodnutím. V novembri 2023 DPMM vyhlásil výzvu na modernizáciu vozového parku a obstaranie ďalších 10 autobusov.

Linky MHD zastavujú na 123 autobusových zastávkach na území mesta Martin a na 27 zastávkach mesta Vrútky, ktoré má DPMM v správe. Autobusové zastávky v meste Martin aktuálne do roku 2025 spravuje spoločnosť EUROAWK, následne prejdú do správy DPMM. DPMM plánuje realizovať na 10 zastávkach v roku 2024 pilotný projekt tzv. ukážkových zastávok, ktorých vizuál schválil Útvár hlavného architekta mesta (ÚHA).

Prehľad spojov prímestskej dopravy z Martina na území UMR Martin v roku 2022				
Územie UMR Turiec	počet liniek SAD Žilina	Označenie liniek	počet liniek DPMM	Označenie liniek
Mesto Martin			10 + 1	506001, 506002, 506022, 506032, 506033, 506040, 506041, 506042, 506050, 506052, 506009 - školská linka
Vrútky	1	506418	11 + 1	506003, 506004, 506010, 506011, 506020, 506021, 506023, 506024, 506025, 506030, 506031, 506009 - školská linka
Bystrička	-		1	506051
Diaková	1	506407	-	
Dražkovce	1		-	
Košťany nad Turcom	9	506408, 506409, 506410, 506411, 506413, 506414, 506415, 506417	-	
Lipovec	-		1	506025
Sučany	6	506401, 506402, 506403, 506404, 506405, 506406	-	
Turčianske Kľačany	-		1	506025
Žabokreky	1	506409	-	
		17 liniek		23 liniek

Zdroj : SAD Žilina, a. s.⁶

Celková investícia mesta Martin do zriadenia mestského dopravného podniku, obstarania vozového parku a vybavenia pre DPMM predstavovala sumu 7,364 mil. eur. Investičné výdavky na novú vozovňu a servisné stredisko DPMM sú odhadované vo výške 6 mil. eur. DPMM má v príprave investičné projekty v celkovej hodnote 30 mil. eur vrátane vybudovania moderného inteligentného riadenia dopravy a dopravnej infraštruktúry. Investíciu si vyžaduje aj dopravný uzol autobusovej dopravy pri železničnej stanici vo Vrútkach na ul. Kolocsaya, kde chýba moderná zastávka pre cestujúcich.

V roku 2023 DPMM začal rokovania s „integrátorom“ o vstupe **Integrovaného dopravného systému (IDS)**

Žilinského kraja, pričom DPMM bude jedným z prvých verejných dopravcov, ktorý sa do IDS zapojí. Rokovania ukázali, že všetko vrátane platobných a riadiacich dopravných systémov je kompatibilné s výnimkou cenových taríf a zónovania, ktoré bude potrebné zladit.

Dlhodobu diskutovanú tému vybudovania **lanovej dráhy na Martinské hole** s napojením na systém mestskej hromadnej dopravy v meste Martin je aktuálne v stave spracovania štúdie a overenia trasovania **z dlhodobu plánovanej železničnej zastávky Martin – Fatra.**

Autobusová stanica Martin oproti železničnej stanici Martin, odkiaľ je zabezpečovaná diaľková a prímestská autobusová doprava, má 17 stanovísk a vzhľadom na jej

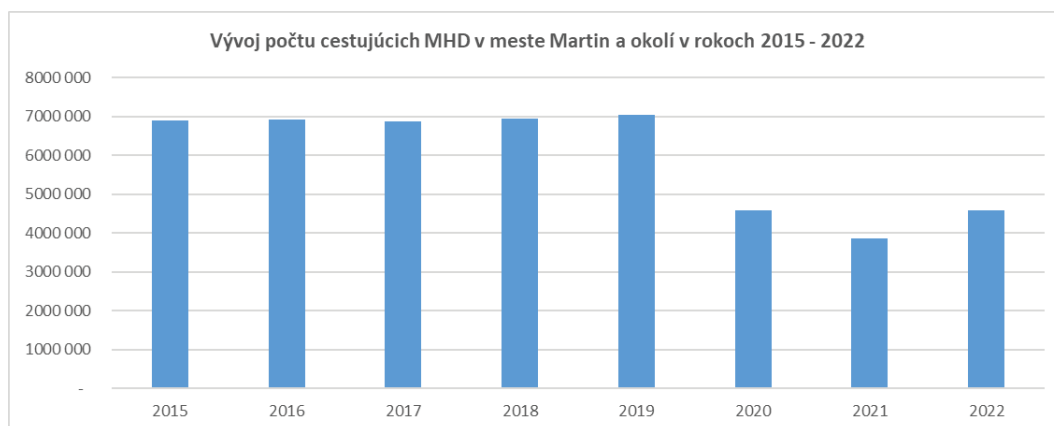
⁶ <https://www.sadza.sk/autobusove-stanice-autobusova-stanica-martin>

havarijný stav (postavená bola v roku 1975) je v príprave architektonicko-urbanistická kombinovaná súťaž na rekonštrukciu. Od roku 2020 ju mesto Martin prenajíma akciovej spoločnosti Turiec a. s.

Napriek zásadným investíciám do obnovy vozového parku sa **nedarí zvrátiť negatívny trend v poklese počtov cestujúcich v prímestskej aj mestskej autobusovej doprave**, čo je spôsobené nízkou atraktivitou tejto formy dopravy. Pre zvýšenie atraktivity je potrebné riešiť aj nedostatočné štandardy pri prestupovaní medzi železničnou dopravou a ostatnými druhmi dopravy, čo by mal riešiť Integrovaný dopravný systém (IDS) Žilinského samosprávneho kraja. Je treba tiež pokračovať v zvyšovaní bezpečnosti zastávok, zvyšovaní komfortu pre cestujúcich a propagácii ekologických prínosov nízkoemis-

nej verejnej dopravy (pozitívne dopady na emisie, hluk, spotrebu PHM a iné). Pre zvyšovanie atraktivity verejnej osobnej dopravy treba tiež vybudovať systém záchytných parkovísk Park & Ride (P+R) a Kiss & Ride (K+R) pre tých, ktorí prepravujú v automobile ďalšie osoby, ktoré vyložia na prestupnej stanici. Je nevyhnutné uvažovať nad riešeniami plynulého napojenia verejnej dopravy na cyklo dopravu vrátane zlepšovania podmienok pre prepravu bicyklov v prostriedkoch verejnej dopravy.

V roku 2022 premával cez víkend a vo sviatky od mája do konca septembra (v júli a v auguste aj v piatok) v spolupráci so Žilinským samosprávnym krajom **cyklobus** spoločnosti SAD Žilina, a. s. na trase Žilina – Turčianske Teplice s dvomi zastaveniami v meste Martin.

Počet cestujúcich v mestskej hromadnej doprave za obdobie rokov 2015 až 2022 **klesol o 33,5 %** (o 2 308 711 prepravených osôb). Medzi rokmi 2019 a 2020 bol z dôvodu pandemickej situácie pokles cestujúcich na úrovni 34,8 %.

V roku 2021 bolo mesto Martin na 55 % počtu cestujúcich v MHD oproti stavu pred pandemiou. **V roku 2022 DPMM prepravil o 709 359 cestujúcich viac ako v roku 2021** (18,3 %) a dosiahol 23 %-nú obsadenosť pri 219 000 vypravených spojoch ročne.

Vývoj počtu cestujúcich MHD v meste Martin a okolí v rokoch 2015 - 2022										
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2015	priemerná zmena
počet prepravených cestujúcich	6 886 224	6 905 472	6 874 901	6 948 766	7 039 920	4 587 358	3 868 154	4 577 513		
medziročná zmena		19 248	-30 571	73 865	91 154	-2 452 562	-719 204	709 359	-2 308 711	-329 816
medziročná zmena v %		0,3%	-0,4%	1,1%	1,3%	-34,8%	-15,7%	18,3%	-33,5%	

Zdroj: Interná evidencia SAD Žilina, a. s. a DPMM, s. r. o.

Od prepravcu SAD Žilina, a. s. ani od Odboru dopravy ŽSK nebolo možné získať údaje o počte prepravených cestujúcich za roky 2015-2021 v prímestskej doprave v okrese Martin. Z výročnej správy SAD Žilina, a. s. sme zistili, že pokles prepravených cestujúcich prímestskou dopravou (nielen v okrese Martin) bol medzi rokmi 2019 až 2021 na úrovni 35 % (5,1 mil. cestujúcich), pričom je pozitívne, že sa to výrazne nedotklo obslužnosti územia. Počet cestujúcich sa v roku 2021 nezvýšil, ale oproti roku 2020 poklesol o 0,8 %. Celkovo sa medzi rokmi 2015 až 2021 počet cestujúcich **znížil v prímestskej doprave o 41,9 %**.

Zdroj : <https://www.finstat.sk/36407771/zavierka>

Vývoj počtu cestujúcich prímestskou autobusovou dopravou SAD Žilina, a.s. v rokoch 2015 - 2021									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2015	priemerná zmena
počet prepravených cestujúcich	16 267 000	15 598 000	15 020 000	14 749 000	14 674 000	9 533 358	9 452 939		
medziročná zmena		-669 000	-578 000	-271 000	-75 000	-5 140 642	-80 419	-6 814 061	-1 135 677
medziročná zmena v %		-4,1%	-3,7%	-1,8%	-0,5%	-35,0%	-0,8%	-41,9%	

Zdroj : <https://www.finstat.sk/36407771/zavierka>

Individuálna osobná doprava

Pokles cestovania mestskou hromadnou dopravou a prímestskou autobusovou dopravou sa deje na úkor zvyšovania počtu osobných automobilov. Medzi rokmi 2018 až 2022 ich počet v okrese Martin vzrástol o 9,1 % (priemerne 946 áut ročne), čo vytvára tlak na dopravnú infraštruktúru a na parkovanie najmä na sídliskách.

Podľa údajov z Okresných dopravných inšpektorátov (ODI) a Krajského dopravného inšpektorátu (KDI)⁷ je v regióne Turiec rastúci medziročný počet evidovaných motorových vozidiel aj vodičov. Okres Martin sa v roku

2021 podieľal 13,3 % na všetkých evidovaných vozidlách Žilinského kraja, kým v roku 2018 to bolo 13,6 %. Za sledované obdobie rokov 2018 až 2022 počet evidovaných automobilov v okrese Martin vzrástol o 4 729 vozidiel (9,1 %), kým v Žilinskom kraji vzrástol o čosi viac (11,1 %).

Počet evidovaných vozidiel bol v roku 2022 v okrese Martin 5,6× vyšší ako v okrese Turčianske Teplice. Tempo rastu počtu vozidiel v okrese Martin za sledované obdobie rokov 2018 až 2022 bolo však o 0,9 % nižšie ako v okrese Turčianske Teplice.

Vývoj počtu evidovaných vozidiel v rokoch 2018 - 2022									
Územie	2018	2019	2020	2021	2022	podiel na ZASK	2022 / 2018	v %	priemerná zmena ročne
Okres Martin	52 153	53 310	54 104	55 337	56 882	13,3%	4 729	9,1%	946
Okres Turčianske Teplice	9 271	9 392	9 608	9 891	10 199	2,4%	928	10,0%	186
Žilinský kraj	384 503	392 665	401 910	414 332	427 023		42 520	11,1%	8 504

Zdroj: Evidencia Okresných dopravných inšpektorátov Martin a Turčianske Teplice a Krajského dopravného inšpektorátu v Žiline.

Čo sa týka evidovaných vodičov, mal okres Martin v roku 2021 14,3 %-ný podiel na všetkých evidovaných vodičoch Žilinského kraja, kým v roku 2018 to bolo až 14,2 %. Za sledované obdobie rokov 2018 až 2022 počet evidovaných vodičov v okrese Martin vzrástol o 3 482 vodičov (5,5 %), čo bolo rovnaké tempo ako v okrese

se Turčianske Teplice, kým v Žilinskom kraji vzrástol viac (6,2 %). **Tempo rastu evidovaných vodičov však bolo polovičné oproti tempu rastu evidovaných vozidiel.** Počet evidovaných vodičov bol v roku 2022 v okrese Martin 6,3× vyšší ako v okrese Turčianske Teplice.

Vývoj počtu evidovaných vodičov v rokoch 2018 - 2022									
Územie	2018	2019	2020	2021	2022	podiel na ZASK	2022 / 2018	v %	priemerná zmena ročne
Okres Martin	63 627	64 476	65 214	65 897	67 109	14,1%	3 482	5,5%	696
Okres Turčianske Teplice	10 030	10 171	10 309	10 414	10 578	2,2%	548	5,5%	110
Žilinský kraj	447 531	454 767	461 139	466 476	475 317		27 786	6,2%	5 557

Zdroj: Evidencia Okresných dopravných inšpektorátov Martin a Turčianske Teplice a Krajského dopravného inšpektorátu v Žiline.

Kým v Žilinskom kraji pripadlo v roku 2021 na jedného obyvateľa 0,6 automobilu a 0,68 vodiča, v okrese Martin to bolo 0,59 vozidla a až 0,7 vodiča a v okrese Turčianske Teplice 0,62 vozidla a 0,66 vodiča.

Podiel počtu evidovaných osobných automobilov na obyvateľa v rokoch 2018 - 2022								
Územie	2018	2019	2020	2021	2022	2021 / 2018	v %	
Okres Martin	0,54	0,55	0,56	0,59			0,05	9,1%
Okres Turčianske Teplice	0,58	0,59	0,61	0,62			0,04	7,0%
Žilinský kraj	0,56	0,57	0,58	0,60			0,04	8,0%

Podiel počtu evidovaných vodičov na obyvateľa v rokoch 2018 - 2022								
Územie	2018	2019	2020	2021	2022	2021 / 2018	v %	
Okres Martin	0,66	0,67	0,68	0,70			0,04	6,5%
Okres Turčianske Teplice	0,63	0,64	0,65	0,66			0,03	4,1%
Žilinský kraj	0,65	0,66	0,67	0,68			0,03	4,5%

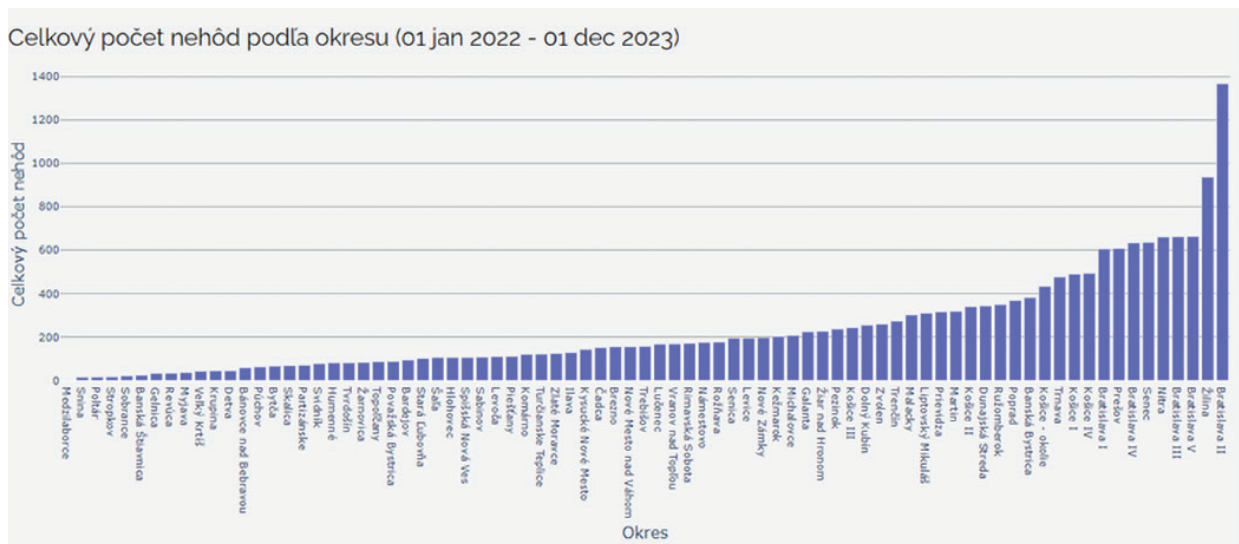
Zdroj: vlastné spracovanie autora

Nehodovosť: Dopravnú intenzitu a nehodovosť zvyšuje počet vydaných vodičských preukazov a nárast počtu vozidiel. Preťažená cestná sieť s vysokým podielom tranzitnej dopravy v Žilinskom kraji má za následok skutočnosť, že tento kraj patrí po Bratislavskom a Košickom kraji dlhodobo medzi kraje SR s najvyššou nehodovosťou a **okres Martin medzi okresy s najväčším počtom nehôd.**

Vďaka opatreniam zameraným na znižovanie nehodovosti dochádza postupne v celej SR k poklesu nehodovosti a tiež k poklesu úmrtí zapríčinených dopravnými nehodami. Nehodovosť je však priamo úmerná intenzite dopravy na cestách I. triedy. Kritické nehodové úseky

v okrese Martin sa nachádzajú v miestach, kde cesta I/18 vedie intravilánmi turčianskych miest a obcí, najmä v križovaniach s miestnymi komunikáciami, príp. priechodmi pre chodcov ako napríklad priechod medzi obcami Košťany nad Turcom a Žabokreky.

⁷ <https://www.minv.sk/?celkovy-pocet-evidovanych-vozidiel-v-sr>

Zdroj : www.nehodovost.sk – mapa okresov od 1. 1. 2022 do 1. 12. 2023

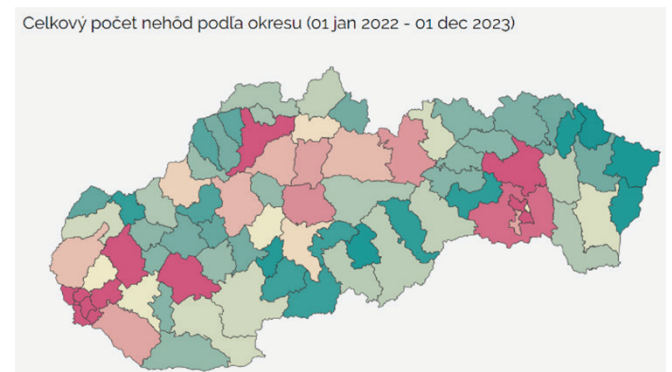
V roku 2022 mal okres Martin podiel na počte dopravných nehôd v Žilinskom kraji 11 % a okres Turčianske Teplice 4,2 %. V okrese Martin došlo v roku 2022 k 318 dopravným nehodám, čo je o 39,3 % menej ako

v roku 2021, ale o 66,5 % viac ako v pandemickom roku 2020. Nárast nehodovosti oproti roku 2020 bol najvyšší v okrese Turčianske Teplice (až 152,1 %), kým v Žilinskom kraji bol tento nárast na úrovni 125,9 %.

Vývoj počtu dopravných nehôd v rokoch 2020 - 2022					
Územie	2020	2021	2022	podiel	zmena 2022/2020
okres Martin	191	698	318	11,0%	66,5%
okres Turčianske Teplice	48	195	121	4,2%	152,1%
Žilinský kraj	1 285	6 001	2 903		125,9%

Zdroj : www.nehodovost.sk za roky 2020 – 2022, inak Okresné riaditeľstvo Policajného zboru Martin – Okresný dopravný inšpektorát

Na základe počtu dopravných nehôd v roku 2022 patrí okres Martin do štvrtej najkritickejšej skupiny spoločne s okresmi Liptovský Mikuláš, Prievidza, Malacky a Košice II (viď priložená mapka).

Zdroj : www.nehodovost.sk – mapa okresov od 1. 1. 2022 do 1. 12. 2023; Farebnosť: svetlozelená – najmenej nehôd, vínovočervená – najviac nehôd

Cyklodoprava

Z dôvodu zahusťovania automobilovej premávky sa cyklomobilita po miestnych komunikáciách stáva nebezpečnou. Trendom sa stáva tiež **zvýšený dopyt po rozvoji bezpečnej cyklodopravnej infraštruktúry pre regionálnu i medziregionálnu dopravu** (dochádzka do práce, do školy, k zariadeniam občianskej vybavenosti i do prírody). Súčasne dochádza k zavádzaniu **elektromobility** aj v segmente individuálnej prepravy (elektrobicykle, elektrokolo-bežky a pod.), čím sa doprava na väčšie vzdialenosti stáva dostupná aj pre menej kondične zdatných užívateľov.

Vo viacerých krajinách Západnej Európy má cyklodoprava dvojciferný podiel na mobilite mestského obyvateľstva, príkladom je Holandsko (27 %), Dánsko (19 %), či Nemecko (10 %). Viaceré holandské mestá dosahujú podiel cyklodopravy na všetkých jazdách od 35 do 40 %. Vy-

soký podiel (viac ako 30 %) majú mestá, kde bola cyklodoprava vždy rovnoprávnou súčasťou dopravnej politiky.⁸

Podiel cyklistickej dopravy v meste Martin na celkovej delbe prepravnej práce bol podľa PHRSR mesta Martin 2016 – 2023 v rámci SR nadpriemerný, až na úrovni 4 – 8 % a až 30 % obyvateľov údajne používa bicykel ako osobný dopravný prostriedok.⁹ Faktom je, že mesto Martin aj napriek nedobudovanej cyklistickej infraštruktúre v meste v roku 2023 už **šiesty rok po sebe získalo ocenenie pre najaktívnejšiu samosprávu v súťaži „Do práce na bicykli“** vďaka silnej a angažovanej komunite podporovateľov cyklomobility z miestnych obyvateľov aj za mestnávateľov. V ročníku 2022 najazdili 125 815,50 km pri 19 587 jazdách, čo predstavovalo 2,34 najazdených km na obyvateľa.¹⁰

⁸ Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike, strana 7

⁹ údaj z grafu Delba prepravnej práce v Martine a vybraných mestách SR

¹⁰ <https://www.dopracenabicykli.eu/vysledky?2022>

Z internej pasportizácie infraštruktúry a vybavenia cyklistickej dopravy v meste Martin vyplýva, že **existujúca cyklistická infraštruktúra je naďalej nedostatočná**. Dĺžka existujúcich cyklistických komunikácií na území mesta je 11,3 km (kým v roku 2016 to bolo 7,9 km), z toho 5,4 km vo forme samostatnej cyklocesty po telese hrádze rieky Turiec medzi Martinom a Vrútkami (v roku 2016 to bolo len 747 m). V príprave je ďalších 4,2 km cyklochodníkov. Pre porovnanie mesto Vrútky má dĺžku existujúcich cyklistických komunikácií na území mesta cca 2 km, z toho iba 131 m vo forme samostatnej cyklocesty a v príprave má ďalšie 3 km. Mesto Martin navyše eviduje na svojom území 10 značených cyklotrás v dĺžke 107,7 km.

CYKLOMOBILITA				
Samospráva	Značené cyklotrasy		Cyklochodníky	
	počet	dĺžka v km	zrealizované v km	v príprave v km
Martin	10	107,70	11,3	4,2
Vrútky	1	2,10	2,1	3

Zdroj: Interná evidencia Mestský úrad Martin

Kostrou mestskej cyklistickej infraštruktúry mesta Martin sú dve paralelné línie vedúce severojužným smerom:

- cyklocesta z centra mesta cez sídliská Sever a Košúty do priemyselnej zóny (vybudovaný úsek centrum – Košúty I),
- cyklocesta pre chodcov a cyklistov na nábreží rieky Turiec zabezpečujúca dostupnosť z mestských častí Záturčie a Priekopa do centra mesta a prepojenia s mestom Vrútky ako spôsob napojenia mestských cyklotrás na regionálnu sieť cykloturistických trás.

Koncepcné riešenie cyklodopravy a s tým spojených investícií do cyklistických komunikácií miestneho, regionálneho aj nadregionálneho významu je spoločnou prioritou samospráv na území UMR Martin v koordinácii mesta Martin. Mesto Martin má záujem v najbližších rokoch investovať do dobudovania siete bezpečných cyklochodníkov z Martina smerom na sever.

Investičnými prioritami mesta Martin v oblasti cyklodopravy je dobudovanie úsekov mestských cyklotrás prepájajúcich jednotlivé mestské časti (Ľadoveň, Jahodníky, Tomčany, Centrum, Podháj, Záturčie, Sever, Košúty a Priekopa) a v meste Vrútky vybudovanie prepojenia na Vážsku cyklomagistrálu.

V meste Martin zatiaľ nie je zavedený funkčný systém zdieľaných bicyklov, ale v budúcnosti sa samospráva nebráni takýmto riešeniam (spracovaná štúdia uskutočniteľnosti). Chce sa venovať aj elektromobilite a dobudovaniu elektronabíjačkových staníc v meste, najmä na sídliskách.

Popri cyklocestách a cyklochodníkoch je potrebné rozvíjať mobiliár pre cyklodopravu, ako sú chránené parkoviská pre bicykle, cyklostojany pri verejných budovách, nabíjacie stanice pre elektrobicykle, systémy automatickej požičovne bicyklov, hygienické zariadenia, oddychové zóny a pod. V prepojení na verejnú osobnú dopravu je potrebné rozvíjať v meste Martin systém cyklostojanov pri termináloch verejnej dopravy, tzv. Bike and Ride (B+R).

Mesto má okrem staršej siete chodníkov kombinovaných s cyklochodníkmi (pozostatok napr. na sídlisku Jahodníky) vybudovanú sieť cyklochodníkov medzi centrom mesta a sídliskom Košúty I, ako aj centrom mesta a mestskou časťou Tomčany. Najnovšou akvizíciou tejto siete je trasa od obchodného centra Tulip popri mestskom športovom areáli Pltníky pozdĺž brehu rieky Turiec až do centra mesta Vrútky.

Ako uvádza základný strategický dokument Žilinského samosprávneho kraja pre budovanie cyklodopravnej infraštruktúry Kostrová sieť cyklistických trás Žilinského kraja je zo strany Žilinského samosprávneho kraja hlavnou kosťou cykloturistických trás v kraji **Vážska cyklomagistrála**, ktorá sa v meste Vrútky napojí na regionálnu vetvu – cyklochodník popri rieke Turiec, ktorý prepája mestá Martin a Vrútky. Najnáročnejší úsek Vážskej cyklomagistrály **Strečno – Lipovec – Vrútky** (14 km) povedie aj mimoriadne atraktívnym prostredím Strečnianskych meandrov. Ide o najnáročnejší úsek v rámci celej Vážskej cyklomagistrály z dôvodu budovania dvoch nových mostov ponad rieku Váh, rekonštrukcie dvoch existujúcich lávok, až po špeciálnu lávku, ktorá bude priechodná pre živočíchy. Investor Žilinský samosprávny kraj je aktuálne v príprave dokumentácie pre stavebné povolenie a dokončuje sa vysporiadanie pozemkov.

Zdroj: Technická štúdia k budovaniu Vážskej cyklomagistrály na území Žilinského kraja.

Z pohľadu budovania siete cyklochodníkov v regióne Turiec majú susediace obce s mestom Martin eminentný **záujem o napojenie na cyklochodník Vrútky – Martin**, a tak vybudovať spoločné cyklistické prepojenie.

Čerpanie EŠIF v programovom období 2014 – 2020: V tomto období bol v meste Martin zo zdrojov EŠIF financovaný jeden projekt budovania cyklistickej infraštruktúry v celkovej hodnote 1,5 mil. eur na vybudovanie cyklistického prepojenia medzi mestami Martin a Vrútky.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Mesto Martin	Martin	Cyklotrasa Martin-Vrútky, časť Martin	03.10.2018	1 539 353,87 €
SUMA CELKOM				1 539 353,87 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

2.3.3 Technická a energetická infraštruktúra

Mesto Martin má z roku 2018 aktualizovanú **Koncepciu rozvoja mesta v oblasti tepelnej energetiky** podľa zákona o tepelnej energetike č. 657/2004. Nízkoúhlíkovú stratégiu nemá vypracovanú. Aktuálne spracováva **Adaptačnú stratégiu mesta Martin na zmenu klímy**.

Výrobu a centrálny rozvod tepla v meste Martin a v meste Vrútky zabezpečuje od roku 1955 spoločnosť **Martinská teplárenská, a. s. (MT)**. V Martine v oblasti tepelnej energetiky pôsobí aj spoločnosť STEFE Martin, a. s., v ktorej má mesto Martin majetkový podiel. Zdrojom kombinovanej výroby tepla a elektriny je biomasa (drevná štiepka) a zemný plyn. Fluidný kotol K4 na biomasu s výkonom 59,6 MW bol uvedený do prevádzky v roku 2010. V roku 2020 bolo v teplárni ukončené spaľovanie hnedého uhlia ako výsledok projektu „Ekologizácia spoločnosti Martinská teplárenská, a. s.“, v rámci ktorého boli inštalované štyri horúcovodné kotly s jednotkovým výkonom 14,3 MW a tri kogeneračné jednotky s elektrickým výkonom 9,34 MW na palivo zemný plyn ako pokračovanie projektov inovácie a modernizácie technológie výroby tepla a elektriny a modernizácie horúcovodnej rozvodnej siete. Elektrická energia sa v MT vyrába vďaka dvom parným turbínam s inštalovaným elektrickým výkonom 42 MW pracujúcim v kogeneračnom režime. Ako zdroj výroby tepla v podnikateľskom sektore sa okrajovo využíva odpadové drevo a vykurovací olej.

Jedným z najvýznamnejších zdrojov tepla a teplej vody v bytových aj nebytových priestoroch na území okresu Martin je zemný plyn. **Viac ako 85 % všetkých trvalo obývaných bytov je pripojených na rozvodnú sieť zemného plynu.**

Dominantným dodávateľom zemného plynu je Slovenský plynárenský priemysel, a. s. Zásobovanie je realizované cez vysokotlakový Turčiansky plynovod DN 300 PN 1,0/2,5 MPa – Strečno – Martin – Prievidza, vysokotlakové prípojky, regulačné stanice plynu a rozvod stredotlakových uličných plynovodov.

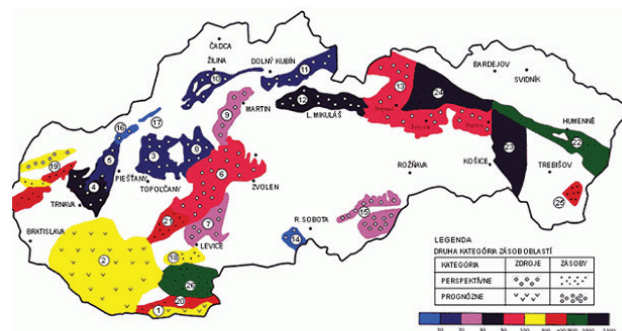
Podiel využívania obnoviteľných zdrojov energie (OZE) má potenciál nárastu v podnikateľskom sektore, vo verejnom sektore, aj v sektore bývania. Jeho zvyšovanie je v súlade s Energetickou politikou a energetickou bezpečnosťou SR, má tiež viaceré pozitívne aspekty z hľadiska dopadov na životné prostredie.

Mesto Martin má na svojom území realizovanú príkladnú inováciu vo využívaní obnoviteľných zdrojov energie, v systéme tzv. „energy storage“, a to prevádzka **najväčšej baterkárne na Slovensku**, ktorá je umiestnená v areáli bývalých Závodov ťažkého strojárstva (ZŤS), ktorá

využíva primárne solárnu energiu.

V spolupráci so Žilinským samosprávnym krajom má mesto Martin záujem o zriadenie **Regionálneho energetického centra** pre región Turiec, ktorého zriadenie vychádza z Integrovannej územnej stratégie Žilinského samosprávneho kraja do roku 2030.

Región Turiec zatiaľ zaostáva vo využívaní OZE na vykurovanie a chladenie, na výrobu elektrickej energie, prípadne v doprave, s výnimkou viacerých fotovoltických elektrární na využitie solárnej energie. Riešením je nastaviť systematický prístup zavádzania OZE z úrovne regiónu aj s ohľadom na to, že región Turiec má možnosti aj vo využívaní **geotermálnej energie** ako formy OZE, ktoré však zatiaľ neboli posúdené z pohľadu technologického riešenia a prípadného využitia aj v meste Martin.

Geotermálna energia a jej využitie na Slovensku

Podľa Sčítania obyvateľov, domov a bytov bolo k 1. 1. 2021 najviac využívaným vykurovaním bytov je **ústredné diaľkové kúrenie na pevné palivo** (na úrovni okresu u 82,8 % bytov, v meste Martin u 92,8 % a v meste Vrútky u 60,4 % bytov). MH Teplárenský holding, a. s., ktorý je hlavným centrálnym dodávateľom tepla, používa ako hlavné médium na výrobu tepla drevnú štiepku. Nasleduje **ústredné lokálne kúrenie na plyn** (na úrovni okresu u 5,9 % bytov, v meste Martin u 1,4 % a v meste Vrútky 9,5 % bytov). Tretím v poradí v okrese Martin a v meste Martin je **samosťané vykurovacie teleso na plyn** (v okrese u 1,9 % bytov a v meste Martin u 1 % bytov). Vo Vrútkach je tretím najčastejším spôsobom vykurovania **etážové kúrenie na plyn** u 8,8 % bytov. Na OZE v podobe solárnej energie vykurojú len 2 byty v okrese Martin a jeden byt v meste Martin. Vzhľadom na aktuálne legislatívne zmeny možno predpokladať, že tento pomer sa bude postupne meniť.

Byty v bytových domoch podľa typu kúrenia bytu, zdroja energie používaného na vykurovanie bytu a obdobia výstavby domu k 1. 1. 2021

Typ kúrenia	Zdroj energie využívaný na vykurovanie	okres Martin abs.	mesto Martin abs.	mesto Vrútky abs.	okres Martin podiel	Mesto Martin podiel	mesto Vrútky podiel
ústredné diaľkové	plyn	410	166	185	1,8%	84,9%	70,5%
	elektrina	18	14	1	0,1%	0,1%	0,1%
	kvapalné palivo	28	28		0,1%	0,1%	0,0%
	pevné palivo	18 534	17 400	1 124	82,8%	92,8%	60,4%
	solárna energia	1	1		0,0%	0,0%	0,0%
	iný	12	10	2	0,1%	0,1%	0,1%
ústredné lokálne	plyn	1 321	263	176	7,8%	1,4%	11,7%
	elektrina	141	4	36	0,6%	0,0%	1,9%
	kvapalné palivo	1			0,0%	0,0%	0,0%
	pevné palivo	273	171	4	1,2%	0,9%	0,2%
	iný	2		1	0,0%	0,0%	0,1%

Byty v bytových domoch podľa typu kúrenia bytu, zdroja energie používaného na vykurovanie bytu a obdobia výstavby domu k 1. 1. 2021

Typ kúrenia	Zdroj energie využívaný na vykurovanie	okres Martin	mesto Martin	mesto Vrútky	okres Martin		Mesto Martin		mesto Vrútky	
		abs.	abs.	abs.	podiel		podiel		podiel	
etážové	plyn	511	178	164	2,3%	2,5%	0,9%	1,0%	8,8%	10,1%
	elektrina	43	7	19	0,2%		0,0%		1,0%	
	pevné palivo	7		4	0,0%		0,0%		0,2%	
	iný	1			0,0%		0,0%		0,0%	
samostatné vykurovacie teleso	plyn	429	193	80	1,9%	3,9%	1,0%	1,8%	4,3%	7,3%
	elektrina	232	64	35	1,0%		0,3%		1,9%	
	pevné palivo	161	42	21	0,7%		0,2%		1,1%	
	solárna energia	1			0,0%		0,0%		0,0%	
	iný	41	40		0,2%		0,2%		0,0%	
iný	plyn	92	52	4	0,4%	0,4%	0,3%	0,3%	0,2%	0,2%
nezistený	nezistený	115	109	4	0,5%	0,5%	0,6%	0,6%	0,2%	0,2%
Spolu		22 374	18 742	1 860	100,0%		100,0%		100,0%	
			83,8%	8,3%						

Zdroj: SODB 2021 (RV_B_27)

Verejné osvetlenie popri miestnych komunikáciách a chodníkoch je nevyhnutnou súčasťou cestnej infraštruktúry a má vplyv aj na energetickú efektívnosť. V minulosti bolo riešené výbojkovými svietidlami osadenými na osvetľovacích stožiaroch, pri osvetlení peších komunikácií sa svietidlá osadia na sadové stožiare. Rozvod verejného osvetlenia býva káblový, uložený v zemi, napájaný z typových rozvádzačov RVO a ovládaný pomocou HDO. Nové technológie, kvalitné a úsporné svetelné zdroje (LED žiarovky, solárne články a i.), riadiace a monitorovacie systémy sú predpokladom nielen zvýšenia bezpečnosti, ale aj zníženia energetickej náročnosti.

Verejné osvetlenie v meste Martin spravuje spoločnosť Brantner Fatra a **sieť doteraz neprešla modernizáciou**, kým napríklad verejné osvetlenie v meste Vrútky si spravuje mesto samo s využitím externých spoločností na nutnú údržbu a drobné opravy a sieť tu prešla čiastočnou modernizáciou (naposledy v roku 2022). Mesto Martin sa v roku 2023 rozhodlo pre úverové financovanie modernizácie a rekonštrukcie verejného osvetlenia na úspornejší systém, ktorý by mal zabezpečiť min. 60 % energetickú úsporu. Zároveň je potrebné poukázať na trend boja nielen proti vizuálnemu, ale v tomto prípade aj svetelnému smogu – uplatňovať také svie-

tidlá a osvetľovače, ktoré sústredia osvetlenie smerom k zemi, na plochu a nie do priestoru.

Energetické úspory na úrovni samospráv je možné dosiahnuť prostredníctvom **znižovania energetickej náročnosti budov** vo verejnom vlastníctve. Mesto Martin má vo svojom vlastníctve 153 budov, z ktorých 22 budov (14,4 %) je kompletne znížená energetická náročnosť zatepľovaním vrátane 3 základných a materských škôl. Mesto si zo zdrojov EŠIF však nechalo spracovať energetické audity na vybrané verejné budovy. Mesto má prioritne záujem napojiť na solárnu energiu budovy škôl a školských zariadení a budovu mestského úradu.

Súčasný silnejší ekonomický tlak na znižovanie energetických nárokov vo verejných budovách v súvislosti s energetickou krízou a možnosťami čerpania finančných zdrojov z Plánu obnovy a odolnosti SR, ktoré samosprávy vlastní, predstavuje významný potenciál pre budúce investovanie samospráv práve v tejto oblasti.

Čerpanie EŠIF v programovom období 2014 – 2020: V oblasti riešenia energetických úspor samospráv boli zo zdrojov EŠIF v programovom období 2014 – 2020 podporené v meste Martin dva projekty, z toho jeden realizovala samospráva a jeden spoločnosť MH Teplárenský holding, a. s. v celkovej výške NFP 2,7 mil. eur.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Mesto Martin	Martin	Vypracovanie energetických účelových auditov a príprava projektu GES pre mesto Martin - verejné budovy	02.10.2020	39 672,00 €
MH Teplárenský holding, a.s.	Martin	Rekonštrukcia a modernizácia rozvodov centrálného zásobovania teplom v meste Martin	07.06.2018	2 608 371,01 €
SUMA CELKOM				2 648 043,01 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

2.3.4 Moderná samospráva a digitálna infraštruktúra

Slovenské samosprávy čelia podobným výzvam ako iné európske mestá a regióny v oblasti starnutia a migrácie obyvateľstva, dopadom zmeny klímy, radikálne sa meniacim podnikateľským modelom, ale aj potrebe skvalitňovania životného prostredia obyvateľov. Významné zmeny nastávajú aj v správaní sa obyvateľov a ich životných štýloch. Občania majú čoraz väčší záujem podieľať sa na rozvoji samospráv a správe vecí verejných, chcú byť súčasťou rozhodovania aj mimo volebného cyklu, žiadajú transparentné procesy nakladania s verejným

majetkom, ale predovšetkým chcú efektívne komunikovať s miestnymi, regionálnymi a štátnymi úradmi.

Nástup digitálnych inovácií, technológie zberu, zdieľania a využívania dát vo väčšine prípadov umožňujú, aby sa výzvy spojené so súčasnými problémami samospráv riešili použitím konceptu inteligentných miest a regiónov tzv. **SMART City konceptu** (inteligentné mesto). Podľa definície sú SMART City inteligentnými, udržateľnými, zelenými, inkluzívnymi mestami, s konkurencieschopnou a inovatívnou ekonomikou, ktoré využívajú nové digi-

tálne a komunikačné technológie pre rýchlejšie a pohodlnejšie poskytovanie verejných služieb v prospech zvýšenej kvality života svojich obyvateľov. Koncept inteligentných miest je veľmi široký a zahŕňa veľa **klúčových oblastí**, akými sú bývanie, doprava, energetika, zásobovanie vodou, odpadové hospodárstvo, vzdelávanie či zdravotníctvo a podobne.

Mesto Martin **nemá vypracovanú Koncepciu rozvoja SMART City mesta** pre jednotlivé oblasti. Z finančných a kapacitných dôvodov sa sústreďujeme na rozvoj elektronických služieb z oblasti eGovernance. Táto oblasť je zameraná najmä na poskytovanie informačných a komunikačných služieb občanom a možnosti elektronického vybavovania úradných záležitostí. Mesto Martin dlhodobo poskytuje svojim klientom elektronické služby (ďalej len e-služby) v rôznych oblastiach: (1) **informačné služby**

2.3.5 Informačná infraštruktúra

Webová stránka **www.martin.sk** je oficiálnou webovou stránkou mesta, prostredníctvom ktorej mesto poskytuje svojim občanom informácie a prezentuje svoju činnosť. Je dostupná v rôznych jazykových mutáciách cez službu google translate. Na úvodnej stránke sú rýchlo dostupné najhľadanejšie informácie v podobe tematických dlaždíc, aktuality, tlačové správy či oznamy z elektronickej úradnej tabule. Voľnočasová stránka sa volá **Zaži Martin** a je publikovaná na adrese **www.zazimartin.sk**. Je zameraná na voľnočasové aktivity v meste Martin a okolí. Poskytuje informácie z oblasti aktívneho trávenia voľného času (šport, atrakcie, turistika, cykloturistika) a kultúry (podujatia, divadlá, kiná, múzeá, galérie, história). Portfólio dopĺňujú informácie z oblasti služieb (ubytovanie a gastro, požičovne športového náradia či služby Turistického informačného centra Martin). Veľkou pridanou hodnotou je integrácia nového prvku formou interaktívnej mapy. Mesto Martin využíva na informovanie o aktualitách, odstavkách či podujatiach aj aplikáciu **Munipolis**. Je to moderná aplikácia s automatickým prepojením na web samosprávy, ktorá dáva mestu do rúk najmodernejšie nástroje pre inteligentnú komunikáciu so svojimi občanmi. Informácie zasiela pomocou SMS, e-mailov a správ do mobilnej aplikácie. Munipolis okrem služieb informovanosti uvedených vyššie obsahuje aj nástroje na participáciu verejnosti – najmä na vytváranie a vyhodnocovanie rôznych ankiet, hlasovaní a prieskumov.

Oficiálne profily mesta na sociálnej sieti **Facebook a Instagram** sú denne využívané na informovanie prostredníctvom správ o meste či pozvánkach mesta na jednotlivé podujatia. Sociálna sieť Facebook a Instagram tak predstavujú atraktívnu, rýchlu a efektívnu platformu, prostredníctvom ktorej mesto zabezpečuje informovanosť verejnosti. Mesto Martin má zriadený aj kanál v službe **YouTube**, kde zdarma umiestňuje propagačné videá mesta. Mesto Martin má k dispozícii tiež **citylighty a plagátové plochy**, na ktoré umiestňuje plagáty podujatí, ktorých je organizátor alebo spoluorganizátor, prípadne partner.

Mesto Martin v komunikácii dáva v rámci svojej propagácie a zabezpečovania informovanosti prednosť vlastnému printovému médiu – **Martinské noviny**, ktoré sú distribuované do domácností obyvateľov mesta Martin.

Významným aktérom financovaným z rozpočtu mesta v oblasti informovania v meste Martin je **Televízia Turiec, s. r. o. (TVT)**. Ide o spravodajskú regionálnu televíziu nekomerčného charakteru. Televízia Turiec trikrát

– služby určené na informovanie klientov o základných činnostiach a postupoch samosprávy najmä v zmysle zákona o obecnom zriadení, zákona o slobodnom prístupe k informáciám najčastejšie formou zverejnenia informácií (web, mobilné aplikácie, sociálne siete, mestská televízia, mestské noviny); (2) **komunikačné služby** – zabezpečujú adresnú komunikáciu s klientom – adresné zasielanie informácií či obojsmerná komunikácia (e-mail, telefón); (3) **participácia s verejnosťou** – služby orientované na zvýšenie účasti klientov na procesoch v samospráve (participatívne rozpočty, referendá, ankety, hlasovania, podnety...); (4) **e-občan** – elektronické služby v užšom slova zmysle najmä v zmysle zákona o eGovernmente, pri ktorých sa využíva overenie identity užívateľa (elektronické formuláre, privátna zóna). Bližšie tieto služby popisuje časť 2. 3. 5 tohto dokumentu.

tyždenne vysiela 20-minútové Správy TVT zamerané na život a udalosti v meste a okolí. Ďalšími pravidelnými časťami TVT je Otvorená samospráva trikrát do mesiaca, Reportáž týždňa vysielať jedenkrát do týždňa, Zo športovej kuchyne vysielať jedenkrát do týždňa. Ďalej to je Za kultúrou v Turci, Host v štúdiu, Poradíme vám, Historické okienko – všetky vysielať v rozsahu jedenkrát do týždňa. V priamom prenose je tiež vysielať každé rokovanie mestského zastupiteľstva. Formou videotextu sú zverejňované oznamy verejného charakteru pre občanov mesta, ktoré sú denne aktualizované.

Keďže občan je na prvom mieste, na základe otvorenej politiky mesta, primátor ponúka občanom možnosti ako konštruktívne ovplyvňovať fungovanie martinskej samosprávy, a to prostredníctvom **organizovaných podujatí** ako „**Deň otvorených dverí**“, kedy môže každý občan primátora navštíviť prvý pondelok v mesiaci bez ohlásenia v jeho kancelárii v čase od 12:00 do 14:00 hod. Zároveň je možné dohodnúť si aj individuálny termín stretnutia v inom čase a „**Deň mestských častí**“. Dôvodom zavedenia aj tejto možnosti je fakt, že každá mestská časť má svoje špecifické problémy. Primátor mesta organizuje stretnutia s občanmi buď vo veľkej zasadacej miestnosti Mestského úradu v Martine, alebo na konkrétnom mieste v mestských častiach.

K smart nástrojom, ktoré používa martinská samospráva patrí tiež aplikácia „**Odkaz pre starostu**“, kde môžu občania nahlásiť problém priamo v ich mestskej časti, označiť ho na mape a kompetentný zamestnanec im odpovie. Je to služba pozostávajúca z mobilnej a webovej aplikácie určená na správu podnetov od občanov.

Mestský úrad poskytuje v **Klientskom centre** na prízemí budovy mestského úradu, ktoré je kontaktným miestom pre obyvateľov s mestským úradom, tieto vybrané služby: agenda súvisiaca s evidenciou obyvateľstva, registrom adries, osvedčovanie podpisov na listinách, osvedčovanie listín, kopírovanie dokumentov, zverejňovanie na úradnej tabuli mesta Martin, pokladňa, pracovisko Dopravného podniku mesta Martin. Vo vybraných mesiacoch sú poskytované služby súvisiace s agendou daní a poplatkov za komunálny odpad.

Mapový portál: Mapový portál používa technológiu GIS (geografické informačné systémy) na zobrazenie geograficky orientovaných informácií vo forme tematických máp (dátových sád). Ide o poskytovanie informácií klientom v prehľadnej grafickej podobe na mape. V súčasnosti poskytuje Mesto Martin prostredníctvom mapového portálu letecké mapy mesta z rôznych období,

pasporty zelene a dopravy, informácie z katastra nehnuteľností.

Open data (Otvorené dáta): Mesto Martin samostatne publikuje rôzne štatistiky, zoznamy a pod. jednak v prehľadnej tabuľkovej či grafickej forme a jednak v zmysle konceptu Open Data. Koncept Open Data sa zameriava na zverejňovanie informácií alebo údajov voľne a bezplatne dostupných pre každého za rovnakých podmienok, ktoré je možné použiť na akýkoľvek účel komerčného či nekomerčného charakteru. Sú sprístupnené na internete v štruktúrovanej forme, ktorá umožňuje ich hromadné strojové spracovanie.

Komunikačné služby: Komunikačné služby zabezpečujú adresnú komunikáciu s klientom – adresné zasielanie informácií či obojsmernú komunikáciu. E-mailovú službu používa mesto Martin dlhodobo. E-mailová služba je definovaná v zmysle zákona o informačných technológiách vo verejnej správe ako tzv. základná služba. Hlasová komunikácia prostredníctvom telefónu je stále najčastejšia forma komunikácie s klientmi.

Participácia s verejnosťou: V rámci procesov participácie ide o služby orientované na zvýšenie účasti klientov na procesoch v samospráve (participatívne rozpočty, referendá, ankety, hlasovania, podnety...). Okrem aplikácie Munipolis a služby Odkaz pre starostu je samostatnou časťou participácie Participatívny rozpočet. V prípade schválenia a realizácie participatívneho rozpočtu mesto zabezpečuje webovú aplikáciu na informovanie, zadávanie, hlasovanie a vyhodnocovanie projektov. Taktiež sociálne siete môžu slúžiť ako istá forma prieskumu názoru klientov formou komentárov či lajkov.

E-občan: Kategória elektronických služieb v užšom slova zmysle najmä v zmysle zákona o eGovernmente, pri ktorých sa využíva overenie identity užívateľa (elektronické formuláre, privátna zóna) a elektronické podania. Elektronické podanie (EP) sú údaje vyplnené podľa

elektronického formulára autorizované elektronickým podpisom (eID, mandátny certifikát a pod.) a odoslané z elektronickej schránky klienta do elektronickej schránky mesta. Elektronické podanie vrátane príloh má rovnaké právne účinky ako návrh na začatie konania, žaloba, žiadosť, sťažnosť, vyjadrenie, stanovisko, ohlásenie alebo iný dokument, vrátane príloh, ktoré sa podávajú alebo doručujú orgánu verejnej moci v listinnej podobe. Mesto Martin zavádza procesy súvisiace s elektronickým výkonom verejnej moci postupne od nadobudnutia účinnosti zákona o eGovernmente. V súčasnosti sú zavedené technológie a postupy pre prijímanie a odosielanie správ prostredníctvom elektronickej schránky, elektronické podpisovanie a pečatenie podaní a EÚD a ostatné procesy spojené s elektronicou podateľňou. Sú implementované mnohé výstupné elektronické formuláre na tvorbu elektronických úradných dokumentov a podaní „smerom von z úradu“. Sú zavedené technológie a postupy pre vytváranie listinných rovnopisov a konverzie EP a EÚD z elektronickej do listinnej a z listinnej do elektronickej podoby. Mesto Martin má na strane „od klienta“ (vstupné formuláre) zverejnené viaceré služby na vytvorenie elektronického podania v zmysle zákona o eGovernmente.

Datamesta: Internetový portál datamesta (<https://datamesta.martin.sk>) je portál, prostredníctvom ktorého umožňujeme klientom (občanom mesta) prístup k rôznym aj personifikovaným informáciám z informačného systému mesta Martin a možnosť elektronicky vybaviť niektoré ďalšie služby z pohodlia domova. Portál obsahuje dve zóny – verejnú a privátnu. Vo verejnej zóne sú informácie a služby verejne dostupné bez nutnosti autorizovať sa, v privátnej zóne sú informácie a služby dostupné len po autorizácii. V súčasnosti verejná zóna obsahuje jednu službu (parkovanie pre návštevníkov) a privátna zóna viacero služieb (parkovanie pre rezidentov, o stave ich daní a poplatkov).

2.4 Sociálna stabilita

Prirodzené starnutie populácie sa nevyhýba ani regiónu Turiec, čo vytvára zvýšené nároky nielen na nárast výkonov a kvality poskytovanej zdravotnej starostlivosti, ale aj na sociálne služby, ktoré poskytuje ohrozeným skupinám obyvateľov regionálna samospráva (VÚC), miestne samosprávy a neverejní poskytovatelia, a to v zmysle kompetencií vyplývajúcich zo zákona č. 448/2008 Z. z.

2.4.1 Zdravotná starostlivosť

Najčastejšími príčinami úmrtí obyvateľov v SR, ako aj v Žilinskom kraji, sú dlhodobo choroby obehovej sústavy, nádory, vonkajšie príčiny, choroby dýchacej sústavy a choroby tráviacej sústavy. Kým počet úmrtí na choroby obehovej sústavy postupne klesá, úmrtia na nádory sa zvyšujú. U mužov boli treťou najčastejšou príčinou úmrtí vonkajšie príčiny úmrtnosti (dopravné nehody, náhodné poranenia a úmyselné sebaopoškodenia), u žien sa na tretie miesto radia choroby dýchacej sústavy (u mužov štvrtá príčina). Náročné obdobie pandémie COVID-19 významne a výrazne zanechalo krátkodobu aj dlhodobu dopadu na zdravie obyvateľstva, čo malo, má a bude mať dopady aj na výkony zdravotnej starostlivosti.

Od roku 2026 bude mať významný dopad na úroveň zdravotnej starostlivosti v meste Martin nová **Nemocnica sv. Martina v Martine** postavená „na zelenej lúke“, ktorá bude prirodzene napojená aj na vzdelávací a výskumný proces na JLF UK. Na konci roka 2022 dostala

o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov. Významný vplyv na poskytovanie sociálnych a zdravotných služieb ohrozeným skupinám obyvateľstva mala aj pandemická situácia spôsobená šírením koronavírusu Covid-19 v rokoch 2020 až 2021.

definitívne zelenú a môže sa začať stavať. Bude mať 660 lôžok, 19 operačných sál a najmodernejšie vybavenie. Financovaná je z Plánu obnovy za takmer 400 miliónov eur. Okrem súčasných pracovísk v nej bude fungovať moderný urgentný príjem druhého typu, centrálna laboratórium či polysonografické centrum. Prvých pacientov by mala nemocnica prijímať v roku 2026.

Univerzitná nemocnica Martin zriadená Ministerstvom zdravotníctva plní úlohu **nemocnice nadregionálneho významu**. Celkový počet lôžok v Univerzitnej nemocnici Martin je 838, z toho 769 je akútnych a 69 chronických a pracuje tu 2506 zamestnancov. V okrese Martin popri Univerzitnej nemocnici Martin zabezpečujú ústavnú zdravotnú starostlivosť aj ďalšie dve zariadenia: Psychiatrická liečebňa Sučany a Rieka, s. r. o., liečebňa (Šútovo).

V roku 2021 bolo v okrese Martin zaevidovaných **18 619**

hospitalizácií, čo je 197,9 hospitalizácie na 1000 obyvateľov okresu. V porovnaní so Žilinským krajom, kde bolo evidovaných 198,9 hospitalizácií na 1000 obyvateľov kraja, ide o mierne podpriemernú hodnotu. Priemerný ošetrovací čas hospitalizovaných pacientov predstavoval 7,5 dňa, čo je nadpriemer voči priemeru Žilinského kraja na úrovni 6,1 dňa.

Ambulantnú zdravotnú starostlivosť poskytujú v meste Martin štyri neštátne polikliniky: Poliklinika Zdravie, s. r. o., Poliklinika ADMEUM, s. r. o., Martinská Poliklinika, s. r. o., Poliklinika Senium Medica, s. r. o. a jedna vo Vrútkach (ŽOS Medika, s. r. o.).

Na základe údajov z roku 2020 eVÚC ostatnú sieť zdravotníckych zariadení reprezentuje v okrese Martin **44 zariadení ambulantnej zdravotnej starostlivosti pre dospelých a 14 ambulancií pre deti**, čo vzhľadom na stanovený normatív NR11/2022 Z. z. (1600 pacientov na

1 VLD), ktorý je v prepočte 45,2 ambulancií u dospelých a 14,69 u detí, vychádza uspokojivo.

Ambulantné pohotovostné služby poskytujú 4 ambulancie. K dispozícii je 48 lekární a výdajní zdravotných pomôcok a 4 agentúry domácej ošetrovateľskej starostlivosti – z toho tri v meste Martin (ADOS – Majzlíková, s. r. o., ADOS – MEDIK-M, s. r. o., ADOS – BEST DAY, s. r. o. a ADOSPA) a jedna v Sučanoch (ADOS Schwartzová Alena).

Záchranná zdravotná služba má v okrese Martin tri stanovišťa: dve v Martine a jednu vo Vrútkach.

Čerpanie EŠIF v programovom období 2014 – 2020: V programovom období 2014 – 2020 boli v Univerzitnej nemocnici Martin zrealizované dva projekty financované z EŠIF v celkovej sume 3,7 mil. eur a týkali sa najmä zníženia dopadov COVID-19.

Príjemateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Univerzitná nemocnica Martin	Martin	Zníženie dopadov pandémie COVID-19 v Univerzitnej nemocnici Martin	02. 06. 2021	3 545 859,85 €
Univerzitná nemocnica Martin	Martin	Rozvoj governance a úrovne informačnej a kybernetickej bezpečnosti UNM	01. 10. 2022	196 621,80 €
SUMA CELKOM				3 742 481,65 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

2.4.2 Sociálna starostlivosť a sociálne služby

V Konceptii rozvoja zdravotníctva Žilinského samosprávneho kraja z roku 2022 sa konštatuje, že **v okrese Martin je nedostatok resocializačných zariadení a nepostačujúca kapacita sociálnych zariadení**. Školským a výchovno-vzdelávacím zariadeniam navyše akútne chýba odborný personál na pokrytie neúmerne sa zvyšujúceho podielu žiakov a študentov s psychickými poruchami, pričom tieto zariadenia nemajú v regióne zachytaný bod, na ktorý by sa v prípade potreby mohli obrátiť.

Samospráva mesta Martin má zámer **zefektívniť existujúcu systém poskytovania sociálnych služieb a do roku 2031 vybudovať silný celomestský systém sociálnej starostlivosti**.

Vzhľadom na široké spektrum sociálnych služieb a veľkej diferenciácii poskytovaných služieb v rámci jednotlivých zariadení sú **klientmi mnohých zariadení v Martine aj obyvatelia okolitých miest a obcí** a naopak obyvatelia mesta Martin sú často klientmi iných zariadení sociálnych služieb v rámci okresu Martin.

Samosprávy poskytujú sociálne služby najmä seniorom a občanom s ťažkým zdravotným postihnutím. Nemali by však byť ľahostajní k žiadnym občanom, ktorí sa ocitli v núdzi, podľahli závislosti alebo im bola diagnostikovaná nejaká civilizačná choroba, alebo tiež z dôvodu ohrozenia ich rodiny, detí a mládeže. Konceptiu práce v sociálnej oblasti má mesto Martin spracovanú v **Komunitnom pláne sociálnych služieb**. V zmysle tohto plánu a VZN č. 104 o sociálnych službách zastrešuje martinská samospráva tieto kľúčové sociálne služby:

Prehľad poskytovaných sociálnych služieb v meste Martin	
Opatrovateľská služba – v prirodzenom (domacom) prostredí klienta	ÁNO
Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb	ÁNO
Denné centrum pre seniorov s jedálňou	ÁNO
Detské jasle	ÁNO
Komunitné centrum	ÁNO
Útulok pre občanov bez prístrešia	ÁNO

Prehľad poskytovaných sociálnych služieb v meste Martin	
Zariadenie núdzového bývania	ÁNO
Nocľaháreň	ÁNO
Denný stacionár pre seniorov a zdravotne znevýhodnené osoby	ÁNO

Zdroj: eVÚC evidencia – Sociálne služby v Žilinskom kraji

Denné centrum pre seniorov je prevádzkované Mestom Martin v troch lokalitách (na I. Kolónia, Tomčany a na ul. Škultétyho).

Mesto Martin poskytuje sociálne služby domovom sociálnych služieb s pobytovou formou, služby prepravy, stravovania (mestskú jedáleň s výdajom 600 obedov denne), zariadenia komunitného centra, núdzového bývania, útulku, nízkoprahovej sociálnej služby pre deti a rodinu, nízkoprahového denného centra, denného centra pre 100 klientov, pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa a terénnu sociálnu službu krízovej intervencie. Poskytuje tiež sociálne poradenstvo a jednorazové dávky v hmotnej núdzi a sociálnej pomoci a prevádzkuje detské jasle na ul. Š. Furdeka.

Kapacita **mestskej jedálne** (600 navarených obedov denne a 175 osôb, ktoré sa môžu prestravovať) nie je plne obsadená (175 obedov s výdajom v jedálni a 300 obedov v rozvoze), aj keď by o túto službu bol záujem, pretože neverejní poskytovatelia ju neposkytujú. Mesto má voľné kapacity na prípravu obedov na rozvoz.

Mesto Martin zabezpečuje tiež **opatrovateľskú službu** v súčasnosti pre 69 klientov (príjemateľov sociálnej služby) so 41 profesionálnymi opatrovateľkami **v teréne**, z čoho mzdy pre 30 opatrovateľiek sú hradené z NFP z EŠIF. Ide o najžiadanejšiu formu sociálnej služby pre občanov. Dopyt po nej neustále narastá. Mesto Martin zabezpečuje poskytovanie opatrovateľskej služby vlastnými zamestnancami, ale aj formou spolupráce s neverejnými poskytovateľmi sociálnej služby ECAV – Diakónia, Samaritán, n. o., MEDIK – M, n. o. a Senior, n. o. S neverejnými poskytovateľmi sociálnych služieb mesto

spolupracuje aj v oblasti prepravnej služby, kde popri mestskej prepravnej službe poskytuje túto službu aj prostredníctvom Medik-M, n. o. a sociálnu službu v nízko-
prahovom dennom centre poskytuje aj prostredníctvom Diecéznej charity Žilina – Domu charity sv. Krištofa.

Aj keď Jesseniova lekárska fakulta (JLF UK) posilnila odbor Ošetrovateľstvo, kapacity nepribúdajú, nakoľko podľa ich zistení len 25 % vyštudovaných zostane túto prácu ďalej vykonávať z dôvodu toho, že ide o finančne neatraktívne povolanie. Študenti odboru Ošetrovateľstvo majú povinnú prax v Domovoch sociálnych služieb (DSS). Záujem obyvateľov je aj o **poskytovanie stravovania** či už v jedálni, alebo formou donášky stravy do domácnosti pre seniorov.

Mesto Martin **má novozriadené mestské Zariadenie pre seniorov a domov sociálnych služieb (CSS Podháj)** (podobne ako mesto Vrútky¹¹), ktorého kapacita 40 miest nepostačuje a je v súčasnosti celkom naplnená. V CSS Podháj je zriadené aj denné centrum pre seniorov a pribudnú minimálne ďalšie tri vo vybraných mestských častiach.

Žilinský samosprávny kraj poskytuje sociálne služby prostredníctvom **zariadenia pre seniorov** – DSS Méta. Prevádzky DSS Méta sa mimo Martina nachádzajú aj v Lipovci a v Sučanoch (špecializované zariadenie). Neverejní poskytovatelia poskytujú na území mesta Martin sociálne služby pobytovou formou v štyroch zariadeniach pre seniorov (Medik – M, n. o., Senior Martin, n. o., Benetrix n. o. – zariadenie pre seniorov a Dom sv. Martina). Podľa vyjadrení neverejných poskytovateľov v sociálnych službách v zariadeniach chýba kvalifikovaný personál.

Napriek tomu, že v meste Martin na Jeseniovej lekárskej fakulte v odbore „Ošetrovateľstvo“ dochádza k výchove personálu pre centrá a domovy sociálnych služieb, ide však stále o **výrazne personálne poddimenzovaný úsek pracovných činností**. Perspektívu riešenia prináša myšlienka obnovy strednej zdravotníckej školy v Martine so zameraním aj na sociálnu prácu.

Sociálna starostlivosť na úseku **sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately** je v okrese Martin poskytovaná štátom v troch zariadeniach, z toho dve sídlia na území mesta Martin (detský domov, resocializačné zariadenie). V týchto zariadeniach poskytujú z Jesseniovej lekárskej fakulty dobrovoľnícke aktivity vo forme školení o prevencii zdravia.

Komunitné centrum v osade na Bambuskách eviduje v tejto MRK komunite okolo 400 obyvateľov. V komunitnom centre pôsobí len správca a žiadni komunitní pracovníci. Mesto však zamestnáva cez národný príspevok (NP) Terénna sociálna služba troch terénnych sociálnych pracovníkov, ktorí sa často pohybujú aj v lokalite na Bambuskách.

Mestská polícia má aktuálne zabezpečených 2 pracovníkov, ktorí chodia denne kontrolovať lokality s príslušníkmi MRK. **Miestne občianske poriadkové služby (MOPS)** mesto doteraz nevyužívalo. Až v roku 2023 podalo žiadosť o NFP z Programu Slovensko (z Úradu vlády SR) s názvom „Miestne občianske a preventívne služby v Martine“. Projekt bude realizovaný v meste Martin na

4 kľúčových lokalitách s vyššou koncentráciou rómskeho obyvateľstva (Bambusky, Na Kamení, ubytovňa na ul. Robotníckej a ul. E. B. Lukáča). Z celkového počtu 2700 rómskych obyvateľov žije v týchto lokalitách približne 470 Rómov. Mestská polícia tu dlhodobo zaznamenáva časté porušovanie zákona a VZN mesta, rušenie nočného pokoja, hromadenie odpadkov, časté užívanie alkoholických nápojov, fetovanie a záškoláctvo detí. Výzva umožňuje vytvoriť pracovné pozície do MOPS z radu občanov MRK, ktorých úlohou (v spolupráci s Mestskou políciou) bude eliminácia týchto negatívnych javov.

Dve zariadenia s bývaním na určitý čas – **Zariadenie núdzového bývania Slniečko** má kapacitu 15 miest a **útulok pre bezdomovcov** má kapacitu 22 miest pre mužov a ženy samostatne. **Nocľaháreň**, ktorá slúži len na dočasné prenocovanie má kapacitu 32 miest. Od 1. 1. 2023 do 31. 10. 2023 využilo sociálnu službu ubytovania na určitý čas v Útulku, Ul. Na Kamení 2 v Martine celkom 24 osôb (6 žien, 18 mužov), pričom priemerná obsadenosť bola 18 osôb mesačne. V Nocľahárni, Ul. Na Kamení v Martine bolo uskutočnených 1985 prenocovaní (1171 mužov, 814 žien) čo je v priemere 7 prenocovaní na deň za sledované obdobie. Sociálnu službu ubytovania na určitý čas v zariadení núdzového bývania Slniečko, Ul. Záturčianska 4, v Martine využilo 10 osôb (2 ženy, 4 deti). Priemerná obsadenosť za sledované obdobie bola 7 osôb mesačne.

Mesto Martin je spomedzi 79 okresov zaradené na 47. mieste počtom **poberateľov pomoci v hmotnej núdzi** a príspevkov k dávke so spoločne posudzovanými osobami z počtu obyvateľov. K 31. 12. 2022 išlo o 1070 osôb s 1,15 %-ným podielom na počte obyvateľov (pričom priemer za Slovenskú republiku bol na úrovni 2,49 %).

V Martine veľmi výrazne chýba **komplexné sociálne poradenstvo „pod jednou strechou“** (miesto prvého kontaktu), čím sa jeho dostupnosť pre obyvateľov mesta i spádovaného regiónu stáva nedostupnou. Mesto Martin doteraz nevydalo tlačeneho ani online „sprievodcu sociálnymi službami“, čo by viacerí občania ocenili.

Podľa zástupcov nezriadených subjektov zdravotnej a sociálnej starostlivosti v regióne mestu Martin i celému regiónu Turiec infraštruktúra neposkytuje **doliečovací ústav**, ktorý by bol schopný dostatočne (i s náležitou rezervou) pokryť žiadané priestorové a klientské kapacity, ktoré sú potrebné pre uspokojenie potrieb obyvateľov martinskej aglomerácie a priľahlého regiónu. Najbližší doliečovací ústav má sídlo v nemocnici v Žiline a v Štiavničke (neďaleko Ružomberka). V tomto ohľade nebola ešte v rámci inštitucionálnej úrovne (Univerzitná nemocnica Martin, JLF UK) rozvinutá akákoľvek diskusia vedúca k predbežnému zámeru vyčleniť jeden či dva pavilóny aktuálnej nemocnice (starej nemocnice) pre budúci doliečovací ústav, ktorý by tieto priestory získal po presťahovaní nemocnice do novej budovy na Malej hore. Vzhľadom na to, že v jednom z pavilónov starej nemocnice má zostať geriatrické oddelenie, sa tu strategicky pre mesto Martin aj priľahlý región naskytuje významná príležitosť na zriadenie Integrovaného centra zdravotných a sociálnych služieb pre seniorov vrátane chýbajúceho poradenského centra.

¹¹ Mestské Zariadenie pre seniorov s názvom SENIOR: <http://www.seniorvrutky.sk/cms>

Pobytové a ambulantné služby na území UMR Martin podľa Zákona 448/2008 o sociálnych službách					
	Forma	paragraf zákona	Počet poskytovateľov	Počet zariadení	Kapacita zariadenia
Domov sociálnych služieb (DSS)	pobytová - ročná	§38	4	4	58
	ambulantne		3	3	45
	týždenná		1	1	16
Špecializované zariadenie	pobytová - ročná	§39	4	4	104
Zariadenie pre seniorov	pobytová - ročná	§35, ods.1	7	7	367
	ambulantne		1	1	40
Zariadenie starostlivosti o deti do 3 rokov veku dieťaťa (detské jasle)	ambulantne	§32b	6	6	115
Zariadenie podporovaného bývania	pobytová - ročná	§36	1	1	8
Zariadenie núdzového bývania	pobytová - ročná	§29 ods.1	1	1	15
Útulok	pobytová - ročná	§26 ods.1	1	1	22
Stredisko osobnej hygieny	ambulantne	§60	1		
Nocľaháreň	pobytová - ročná	§25	1	1	32
Komunitné centrum (KC)	ambulantne	§24D	2	2	69
Jedáleň	ambulantne / osobný odber	§58, ods.1	2	2	600 obedov a 175 osôb
Denný stacionár	ambulantne	§40	2	2	40
Zariadenie opatrovateľskej služby	pobytová - ročná	§36 ods.1	3	3	19
Nízkoprahová soc. služba pre deti a rodinu	ambulantne	§28	1	2	32
Nízkoprahové denné centrum	ambulantne	§24b	2	2	40
Denné centrum (DC)	ambulantne	§56	3	6	300
Opatrovateľská služba	terénna	§41	9		
Terénna soc. služba krízovej intervencie	terénna	§24a	1		
Prepravná služba	terénna	§42	3		
Pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa	terénna	§31	1		
Služba včasnej intervencie	ambulantne	§33	1	1	3
Sociálna rehabilitácia	ambulantne	§21	1	1	
Sociálne poradenstvo - špecializované	ambulantne	§19 ods.3	2		
Sociálne poradenstvo - základné	ambulantne	§19 ods.2	3		

Zdroj: eVÚC evidencia – Sociálne služby v Žilinskom kraji; IÚS Martin 2023 – 2030

Prehľad poskytovateľov pobytových a ambulantných služieb na území Mesta Martin			
Pobytové a ambulantné služby	Mesto Martin		
Domov sociálnych služieb (DSS)	Centrum soc.služieb - CSS Podháj (40 os.)	Dom sv. Martin - Priehradka 692 (1 os.)	
	DSS MÉTA - J.Palkoviča 1 (22 os.)	DSS MÉTA - A. Medňanského 48 (20 os.)	
	DSS MÉTA - J.Palkoviča 1 (16 os.)	Centrum soc.služieb Podháj (40 os.)	
Špecializované zariadenie	Centrum soc.služieb - CSS Podháj (40 os.)	Dom sv. Martin (19 os.)	
Zariadenie pre seniorov	Centrum soc.služieb - CSS Podháj (40 os.)	BENETRIX n.o. - zariadenie pre seniorov (90 os.)	Dom sv. Martin (10 os.)
	MEDIK - M, n.o. - Východná 4016 (46 os. + 18 os.)	SENIOR Martin, n.o. - A.Pietra 406 (60 os.)	Centrum soc. služieb Podháj (40 os.)
	MEDIK - M, n.o. - Východná 4016 (40 os.)		
Zariadenie starostlivosti o deti do 3 rokov veku dieťaťa (detské jasle)	Broncco, s.r.o. - Jasle Cukríkovo (22 os.)	Leviča s.r.o. - Jasle Leviča (20 os.)	Rodinné opatrovateľské centrum Ľubka (8 os.)
	Mestské detské jasle na Š.Furdeka (20 os.)	MTSJ s.r.o. - Veselé jasličky (20 os.)	PhDr. Michal Beňadik - agentúra IN „Ako u mamy“ (25 os.)
Zariadenie podporovaného bývania			
Zariadenie núdzového bývania	Mesto Martin - Záturčianska 1806 (15 os.)		
Útulok	Mesto Martin - Na kameni 6149/2 (22 os.)		
Stredisko osobnej hygieny	Dom charity sv. Krištofa - Diecézna charita ŽA		

Prehľad poskytovateľov pobytových a ambulantných služieb na území Mesta Martin			
Pobytové a ambulantné služby		Mesto Martin	
Nocľaháreň	Nocľaháreň - Na Kameni 2 (32 os.)		
Komunitné centrum (KC)	KC Bambusky (49 os.)		
Jedáleň	Jedáleň na Škultétyho 4692 (70 os.)		
Denný stacionár	MEDIK - M, n.o. - Východná 4016 (10 os.)	SENIOR Martin, n.o. (30 os.)	
Zariadenie opatrovateľskej služby	MEDIK - M, n.o. - Východná 4016 (7 os.)	SENIOR Martin, n.o. - A.Pietra 406 (2 os.)	BENETRIX n.o. - zariadenie pre seniorov (10 os.)
Nízkoprahová soc. služba pre deti a rodinu	DC I.Kolónia (16 os.)	DC Záturčianska (16 os.)	
Nízkoprahové denné centrum	Dom charity sv. Krištofa (25 os.) - Diecézna charita ŽA	Nízkoprahové DC - Na kameni 2 (15 os.)	
Denné centrum (DC)	DC I.Kolónia (50 os.)	DC Tomčany (40 os.)	DC Škultétyho (70 os.)
Opatrovateľská služba	Mesto Martin	Diecézna Charita Žilina // MEDIK - M, n.o. // Samaritán, n.o. // Senior Martin, n.o.	
Terénna soc. služba krízovej intervencie	Mesto Martin		
Prepravná služba	Mesto Martin	MEDIK - M, n.o. - Východná 4016	Centrum soc. služieb Horný Turiec
Pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa	Mesto Martin		
Služba včasnej intervencie	Centrum včasnej intervencie Žilina, n.o. - V.P.Tótha 56 (3 os.)		
Sociálna rehabilitácia	Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska - B.Bullu		
Sociálne poradenstvo - špecializované	Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska - B.Bullu	Dom charity sv. Krištofa - Diecézna charita ŽA	
Sociálne poradenstvo - základné	Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska - B.Bullu	Poradenské centrum OZ Dom Nádeje - P.O.Hviezdoslava 85	Dom charity sv. Krištofa - Diecézna charita ŽA

Vysvetlivky: Zriaďovateľ je Žilinský samosprávny kraj
Poskytovateľ je samospráva

Zdroj: eVÚC evidencia – Sociálne služby v Žilinskom kraji

Vďaka dotácii z rozpočtu mesta Martin na základe VZN č.130 a 131 pôsobí v oblasti sociálnej práce a starostlivosti o rôzne hendikepované sociálne skupiny okolo **30 občianskych združení a neziskových organizácií** ako napríklad ILCO – Klub stomikov, Záchranári Martin, Turčianske Venuše (ženy po onkologických ochoreniach), Zväz diabetikov Slovenska – Diamart Martin; Dom nádeje, Život bez násilia, Žena v tiesni (rieši domáce násilie); MANUS (komunitné aktivity), Matka a dieťa Turca, Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom Turiec, základné organizácie Jednoty dôchodcov Slovenska, miestny klub Združenia kresťanských seniorov Slovenska, Radostná

staroba, Funkčnosť Centrum, Kardioklub regiónu Turiec, Leporelo, pobočka Slovenskej únie proti osteoporóze, Bodkáčik – združenie pre deti, mládež a rodiny s kožnými chorobami, Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím, Matias n. o. (aquaterapia), Ad'kov prístav.

V programovom období 2014 – 2020 sa podarilo Mestu Martin vyfinancovať z EŠIF až tri projekty v sociálnej oblasti v celkovej hodnote NFP 1,251 mil. eur na rekonštrukciu detských jaslí, prestupové bývanie a poskytovanie opatrovateľskej starostlivosti. Projekt prestupového bývania vo výške NFP 417,6 tis. eur sa napriek zazmluvneniu nezrealizoval.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Mesto Martin	Martin	Rekonštrukcia detských jaslí Martin - Záturčie	01. 12. 2020	343742,71 €
Mesto Martin	Martin	Prestupné bývanie v meste Martin	12. 06. 2020	417637,61 €
Mesto Martin	Martin	Poskytovanie opatrovateľskej služby v meste Martin	01. 12. 2021	489600,00 €
		SUMA CELKOM		1250980,32 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

Ako uvádza prehľad nižšia, subjekty verejnej správy (Ústav na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých v Sučanoch) a štyri mimovládne organizácie so sídlom v Martine (Žena v tiesni, Brieždenie, Centrum pre rodi-

nu a rozvoj osobnosti, Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom) získali na projekty v sociálnej oblasti z EŠIF v programovom období 2014 – 2020 ďalších 1,3 mil. eur.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Ústav na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých	Sučany	Modernizácia administratívnej budovy ÚVTOS pre mladistvých Sučany	04. 03. 2020	529509,60 €
Žena v tiesni	Martin	Monitoring násilia na ženách, ako nástroj k scitlivovaniu verejnej správy	29. 03. 2018	116843,26 €
Žena v tiesni	Martin	Násilie na ženách nie je mýtus	23. 08. 2018	199909,67 €
BRIEŽDENIE	Martin	Bezpečný ženský dom POKOJ	07. 11. 2018	196155,11 €

Príjemateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Centrum pre rodinu a rozvoj osobnosti Martin	Martin	Centrum pre flexi starostlivosť o deti v predškolskom veku	27. 09. 2018	106 587,07 €
Spoločnosť na pomoc osobám s autizmom - Turiec	Martin	Podpora zlepšovania študijných výsledkov a kompetencií detí s autizmom a odborných pracovníkov	24. 09. 2020	179 837,70 €
SUMA CELKOM				1 328 842,42 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

2.4.3 Bývanie

Bytová politika je prepojená so sociálnou politikou. Samospráva by mala byť schopná zabezpečiť rôzne modely bývania pre obyvateľov v rôznych životných aj sociálnych situáciách, a to v oblasti jeho nadobúdania, ako aj redistribúcie nájomných práv obyvateľom mesta.

Mesto Martin sa doteraz nestalo developerom pre nájomné bývanie, o ktoré je záujem pre rôzne sociálne vrstvy obyvateľstva. Verejný nájomný sektor by mal slúžiť najmä pre zabezpečenie sociálneho bývania, a to pre tých obyvateľov mesta, ktorí si z rôznych sociálnych dôvodov nemôžu obstaráť bývanie na voľnom trhu. Tento sektor by mal fungovať na princípe neziskovosti (pokrytie nákladov) a cenovej dostupnosti.

Jednou z kľúčových oblastí, ktorú je potrebné na území mesta Martin v najbližších rokoch riešiť z pohľadu fyzickej a aj cenovej dostupnosti, je práve nájomné bývanie. Dnes je poskytované neziskovou organizáciou Matra, n. o., zriadenou mestom Martin, ktorá od svojho založenia v roku 2005 poskytuje všeobecne prospešné služby spojené práve (1) so zabezpečovaním bývania, správy a obnovy bytového fondu, (2) služby pre sociálne odkázaných ľudí, (3) ostatné služby súvisiace so správou a údržbou domov, bytov a nebytových priestorov. Bytový fond vo vlastníctve mesta Martin a v správe neziskovej organizácie Matra, n. o. tvoria nasledovné byty:

- byty postavené zo ŠFRB: Ševčenkova 7, 8; E. B. Lukáča 10; Alexyho 7, 8, 9, 10; Kernova 13, 15, Kernova 17, 19; Kijevská 3, 4, 5, 6;
- byty v bytových domoch: E. B. Lukáča 8; Priehradka 8, 10, 12 a 27; Lok. na Kameni 1,
- byty v ubytovni: Šoltésovej 13; A. Pietra 25;
- byty nižšieho štandardu: Lok. na Kameni 1; Bambusky 1 – 24; Bambusky 25; Bambusky 26; Bambusky 27; Bambusky 28;
- byty, ktoré sú určené na odpredaj.

Z celkového počtu 469 nájomných mestských bytov je trvale obývaných 434 bytov. Neobývaných bolo 35 bytov z dôvodu nevhodnosti bývania. Prevažná časť bytov sa nachádzala na ubytovni A. Pietra 25 a 1 byt na Ul. Priehradka 27. Z bytov, ktoré sa nachádzali v bytových domoch spoločenstiev vlastníkov bytov, bolo 12 určených na odpredaj. Najväčšie zastúpenie (25,4 %) mali byty s podlahovou plochou 20 – 30 m² s celkovým počtom 117 bytov. Z nich je 57 bytov nižšieho štandardu. V nájomných bytoch bývalo spolu 1226 obyvateľov. Priemerný počet bývajúcich osôb na jeden obecný byt bežného štandardu (306 bytov) bol 2,6 obyvateľa. V obývaných bytoch nižšieho štandardu (118) bývalo 436 osôb. Priemerný počet v týchto bytoch bol 3,7 obyvateľa.

Financovanie výstavby nájomných bytov výhradne z príjmov obcí sa ukázalo ako nemožné aj napriek tomu, že obce mali povinnosť vytvárať z predaja komunálnych bytov Fond rozvoja bývania obce. V súčasnosti výstavbu, údržbu, opravy a modernizáciu nájomných bytov vo

vlastníctve obcí možno financovať najmä prostredníctvom štátnych dotácií na výstavbu bytov podľa špecifických kritérií a zvýhodnených úverov zo Štátneho fondu rozvoja bývania – zákon č. 150/2013 Z. z. o Štátnom fonde rozvoja bývania a zákona č. 443/2010 Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní v znení neskorších predpisov

Na základe ročného počtu zaradených žiadostí o pridelenie bytu evidovaných neziskovou organizáciou Matra, n. o. a počtu pridelených bytov možno konštatovať, že záujem o nájomné bývanie je väčší ako ponuka o výmenu bytu, kedy nájomca požiada z rôznych dôvodov o výmenu bytu. Obyvateľom s nižšími príjmami sa prideľujú byty nižšieho štandardu z dôvodu menšej výšky nájomného a ich schopnosti platiť toto nájomné. Za obdobie rokov 2017 – 2022 išlo o 60 – 94 evidovaných žiadostí ročne, pričom samospráva bola schopná uspokojiť od 8 (v roku 2022) do najviac 50 žiadostí (v roku 2022), priemerne okolo 10 žiadostí ročne.

Územný plán mesta Martin má vyčlenené **kapacity na nové bývanie**. Napriek tomu Mesto Martin si význam tejto témy plne uvedomuje a z tohto dôvodu zadalo vypracovanie strategického dokumentu, za ktoré zodpovedala nezisková organizácia Matra, n. o. ako správovská spoločnosť mestských bytov – *Program rozvoja bývania mesta Martin na roky 2023 – 2028 s výhľadom do roku 2033*. Podľa tohto dokumentu má bytová politika mesta za úlohu vytvárať podmienky pre život v rezidenčne nesegregovaných lokalitách s cenovo dostupným a kvalitným bývaním. Kritériá a administratívne postupy prerozdeľovania sociálneho bývania medzi obyvateľov mesta má zohľadňovať vytváranie obytných zón s prihliadnutím na sociálnu súdržnosť a sociálny mix. Dokument konštatuje, že pre zníženie negatívneho salda migrácie, kedy sa obyvatelia mesta odsťahovali do okolitých obcí za „lepším bývaním“, vzniká potreba budovať nové, architektonicky variabilnejšie byty a rodinné domy, ktoré v súlade s dostupnejšou infraštruktúrou služieb ponúknu príjemné podmienky na život v meste pre všetky vekové kategórie. Pre dosiahnutie tohto cieľa bude potrebné v nasledujúcich rokoch postaviť približne 2 789 bytov v rodinných a bytových domoch. Súčasne platný územný plán mesta ÚPN-SÚ Martin má vyčlenené nové rozvojové plochy pre 2 869 bytov, z toho 54,1 % ako byty v HBV (hromadnej bytovej výstavbe) najmä v lokalitách: (1) Martin – Veľká hora (16 bytových domov), (2) Martin Záturečie (východný a západný sektor), (3) Podháj (9 bytových domov) – lokalita Pivovar. Vo všetkých troch lokalitách sa uvažuje aj s výstavbou mestských nájomných bytov.

Dokument reflektuje aj na masívnu privatizáciu bytov, ktorá v meste Martin nastala po roku 1993 a podľa citovaného strategického dokumentu nie je doposiaľ ukončená. Prirodzeným dôsledkom tohto procesu je výrazná prevaha bytov v meste Martin, ktoré sú v súkromnom vlastníctve občanov.

V roku 2021 tvorilo podľa SOBD 2021 bytový fond mesta Martin celkom 5321 domov a 23317 bytov (59,5 % bytového fondu okresu Martin), z toho 18742 bytových jednotiek v rámci bytových domov (80,4 %) a 3784 bytových jednotiek v rámci rodinných domov (16,2 %), čo je oproti mestu Vrútky iná štruktúra bytového fondu, kde

byty v rodinných domoch majú približne rovnaký podiel ako v bytových domoch. Na bytovom fonde okresu Martin sa mesto Martin podieľalo 59,48 %. Byty boli obývané v 82,4 % prípadoch obyvateľmi s trvalým pobytom a ich priemerná podlahová plocha predstavovala 72,78 %.

Počet domov v meste Martin k 1.1.2021							
Územná jednotka	Počet domov	z toho					Obývanosť s trvalým pobytom
		rodinné domy	bytové domy	polyfunkčná budova	inštitucionálne al. kolektívna zariadenia	ostatné	
Mesto Martin	5321	3 653	1 392	43	30	203	87,30%
podiel	100,0%	68,7%	26,2%	0,8%	0,6%	3,8%	
okres Martin	17782	15130	1799	64	87	702	83,18%
podiel	100,0%	85,1%	10,1%	0,4%	0,5%	3,9%	
podiel mesta na okrese v %	29,92%	24,14%	77,38%	67,19%	34,48%	28,92%	

Štruktúra bytov podľa typu domu v meste Martin k 1.1.2021								
Územná jednotka	Počet bytov	z toho					Obývanosť s trvalým pobytom	priemerná podlahová plocha
		v rodinných domoch	v bytových domoch	polyfunkčná budova	inštitucionálne al. kolektívna zariadenia	ostatné		
Mesto Martin	23 317	3 784	18 742	395	140	256	82,40%	72,78 m ²
podiel	100,0%	16,2%	80,4%	1,7%	0,6%	1,1%		
okres Martin	39 204	15 379	22 374	470	197	784	82,09%	
podiel	100,0%	39,2%	57,1%	1,2%	0,5%	2,0%		
podiel mesta na okrese v %	59,48%	24,60%	83,77%	84,04%	71,07%	32,65%		

Zdroj: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov SOBD 2021

Na základe územného členenia mesta Martin podľa jeho mestských častí bola z hľadiska počtu 4854 bytov najväčšia mestská časť Ľadoveň – Jahodníky – Tomčany (20,5 % mestského bytového fondu). Nasleduje mestská

časť Priekopa s 3960 bytmi. Mestské časti Stred a Sever majú približne rovnaké zastúpenie bytov. Najmenšou mestskou časťou čo do počtu bytov je mestská časť Košúty s 2255 bytmi.

Počet bytov v rodinných domoch a bytových domoch v mestských častiach Martina k 1. 1. 2022								
mestská časť	Stred	Sever	Košúty	Priekopa	Záturčie	Podháj - Stráne	Ľadoveň - Jahodníky - Tomčany	SPOLU
počet bytov v rodinných domoch a bytových domoch	3 230	3 346	2 255	3 960	2 913	3 087	4 854	23 645
podiel	13,7%	14,2%	9,5%	16,7%	12,3%	13,1%	20,5%	100,0%

V 77,2 % prípadov ide o byty obývané vlastníkom a 15,36 % o byty vo vlastnom rodinnom dome.

Štruktúra bytov podľa formy vlastníctva v meste Martin k 1. 1. 2022									
Územná jednotka	Spolu	byť obývaný vlastníkom	byť vo vlastnom rodinnom dome	obecný byť	služobný byť	družstevný byť	byť v nájme	iná forma užívania bytu	nezistený
Martin	23 317	18 001	3 581	469	96	352	522	147	149
podiel	100,00%	77,20%	15,36%	2,01%	0,41%	1,51%	2,24%	0,63%	0,64%

Zdroj: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov SOBD 2021

V roku 2021 mesto Martin dosiahlo stav 417,33 trvalo obývaných bytov na 1000 obyvateľov, pri predpoklade 6 % neobývanosti zo všetkých bytov. V porovnaní s vyššími územnými jednotkami dosahovala kvantitatívna stránka bývania v meste Martin nadpriemerné hodnoty, kde na Žilinský samosprávny kraj pripadá prahová hodnota uspokojovania ľudských potrieb bývania 373,46 bytov a na Slovenskú republiku 389,74 na 1000 obyvateľov. V porovnaní s väčšinou štátov EÚ, kde táto hodnota dosahuje v priemere 488 bytov na 1000 obyvateľov, výrazne zaostáva.

Pri prepočte početnosti bytových jednotiek voči časovo príslušnému počtu obyvateľov môžeme konštatovať, že jednu bytovú jednotku v meste Martin priemerne obývali k 31. 12. 2022 dvaja ľudia (2,25 človeka). Takýto priemer môže síce pôsobiť ako prejav výrazného posunu kvality a individualizácie bývania, dostupnosti bývania, ale

predovšetkým upozorňuje na potenciálne vysoký podiel jednočlenných domácností, čo môže viesť k výraznejšej a zastúpenejšej fluktuácii obyvateľov v daných bytových jednotkách (úmrtie pri najstarších či nevyliciteľne alebo ťažko chorých občanoch, ako aj riziko odsťahovania sa jednotlivcov v produktívnom veku pre absenciu ich rodinných väzieb – jednoduchšie sťahovanie, keď občan nemá založenú rodinu a nesústredí sa na výchovu detí). Správnosť takejto hypotézy, s ohľadom na pretrvávajúci celkový úbytok obyvateľov mesta Martin, potvrdzuje ilustratívne porovnanie so situáciou v roku 1998, kedy mesto Martin disponovalo historicky najvyšším počtom oficiálne na trvalý pobyt prihlásených obyvateľov (61025 osôb bez obyvateľov niekdajšej mestskej časti Vrútky).

Bytový fond mesta Martin, rovnako ako mesta Vrútky ako bývalej mestskej časti mesta Martin, je vo veľkej

časti tvorený bytmi (resp. panelovými bytovými domami) typu „bauring“. Vyznačuje sa priestorovo veľkorysími bytmi, pričom najčastejšie ide popri garsónkach o trojizbové a štvorizbové byty. Napriek tomu, že podľa subjektívnych hodnotení, náhľadov a názorov je sídlisko Sever – bez takéhoto typu panelovej zástavby – považované za celomestsky najkvalitnejšie pre celkový komfort života, byty typu „bauring“ boli a sú skutočne vysokým štandardom mestského bývania vo veľkých spoločenstvách. **Kvalitatívne sa tak Martin radí k mestám s vysoko nasadeným štandardom bytových jednotiek.**

Stojí za tým aj skutočnosť, že ZŤS Martin v porovnaní s inými československými zamestnávateľmi a mestami vybudovali a poskytovali nadštandardné zázemie pre svojich pracovníkov – bytové domy s veľkometrážnymi a pôdorysom sofistikovanými bytmi na sídliskách s kvalitnými verejnými priestormi; jasle, materské školy a základné školy; dom kultúry a odborov; športovú halu, „všešportový“ areál a ďalšie. Navyše, pracovníci martin-ských strojárň dostávali v rámci ČSSR nadpriemerné mzdy, preto bol o zamestnanie v tomto závode (a teda aj život v meste Martin) vysoký záujem. Vzhľadom na povahu strojárскеj a zbrojárскеj výroby bola v meste vybudovaná celá sieť krytov civilnej ochrany a vzdušný priestor mesta chránila vojenská sieť tankových ciest, muničných skladov a údajných raketových základní na úpätí Malej Fatry, čo súviselo aj s kasárenským zázemím takmer v centre mesta.

Zatiaľ čo mesto Martin bolo v 70. a 80. rokoch 20. storočia považované za výstavné mesto, aktuálni obyvatelia mesta častokrát prepadávajú skepse z nedostatku pracovných príležitostí, striedameho až absencujúceho kultúrno-spoločenského života a slabého, nevýrazného diania v meste (a to napriek tomu, že väčšina aktuálneho produktívneho obyvateľstva začala svoj pracovný život v období po zániku strojárň). Externí respondenti tento stav pripisujú práve nadštandardnému prístupu strojárň k svojim zamestnancom, ktorý zanikol spoločne s týmto závozom (ich pohľadom Martin dlhodobo žil na „socialistickom obláčiku“ relatívnej ekonomickej a občianskej prosperity v porovnaní s inými mestami na území Slovenska). Ide teda o prehnane kritické hodnotenie mesta a vlastných životných štandardov i možností.

V Martine platí, že **najdrahšími nehnuteľnosťami z hľadiska veku sú novostavby**, z hľadiska použitého stavebného materiálu sú to predovšetkým tehlové domy a byty v tehlových bytových domoch a z hľadiska lokality ide o centrum a bezprostredne susediace rezidenčné zóny a štvrte. Renomé štvrte s vysokou životnou úrovňou si udržiava najmä Štúrova štvrť (komplex bytových domov na Štúrovom námestí, budovaný v priebehu 50. rokov 20. storočia v duchu socialistického realizmu so vzácnymi sgrafitami národného umelca Martina Benku). Oproti tomu povest' bohatej štvrte je už od obdobia socializmu pripisovaná mestskej časti Stráne na úpätí Malej Fatry (pod Martinskými hoľami).

V cenovom prepočte na výmeru nehnuteľnosti (zohľadňujúc veľkorysosť bytovej výstavby – vysoký podiel 4-izbo-

vých bytov namiesto pôvodnej prevahy 3-izbových bytov) na sklonku 80. rokov 20. storočia a začiatkom 90. rokov 20. storočia, keď došlo k jej zavŕšeniu) sú cenovo najdostupnejšími byty na sídliskách Košúty 2, Priekopa a Záturčie, výnimočne aj v mestskej štvrti Podháj. Najdrahšie byty sú s výnimkou centra mesta a sídliska Prednádražie lokalizované na sídliskách Ľadoveň a Sever, príp. aj Košúty 1.

Mesto Martin nabehlo na vlnu postsocialistickej bytovej výstavby omnoho neskôr oproti výstavbe nových komerčných priestorov vrátane supermarketov a hypermarketov, zároveň vo výraznom meškaní oproti slovenským mestám obdobnej veľkosti (resp. v rámci rovnakej veľkostnej kategórie sídiel). V súčasnosti sú pre nové bývanie k dispozícii len solitérne objekty, budované v zázemí existujúcich socialistických sídlisk (na sídliskách Košúty 2, Ľadoveň, Podháj, Priekopa, Sever a Záturčie). Jediným uceleným novým urbanistickým celkom v sídelnej štruktúre mesta Martin je štvrť Nový Martin (kombinácia rodinných domov a bytových domov v súkromnom vlastníctve).

V meste Martin prevláda názor **o cenovej nedostupnosti bytov v meste Martin** z dôvodu počtu zahraničných študentov Jesseniovej lekárskej fakulty, ktorí si byty v meste prenajímajú a tým dvíhajú ceny nájomného aj samotných nehnuteľností. **Ceny stavebných pozemkov pod rodinné domy** sú bežne nedostupné a dosahujú úroveň hlavného mesta (200 – 250 eur za m²), a z toho dôvodu mnohí obyvatelia Martina využívajú ponuku stavebných pozemkov okolitých obcí (napr. Diaľková) za dostupnejšie ceny. Aj keď majú títo obyvatelia bývanie v okolitých obciach, verejnú infraštruktúru aj z dôvodu sociálnych väzieb a dochádzania do práce využívajú priamo v meste Martin.

Stav bytového fondu je vo veľkej miere výsledkom výstavby pred rokom 2000 (takmer 84 %), kedy výstavba presahovala dvojciferný percentuálny rast. Najväčší prírastok, až 1843 domov, bol v období rokov 1961–1980. V porovnaní s krajinami západnej Európy je bytový fond relatívne mladý, nakoľko len 12,48 % bolo vybudovaných pred druhou svetovou vojnou. Tie si v súčasnosti vyžadujú postupné rekonštrukcie, pretože ich vek sa podpísal na samotnom nevyhovujúcom technickom stave. Od roku 2011 je priemerný prírastok domov mesta Martin na úrovni necelých 4 %, čo je v porovnaní s väčšími územnými celkami (okres, kraj) najnižšia hodnota. Vo všetkých územných jednotkách je viditeľný vzostupný nárast výstavby od roku 1919 do roku 1980 a následne do roku 2015 klesajúci percentuálny podiel výstavby.

Jedným z najdôležitejších opatrení na zlepšenie bytového fondu je **zlepšenie technického stavu existujúceho bytového fondu** a tým predĺženie jeho životnosti a **zníženie energetickej náročnosti**. Následne je potrebné riešiť aj celkovú revitalizáciu existujúcich obytných zón, ktorá nemôže byť sústredená len na opravy a zaťažovanie bytových domov. Revitalizáciu je potrebné riešiť komplexne v celej zóne rekonštrukciou a prestavbou technickej infraštruktúry, vybavenia verejných plôch a priestranstiev, výstavbou plôch a zariadení na odstavovanie vozidiel a pod.

24-hodinovej prevádzke vykonávaním najmä obchodkovej služby a tiež hliadkovej a obchodkovej služby realizovanej systémom tzv. mikrorajónov. Mestská polícia mesta Martin nepretržite disponuje aj dvojčlennou zásahovou jednotkou. V používaní má 9 osobných automo-

2.4.4 Bezpečnosť a civilná ochrana

Verejný poriadok na území mesta Martin zabezpečuje mestom zriadená **Mestská polícia mesta Martin** v zmysle zákona SNR č. 564/1991 Zb. o obecnej polícii v znení neskorších predpisov a VZN mesta Martin č. 36 o mestskej polícii. Verejný poriadok zabezpečuje v nepretržitej

bilov a 6 bicyklov. V roku 2021 v nej pracovalo 51 príslušníkov, ktorí vykonali **11857 zákrokov**, v rámci ktorých 20 osôb bolo predvedených na výsluch a osobná sloboda bola obmedzená 15 osobám.

Mestská polícia mesta Martin úzko **spolupracuje s Policajným zborom Slovenskej republiky**. Táto spolupráca aj v roku 2021 bola na štandardne dobrej úrovni a bola realizovaná celkom v 302 prípadoch.

Mestská časť	Ľadoveň - Jahodníky	Stred	Sever	Košúty	Podháj	Záturčie	Priekopa
počet kamier	31	65	11	10	10	5	12

Zdroj: Interná evidencia Mestskej polície mesta Martin

V roku 2021 bolo na základe monitorovania kamerovým systém verejných priestranstiev MKS preverovaných 3748 udalostí; z toho bolo 1411 priestupkov a 8 trestných činov (TČ). Najviac preverovaných udalostí a priestupkov bolo realizovaných v mestskej časti Sever (3300 udalostí, 1250 priestupkov a 7 trestných činov).

Celkovo bolo v roku 2021 zachytených 3256 priestupkov vlastnou činnosťou. V blokovom konaní bolo riešených 3242 priestupkov a vybraných 52953 eur na pokuty.

Mestská polícia kontroluje mládež s cieľom eliminovať požívanie alkoholických nápojov osobami mladšími ako 18 rokov na verejných priestranstvách a na prevádzkach na území mesta Martin. Na tomto úseku bolo v roku 2021 zistených celkom 33 prípadov porušenia zákona č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb.

Mestská polícia mesta Martin zabezpečuje verejný poriadok počas konania hromadných športových akcií a tiež aj počas konania všetkých kultúrnych a spoločenských akcií organizovaných Mestom Martin.

Na úseku kriminálnej prevencie a prevencie dopravných nehôd organizuje mestská polícia na pôde materských a základných škôl preventívne aktivity (besedy spojené s exkurziou na útvar Mestskej polície mesta Martin, besedy na školách). Mestská polícia realizuje aj tzv. preventívne projekty určené pre žiakov školských a predškolských zariadení. V roku 2021 to boli dva takéto projekty: „KAMARÁT AX“ a „CHCEM BYŤ TVOJ KAMARÁT“. Organizuje aj besedy pre seniorov v kluboch seniorov („Bezpečné desatoro seniora“) s cieľom zvýšiť bezpečnosť tejto zraniteľnej skupiny obyvateľstva. V rámci „Týždňa mobility“ organizuje mestská polícia preventívne aktivity pre širokú verejnosť.

Denne počas dní školského vyučovania v čase od 07:00 h do 08:00 h sú príslušníci Mestskej polície mesta Martin velení na priechody pre chodcov s cieľom zabezpečiť bezpečný prechod detí cez vozovku v blízkosti vybraných základných škôl, pri ktorých sa nachádzajú frekventované cestné komunikácie.

Mestská polícia mesta Martin používa v Stredisku registrovania poplachov systém centralizovanej ochrany objektov „DUNAJ“, ktorý je určený pre nepretržitú ochranu objektov proti nezákonnému vniknutiu človeka, prenosu požiarneho poplachov, prípadne urýchlenu príchodu prívolaniu naliehavej pomoci. Doplnkom k týmto trom častiam systému „DUNAJ“ je pracovisko samostatného vyhodnocovania monitorovaných objektov. Ku dňu 31. 12. 2021 bolo naň pripojených 49 objektov, z toho 20 objektov základných škôl a prislúchajúcich budov, 10 objektov materských škôl, 1 objekt Mestského úradu mesta Martin, 2 objekty centra voľného času, 1 stredná

Mestská polícia mesta Martin má zriadenú chránenú dielňu, kde pracujú piati zdravotne ťažko postihnutí zamestnanci ako referenti mestského kamerového monitorovacieho systému. Mestský kamerový monitorovací systém (MKS) je Mestskou políciou mesta Martin využívaný od roku 2010 a je tvorený 144 ks kamier rozmiestnených po jednotlivých mestských častiach.

škola (Súkromná spojená škola J. Lettricha), 5 objektov patriacich Strednej odbornej škole obchodu a služieb, 1 Dom smútku (Sklabinská ul.) a 9 súkromných objektov. Po tragickej udalosti v Spojenej škole na Ulici M. R. Štefánika vo Vrútkach z roku 2020 Mesto Martin zabezpečilo v školských a predškolských zariadeniach v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Martin tiesňové tlačidlo, ktoré je pripojené na stredisko registrovania poplachov.

Jednou zo základných úloh Mestskej polície mesta Martin je ochrana obyvateľov mesta Martin a iných osôb v meste Martin pred ohrozením ich života a zdravia v zmysle zákona o obecnej polícii. V roku 2021 príslušníci Mestskej polície mesta Martin vykonali celkom 76 zákrokov priamo smerujúcich k záchrane života a ochrane zdravia osôb.

Prioritou Mestskej polície mesta Martin je aj zvyšovanie odbornej a vedomostnej úrovne policajtov vytvorením podmienok pre vzdelávanie policajtov, a to najmä odborným výcvikom všetkých policajtov, osobitne zásehovej jednotky. Ide najmä o streleckú prípravu, taktiku služobných zákrokov, zvyšovanie úrovne právneho vedomia a komunikačných schopností policajtov.

CIVILNÁ OCHRANA (CO): Cieľom **civilnej ochrany**, ktorá je kompetenciou samospráv, je zabezpečiť prevenciu, pripravenosť a reakcie voči rizikám a krízovým situáciám. V prípade krízových situácií je nevyhnutná koordinácia s viacerými štátnymi orgánmi. Mesto Martin v súčinnosti s Okresným úradom Martin zabezpečuje starostlivosť o signalizačné sirény a kryty CO. Mesto Martin má vo svojom vlastníctve 19 CO krytov. Sirény sú vo vlastníctve štátu, ale niektoré sú na mestských budovách (školy, MsÚ, hasičské zbrojnice...). Z budovy MsÚ môže byť ovládaných a spustených 10 sirén. Niekoľko sirén v meste majú aj iné organizácie (ŽSR, firmy, ktoré manipulujú s nebezpečnými látkami...).

Ako súčasť prevencie je zadefinované aj prijímanie opatrení pre **zabezpečenie protipovodňových opatrení** (aj v dôsledku zmeny vodných a klimatických pomerov počas súčasnej klimatickej zmeny). Mesto Martin má vypracovaný Povodňový plán záchranných prác a analýzu možného vzniku mimoriadnej udalosti na území mesta ako aj iné dokumenty (evakuačný plán, plán ukrytia, plán zásobovania a podobne).

POŽIARNA OCHRANA: Mesto Martin podporuje činnosť dobrovoľných hasičských zborov (DHZ), a to prevažne vo svojich mestských častiach (Martin – Priekopa, Martin – Záturčie, Martin – Tomčany a Martin – Mesto) so 72 členmi v roku 2022.

Dobrovoľný hasičský zbor (DHZ): je základným článkom organizácie Dobrovoľná požiarňa ochrana SR, ktorá je občianskym združením združujúcim 94 000 členov. Všetci členovia vykonávajú povinnosti spojené s fungovaním bez nároku na odmenu a vo svojom voľnom čase.

Niektorí členovia dobrovoľného hasičského zboru (ďalej len „DHZ“) sú príslušníkmi Dobrovoľného hasičského zboru obce (ďalej len „DHZO“) – zásahovej jednotky.

Dobrovoľný hasičský zbor obce (DHZO): vykonáva záchranné práce pri požiaroch, povodniach, dopravných nehodách a iných mimoriadnych udalostiach, podľa vybavenia jednotky. Prax ukázala a čoraz väčšmi ukazuje, že pri povodniach, veterných smrštách, snehových kalamiťach, požiaroch a iných udalostiach, nie je možné pokrytie územia okolia obcí iba jednotkou okresného riaditeľstva HaZZ, a preto je dobré, že je obyvateľom k dispozícii aj

dobrovoľný hasičský zbor obce. V integrovanom záchrannom systéme (ďalej len „IZS“) pôsobia základne záchranné zložky, ostatné záchranné zložky a útvary policajného zboru. Dobrovoľný hasičský zbor obce patrí k ostatným záchranným zložkám zaradeným do systému IZS a poskytuje odbornú, zdravotnú, technickú a ďalšiu potrebnú pomoc v tiesni na základe pokynu svojho dispečerského pracoviska (ohlasovne požiarov) alebo vyzvania operačným strediskom tiesňového volania.

Na území Mesta Martin pôsobia od roku 2018 štyri dobrovoľné hasičské zbory, a to:

DHZO	Martin – Priekopa	Martin – Záturčie	Martin – Tomčany	Martin – Mesto
Kategória	A	B	C	C
Počet členov	28	24	10	10
ZÁSAHOVÁ ČINNOSŤ v roku 2022				
Požiare	17	2	0	0
Technické zásahy	17	6	1	0
Cvičenia	4	2	1	1
Iné udalosti	19	3	0	0
SPOLU	57	13	2	1

Technické vybavenie hasičských jednotiek na území mesta Martin	
DHZO	Technika
Martin – Priekopa	1x cisternové vozidlo Tatra 815 CAS 32 (9000 l hasiva) 1x cisternové vozidlo Tatra 148 CAS 32 (6000 l hasiva) 1x Nissan Terano II – zásahové vozidlo (5 miestne s výbavou) 1x plošina MP 27 na vozidle Tatra 815 (výškový dosah 27m) 1x vozidlo na prepravu osôb Peugeot Boxer Minibus (9 miestne) 1x protipovodňový vozík (protipovodňové vybavenie) 1x rýpadlo nakladač MANITOU (protipovodňové zabezpečenie)
Martin – Záturčie	1x IVECO DAILY CAS 15 (750 l hasiva) 1x vozidlo na prepravu osôb Peugeot Boxer Minibus (9 miestne) 1x protipovodňový vozík (protipovodňové vybavenie)
Martin – Tomčany	1x IVECO DAILY CAS 15 (750 l hasiva) 1x protipovodňový vozík (protipovodňové vybavenie)
Martin – Mesto	Motorová striekačka PPS 12 (1200 l/1 min.)

INTEGROVANÝ ZÁCHRANNÝ SYSTÉM (IZS) je systém pozostávajúci zo záchranných zložiek, ktoré v prípade ohrozenia života, zdravia, majetku alebo životného prostredia zabezpečia predovšetkým rýchlu informovanosť, aktivizáciu a efektívne využívanie a koordináciu síl a prostriedkov záchranných subjektov pri poskytovaní nevyhnutnej pomoci. Jeho súčasťou sú hasičské a záchranné zbory, poskytovatelia záchrannej zdravotnej služby, kontrolné chemické laboratóriá civilnej ochrany, Banská záchranná služba (BZS) a Horská záchranná

služba (HZS). Práve **Horská záchranná služba (HZS)** má v regióne Turiec z dôvodu horského charakteru regiónu pomerne významné postavenie súvisiace s nehodovosťou a zimnými i letnými záchrannými akciami vo vysokohorskom teréne. Činnosť HZS je riadená zákonom č. 544/2002. HZS spravuje aj portál Horskej záchrannej služby venovaný lavínovej problematike. V okrese Martin majú svoje pôsobenie oblastné strediská pre Veľkú Fatru (sídlo na Donovaloch) a Malá Fatra (sídlo v Terchovej).

2.5 Identita a sebestačnosť

2.5.1 Kultúra

Významnosť mesta Martin v historicko-kultúrnom vývoji Slovákov bola v roku 1994 zdôraznená prijatím samostatného zákona – Zákona č. 241/1994 Z. z. o meste Martin ako centre národnej kultúry Slovákov. Tento zákon je však vnímaný väčšmi ako symbolické gesto než kompetenčne silný zákon, ktorý by doteraz priniesol mestu Martin dôležité stimuly v jeho kultúrno-spoločenskom rozvoji, tak v prospech tunajšej spoločnosti, ako aj všetkých obyvateľov Slovenskej republiky. V nadväznosti naň bola v meste zriadená **Rada národnej kultúry**, ktorá však dodnes pôsobí ako poradný orgán primátora mesta (lokálna úroveň) a nie poradný orgán Ministerstva kultúry SR (celoštátna úroveň). Tieto chýbajúce kompetencie sa prejavujú aj v tom, že mestu sa nedostáva náležitej pozornosti zo štátnej a regionálnej úrovne a nie je

ho „dostatočne počuť a vidieť“ v meste ani za hranicami mesta.

Napriek historickému významu mesta a množstvu významných kultúrnych organizácií so sídlom v Martine, **nemá mesto v organizačnej štruktúre Mestského úradu vytvorené oddelenie ani referát, ktorý by zastrešoval a koordinoval rozvoj mesta v oblasti kultúry a kreatívnych odvetví.** Dlhodobo absentuje líderstvo oblasti rozvoja mesta a zo strany martinskej kultúrnej a umeleckej obce prevláda nízka dôvera voči vedeniu mesta. Mesto Martin nemá zmapovaný rozvojový potenciál v kultúrnej oblasti, ani neexistuje pasportizácia kultúrnych operátorov a ich ponuky ako podklad pre koncepciu podpory kreatívneho priemyslu a koncepciu rozvoja kultúry, ktorá nebola doteraz vypracovaná. Mesto podľa vyjadrení

zástupcov martinskej kultúrnej a umeleckej obce nevytvára dostatočné podmienky a príležitosti pre to, aby sa cez kultúru a umenie podporovala a budovala martinská identita, podporovali sa talenty na všetkých úrovniach, a tak sa kultivovalo a oživovalo samotné mesto. Celkovo kreatívny priemysel nemá v meste žiadne zastrešenie, neexistuje platforma na sieťovanie a prepájanie (ľudia, priestory, financie, možnosti), ani fyzický priestor kultúrno-kreatívneho centra na prenájom priestorov pre umelcov a kreatívov. Mestská príspevková organizácia „Kultúrna scéna“ túto koncepčnú prácu nezastrešuje. Mestská samospráva sa v aktuálnom období pokúša o skoncipovanie registra umeleckých diel v meste Martin, čo však nenahrádza podstatnosť vyššie menovaných strategických dokumentov v oblasti kultúry, mestskej identity a kreatívneho priemyslu.

Mesto Martin však má ambície na zviditeľnenie sa v národnom aj európskom meradle. Vypracovalo **dva kandidátske projekty na Európske hlavné mesto kultúry 2013 aj 2026** (v roku 2011 na EHMK 2013 a v roku 2021 na EHMK 2026). V roku 2021 mesto nepostúpilo medzi najlepšie tri kandidujúce mestá. Práve chýbajúce inštitucionálne zázemie pre riadenie kultúry, nedostatočná spolupráca kultúrnych operátorov v rámci mesta, ako aj nedostatočný ročný rozpočet na kultúru boli jedným z dôvodov neúspešnosti obidvoch kandidátúr. Do kandidatúry na slovenské mesto kultúry sa nezapojilo.

Kultúrna scéna Martin je príspevková organizácia zriadená mestom Martin. Jej hlavným poslaním je organizovanie mestských podujatí situovaných najmä na Divadelnom námestí v Martine, ale aj v iných mestských častiach a ich kultúrnych domoch. Jej ročný rozpočet je cca. 160 tis. eur. Okrem hlavného poslania by mal plniť aj úlohy koordinátora občianskych združení a neziskových organizácií, spolupracovať s kultúrnymi a vzdelávacími inštitúciami v meste Martin a podporovať profesionálnu a amatérsku umeleckú činnosť, čo však z kapacitných dôvodov nezastrešuje. Zamestnáva dvoch stálych zamestnancov a 3 živnostníkov, s ktorými ročne pripraví 70 podujatí rôzneho zamerania a veľkosti. Aktívne sa však podieľa na organizovaní tradičných mestských podujatí ako Slovesná jar v Martine, Fašiangy (február/marec), Veľkonočné trhy (marec/apríl), Mesto deťom (jún), Dni mesta Martin (v minulosti známe ako, Martinský jarmok“) spojené s Martinským dňom tanca (jún), Kultúrne leto, Dni sv. Martina – Martinské hody (november), Mikuláš v meste (december), Silvester (december). S ohľadom na možnosti a okolnosti spolupracuje aj na významných podujatiach konaných v meste ako Turčianske slávnosti folklóru, Dožinky v Múzeu slovenskej dediny, Scénická žatva (viac ako 100-ročný festival neprofesionálneho divadla), Dotyky a spojenia (obľúbený prezentačný festival slovenského divadla – najväčšia a najreprezentatívnejšia celoslovenská prehliadka tvorby divadiel s návštevnosťou aj 15 000 návštevníkov).

Podľa vyjadrení zástupcov martinskej kultúrnej a umeleckej obce viac podporované by mohli byť podujatia pre mladého diváka a nové podujatia pre milovníkov tzv. vyššej kultúry. Aktuálne sa pre mladého diváka organizujú podujatia ako detské divadielka pre najmenších, akcie neziskových organizácií ako Friday Mass, Roots, Sunset alebo Môj proces. Medzi organizátormi podujatí je slabé povedomie o využití kultúry v kultúrnom turizme a aj z toho dôvodu nie sú podujatia organizované cez víkendy. Absentuje významnejšie synergické prepájanie kultúrnej obce s cestovným ruchom, ako aj so športom (sprievodné podujatia k tradičným športovým poduja-

tiam ako napr. Turčianske hry mládeže), školstvom (zoznamovanie detí s Martinom – jeho minulosťou, súčasnosťou a budúcnosťou ako súčasť regionálnej výchovy), vedou a modernými digitálnymi technológiami. Neexistuje žiadne celomestské podujatie, do ktorého by boli zapojení profesionálne aj neprofesionálne kultúrne inštitúcie (napr. spoločný festival).

Kultúrna identita mesta Martin

Odborné ani participatívne diskusie k téme „Kultúrnej identity Martina“ neboli zatiaľ oficiálne vedené a táto téma nie je koncepčne uchopená. Zástupcovia kultúrnej a umeleckej obce na pracovnej skupine načrtli, že by s ohľadom na genius loci, tradíciu a jedinečnosť Martina mohli byť kľúčovými atribútmi „kultúrnej identity“:

- 1. múzejníctvo** (Martin ako mesto s najväčším počtom profesionálnych múzeí – Slovenské národné múzeum, Literárne múzeum SNK, Hasičské múzeum a i.),
- 2. výtvarné umenie** (M. Benka, sochy na Národnom cintoríne, murály vo verejnom priestore, Turčianska galéria a moderné umenie),
- 3. divadelníctvo** (Slovenské komorové divadlo – druhé najstaršie profesionálne divadlo na Slovensku),
- 4. kníhtlač a literatúra** (Neografia, Martinus, Klub slovenských spisovateľov, Slovenská národná knižnica a iné).

Architektúra a kultúrne dedičstvo na území mesta Martin

Významnými rokmi pre kultúrno-spoločenský život Martina sú roky 1861, 1863 a 1918. 6. - 7. júna 1861 sa na **Memorandovom námestí**, pred evanjelickým kostolom, konalo Memorandové zhromaždenie slovenského národa a bol podpísaný prvý ucelený program samostatnej slovenskej politiky – **Memorandum národa slovenského**. V roku 1863 došlo v nadväznosti na ciele Memorandového zhromaždenia k dosiahnutiu jedného z najpodstatnejších cieľov – založeniu Matice slovenskej. Hneď vedľa Memorandového námestia sa nachádza prvá **budova Matice slovenskej**, v ktorej sa v 19. storočí sústredili všetky tvorivé a kultúrne sily národa. V súčasnosti v nej sídli Literárne múzeum SNK ako organizačná zložka Slovenskej národnej knižnice (SNLM SNK) so stálou expozíciou dejín slovenskej literatúry.

Už v poslednej štvrtine 19. storočia sa susedná obec Bystrička stala rekreačným rodinným sídlom intelektuálnej a neskôr **prezidentskej rodiny Masarykovcov**. Tá si v priebehu rokov vybudovala v tejto obci reprezentatívnu vilu, dodnes známu ako Masarykova vila. Samotný prezident Tomáš Garrigue Masaryk a ani jeho deti (obzvlášť Alice a Jan) sa netajili explicitným citovým a nadštandardným citovým vzťahom k regiónu Turiec. Alice Masaryková i Jan Masaryk sa do tohto regiónu vracali veľmi radi aj v rámci svojich spomienok, korešpondencie i memoárov z ďalekého amerického exilu. Masarykovci celkom oprávnene považovali za centrum Slovákov práve Martin a v tomto duchu ho začal, počnúc výstavou slovenských výšiviek v roku 1887, navštevovať aj samotný Masaryk, s cieľom zbližiť sa so slovenskou mentalitou i prioritami slovenského národno-empatického hnutia. Najvýraznejšie kontakty (ale tiež konflikty) nadobudol s pomyselným vodcom martinského jadra tohto hnutia – Svetozárom Hurbanom Vajanským. Masarykovci na Martin nezabudli ani po tom, čo sa stali vôbec prvou prezidentskou rodinou prvej demokratickej republiky Čechov a Slovákov – zaslúžili sa o výstavbu

viacerých dôležitých budov v rámci výrazného stavebného rozmachu mesta a národných inštitúcií v 20. rokoch 20. storočia (Štefánikov ústav, druhá budova Matice slovenskej, Sociálny dom – sídlo Živeny, spolku slovenských žien). Zatiaľ čo susedná obec Bystrica na počesť prezidenta Tomáša Garrigue Masaryka pomenovala svoju hlavnú ulicu, mesto Martin sa k pomenovaniu verejného priestranstva – v minulosti zastúpeného v uličnom názvosloví mesta – nedokázalo vrátiť už bezmála 25 rokov po Nežnej revolúcii.

Rok 1918 opäť potvrdil poprednú pozíciu Martina v dejinách i povedomí Slovákov a ich štátoctvornosti – dňa 30. októbra 1918 sa na zvolanom zhromaždení zišli národní a kultúrni činovníci, politici a zástupcovia inteligencie. Stalo sa tak v centre vtedajšieho Turčianskeho Svätého Martina – v sídelnej budove Tatra banky, aby došlo k schváleniu a podpísaniu **Deklarácie slovenského národa** (známejšej ako „Martinská deklarácia“). Slováci sa tak oficiálne prihlásili k spoločnému štátu s Čechmi, v tom čase ešte netušiac, že v Prahe už bola prvá Česko-slovenská republika založená v dvojďňovom predstihu. **Druhú budovu Matice slovenskej** (MS) postavili v rokoch 1925 až 1926 podľa návrhu Jána Palkoviča. Druhá budova MS je aktuálnym hlavným sídlom tejto celonárodnej kultúrnej ustanovizne. Významnou lokalitou v centrálnej časti Martina je aj **Národný cintorín**, kde sú pochované stovky osobností slovenského národa, kultúrnych inštitúcií a spolkov, peňažných ústavov a priemyselných podnikov. Slovenská národná knižnica v Martine je jednou z najväčších a najvýznamnejších národných a vedeckých knižníc na Slovensku, s bohatým knižným fondom cudzojazyčnej literatúry.

Najstaršou pamiatkou v meste Martin je **Rímskokatolícky kostol sv. Martina**. Kostol bol postavený v románskom slohu v druhej polovici 13. storočia a sú v ňom zachované fresky zo 14. storočia, hoci viackrát vyhorel. Nachádza sa v ňom hrobka rodiny Révayovcov, významného rodu Turčianskej stolice, ako aj obraz Panny Márie ustavičnej pomoci od národného umelca Martina Benku. **Bývalý Župný dom** – lokalizovaný oproti kostolu, bol postavený v roku 1772. Od roku 1987 je sídlom Turčianskej galérie.

Početné požiare v minulosti, ako aj fatálne asanácie celých ulíc a urbanistických celkov v prospech socialistickej výstavby a vnútorného mestského okruhu, výrazne zredukovali historické centrum, ktoré netvorí veľa historických budov. Väčšina pochádza z konca 19. a začiatku 20. storočia a sú vybudované v štýle Art Nouveau (secesia). Významným objektom je budova **Národného domu** postavená v rokoch 1888 až 1890 podľa plánu Blažaja Bullu. Od druhej svetovej vojny je sídlom Slovenského komorného divadla. K Slovenskému komornému divadlu patrí aj Štúdio otvorené v roku 1994. Ďalšou zaujímavosťou je **budova Tatra Banky**, v ktorej dňa 30. októbra 1918 slovenská politická a kultúrna reprezentácia podpísala Deklaráciu slovenského národa (nazývanú tiež ako „Martinská deklarácia“) o pripojení Slovenska k spoločnej republike s Čechmi.

V strede Divadelného námestia sa nachádza dielo súčasnej architektúry – presklený objekt **Milénium** od architekta Dušana Maňáka, ktorý získal najvýznamnejšie ocenenie v rámci Slovenska „Stavba roka 2003“.

V okrese Martin sa z pohľadu **ochrany pamiatkového fondu** v zmysle Zákona č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu nachádzajú **dve pamiatkové zóny** – Mesto Martin a Kláštor pod Znievom. Historické jadro mesta Martin bolo 20. októbra 1994 vyhlásené za pamiatkovú zónu mestského typu.

Register NKP	počet	podiel na		
		okres Martin	región Turiec	Žilinský kraj
mesto Martin	139	37,4%	32,0%	7,9%
okres Martin	372		85,7%	21,0%
okres Turčianske Teplice	62		14,3%	3,5%
región Turiec	434			24,5%
Žilinský kraj	1 769			

Zdroj: Register NKP, Pamiatkový úrad SR

Región Turiec eviduje 24,5 % národných kultúrnych pamiatok Žilinského kraja (434 NKP). 85,7 % z nich sa nachádza v okrese Martin a 32 % v meste Martin. Mesto Martin má v evidencii 139 NKP (37,4 % pamiatok okresu Martin).

Prehľad evidovaných národných kultúrnych pamiatok v meste Martin podľa Registra NKP

- rímskokatolícky kostol sv. Martina
- tolerančný evanjelický kostol a fara
- Slovenské národné múzeum (prvá budova SNM v Martine – Múzeum Andreja Kmeťa a druhá budova SNM v Martine – sídelná budova a budova Etnografického múzea na Malej hore)
- dve budovy Matice slovenskej
- jedno z prvých slovenských gymnázií na Slovensku – Slovenské patronátne gymnázium
- SNM v Martine – Múzeum Martina Benku
- Župný dom/Turčianska galéria
- Rolnícka vzájomná pokladnica
- sídelná budova Tatra banky (ako miesto prijatia a signácie Martinskej deklarácie)
- Memorandové námestie ako priestor realizácie Memorandového zhromaždenia v roku 1861 (pamätné miesto)
- Divadlo SNP/Národný dom
- Štátny ústav zveľaďovania živností a remesiel (neskoršie Generálne riaditeľstvo ZŤS Martin)
- Štefánikov ústav (niekdajšia stredná zdravotná škola, dnes súčasť univerzitného kampusu JLF UK v Martine)
- štátna meštianska škola, evanjelická cirkevná škola, budova Gymnázia Viliama Paulínyho-Tótha
- Mestská sporiteľňa, Hasičský dom, Advokátska komora, Tatrady, Vila Dr. Kohúta, Živena/Sociálny dom, Mudroňov dom, Lilgovský dom (pôsobisko Jozefa Gregora Tajovského), Hronského vila (pôsobisko Jozefa Cigera Hronského), pôsobisko J. Škultétyho, Horákovský dom (SNM v Martine – Múzeum kultúry Čechov na Slovensku),
- Národný cintorín (63 hrobových miest ako NKP)
- lokalita Hrádok v mestskej časti Košúty (označovaná aj ako „Attilov hrob“)
- Reichlovský kaštieľ
- Dávidovská kúria

Zdroj: Register NKP, Pamiatkový úrad SR

Podľa **Registra modernej architektúry** sú na území mesta Martin evidované nasledovné významné stavby významných medzivojnových aj architektov z obdobia socializmu:

- obytné domy pre štátnych zamestnancov a vojenských gážístov – 5 trojpodlažných bytových domov, vybudovaných v rokoch 1923 – 1927 (architekti Eugen Bárta, Dušan Jurkovič a Ján Pacl),
- Štátny ústav pre zvelaďovanie živností, vybudovaný v rokoch 1926 – 1936 (architekt František Krupka),
- druhá budova Matice slovenskej, vybudovaná v rokoch 1925 – 1926 (architekt Ján Palkovič),
- Štefánikov ústav, vybudovaný v rokoch 1923 – 1926 (architekt Ján Pacl),
- Štátne reálne gymnázium v Martine, vybudované v rokoch 1936 – 1940 (architekti Bohuslav Fuchs, Klement Šilinger a Ladislav Rado)
- druhá budova Slovenského národného múzea v Martine, vybudovaná v rokoch 1929 – 1932 (architekt Milan Michal Harminc),
- obchodné stredisko, resp. Dom služieb či Obchodný dom Fix, vybudovaný v rokoch 1962 – 1965 (architekt Ivan Matušík) – žiaľ, toto hodnotné architektonické dielo bolo v posledných 2 rokoch (po úmrtí architekta Ivana Matušíka vo februári 2022) znehodnotené aktuálnym (súkromným) majiteľom a mesto Martin nedo-

kázalo tento neželaný proces zvrátiť,

- tretia budova Matice slovenskej – terajšia Slovenská národná knižnica (na Hostihore), vybudovaná v rokoch 1963 – 1975 (architekti Dušan Kuzma a Anton Cimmermann).

Treba však poznamenať, že v Martine je omnoho viac hodnotných stavieb (stále stojacich), ktoré napriek svojmu významu doposiaľ nie sú uvedené v Registri modernej architektúry ako napríklad Advokátska komora, Hotel Slovan, nemocničné pavilóny a mestské polikliniky, mestské vily, atď.

Na území mesta je k dispozícii niekoľko objektov v rámci tzv. **hnedých priemyselných zón** (Tatra nábytkáreň, Martinský pivovar, areál SIM, budova neografie, areál ZŤS), ktoré by s podporou mesta mohli byť využívané pre kultúrne aktivity, podporu kreatívneho priemyslu a umenia na trvalé a dočasné umelecké intervencie.

Kultúrne inštitúcie so sídlom v meste Martin

Mesto Martin ako okresné mesto má **najviac profesionálne riadených múzejných inštitúcií na Slovensku**, aj keď expozícia dejín mesta alebo mestské múzeum zatiaľ zriadené nebolo a nebol zatiaľ vypracovaný ani ideový návrh.

Z profesionálnych (zriaďovaných) kultúrnych inštitúcií pôsobia v meste Martin nasledovné subjekty:

Prehľad kultúrnych inštitúcií na území mesta Martin	
Zriaďovateľ	Kultúrna inštitúcia
Štátna inštitúcia	1. Slovenská národná knižnica (SNK) 2. Slovenské národné múzeum (SNM) v Martine 3. SNM v Martine – Etnografické múzeum 4. SNM v Martine – Múzeum Andreja Kmeťa 5. SNM v Martine – Múzeum slovenskej dediny 6. SNM v Martine – Múzeum kultúry Rómov na Slovensku 7. SNM v Martine – Múzeum Martina Benku 8. SNM v Martine – Múzeum kultúry Čechov na Slovensku 9. Literárne múzeum SNK
VÚC – Žilinský samosprávny kraj	10. Turčianska galéria 11. Slovenské komorné divadlo 12. Turčianska knižnica v Martine 13. Turčianske kultúrne stredisko v Martine (TKS)
Samospráva – Mesto Martin	14. Kultúrna scéna Martin 15. Kino Moskva a Televízia Turiec
Iné	16. Matica slovenská 17. Matica slovenská – Dom Jozefa Cígera Hronského 18. Múzeum Slovenského Červeného kríža

Zdroj: Vlastné spracovanie autora zo zdrojov z internetu.

Ako je uvedené v prehľade vyššie, mesto Martin nie je z pohľadu kultúry len statickým miestom zachovávaní a pripomínania si významných historických udalostí a s tým spojeného kultúrneho dedičstva v podobe pamiatkových objektov a miestnych pamätihodností, ale charakterizuje ho aj pestrá žánrová ponuka kultúrnych aktivít. Vyššie spomenuté **celoslovensky významné profesionálne kultúrne inštitúcie** okrem výskumnej činnosti, archivačnej a dokumentačnej činnosti, zbierkotvornej a akvizičnej činnosti, edičnej a publikačnej činnosti, metodickej a odbornej pomoci, rozvoji publika a starostlivosti o stále výstavy a expozície, organizujú vo svojich priestoroch podujatia pre verejnosť (prednášky, besedy, príležitostné výstavy, tvorivé dielne a workshopy, vyučovacie hodiny pre základné školy a kultúrno-výchovné podujatia).

Slovenská národná knižnica v Martine: Vznikla ako samostatná inštitúcia až začiatkom 21. storočia delimi-

táciou funkcií, kompetencií, zbierok i priestorov od Matice slovenskej. Vo svojej sídelnej budove v mestskom obvode Hostihora (Námestie J. Cígera Hronského) zhromažďuje, aktivizuje a zastrešuje aktivity celonárodného významu a charakteru, kde okrem obvyklej knižničnej činnosti poskytuje celú sieť vedeckého zázemia a bádateľní, ako aj pôsobnosť Národnej agentúry ISBN (na vydávanie medzinárodných knižných evidenčných kódov), Národného biografického ústavu, Národnej bibliografie, Knižničného inštitútu (koordinujúceho aktivity všetkých verejných knižníc na Slovensku) a viacerých ďalších organizačných zložiek.

Slovenské národné múzeum v Martine: Jedným z najväčších múzeí v Martine i na Slovensku je Slovenské národné múzeum, s tromi najnavštevovanejšími expozíciami (múzeami): **Etnografické múzeum, Múzeum Andreja Kmeťa a Múzeum slovenskej dediny**. Keď budova pô-

vodného múzea (postavená v rokoch 1906 – 1907, v súčasnosti v nej sídli Múzeum Andreja Kmeťa) už nestačila pre potreby a narastajúce zbierky Muzeálnej slovenskej spoločnosti, táto sa v rokoch 1928 až 1932 rozhodla postaviť podľa projektu Milana Michala Harminca (projektanta aj pôvodnej muzeálnej budovy) novú budovu. Jej súčasťou je exteriérové prístupové travertínové schodisko so sochou Andreja Kmeťa a botanická záhrada z roku 1934. Z pôvodných zbierok tu zostali národopisné zbierky využité v 3 stálych expozíciách: Človek a pôda, Človek a materiál a Človek a odev. V Múzeu Andreja Kmeťa sídli špecializované pracovisko zamerané na dokumentáciu, výskum a prezentáciu živej a neživej prírody prevažne v regióne Turiec, ktoré spravuje vyše 500 tisíc zbierkových predmetov (najpočetnejší zbierkový etnografický fond na Slovensku) a ponúka stálu expozíciu o prírode Turca. SNM v Martine má vo svojom zbierkovom fonde viac než 818 000 zbierkových predmetov vlastivedného a prírodovedného charakteru a patrí medzi najvýznamnejšie múzejné inštitúcie svojho druhu na Slovensku.

Najväčšie múzeum v prírode na Slovensku (hovorovo označované ako „skanzen“) sa nachádza práve v Martine – **Múzeum slovenskej dediny**, ktoré prezentuje ľudové stavitelstvo, bývanie a život tradičných slovenských dedinských spoločenstiev. Na ploche 15,5 ha je sústredených takmer 150 obytných, hospodárskych, technických, spoločenských a sakrálnych stavieb z regiónov Kysuce – Podjavorníky, Liptov, Orava a Turiec – ktorý je jediným stavebne neukončeným expozíčnym celkom spomedzi štyroch menovaných. Napriek tomu, že ide o najnavštevovanejšie múzeum SNM v Martine a o jediné národné múzeum v prírode na Slovensku, toto múzeum vykazuje vysoký investičný dlh. Má však vypracovaný Plán záchran a údržby, ktorý je pomerne nákladný.

SNM v Martine zriaďuje na území Martina ďalšie tri expozície (múzeá): **Múzeum Martina Benku**, **Múzeum kul-**

túry Čechov na Slovensku a Múzeum kultúry Rómov na Slovensku.

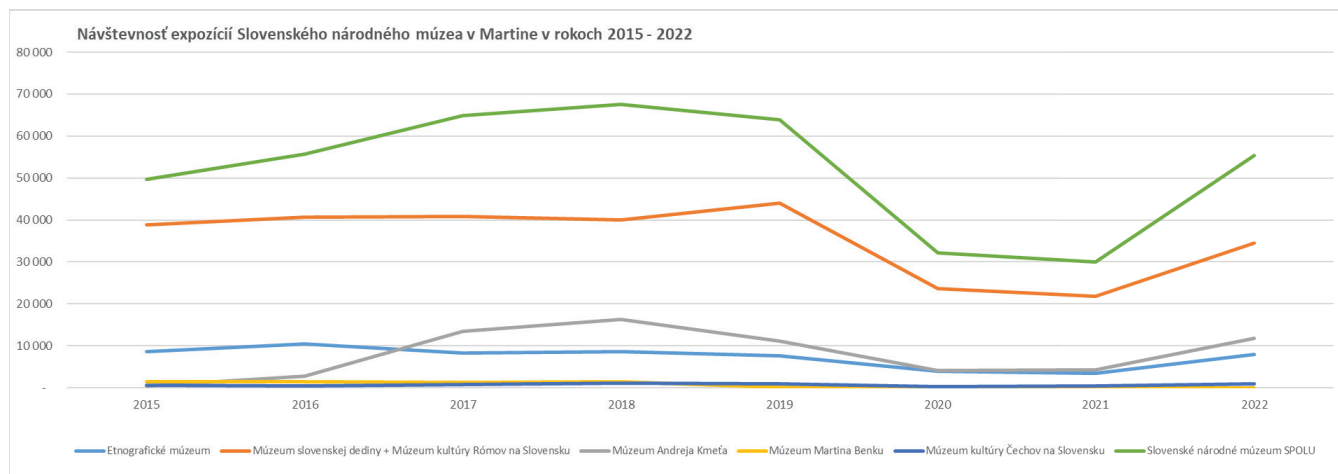
SNM v Martine je aj vedecko-výskumnou inštitúciou v oblasti etnografie pre celé Slovensko, ale napriek tomu SNM v Martine – Etnografické múzeum (historicky druhá účelová budova SNM) neprešlo od jeho postavenia (1928 – 1932) žiadnou zásadnejšou rekonštrukciou, ktorá je však aj s postavením budovy moderného depozitára naplánovaná a odhadnutá v investičnej výške približne 55 mil. eur ako národný projekt. Budova Etnografického múzea spoločne s muzeálnou záhradou (bývalou botanickou záhradou) susedí so záhradou plánovanej novej štátnej nemocnice, ktorá by mala byť postavená z finančných prostriedkov Plánu obnovy a odolnosti. Dôvodom nerealizovania tejto investície je personálne a finančné poddimenzovanie inštitúcie a obmedzenia pre čerpanie externých dotačných zdrojov. V posledných desiatich rokoch však prešla rekonštrukciou a modernizáciou expozícia SNM – Múzeum Andreja Kmeťa (2014) a Múzeum Martina Benku (2023), ktorá je vysoko oceňovaná v radoch širokej i odbornej verejnosti.

Na podporu práce s talentom organizovalo SNM v Martine už päť ročníkov, recipročne každé tri roky (s výnimkou obdobia počas pandémie COVID-19), umelecké podujatie „Dotyky s ľudovou kultúrou“ v spolupráci so strednými umelecko-priemyselnými školami (SUP) v Ružomberku a v Trenčíne, spojené s vernisážou prác.

Návštevnosť všetkých expozícií Slovenského národného múzea v Martine dosiahla rekord v roku 2018 (67 517 návštevníkov), z čoho 59 % tvorilo Múzeum slovenskej dediny (39 975 návštevníkov), Múzeum slovenskej dediny však dosiahlo v roku 2019 historicky najvyššiu návštevnosť až 44 090 návštevníkov. V období pred pandemiou sa medzi rokmi 2015 a 2019 návštevnosť expozícií SNM v Martine zvýšila o 28 %. Pandémia ju však znížila o 50 %, pričom v roku 2022 sa na úroveň roku 2019 nedostala, ale bola o 13 % nižšia.

Návštevnosť Slovenského národného múzea v Martine v rokoch 2015 - 2022											
rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2019 / 2015	2022 / 2019	2022 / 2019
Etnografické múzeum	8 692	10 441	8 355	8 644	7 614	3 984	3 407	7 993	-12%	-48%	5%
Múzeum slovenskej dediny + Múzeum kultúry Rómov na Slovensku	38 791	40 697	40 872	39 975	44 090	23 588	21 870	34 433	14%	-47%	-22%
Múzeum Andreja Kmeťa	378	2 709	13 514	16 385	11 182	4 184	4 281	11 885	2858%	-63%	6%
Múzeum Martina Benku	1 377	1 407	1 337	1 433	82	-	-	-	-94%	-	-100%
Múzeum kultúry Čechov na Slovensku	537	523	833	1 080	940	343	447	1 015	75%	-64%	8%
Slovenské národné múzeum SPOLU	49 775	55 777	64 911	67 517	63 908	32 099	30 005	55 326	28%	-50%	-13%

Zdroj: interná evidencia SNM v Martine

Podľa oficiálneho štatistického zisťovania pôsobí v meste Martin **jedno stále divadlo** s vlastnou divadelnou scénou. V roku 2022 v meste Martin pôsobili **3** múzeá a galérie, ktoré mali **6,8 %-ný podiel na počte múzeí a galérií v Žilinskom kraji**. Ich počet sa podľa štatistického zisťovania medzi rokmi 2015 a 2021 znížil o 6 múzeí, čo

Divadlá	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
mesto Martin	1	1	1	1	1	1	-	-
okres Martin	1	1	1	1	1	1	-	-
Žilinský kraj	4	4	5	5	6	5	-	-

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5005rr

Slovenské komorné divadlo v Martine (SKD) vzniklo roku 1944 ako **druhé profesionálne divadlo na Slovensku**, po Slovenskom národnom divadle v Bratislave. V divadelnom Martine sa už po vzniku ČSR začalo uvažovať o založení profesionálneho divadla. Existovala tu silná ochotnícka tradícia, šľachtená Slovenským spevokolom; vyspelé slovenské publikum, ktoré bolo už polstoročie naučené chodiť na slovenské divadelné predstavenia a Národný dom, priestor vhodný na realizáciu profesionálnej divadelnej prevádzky. Reálna transformácia Slovenského spevokolu na profesionálne divadlo sa začala v štyridsiatych rokoch 20. storočia, vďaka iniciatíve ľudí, akými boli podpredseda Ústredia slovenských ochotníkov Ján Marták, redaktor časopisu Naše divadlo Ivan Turzo, správca Matice slovenskej Jozef Cíger Hronský, tajomník literárneho oddelenia Slovenského rozhlasu Gabriel Rapoš a herec a režisér Andrej Bagar. Na rozdiel od Slovenského národného divadla v Bratislave, Slovenské komorné divadlo v Martine nikto dekrétom zhora nezakladal, ale vzniklo prirodzene, z vnútornej potreby mesta a slovenských ochotníkov. Divadlo malo významný vplyv na formovanie divadelníctva na Slovensku. Bolo hereckou „liahňou“. Niektorí herci mu zostali verní po celý život. Za svoju históriu hostovalo na prestížnych medzinárodných festivaloch (Moskva, Belehrad, Toruň, Wrocław, Edinburg, Skopje, Cividale, Záhreb, Expo 2000 Hannover, Kolín nad Rýnom, Báčsky Petrovec, Hradec Králové, Praha, Plzeň, Český Těšín, Poľský Těšín, Olomouc, Zlín, Nitra), kde získalo ocenenia svojej tvorby.

V súčasnosti je zriaďovateľom SKD Žilinský samosprávny kraj. Divadelný klub, ktorý má SKD k dispozícii, prešiel rekonštrukciou. Podľa vedenia SKD majú v divadle veľa nápadov, ale chýba personál a financie na ich realizáciu.

V rokoch 2015 – 2022 navštívilo SKD celkovo 311851 divákov, kde sú zahrnutí diváci doma aj na zájazdoch, hostujúce divadlá v SKD a Festival Dotyky a spojenia. Divadlo v súčasnosti zamestnáva 70 pracovníkov, z čoho je 18 profesionálnych hercov.

Turčianska galéria v Martine zriaďovaná Žilinským samosprávnym krajom je zbierkovou inštitúciou, ktorá sa vo svojej výskumnej činnosti zaoberá najmä Slovenskou výtvarnou modernou, súčasným umením v regionálnom aj stredo európskom kontexte. disponuje stálou expozíciou moderného slovenského umenia 20. storočia. Najvýznamnejšiu časť zbierkového fondu galérie tvorí **kolekcia diel Mikuláša Galadnu** (na Slovensku ide o najväčšiu kolekciu diel tohto autora). V rámci cyklických výskumných projektov sa galéria zameriava napríklad na umenie autorskej knihy – Triennale umenia knihy Martin (Artist's Book Triennial Martin), pričom ide o jedinečný projekt toho zamerania v rámci krajín V4. V rámci rezidenčného projektu Socha v meste poskytuje priestor pre

vo väčšej miere pravdepodobne súvisí len so zmenou vykazovania múzeí Slovenského národného múzea v Martine (popri zrušení samostatného Múzea Karola Plicku v Blatnici ako niekdajšej samostatnej zložky Slovenského národného múzea v Martine).

Múzeá a galérie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
mesto Martin	8	9	6	6	3	3	2	3
okres Martin	10	11	7	7	4	4	3	4
Žilinský kraj	48	48	42	42	40	42	42	44

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5009rr

individuálny umelecký výskum súčasných autorov a autoriek k téme sochy a pomníku a pamäte mesta.

Na území mesta Martin pôsobí aj súkromné **Hasičské múzeum** v Priekope, ktoré od roku 2007 spravuje Občianske združenie Hasičský zbor Priekopa. Múzeum je najväčším múzeom v oblasti hasičstva na Slovensku a je neustále zveľaďované a dopĺňané o nové historicky cenné predmety. Pôsobí v bývalých vojenských skladoch SIM (Sklady Intendančného Materiálu). Jeho ročná návštevnosť bola v roku 2022 970 platiacich návštevníkov, kým v roku 2017 to bolo 2286 návštevníkov.

Mesto Martin plánuje **Areál SIM** rekonštruovať a vytáčať tu zázemie pre kultúrnu a umeleckú obec (moderné a technicky vybavené eventové priestory, výtvarné ateliéry, reuse centrum používaného nábytku a i.) a moderné mestské verejné priestory pre rekreáciu a oddych.

V roku 2022 pôsobili v meste **dve stále kiná** s 808 sedadlami – **mestské kino Moskva, CINEMAX a Martinový amfiteáter**. V roku 2016 to boli dokonca 4 stále kiná s 1255 sedadlami.

Stále kiná	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
mesto Martin	3 / 1110	4 / 1255	2 / 991	3 / 937	2 / 808	2 / 808	2 / 808	2 / 808
okres Martin	3	4	2	3	2	2	2	2
Žilinský kraj	16	16	16	18	15	17	15	16

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5003rr

Komerčné kino CINEMAX je prevádzkované v nákupnom centre CINEMAX. **Kino Strojár** už nie je v prevádzke a kinosála je na prenájom ako súčasť súkromnej budovy Domu odborov Strojár na Nám. S. Hurbana Vajanského).

Martinský amfiteáter, ktorý od svojho vzniku v šesťdesiatych rokoch patril medzi kultové priestory pre niekoľko generácií mladých Martinčanov, prevádzkuje martinská reklamná a mediálna agentúra VL MEDIA pod menom AMFIKO. V minulosti ho takmer každý večer zaplňali stovky a tisíce ľudí, pre ktorých to bolo jedna z mála možností oddychu a zábavy. V súčasnosti je priestorom na koncerty aj premietania filmov, a to obzvlášť v letnom období. Jeho kapacita je 3000 miest na sedenie.

V meste Martin bola v roku 2022 (vynímajúc Slovenskú národnú knižnicu ako vedeckú knižnicu a inštitúciu celonárodného významu) štatisticky evidovaná **jedna verejná knižnica** s 124 530 knižničnými jednotkami, pričom na úrovni okresu Martin je až 27 knižníc. Knižničné jednotky knižnice v Martine predstavovali až 48,4 % všetkých knižničných jednotiek okresu, ide teda o pomerne významnú a rozsiahlu knižnicu – **Turčiansku knižnicu v Martine**. Tá popri pôsobnosti Slovenskej národnej knižnice zastrešuje funkciu okresnej i mestskej knižnice, pričom jej zriaďovateľom je VÚC – Žilinský samosprávny

Verejné knižnice																					
	Počet knižníc								Počet knižničných jednotiek										podiel	2022/2015	v %
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022					
mesto Martin	1	1	1	1	1	1	1	1	139 824	143 449	143 152	142 942	141 360	135 393	128 661	124 530	48,4%	-15 294	-10,9%		
okres Martin	33	31	30	28	28	28	28	27	286 188	290 802	297 612	291 450	272 124	265 272	261 492	257 471	100,0%	-28 717	-10,0%		
Žilinský kraj	237	230	224	219	214	211	207	203	2 191 597	2 172 258	2 179 751	2 141 305	2 085 152	2 026 872	1 960 320	1 908 359		-283 238	-12,9%		

Zdroj : ŠÚSR, VBD_SK_WIN:ku5008rr

kraj. Za sledované obdobie rokov 2015 – 2022 sa počet knižníc v meste Martin nezmenil, kým v okrese sa znížil o 6 knižníc. Počet knižničných jednotiek klesol v meste aj v okrese o 10 %.

Turčianska knižnica v Martine v roku 2022, kedy bola až do apríla otvorená len v obmedzenom režime, mala priemernú dennú návštevnosť vrátane sobôt 315 používateľov. Najvyššia denná návštevnosť predstavovala až 656 používateľov. Knižnica zorganizovala 299 podujatí pre deti a mládež a 119 pre dospelých s celkovým počtom účastníkov na podujatiach 12 475 osôb. Zaujímavosťou je jej exkluzívna študovňa s dostupnou anglickou literatúrou. Údaje o návštevnosti Turčianskej knižnice svedčia o tom, že ide o miesto, ktoré je navštevované a využívané, čím prispieva aj k zvyšovaniu kultúrnej gramotnosti nielen Slovákov. Funkciu mestskej knižnice potvrdzuje aj existencia plnohodnotných detašovaných pracovísk Turčianskej knižnice v Martine vo vybraných mestských častiach mesta Martin – pobočky pôsobia na sídliskách Ľadoveň, Sever a Záturčie.

Nezávislú kultúrnu scénu v meste Martin reprezentuje napríklad **Kultúrna platforma Parta** a **Barmuseum**.

Základné a stredné umelecké školstvo je spracované v kapitole Vzdelávanie a inovácie.

Komunitné organizovanie s dopadom na kultúru v meste Martin

V Martine je organizované množstvo **komunitných kultúrnych podujatí** rôzneho žánrového zamerania, ktoré organizujú subjekty neziskového (občianskeho) sektora, kaviarne (Pasáž, Kesta, Martinus, Zrnko – zdravé potraviny, Barmuseum) alebo cirkevné zbory a ich farnosti. Do komunitného života po vypuknutí vojnového konfliktu na Ukrajinu zasiahla aj ukrajinská komunita, ktorá má zriadené Ukrajinské komunitné centrum na Mudroňovej a Moskovskej ulici.

Pozitívnym javom, ktorý sa v posledných rokoch objavil na martinských sídliskách je obnova a budovanie

zdravých susedských vzťahov a sídliskových komunit napr. súťažou na sídliskách Košúty, Sever a ĽJT (Ľadoveň – Jahodníky – Tomčany) v spolupráci s Útvorom hlavného architekta (ÚHA) o najkrajšiu predzáhradku a vytvorením manuálu predzáhradok s výhľadom participatívnej tvorby Manuálu verejných priestorov. Ide aj o program celoživotného vzdelávania, ktoré chce mesto rozširovať. Príkladom sú aj komunitné umelecké aktivity občianskeho združenia Fénix v osade Bambusky pre deti z marginalizovaných rómskych komunit.

Prepájanie týchto komunitných aktivít s martinskou kultúrnou a umeleckou obcou vie pôsobiť veľmi pozitívne na rozvoj mesta cez kultúru a budovanie mestskej identity.

V meste Martin pôsobí **v oblasti neprofesionálnej a nezriadovanej tradičnej a súčasnej kultúry do 50 aktívnych združení**, ktoré na svoje aktivity poberajú aj **dotácie z rozpočtu mesta** podľa všeobecne záväzného nariadenia VZN č. 130. Patria medzi ne napríklad Miestny odbor Matice slovenskej, Živena – spolok slovenských žien, Detský folklórny súbor Turiec, Folklórna spoločnosť Turiec, OZ Dubáček, OZ Maďarský spolok Turca, Český spolok v Martine, Združenie Martinských rómov – Romale progress, Martinský klub priaznivcov cestovania, OZ Podoby slova, OZ CREA-EDU, Fotoklub Karola Plicku, Kultúrne centrum Museum, OZ Združenie priateľov Detského divadelného súboru Kamarát, STEP ART, Cantica Collegium musicum, Roots, Združenie turčianskych muzikantov, Luscinia, Štúdio Pivnica, Music is the message, o. z., Umelecké zoskupenie detí z detských domovov, znevýhodnených komunit a ich priateľov Fénix, SKD, Martico New Age, La gitaromanie, Slovenské národné múzeum – Múzeá v Martine, Sommelier klub, NHABE, združenie náš proces (vytvára priestor pre mladých umelcov cez kultúrno-spoločenské akcie, kde prepája rôzne druhy umenia).

V oblasti kultúry boli zo zdrojov EŠIF v programovom období 2014 – 2020 podporené dva projekty subjektov verejného a tretieho sektora v celkovej výške NFP 163 tis. eur.

Prijímateľ	Miesto realizácie	Názov projektu	Dátum účinnosti zmluvy	Suma NFP
Slovenské komorné divadlo Martin	Martin	Zvýšenie kvality poskytovaných služieb SKD Martin v súvislosti s pandemickou situáciou	19. 10. 2022	198 941,91 €
Bod - spoločnosť pre podporu umeleckého vzdelávania	Martin	Posilnenie kultúrno-umeleckej gramotnosti	28. 10. 2020	163 294,73 €
SUMA CELKOM				163 294,73 €

Zdroj: ITMS 2014+ a spracovanie EUPC Miner

2.5.2 Šport

So vzrastajúcim objemom voľného času, stúpa aj záujem o aktívny pohyb alebo športovo-rekreačné aktivity najmä v prírode. **Aktívny oddych** to nie je len cykloturistika a pešia turistika v horách, ale aj cielené využívanie športovej infraštruktúry určenej pre verejnosť, profesionálnych aj amatérskych športovcov, počas prípravy na súťaže, ale aj počas samotných súťaží. Rekreačný šport, nazvaný aj šport pre všetkých, bez ohľadu na vek, je jednou z priorít pre samosprávu. Podľa ust. § 64 zákona

o športe „obec podporuje organizovanie súťaží športu pre všetkých a podieľa sa na vytváraní podmienok na vykonávanie športu pre všetkých v obci“. Rekreační športovci považujú šport za formu aktívneho oddychu a zdravého životného štýlu, ktorý regeneruje organizmus po fyzickej aj psychickej stránke. Šport buduje sociálne vzťahy medzi jednotlivcami a má pozitívny vplyv na fyzické a psychické zdravie človeka.

Šport má v Martine historicky veľmi silné zázemie a podporu zo strany verejnosti. V období prvej Česko-slovenskej republiky sa mesto Martin, resp. vtedajšie mestečko Turčiansky Svätý Martin, stalo popri kultúrnych pracovníkoch, archivároch, múzejníkoch, učiteľoch, divadelníkoch, redaktoroch a spisovateľoch, výtvarníkoch a sochároch, ale tiež remeselníkoch a národohospodároch domovom a útočiskom športovcov. V rámci výraznej stavebnej premeny mesta z „veľkoobce“ na menšie mesto došlo aj k výstavbe sídelnej budovy tunajšej telovýchovnej jednoty Sokol, dodnes známej ako Sokolovňa, ktorá sa postupom času stala súčasťou všesportového areálu na križovatke ulíc M. R. Štefánika a L. Novomeského.

V období socializmu sa obzvlášť zásluhou vedenia tunajších Závodov ťažkého strojárstva (ZŤS) v Martine budovali viaceré športoviská a podporovali úspešné športové profesionálne základne najmä vo futbale, v džude, boxe, hádzanej, atletike a športovej streľbe. Strojárne mali vlastné športové družstvá vrátane ľadového hokeja, čo sa v porevolučnom období pretavilo do úspešného mestského hokejového klubu. Martinskí fanúšikovia boli v slovenskom i česko-slovenskom porovnaní dlhodobo považovaní za najlojálnejšiu fanúšikovskú základňu hokejového klubu.

Mesto Martin má schválenú **Koncepciu rozvoja športu mesta Martin na roky 2023 – 2028**, podľa ktorej naplňa nielen zámary mestskej politiky **budovania „Zdravého mesta“** cez aktívny pohyb, ale prispieva aj k napĺňaniu cieľov štátnej koncepcie športu založenej aj na podpore športu ako odporúčaného spôsobu aktívneho trávenia voľného času širokej verejnosti, najmä detí a mládeže a podpore športovej reprezentácie a prípravy športovo talentovanej mládeže. Podľa spomenutej mestskej koncepcie v závislosti od finančných možností mesto Martin bude realizovať ďalšie projekty podporujúce rozvoj športu na území mesta – príprava dokumentácie a výstavba športového areálu v Martine – Priekope (tenisové dvorce a tréningové futbalové ihrisko), viac malých ihrísk pre rôzne športové aktivity pre širokú verejnosť, prípadne iné. Letné kúpalisko a plaváreň budú v dlhodobom prenájme, kedy bežné opravy zabezpečuje na svoje náklady nájomca, v prípade priaznivých okolností mesto pristúpi k investovaniu do týchto zariadení. Takisto bude podporovať výstavbu a obnovu športovísk pri školách, školských zariadeniach a na sídliskách a o podporu pozitívneho vzťahu detí a mládeže k športu (organizácia podujatí ako Turčianske hry mládeže, podpora športových klubov a zväzov) a skvalitňovanie cykloturistickej infraštruktúry v meste a jeho okolí. Strategicky má okrem udržiavania a revitalizácie existujúcej športovej infraštruktúry záujem o vybudovanie kabínkovej lanovky na Martinské hole a dobudovanie mestského atletického štadióna o tribúnu a futbalového štadiónu s prírodným trávnikom. Mesto Martin má svoje športoviská väčšinou v správe príspevkovej organizácie mesta **Správy športových zariadení mesta Martin (SŠZ Martin)**, ktorá na svoju činnosť získava z mestského rozpočtu 1,1 mil. eur ročne a 200 tis. eur má príjem z prenájmu športovísk. V SŠZ Martin pracuje 24 zamestnancov a v súčasnosti im chýbajú personálne kapacity na investičnú prípravu a na komunikáciu so sponzormi a marketingové aktivity. K 31. 12. 2022 mala spomínaná organizácia **v správe 21 športovísk**: zimný štadión s tréningovou halou na Gorkého ulici, atletický štadión pri Spojenej škole, Športpark Pltníky (futbalové ihrisko s umelou trávou, pumptrack, skatepark), areál na Východnej ulici (telocvičňa, atletická

dráha s umelým povrchom a workout fitness ihrisko), hádzanárske a hokejbalové ihrisko na Novomeského ulici, tenisové kurty na Makovického ulici, športovú strelnicu na Ulici pod strelnicou, prenosnú umelú ľadovú plochu v centre mesta, workoutové fitness zariadenie na Ulici A. Stodolu, verejné športové plochy na uliciach Nekrasova, Volgogradská, Severná, Sokolíka, A. Stodolu, Ševčenkova a detské ihriská na uliciach Gándhiho, Tulska, Lermontovova, Divadelná a na Námestí francúzskych partizánov.

V organizačnej štruktúre Mestského úradu je v súčasnosti vytvorené jedno pracovné miesto referenta pre šport, ktorý koordinuje napĺňanie koncepcie rozvoja športu v spolupráci so športovými klubmi a športovými organizáciami na území mesta, prerozdelenie dotácií podľa VZN. Spolupracuje s oddelením projektového manažmentu a cykloturistiky, ktoré zastrešuje projektový manažment obnovy a výstavby športovej infraštruktúry.

Koncepcia rozvoja športu je plne napojená na sieť školských zariadení vo všetkých stupňoch vzdelávania a významne prispieva k budovaniu mesta Martin a jeho okolia ako zdravého mesta pre všetky vekové kategórie. Šport a pohybové aktivity v každom veku vykonávané individuálne alebo v komunite, sa tak stávajú významným nástrojom pre sociálnu inklúziu.

Mesto Martin je zapojené **do medzinárodnej iniciatívy „Zdravé mesto“**, čo má vplyv na viaceré jeho mestské politiky a ktoré rieši najmä v oblasti **prevencie zdravia**. V meste bola v minulosti s cieľom podporiť tieto iniciatívy zriadená Kancelária Zdravé mesto, ako operatívny orgán, ktorý iniciuje a koordinuje aktivitu ľudí v meste a ochotu niečo pre svoje zdravie urobiť, sprostredkuje vzťah medzi mestským úradom a jeho jednotlivými odborníkmi a aktívnymi partnermi z radov verejnosti.

Podpora pozitívneho vzťahu detí a mládeže k športu sa v meste Martin buduje najmä cez aktivity, ako je podpora a propagácia športových podujatí pre deti a mládež najmä na verejných základných školách (Turčianske hry mládeže, MCROŠ a iné), podpora detí a mládeže v športových kluboch a zväzoch, podpora športu na školách (telesná výchova), podpora ducha a myšlienok olympionizmu cez Olympijský klub Turiec, o. z. (Beh olympijského dňa, Olympijský odznak všestrannosti), podpora vládnych programov „Národný program prevencie obezity“ a „Národný program starostlivosti o deti a dorast“. **Turčianske hry mládeže** sú špičkovou olympijskou súťažou a **najstaršie podujatie svojho druhu na Slovensku, ktoré pretrvalo**. Je chybou, že sa nepokračuje v tradícii maratónov a orientačných behov, ktoré boli preferovanými masovými športovými vyžitiami najmä v období socializmu, uplatňujúc početnú a objemnú pracovnú silu martinských závodov a tovární (nielen ZŤS).

V meste Martin **absentuje podpora pohybových aktivít a športu na stredných školách** (u mládeže vo veku 14 – 20 rokov), čím sa narúša kontinuita športovej a pohybovej prípravy vybudovaná na základných školách. Mládež, ktorá nie je organizovaná v športových kluboch, sa na športoviská ani nedostane, lebo nie sú verejnosti prístupné.

Mesto nemá zázemie v podobe športového stredného školstva, konkrétne športového gymnázia, ktoré sa najbližšie nachádza v Žiline a v Banskej Bystrici, kam najčastejšie odchádzajú z mesta športové talenty.

Podľa názoru odbornej verejnosti v meste Martin chýba aj profesionálne vedená Akadémia pre mladé športové talenty.

Z iniciatívy početnej skupiny učiteľov telesnej výchovy na Slovensku vznikla **Slovenská asociácia športu na školách (SAŠŠ)**. Okresná rada SAŠŠ pre okres Martin má sídlo na ZŠ s MŠ, J. V. Dolinského v Martine. Aktivita v oblasti organizovania podujatí na území mesta Martin podporuje aj **Martinský klub medikov**.

Mesto zatiaľ nevyužíva možnosti prepojenia vysokoškolského štúdia na JLF UK so zázemím športových klubov ako dodatočný benefit štúdia v meste Martin pre športovo založených študentov. Ani neinicuje aktivity, ktoré by viedli k prilákaniu zahraničných športových klubov na sústredenia do Martina (napríklad z Islandu, odkiaľ študujú na JLF UK desiatky študentov ročne, ktorí by v tomto smere mohli byť aktívnymi „ambasádormi“ mesta Martin).

Vzhľadom na svoju jedinečnú polohu môže mať Mesto Martin výhľadovo jedinečné podmienky pre aklimatizáciu a sústredenia športových tímov (aj zo zahraničia): bývanie na **Martinských holiach** (v nadmorskej výške 1400 m n. m.), fyzioterapia a regenerácia pod odborným dohľadom v najmodernejšej nemocnici na Slovensku a športovanie na verejných športoviskách v meste v komplexných športových areáloch v troch potenciálnych lokalitách: Martin Športpark Pltníky, Pažite Priekopa a areál Strednej odbornej školy dopravnej, ktoré sú prepojené cyklotrasou okolo rieky Turiec, kadiaľ vedie aj mestská promenáda so zázemím služieb. Treba mať na zreteli, že napriek klimatickej zmene pretrvávajúce mierne až chladné podnebné podmienky mesta Martin a okolitého fatranského masívu sú celé desaťročia odporúčanými **na individuálne rekonvalescencie pacientov s dýchacími ťažkosťami a chorobami, ako aj rekonvalescenciu amatérskych i profesionálnych športovcov**. Tento potenciál nie je v meste Martin nijako zhodnocovaný – ani po stránke hlbšej ekonomickej zainteresovanosti, ani po stránke využitia ľudského kapitálu.

Súčasťou multifunkčného športového areálu **Športpark Pltníky** (medzi obchodným centrom Tulip a mestskou časťou Priekopa), ktorý buduje mesto Martin, je okrem futbalového tréningového ihriska so šatňami a parkovacou plochou, aj moderný Skatepark s pumptrackom, cyklistická dráha a voľnočasové zóny. Pri budovaní tohto areálu sa uplatňuje aktuálny trend budovania tzv. zdieľanej verejnej infraštruktúry, ktorá vytvára zázemie pre viaceré športoviská koncentrované

na jednom mieste.

Jesseniova lekárska fakulta momentálne nemá vybudované vedecko-výskumné zázemie ani **neposkytuje vysokoškolské štúdium v profesionálnom športovom lekárstve**, rehabilitácii a fyzioterapii, ktoré je v súčasnosti možné študovať len v Banskej Bystrici, Trenčíne a v Žiline. Nové metódy prevencie zdravia, ktoré súvisia s pohybovou prípravou (nielen u športovcov), majú aktuálne veľmi silnú perspektívu aj v oblasti podnikania. V prípade zriadenia tohto odboru štúdia na JLF UK a opätovného zriadenia strednej zdravotnej školy v Martine by aj táto stredná škola mohla poskytovať výuku v oblasti fyzioterapie a rehabilitácie.

Medzi významné **tradičné športové podujatia** pre verejnosť v meste Martin patria Martinský beh medikov, Beh na Martina v Martine, Duetlon MMD, Beh k srdcu SNP – Memoriál Blažej Ruman, Mestská liga malého futbalu v Martine (organizuje sa už od roku 1985) a i. Mesto Martin organizuje tradičné športové podujatia pre deti a mládež ako Turčianske hry mládeže, Martinská celoročná olympiáda rekreačných športovcov aj Martin-ské olympijské hviezdíčky.

V meste Martin pôsobí odhadom **do 60 aktívnych športových organizácií a športových klubov**, ktoré združujú nielen dospelých, ale aj mládež v rôznych druhoch športov a svojou činnosťou zviditeľňujú a reprezentujú mesto. Mesto Martin každoročne podporuje niekoľko z nich formou poskytovania dotácií z rozpočtu mesta na základe VZN č. 131. Prerozdelenie dotácií je transparentné na základe hodnotiacich kritérií evidovaných v softvérovej podpore informačným systémom Paysy. Tento systém funguje v Martine od 1. 1. 2021 ako v jednej z mála samospráv na Slovensku, pričom jeho nevýhodou je, že nie je kompatibilný s evidenčným systémom, ktorý používajú národné športové zväzy.

Podľa spracovaného prehľadu nižšie sú **najmasovejšími športmi** v meste Martin **futbal, ľadový hokej, hádzaná a tanec**. Aktuálne dosahujú v Martine výborné športové výsledky plavci, napriek nevyhovujúcemu stavu mestskej plavárne. V susedných Vrútkach je udržiavaná a zvelaďovaná úspešná línia športovcov, venujúcich sa vodnému pólu, ktorí rovnako využívajú spomínanú plavárňu. Mestský futbal aktuálne nehrá profesionálnu vyššiu súťaž a dorastenecké kluby v Martine sú liahňou športových talentov pre Žilinu a Ružomberok.

Prehľad športových organizácií a športových klubov na území mesta Martin k 30.11.2022

Šport	Športový klub	počet členov *	Zdroj informácie
ľadový hokej	MHA Martin, o.z.	355	Športový klub
	Mestský hokejový klub Martin (ženy)	64	Športový klub
krasokorčuľovanie	Kraso klub Martin	45	Športový klub
curling	1. Curlingový club mesta Martin	18	Športový klub
futbal	MŠK FOMAT Martin	309	Športový klub
	Mestská liga malého futbalu v Martine	455	Športový klub
	Old Boys ZŤS Fomat	150	Športový klub
	Turčiansky futbalový zväz		IS športu / web stránka
nohejbal	Nohejbalový klub Martin	49	IS športu / web stránka
florbal	FK Martinské Medvede	101	IS Paysy
hokejbal	Hokejbalový klub Medokýš Martin	188	IS športu / web stránka
hádzaná	Turčianska hádzanárska akadémia Martin (THA s.r.o.)	149	IS Paysy
	Mestský hádzanársky klub	188	IS Paysy
volejbal	Volejbalový klub TASK Martin	116	IS Paysy
lyžovanie	SKI Team Martinské hole	60	IS Paysy

Prehľad športových organizácií a športových klubov na území mesta Martin k 30.11.2022

Šport	Športový klub	počet členov *	Zdroj informácie
horolezectvo	Horolezecký klub Neolit	16	IS športu / web stránka
bojové umenie	SAI CLUB Ju 6 -jutsu	91	IS športu / web stránka
	Progressive Gym	11	IS športu / web stránka
	ŠK brazílskeho Jiu 9 -jitsu		nie je možné zistiť/ resp. sú tu aj združenia, čo zastrešujú športové súťaže
judo	Judo-Club ZŤS Martin	146	IS Paysy
karate	Karate Klub Fatra Martin	83	IS športu / web stránka
naturálna kulturistika a fitness	ŠK Naturálka	8	Športový klub
	Paed. Dr. Peter Vons – Gym		nie je možné zistiť/ resp. sú tu aj združenia, čo zastrešujú športové súťaže
box	Športový klub boxu	3	IS športu / web stránka
plávanie	Plavecký klub Martin	130	IS Paysy
	Turčianski vlci	8	IS športu / web stránka
	Turčianski raci	36	Športový klub
vodáctvo	Občianske združenie Vodácky klub Lodenica Štrky	44	Športový klub
športové potápanie	Klub športového potápania Hippocampus Martin	19	IS športu / web stránka
	Športovo strelecký klub Mesta Martin	50	IS Paysy
športová strel'ba	Športovo strelecký klub Martin	10	IS Paysy
lukostrel'ba	Lukostrelecký klub Turiec	27	Športový klub
cyklistika	Cyklo Turiec	5	IS športu / web stránka
	R.T.C. Martin	18	Športový klub
orientačný beh	Klub orientačného behu Martin	39	IS Paysy
triatlon	T.A.T. (Turčiansky amatérsky triatlon)	30	IS Paysy
	Triatlonový klub TriMat Martin		nie je možné zistiť/ resp. sú tu aj združenia, čo zastrešujú športové súťaže
atletika	Atletický klub ZŤS Martin	217	IS Paysy
tenis	Tenisový klub mesta Martin	123	IS Paysy
	T-klub HJT Martin		nie je možné zistiť/ resp. sú tu aj združenia, čo zastrešujú športové súťaže
stolný tenis	Mestský stolnotenisový klub VTJ Martin	31	nie je možné zistiť/ resp. sú tu aj združenia, čo zastrešujú športové súťaže
	Oblasťný stolnotenisový zväz		
jazdectvo	Jazdecký oddiel Martin Záturčie	11	IS športu / web stránka
paragliding	Aeroklub Martin	43	IS športu / web stránka
modelárstvo	RC – model klub Martin	42	IS športu / web stránka
rádioamatéri	Rádioklub Horec	6	IS športu / web stránka
petang	Petangová amatérska formácia	10	IS športu / web stránka
kolky	Športový kolkársky klub		nie je možné zistiť/ resp. sú tu aj združenia, čo zastrešujú športové súťaže
pešia turistika	Klub slovenských turistov Turiec	1200	IS športu / web stránka
tanec	Deep Dance Club	116	IS Paysy
	Martico New Age	58	IS Paysy
Všestrannosť	Združenie športových klubov a oddielov Mesta Martin (Judo, bežecké lyžovanie, orientačný beh, hokej, šach, nohejbal, športová strel'ba, volejbal, basketbal, hokejbal)		nie je možné zistiť/ resp. sú tu aj združenia, čo zastrešujú športové súťaže
	Olympijský klub Turiec	42	IS športu / web stránka
	Martinský klub medikov	151	IS športu / web stránka
	TJ Slávia Medik Martin	32	Športový klub
	Športový klub polície Martin	54	IS Paysy
	Mestský STK VTJ		nie je možné zistiť/ resp. sú tu aj združenia, čo zastrešujú športové súťaže

Prehľad športových organizácií a športových klubov na území mesta Martin k 30.11.2022			
Šport	Športový klub	počet členov *	Zdroj informácie
hendikepovaní športovci	Kardioklub - združenie občanov so srdcovými ochoreniami Martin		nie je možné zistiť/ resp. sú tu aj združenia, čo zastrešujú športové súťaže
	Mestský športový klub zrakovo postihnutých športovcov mesta Martin		
	Slovenský zväz zdravotne postihnutých - okresná rada Martin		

Zdroj: Interná evidencia mestského úradu Martin

Čerpanie EŠIF v programovom období 2014 – 2020: V oblasti športu neboli v tomto období čerpané mestom Martin žiadne finančné prostriedky z EŠIF.

2.5.3 Cestovný ruch

Región Turiec – pre svoju malebnosť a inšpiratívnosť prežívaný aj ako „Turčianska záhradka“ – je výnimočný svojou polohou na križovatke dopravných koridorov Košice – Bratislava – Vrútky – Zvolen aj atraktivitou z pohľadu cestovného ruchu postaveného od mája do októbra najmä na možnostiach pešej turistiky a cykloturistiky a v zimnej sezóne nenáročnými lyžiarskymi terénmi vo viacerých strediskách zimných športov (Valčianska dolina, Jasenská dolina, Martinské hole), z toho najvýznamnejšími je lyžiarske stredisko Martinky na Martinských

holiach. V kombinácii s pobytom pri termálnej vode v Turčianskych Tepliciach je možné celoročne aktívne tráviť čas v regióne. Centrom letnej turistiky pre peších turistov a horských cyklistov je pohorie Malá Fatra a Veľká Fatra, obidve so štatútom veľkoplošných chránených území – národných parkov. Rozvoj podnikania v cestovnom ruchu v regióne Turiec dotvára mesto Martin svojou ponukou kultúrnych zariadení s celoslovenskou pôsobnosťou, ale aj kultúrny potenciál prejavujúci sa v množstve kultúrnych pamiatok a ponuke kultúrno-spoločenského podujatí.

Prehľad primárnej ponuky cestovného ruchu mesta Martin				
	PRÍRODA	KULTÚRA A HISTÓRIA	ŠPORT	ATRAKCIE
Mesto Martin	Nástup na turistický chodník Ferrata HZS a Martinské hole	SNM v Martine - Múzeum slovenskej dediny	Lyžiarske stredisko Martinské hole	Lanové centrum Segoland
	SNM v Martine - Múzeum Andreja Kmeťa		Ferrata HZS na Martinských holiach	Detský sen Martin-Sever
	Jazierko a lokalita Hrádok	SNM v Martine - Etnografické múzeum	Bežecké trasy a lyžiarske bežecké trate v lesoparku Jedľoviny	Hvezdáreň – Astronomická pozorovateľňa M.R. Štefánika
	Záhrada Slovenského národného múzea (bývala botanická záhrada)	SNM v Martine - Múzeum Martina Benku	Multifunkčná športová hala pri ZŠ A. Dubčeka	Hasičské múzeum areál SIM
		Turčianska galéria	Letné mestské kúpalisko	Pivovar Martins
		Bar museum	Mestská plaváreň	Požičovňa kostýmov a krojov (1800 krojových ženských, mužských a detských kompletov z vyše 40 regiónov Slovenska)
		Slovenské komorné divadlo Martin	Športpark Pltníky – Pumptrack a Skatepark	
		Slovenská národná knižnica (SNK)		
		Literárne múzeum SNK		
		Turčianske kultúrne stredisko		
		Dom Jozefa Cígera Hronského (aktuálne neprístupný verejnosti)		
		Memorandové námestie a budovy Matice slovenskej budovy Matice Slovenskej		
		Národný cintorín		

Zdroj: Vlastné spracovanie autora zo zdrojov internetu.

Najnavštevovanejšie atrakcie regiónu Turiec sú: (1) Aquapark Turčianske Teplice a (2) Gaderská dolina. Na území mesta Martin leží tretia najnavštevovanejšia atrakcia – **Ferrata HZS na Martinské hole**. Štatistiky návštevnosti týchto atrakcií však nie sú oficiálne zverejnené a pravdepodobne si ich prevádzkovatelia nevedú.

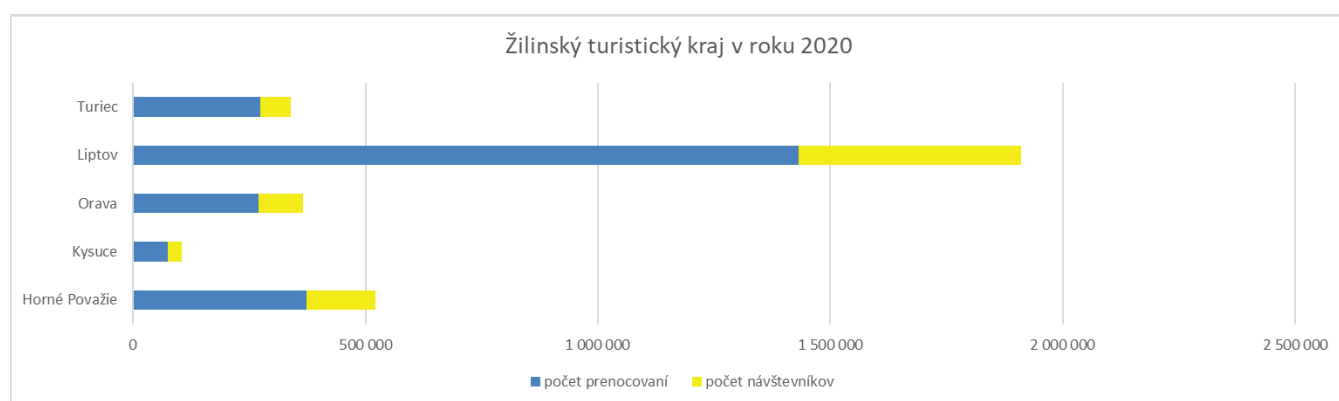
Správa národného parku Malá Fatra (NP VF) realizovala v roku ako jediná zo správ národných parkov výberový dotazníkový prieskum návštevnosti medzi návštevníkmi národného parku v letnej turistickej sezóne. Dotazníkového prieskumu sa zúčastnilo 1095 návštevníkov, väčšinou zo Slovenska, 14,63 % pochádzalo z Čes-

kej republiky a 3,53 % opýtaných pochádzalo z krajín Kanada, USA, Ukrajina, Španielsko, Rakúsko, Holandsko, Rusko, Japonsko, Taliansko, Maďarsko, Nemecko, Veľká Británia a Poľsko. Veľmi zaujímavým údajom bola informácia o tom, koľko minú návštevníci za jeden deň pri návšteve Národného parku Veľká Fatra. Je to suma 28 €/deň zväčša vynaložená na občerstvenie a ubytovanie. Pri týždennej návštevnosti 6 677 návštevníkov to predstavuje príjem pre región 186 956 €/týždeň. Pokiaľ by sme túto návštevnosť a vynaložené náklady návštevníkov prepočítali na letné dovolenkové obdobie júl – august (trvanie 9 týždňov) tak NP VF prinesie pre región 168 2604 €. Samozrejme pre ostatné obdobie roku by to boli len odhady, ale vzhľadom na to, že NP VF rozmiestnil v rámci územia 5 ks sčítacích digitálnych zariadení, tak za rok budú k dispozícii údaje rozloženia návštevnosti

v rámci celého roku.

Región Turiec je podľa údajov za rok 2020 v Žilinskom kraji v poradí 3. turistickým regiónom, čo sa týka počtu prenoco- vaní a 4. v poradí podľa počtu návštevníkov. Zo všetkých regiónov Žilinského kraja, však vykazuje najdlhší pobyt (4,2 dňa).

V roku 2021 tvorili prenoco- vania v okrese Martin 3,3 % Žilinského kraja a okres vygeneroval 4,2 % počtu návštevníkov Žilinského kraja (v roku 2019 to bolo 5,4 %), z čoho vyplýva, že okres Martin je menej turisticky pobytovo zameraný ako okres Turčianske Teplice. **V rekordnom roku 2019**, podľa počtu prenoco- vaní aj návštevníkov na Slovensku, **región Turiec generoval 12,2 % prenoco- vaní Žilinského kraja a 8,8 % jeho návštevníkov**, v roku 2020 to bolo 11,3 % prenoco- vaní a 8 % návštevníkov.

poradie	1.	2.	3.	4.	5.		
ROK 2020	Liptov	Horné Považie	Turiec	Orava	Kysuce	Žilinský kraj	podiel Turiec
počet prenoco- vaní	1 432 608	372 803	274 025	270 351	75 716	2 425 503	11,3%
počet návštevníkov	478 009	149 070	65 237	94 798	28 754	815 868	8,0%
dĺžka pobytu	3,00	2,50	4,20	2,85	2,63	2,97	

Zdroj: SÚSR a Žilinský turistický kraj

Oficiálnou autoritou na manažment rozvoja cestovného ruchu a marketing regiónu Turiec je od 26. marca 2012 **Oblasťná organizácia cestovného ruchu (OOCR) Turiec**, ktorá do 1. 1. 2020 vystupovala ako OOCR Turiec – Kremnicko. Je členom Krajskej organizácie cestovného ruchu (KOOR) Žilinský turistický kraj.

OOCR Turiec je personálne poddimenzovanou organi-

záciou a nachádza sa v počiatočnej fáze svojho rozvoja. V činnosti sa primárne zameriava na marketingové aktivity regiónu ako aktívneho regiónu pre peších turistov a cykloturistov, prípadne milovníkov adrenalínu, na správu destinačného portálu www.turiec.com a na podporu miestnych podujatí členov. **Mesto Martin je zakladajúcim členom tejto OOCR.**

Členská základňa OOCR Turiec k 30.10.2022			Členská základňa OOCR Turiec k 30.10.2023		
samospráva		Podnikateľské a nepodnikateľské subjekty	Samospráva		Podnikateľské a nepodnikateľské subjekty
1	Mesto Martin	1 Nadácia Turčianskej vodárenskej spoločnosti	1	Mesto Martin	1 Nadácia Turčianskej vodárenskej spoločnosti
2	Mesto Turčianske Teplice	2 Technické služby Turčianske Teplice, s.r.o.	2	Mesto Turčianske Teplice	2 Technické služby Turčianske Teplice, s.r.o.
3	obec Mošovce	3 Hasičský zbor Priekopa	3	obec Mošovce	3 Hasičský zbor Priekopa
4	obec Necpaly	4 Tradičné je dobré, s.r.o.	4	obec Necpaly	4 Tradičné je dobré, s.r.o.
5	obec Hájs	5 Nord Sighthound Club	5	obec Hájs	5 Nord Sighthound Club
6	mesto Turany	6 Pro ski, a.s.	6	mesto Turany	6 Pro ski, a.s.
		7 Regionálne rozvojová agentúra Turiec	7	obec Sučany	7 Horolezecký klub NEOLIT, s.r.o.
		8 Horolezecký klub NEOLIT, s.r.o.	8	obec Belá - Dulice	8 OBJAVUJ SVET, s.r.o.
		9 OBJAVUJ SVET, s.r.o.	9	obec Podhradie	9 Skialp klub Kriváň
		10 Skialp klub Kriváň	10	obec Turčianska Štiavnička	10 FATRA SKI, s.r.o.
		11 FATRA SKI, s.r.o.	11	obec Turček	11 METRO
		12 METRO			12 penzión Marko
					13 Turčianske rozvojové združenie

Členská základňa OOCR Turiec k 30.10.2022		Členská základňa OOCR Turiec k 30.10.2023	
samosprávy	Podnikateľské a nepodnikateľské subjekty	Samospávy	Podnikateľské a nepodnikateľské subjekty
			14 TRANGO, s.r.o.
			15 Sokol, s.r.o.
			16 Victoria Group, s.r.o.
			17 Podnik služieb Necpaly, s.r.o.
			18 HOTEL TURIEC, a.s.

Zdroj: Register oblastných organizácií cestovného ruchu, Ministerstvo dopravy a výstavby SR, Sekcia cestovného ruchu.

K 30. 10. 2022 mala OOCR Turiec 18-člennú členskú základňu zloženú zo 6 samospráv a 12 podnikateľských a nepodnikateľských subjektov, ktoré prejavili záujem o členstvo. Za 12 mesiacov sa situácia s členskou základňou vyvinula pozitívne. **Počet členov sa zvýšil o 11 členov (5 samospráv a 6 podnikateľských a nepodnikateľských subjektov) na 29 členov.**

Aj napriek tejto pozitívnej zmene v sieťovaní, sa podľa vyjadrení odbornej verejnosti, obnova dôvery v tento subjekt získava vedenie OOCR len veľmi pomaly. Spolupráca sa vo vnútri organizácie rovnako rozbieha pomaly, čo súvisí s obmedzenými personálnymi kapacitami v OOCR Turiec (momentálne tu pôsobí len jedna osoba – výkonný riaditeľ na plný úväzok). OOCR Turiec v aktuálnej situácii nevie nahradiť absentujúce líderstvo v rozvoji mestského cestovného ruchu v meste Martin. Podľa odbornej verejnosti je príkladom úspešnej spolupráce v ob-

lasti rozvoja mestského cestovného ruchu mesto Trnava, kde sa OOCR Trnava Región v spolupráci s mestskou príspevkovou organizáciou zameranou na organizovanie kultúrneho života v meste „Zaži v Trnave“ spolupodieľa na viacerých spoločných projektoch ako napríklad inovácia tradičného jarmoku. V meste Martin absentuje medzisektorová spolupráca kultúrnych a športových organizácií so subjektmi cestovného ruchu na jednej spoločnej platforme.

Za sledované obdobie rokov 2015 – 2022 vybrala OOCR Turiec na členských poplatkoch sumu 429 058,50 eur a zo štátnej dotácie čerpala 225 477 eur, pričom v roku 2022 to bolo už 60 118 eur. Mesto Martin za toto obdobie zaplatilo každý rok štandardný fixný členský príspevok vo výške 3 000 eur a za roky 2021 a 2022 ako mimoriadny členský príspevok ďalšiu sumu 71 618, 50 eur. Mesto Martin sa tak na vybranom členskom príspevku podieľal 14,31 %.

Príjmy OOCR Turiec za roky 2015 - 2022							
rok	Riadne členské príspevky	Mimoriadne členské príspevky	Dotácia z MD SR	Dotácia z KOČR na mzdy	Ostatné príjmy	CELKOM	z toho Mesto Martin
2015	14 429,00 €	- €	12 000,00 €	- €	- €	26 429,00 €	3 000,00 €
2016	14 200,00 €	20 000,00 €	12 000,00 €	- €	- €	46 200,00 €	3 000,00 €
2017	14 200,00 €	13 500,00 €	14 159,00 €	- €	- €	41 859,00 €	3 000,00 €
2018	15 150,00 €	9 000,00 €	33 900,00 €	- €	- €	58 050,00 €	3 000,00 €
2019	14 350,00 €	26 500,00 €	27 700,00 €	1 500,00 €	- €	70 050,00 €	3 000,00 €
2020	12 750,00 €	48 638,00 €	24 150,00 €	3 600,00 €	- €	89 138,00 €	3 000,00 €
2021	14 282,00 €	49 306,00 €	41 450,00 €	3 600,00 €	1 282,18 €	109 920,18 €	3 000,00 €
2022	15 957,00 €	146 796,50 €	60 118,00 €	3 600,00 €	- €	226 471,50 €	3 000,00 €
CELKOM	115 318,00 €	313 740,50 €	225 477,00 €	12 300,00 €	1 282,18 €	668 117,68 €	24 000,00 €
PODIEL MESTA MARTIN						14,31%	

Zdroj: Interná evidencia OOCR Turiec

V regióne Turiec pôsobí aj **miestna akčná skupina OZ „Partnerstvo pre MAS Turiec“**¹² ako verejno-súkromné partnerstvo, ktoré pokrýva 33 obcí vrátane mesta Martin. Schválená CLLD stratégia miestneho rozvoja na princípe LEADER vníma región Turiec ako značku pre cestovný ruch, rozvoj poľnohospodárstva a výrobu potravín. Z povahy CLLD stratégie však mesto Martin nie je oprávneným žiadateľom prostriedkov z prístupu LEADER, pretože nie je samosprávou s počtom obyvateľov do 10 000. To znamená, že sa na aktivitách MAS môže len podieľať, ale čerpať z nich len organizačne a reklamne, nie finančne.

Oblasti cestovného ruchu a regionálneho rozvoja sa v meste Martin venuje **Oddelenie pre stratégiu, regionálny rozvoj a cestovný ruch**. Mesto Martin spravuje prehľad ponuky pre návštevníkov na mestskom destination portáli www.zazimartin.sk.

Región Turiec je predovšetkým regiónom vhodným pre peších turistov aj cykloturistov. Je výnimočným aj **dĺžkou**

značených peších turistických trás a cyklotrás. 72 turistických trás a značených trás v celkovej dĺžke viac ako 504 km prevažne lokalizovaných v podhorí Malej Fatry a Veľkej Fatry.¹³ Zároveň v regióne Turiec eviduje **sieť značených cykloturistických trás s celkovou dĺžkou 420 km**.¹⁴ Značenie nových cyklotrás, údržbu a obnovu existujúcich cyklotrás každoročne zabezpečuje **Turčianska bicyklová skupina JUS**. Najdlhšia cyklotrasa **Turčianska cyklomagistrála** (červená trasa) prechádza z Vrútok cez Lipovec, Turčianske Kľačany, Sučany a obce na úpätí Veľkej Fatry až do Turčianskych Teplíc a má dĺžku 55 km a sú na nej umiestnené 3 rozhľadne a 2 cykloodpočívadlá.

Z jedného z mála cyklopointov v regióne Turiec, v meste Vrútky, plne vybaveného prístreškom, parkovacími miestami, stojanmi pre bicykle, nabíjacou stanicou pre elektromobily aj pre elektrobicykle, pumpou a servisnou výbavou pre menšie opravy bicyklov, možno vyraziť po žltej značenej cyklotrase vedúcej po novovybudovanej cyklostežke na nábreží Turca do Martina s napojením na pestrú sieť turčianskych cyklotrás. Nové nabíjacie

¹² <https://www.mas-turiec.sk/strategia-mas-turiec>

¹³ Celková dĺžka vyznačených chodníkov na Slovensku je viac ako 14 tisíc km.

¹⁴ Prehľad cyklotrás v Žilinskom kraji <https://za.cykloportal.sk/cyklotrasy-na-mape>.

stanice spolu so zázemím pre cyklistov vznikli v roku 2023 aj v meste Turany a obci Necpaly. Tieto stojany osádzala priamo OOCR Turiec. Rovnako boli v minulosti osadené nabíjacie stanice na elektrobicykle vo Valči a na Martinských holiach. Niekoľko cykloservisných stojanov s náradím a pumpou bolo umiestnených v rámci regiónu v spolupráci s KOČR Žilinský turistický kraj, a to v Jasenskej doline, pri pumptracku na Pltníkoch v Martine, v obci Mošovce, na cyklistickej zastávke Černík v meste Turany.

Rovnako sa plánuje osadenie nabíjacej stanice v meste Martin a Turčianskych Tepliciach začiatkom roka 2024.

Z pohľadu cestovného ruchu je v regióne Turiec evidovaných **32 turistických samospráv**, ktoré štatisticky vykazujú výkony v cestovnom ruchu, medzi ktoré patrí aj mesto Martin. V prípade 22 samospráv údaje z **ubytovacej štatistiky** nie sú k dispozícii a sú označené ako „utajované“ (symbol „D“). Z „utajovaných“ turistických obcí pripadá na okres Martin 19 samospráv.

TURISTICKÉ SAMOSPRÁVY	Neutajované štatistické údaje		počet	Utajované štatistické údaje		počet	Počet CELKOM
	Členovia OOCR	Nečlenovia OOCR		Členovia OOCR	Nečlenovia OOCR		
okres Martin	mesto Martin, Belá - Dulice	mesto Vrútky, Blatnica, Valča	5	Necpaly, Turany, Sučany, Podhradie	Benice, Bystríčka, Dolný Kalník, Dražkovce, Kláštor pod Znievom, Košťany nad Turcom, Krpelany, Lipovec, Nolčovo, Slovany, Šútovo, Turčianske Kľačany, Vrúcko, Zabokreky, Turčianske Jaseno	19	24
okres Turčianske Teplice	Mesto Turčianske Teplice, Mošovce, Turček	Čremošné, Sklené	5	Háj	Horná Štubňa, Rakša	3	8
región Turiec			10			22	32

Zdroj: ŠÚSR, ubytovacia štatistika

Mesto Martin vybralo za sledované obdobie rokov 2015 – 2022 na dani z ubytovania najvyššiu sumu v roku 2020 po zmene sadzby dane z 0,479 eur na 1 eur (79 075 eur), pričom najväčší počet prenocovaní, za ktoré bola odvedená daň z ubytovania bol evidovaný v roku 2019 (125 962 prenocovaní). Ako uvádza prehľad v tabuľke nižšie existuje nesúlad medzi počtom evidovaných uby-

tovacích zariadení Štatistickým úradom SR a počtom platiteľov dane, ako aj nesúlad v počte prenocovaní. Štatistické prehľady evidujú v oboch prípadoch nižšie počty. Za sledované obdobie rokov vzrástol počet platiteľov dane o 15 subjektov na 48 subjektov a daň bola vybraná v roku 2022 o 24 718,43 eur viac ako v roku 2015.

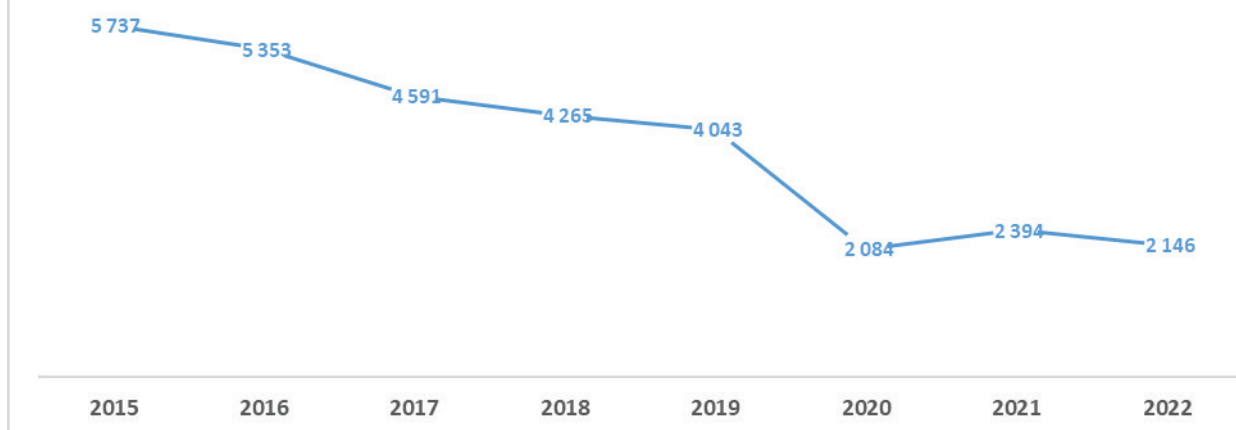
rok	PREHLAD VÝBERU DANE Z UBYTOVANIA MESTA MARTIN za roky 2015 -2022										priemer
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2015 abs.	v %	
vybraná suma dane z ubytovania	39 822,57 €	39 610,95 €	48 451,15 €	67 260,50 €	62 603,01 €	79 075,00 €	59 748,00 €	64 541,00 €	24 718,43 €	62,1%	57 639,02 €
prenocovania podľa výberu dane	80 126	79 700	97 487	135 333	125 962	79 075	59 748	64 541	-15 584,90 €	-19,5%	
sadzba dane	0,497 €	0,497 €	0,497 €	0,497 €	0,497 €	1,00 €	1,00 €	1,00 €	0,503 €	101,2%	
počet platiteľov dane z ubytovania	33	31	30	33	43	40	39	48	15,00 €	45,5%	
počty ubytovacích zariadení podľa ŠÚSR			22	28	30	30	34	33			
chýbajúce subjekty v štatistickej evidencii			-8	-5	-13	-10	-5	-15			
prenocovania podľa ŠÚSR			61 191	70 097	88 729		26 144	55 483			
chýbajúce prenocovania v štatistickej evidencii			-36 296	-65 236	-37 233		-33 604	-9 058			

Zdroj: Interná evidencia mestského úradu Martin a ŠÚSR

Turistické informačné centrá: V regióne Turiec sú návštevníkom regiónu a mesta dostupné tri turistické informačné centrá (Martin, Turčianske Teplice a sezónne aj Jasenská dolina). **Turistické informačné centrum Martin (TIC)** je zriadené mestom Martin a od októbra 2023 sídli v budove kina Moskva, na ulici Moskovská 1.“ Za rok 2021 ho navštívilo 2 349 návštevníkov, z toho 487 (20,7 %) pochádzalo zo zahraničia. TIC Martin je v organizačnej štruktúre mesta Martin začlenený pod Odde-

lením pre stratégiu, regionálny rozvoj a cestovný ruch. Pracujú v ňom 2 zamestnanci na trvalý pracovný pomer – referenti turistického informačného centra. V súčasnosti prebiehajú na úrovni vedenia mesta diskusie o presune TIC Martin pod OOCR Turiec. Návštevnosť TIC Martin sa za sledované roky 2015 – 2022 znížila o 62,6 %. Pokles bol evidovaný aj pred pandémiou, po nej nastal prepád, ktorý TIC Martin zatiaľ nedohnal a je približne na polovici návštevnosti v roku 2019.

PREHLAD NÁVŠTEVNOSTI TIC ZA ROKY 2015 - 2022

Prehľad o návštevnosti TIC Martin v rokoch 2015 - 2022

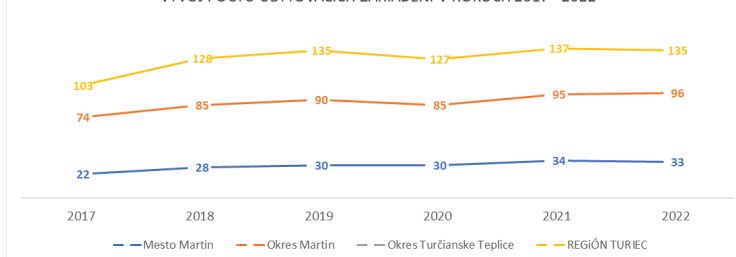
Ukazovateľ	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	abs.	2022/2015 v %
počet návštevníkov TIC	5 737	5 353	4 591	4 265	4 043	2 084	2 394	2 146	-3 591	-62,6%
prepočet mesačnej návštevnosti	478	446	383	355	337	174	200	179	-299	
prepočet dennej návštevnosti	16	15	13	12	11	6	7	6	-10	

Zdroj: TIC Martin – interná evidencia

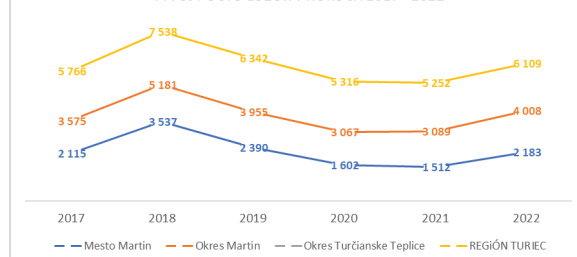
Ubytovacia kapacita: Región Turiec v rekordnom predpandemickom roku (rok 2019) disponoval **135 ubytovacími zariadeniami** so 6 342 lôžkami a **mesto Martin 30 ubytovacími zariadeniami s 2 390 lôžkami**. Kým v regióne pripadalo na jedno ubytovacie zariadenie priemerne 47 lôžok a 16,7 izieb v meste Martin to bol takmer dvojnásobok 80 izieb a 30,2 lôžok. Do vypuknutia pandémie sa v regióne Turiec za sledované obdobie rokov 2017 – 2019 otváralo priemerne 10 ubytovacích zariadení ročne so 192 lôžkami, v meste Martin bolo toto tempo trikrát pomalšie, len 3 ubytovacie zariadenia ročne s 92 lôžkami. V regióne Turiec v pandemickom období rokov 2018 a 2020 počet zariadení klesol o 1 zariadenie, ale o 318 izieb a rekordných 2 222 lôžok. Z toho 271 izieb a 1935 lôžok v meste Martin, pravdepodobne z dôvodu zníženia

kapacity vo veľkokapacitných turistických ubytovniach na území mesta Martin. Za sledované obdobie rokov 2017 – 2022 sa počet ubytovacích zariadení v regióne Turiec zvýšil o 32 zariadení (31,1 %), z toho 11 zariadení (nárast o 50 %) pribudlo v meste Martin, pri súčasnom náraste počtu zariadení o 343 lôžok (o 5,9 %) v regióne Turiec a o 68 lôžok (o 3,2 %) v meste Martin. **Počet ubytovacích zariadení a lôžok sa v roku 2022 v regióne Turiec a meste Martin takmer dostal na stav v rekordnom roku 2019, pred vypuknutím pandémie.** V Žilinskom kraji počet ubytovacích zariadení za obdobie rokov 2017 – 2022 vzrástol o 34,2 % a počet lôžok o 13,5 %. Tempo rastu ubytovacích zariadení v regióne Turiec aj meste Martin zodpovedalo vývoju v Žilinskom kraji, kým tempo rastu počtu lôžok bolo výrazne pomalšie.

VÝVOJ POČTU UBYTOVACÍCH ZARIADENÍ V ROKOCH 2017 - 2022

VÝVOJ POČTU LÔŽOK V ROKOCH 2017 - 2022

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Mesto Martin malo v roku 2022 na ubytovacej kapacite regiónu Turiec danej počtom ubytovacích zariadení podiel 24,4 % a na lôžkovej kapacite danej počtom lôžok 35,7 %.

UBYTOVACIA KAPACITA	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Podiel mesta Martin v roku 2022:			2019/2017		2020 / 2018		2022/2017	
							na okrese Martin	na regióne Turiec	na ZASK	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkový počet ubytovacích zariadení															
Mesto Martin	22	28	30	30	34	33				8	26,7%	2	7,1%	11	50,0%
Okres Martin	74	85	90	85	95	96	34,4%			16	17,8%	-	0,0%	22	29,7%
Okres Turčianske Teplice	29	43	45	42	42	39				16	35,6%	-1	-2,3%	10	34,5%
REGIÓN TURIEC	103	128	135	127	137	135		24,4%		32	23,7%	-1	-0,8%	32	31,1%

UBYTOVACIA KAPACITA	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Podiel mesta Martin v roku 2022:			2019/2017		2020 / 2018		2022/2017	
							na okrese Martin	na regióne Turiec	na ZASK	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Žilinský kraj	947	1157	1254	1178	1211	1271			2,6%	307	24,5%	21	1,8%	324	34,2%
Celkový počet izieb															
Mesto Martin	800	821	907	604	591	851				107	11,8%	-217	-26,4%	51	6,4%
Okres Martin	1266	1363	1446	1110	1143	1426	59,7%			180	12,4%	-253	-18,6%	160	12,6%
Okres Turčianske Teplice	788	843	809	778	745	719				21	2,6%	-65	-7,7%	-69	-8,8%
REGIÓN TURIEC	2054	2206	2255	1888	1888	2145		39,7%		201	8,9%	-318	-14,4%	91	4,4%
Žilinský kraj	14 035	15 175	16 419	15 189	14 960	15 606			5,5%	2 384	14,5%	14	0,1%	1 571	11,2%
Celkový počet lôžok (vrátane kempingových miest)															
Mesto Martin	2 115	3 537	2 390	1 602	1 512	2 183				275	11,5%	-1 935	-54,7%	68	3,2%
Okres Martin	3 575	5 181	3 955	3 067	3 089	4 008	54,5%			380	9,6%	-2 114	-40,8%	433	12,1%
Okres Turčianske Teplice	2 191	2 357	2 387	2 249	2 163	2 101				196	8,2%	-108	-4,6%	-90	-4,1%
REGIÓN TURIEC	5 766	7 538	6 342	5 316	5 252	6 109		35,7%		576	9,1%	-2 222	-29,5%	343	5,9%
Žilinský kraj	44 651	49 442	52 625	50 742	49 953	50 664			4,3%	7 974	15,2%	1 300	2,6%	6 013	13,5%

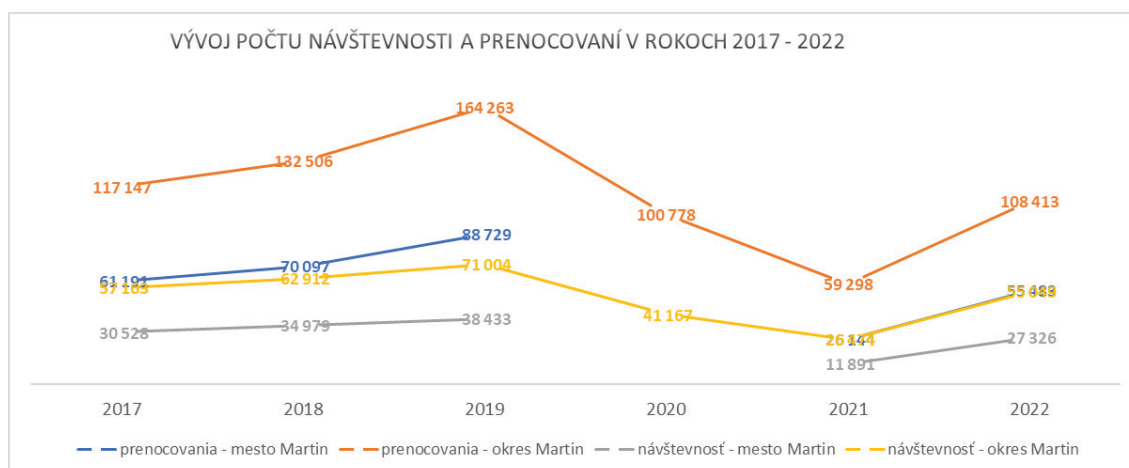
Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Vývoj návštevnosti: Vývoj návštevníkov ako aj prenocovaní v rokoch 2017 a 2022 bol výrazne poznačený pandémiou spôsobenou šírením koronavírusu COVID-19.

Počet návštevníkov v regióne Turiec medzi rokmi 2017 a 2022 klesol o 4 % a v meste Martin až o 10,5 %, čo spôsobil najmä výrazný pokles zahraničných návštevníkov v meste Martin o 36,7 %, kým počet domácich návštevníkov vzrástol o 5,8 %. Žilinský kraj už v tomto období však zaznamenal rast na úrovni 5 %. V predpandemic-

kom období rokov 2017 až 2019 počet návštevníkov v regióne Turiec aj v meste Martin rástol na úrovni 20 %.

Početom návštevníkov v roku 2022 región Turiec ani mesto Martin zatiaľ nedosiahli úroveň návštevnosti roku 2019. V meste Martin je na úrovni 71,1 % a v regióne Turiec 77,2 %, kým v Žilinskom kraji to je 82,7 %, čo svedčí o pomalšom náraste počtu návštevníkov v regióne Turiec ako vo zvyšných regiónoch Žilinského kraja.

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Počty návštevníkov	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Podiel mesta Martin v roku 2022:			2019/2017		2020 / 2018		2022/2017	
							na okrese Martin	na región- ne Turiec	na ZASK	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Počet návštevníkov spolu															
Mesto Martin	30 528	34 979	38 433	D	11 891	27 326				7 905	20,6%			-3 202	-10,5%
Okres Martin	57 163	62 912	71 004	41 167	26 474	55 049	49,6%			13 841	19,5%	-21 745	-34,6%	-2 114	-3,7%
okres Turčianske Teplice	36 312	D	45 139	D	D	34 652				8 827	19,6%			-1 660	-4,6%
REGIÓN TURIEC	93 475	D	116 143	D	D	89 701		30,5%		22 668	19,5%			-3 774	-4,0%
Žilinský kraj	1 035 225	1 119 677	1 315 559	815 868	632 827	1 087 373			2,5%	280 334	21,3%	-303 809	-27,1%	52 148	5,0%
Počet zahraničných návštevníkov															
Mesto Martin	11 713	12 434	11 558	3 987	D	7 418				-155	-1,3%	-8 447	-67,9%	-4 295	-36,7%
Okres Martin	17 765	18 968	16 820	6 786	3 580	10 944	67,8%			-945	-5,6%	-12 182	-64,2%	-6 821	-38,4%
okres Turčianske Teplice	D	D	7 649	D	D	D									
REGIÓN TURIEC	D	D	24 469	D	D	D									
Žilinský kraj	340 574	381 093	416 257	212 021	95 022					75 683	18,2%	-169 072	-44,4%	-340 574	-100,0%
Počet domácich návštevníkov															
Mesto Martin	18 815	22 545	26 875	D	D	19 908				8 060	30,0%			1 093	5,8%
Okres Martin	39 398	43 944	54 184	34 381	22 894	44 105	45,1%			14 786	27,3%	-9 563	-21,8%	4 707	11,9%
okres Turčianske Teplice	D	D	37 490	D	D	D									
REGIÓN TURIEC	D	D	91 674	D	D	D									
Žilinský kraj	694 651	738 584	899 302	603 847	537 805					204 651	22,8%	-134 737	-18,2%	-694 651	-100,0%

Počty návštevníkov	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Podiel mesta Martin v roku 2022:			2019/2017		2020 / 2018		2022/2017	
							na okrese Martin	na regió- ne Turiec	na ZASK	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
PODIEL DOMÁCICH NÁVŠTEVNÍKOV na celkovej návštevnosti															
Mesto Martin	38,4%	35,5%	30,1%			27,1%									
Okres Martin	31,1%	30,2%	23,7%	16,5%	13,5%	19,9%									
okres Turčianske Teplice			16,9%												
REGIÓN TURIEC			21,1%												
Žilinský kraj	32,9%	34,0%	31,6%	26,0%	15,0%										

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Vývoj prenocovaní: Počet prenocovaní v regióne Turiec medzi rokmi 2017 a 2022 klesol výrazne viac ako počet návštevníkov, a to o 20,4 % v regióne Turiec a o 9,3 % v meste Martin, čo spôsobil výpadok prenocovaní zahraničnej klientely, ktorá v regióne prenocovala dlhšie ako návštevníci zo Slovenska. V predpandemickom období rokov 2017 až 2019 počet prenocovaní v regióne Turiec rástol o 17,4 %, kým v meste Martin až o 31 %. **Počtom**

prenocovaní v roku 2022 región Turiec ani mesto Martin zatiaľ nedosiahli úroveň prenocovaní v roku 2019. V meste Martin je na úrovni 62,5 % a v regióne Turiec 65,7 %, kým v Žilinskom kraji 77,6 %. Pomalšie tempo rastu prenocovaní oproti rastu počtu ubytovaných návštevníkov po pandémii svedčí o tom, že **v regióne Turiec aj v meste Martin sa ubytovaní návštevníci zdržia kratšie ako v období pred pandémiou.**

Počty prenocovaní	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Podiel mesta Martin v roku 2022:			2019/2017		2020 / 2018		2022/2017	
							na okrese Martin	na regió- ne Turiec	na ZASK	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Počet prenocovaní návštevníkov spolu															
Mesto Martin	61191	70097	88729	D	26144	55483				27538	31,0%			-5708	-9,3%
Okres Martin	117147	132506	164263	100778	59298	108413	51,2%			47116	28,7%	-31728	-23,9%	-8734	-7,5%
Okres Turčianske Teplice	250334	D	280796	D	D	184175				30462	10,8%			-66159	-26,4%
REGIÓN TURIEC	367481	D	445059	D	D	292588		19,0%		77578	17,4%			-74893	-20,4%
Žilinský kraj	2896764	3097483	3633294	2425503	1805298	2819513			2,0%	736530	20,3%	-671980	-21,7%	-77251	-2,7%
Počet prenocovaní zahraničných návštevníkov															
Mesto Martin	23245	25581	25304	9363	D	16104				2059	8,1%	-16218	-63,4%	-7141	-30,7%
Okres Martin	36290	39781	39464	16151	8366	21598	74,6%			3174	8,0%	-23630	-59,4%	-14692	-40,5%
Okres Turčianske Teplice	D	D	41348	D	D	D									
REGIÓN TURIEC	D	D	80812	D	D	D									
Žilinský kraj	1009963	1123237	1233562	661180	268445					223599	18,1%	-462057	-41,1%		
Počet prenocovaní domácich návštevníkov															
Mesto Martin	37946	44516	63425	D	D	39379				25479	40,2%			1433	3,8%
Okres Martin	80857	92725	124799	84627	50932	86815	45,4%			43942	35,2%	-8098	-8,7%	5958	7,4%
Okres Turčianske Teplice	D	D	239448	D	D	D									
REGIÓN TURIEC	D	D	364247	D	D	D									
Žilinský kraj	1886801	1974246	2399732	1764323	1536853					512931	21,4%	-209923	-10,6%		
PODIEL PRENOCOVANÍ ZAHRAJNÍČNYCH NÁVŠTEVNÍKOV na celkovej návštevnosti															
Mesto Martin	38,0%	36,5%	28,5%			29,0%									
Okres Martin	31,0%	30,0%	24,0%	16,0%	14,1%	19,9%									
okres Turčianske Teplice			14,7%												
REGIÓN TURIEC			18,2%												
Žilinský kraj	34,9%	36,3%	34,0%	27,3%	14,9%										

Zdroj: ŠÚSR, vbd_sk_win2:cr3809qr

Domáci cestovný ruch vs. príjazdový zahraničný cestovný ruch: Pandémia výrazne zmenila aj pomer zahraničných návštevníkov na celkovej návštevnosti v regióne Turiec. Kým zahraničný príjazdový cestovný ruch daný počtom zahraničných návštevníkov v regióne Turiec bol v rekordnom roku 2019 na úrovni 21,1 %, tak v meste Martin to bolo o 10 % viac (30,1 %). Tento podiel sa však v roku 2022 v meste Martin znížil na 27,1 %, čo je najmä dôsledkom obmedzovania v cestovaní počas pandémie a zmenou cestovateľských návykov rodín zahraničných študentov aj obchodných cestujúcich. Kým v roku 2017 sa zahraniční návštevníci podieľali na návštevnosti mesta Martin 38,4 %, tak v roku 2022 to bolo už len 27,1 %. Situácia v meste Martin je však výrazne lepšia ako v Žilinskom kraji, kde podiel zahraničných návštevníkov klesol z 32,9 % v roku 2017 až na 15 % v roku 2021. **Zahraničný príjazdový cestovný ruch ťahá najmä mesto Martin** obchodným (biznis) turizmom a zahraničnými študentmi na Jesseniovej lekárskej fakulte UK v Martine.

Krajiny pôvodu zahraničnej klientely okresu Martin za roky 2017 – 2022: Zahraničná návštevnosť okresu Martin zahŕňa ako tradičné príjazdové trhy Slovenska (Česká republika, Maďarsko a Poľsko), tak aj krajiny pôvodu návštevníkov netradičné na Slovensku. Okres Martin od roku 2017 do roku 2022 navštevovali najviac návštevníci z Českej republiky, ktorí majú podiel na ročnej návštevnosti 40 – 45 % všetkých zahraničných návštevníkov. V roku 2017 a 2018 bola druhou najpočetnejšou krajinou pôvodu zahraničných návštevníkov v okrese Martin Čínska ľudová republika, v roku 2017 tvorili až 19,5 % návštevnosti okresu, po pandémii sa však už nevrátili. Treťou krajinou je **Nemecko**, ktoré tvorí na celkovej zahraničnej návštevnosti okolo 8 -10 %. Nasledujú tradičné príjazdové krajiny Slovenska a to **Poľsko a Maďarsko**. Šiestou krajinou je **Rakúsko** a nasleduje **Nórsko** najmä z dôvodu početnej nórskej komunity študentov na Jesseniovej lekárskej fakulte v Martine.

Krajina pôvodu	Česká republika	Čínska ľudová republika	Nemecko	Poľsko	Maďarsko	Rakúsko	Nórsko	Zahraniční návštevníci	podiel top 7 krajín
2017 - 2022	29 994	6 638	6 066	5 563	2 143	1 838	1 430	74 863	53 672
	40,1%	8,9%	8,1%	7,4%	2,9%	2,5%	1,9%		71,7%
poradie	1	2	3	4	5	6	7		

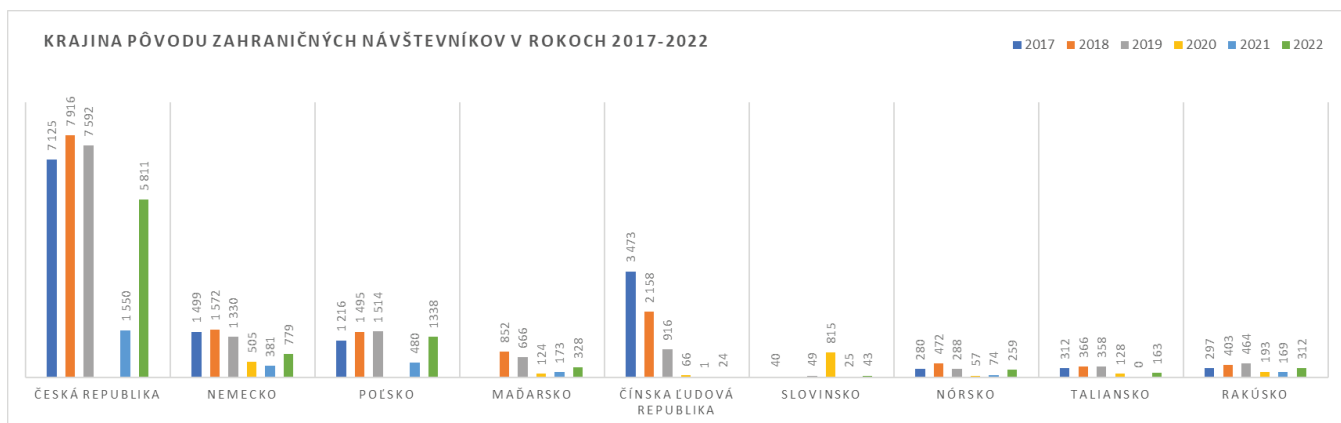
Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:cr3804mr; vlastné spracovanie autora.

V roku 2022 sa štruktúra príjazdových trhov v okrese Martin zmenila tým, že **druhou najpočetnejšou príjazdovou krajinou sa stalo Poľsko** s podielom 12,2 % na celkovej zahraničnej návštevnosti, kým v predošlých rokoch bol priemerný podiel 7,4 %. Maďarsko a Rakúsko si polepšili o jedno miesto a na 6. mieste sa z dôvodu voj-

nového konfliktu na Ukrajine a utečeneckej krízy objavila **Ukrajina**. Na siedmom mieste sa ako po predošlé roky udržalo Nórsko. Nemecko stratilo svoj podiel z 8,9 % na 7,1 %, kým podiel Českej republiky výrazne narástol z 40,1 % na 53,1 % v roku 2022.

Krajina pôvodu	Česká republika	Poľsko	Nemecko	Maďarsko	Rakúsko	Ukrajina	Nórsko	Zahraniční návštevníci	podiel top 7 krajín
2 022	5 811	1 338	779	328	312	271	259	10 944	9 098
	53,1%	12,2%	7,1%	3,0%	2,9%	2,5%	2,4%		83,1%
poradie	1	2	3	4	5	6	7		

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:cr3804mr; vlastné spracovanie autora.

Zdroj: ŠÚSR, VBD_SK_WIN2:cr3804mr

2.5.4 Cezhraničná a medzinárodná spolupráca

Samospráva mesta Martin má mimoriadne bohatú rozvinutú partnerskú spoluprácu so zahraničnými mestami. Genézu a vývoj týchto vzťahov autenticke vystihuje knižná edícia *Quo vadis... zahraničné vzťahy mesta Martin?*. Partnerskými mestami sú buď kultúrne centrá príslušných štátov alebo mestá, ktoré boli historicky domovom exkláv slovenských obyvateľov.

V priebehu rokov 1990 – 2023 uzatvorilo mesto Martin **10 dohôd o partnerskej spolupráci** s nasledovnými mestami:

- **Hoogeveen** (Holandské kráľovstvo, provincia Drenthe) – dohoda o partnerskej spolupráci podpísaná 13. októbra 1990,
- **Jičín** (Česká republika, Královohradecký kraj) – dohoda o partnerskej spolupráci podpísaná 21. júna 1996,
- **Kalisz** (Poľská republika, Veľkopoľské vojvodstvo, okres powiat Kalisz) – dohoda o partnerskej spolupráci podpísaná 28. januára 1997,
- **Gotha** (Spolková republika Nemecko, Durínsko) – dohoda o partnerskej spolupráci podpísaná 7. novembra 1997,
- **Békešská Čaba** (Maďarská republika, Békešská župa) – dohoda o partnerskej spolupráci so Slovenskou menšinovou samosprávou podpísaná 6. marca 1998; dohoda o partnerskej spolupráci so župným mestom

Békéscsaba podpísaná 21. júna 2013.

- **Báčsky Petrovec** (Srbsko, Vojvodina) – dohoda o partnerskej spolupráci s Miestnym spoločenstvom podpísaná 1. mája 2004; dohoda o partnerskej spolupráci s obcou Báčsky Petrovec podpísaná 15. októbra 2015,
- **Fargo** (Spojené štáty americké, Severná Dakota – štát v severnej časti USA) – dohoda o partnerskej spolupráci podpísaná 13. októbra 2008,
- Od roku 2014 spolupracuje mesto Martin so priateľným mestom **Ningbo** / Čína,
- **Ribeira Grande** (Azorské ostrovy, Portugalsko) – dohoda o partnerskej spolupráci podpísaná 11. novembra 2022,
- **Akureyri** (Island) – dohoda o partnerskej spolupráci podpísaná 10. novembra 2023.

Mesto Martin v uplynulých rokoch nadväzuje spoluprácu aj s ďalšími mestami Európy. Prebiehajú predbežné rokovania o možnej budúcej spolupráci s mestami Rijeka (Chorvátsko), Oslo (Nórsko) a Tours (Francúzsko). V roku 2020 poslanci MsZ schválili koncepciu a memorandum novej partnerskej zmluvy s mestami Independence/Sugar Creek (Missouri, USA).

Najstaršia partnerská dohoda: Dohoda o partnerskej spolupráci medzi mestami Martin a Hoogeveen bola podpísaná **13. októbra 1990** v Martine. Spolupráca sa

realizuje prostredníctvom dobrovoľníkov partnerského združenia „Stitching Stedenband Hoogeveen-Martin/Town-Twinning Foundation“. Mesto Martin je jediným partnerským mestom mesta Hoogeveen. Partnerská spolupráca sa v priebehu 33 rokov zameriavala na oblasť sociálno-zdravotnú, kultúrno-umeleckú, komunálnu, regionálny rozvoj a cestovný ruch, podnikateľskú, environmentálnu, výchovno-vzdelávaciu a cirkevnú. V posledných rokoch sa spolupráca rozvíja predovšetkým v oblasti kultúrnej (uchovanie nehmotného kultúrneho dedičstva), v oblasti spolupráce umeleckých škôl, obchodných akadémií, stredných škôl so zameraním na cestovný ruch a podnikanie.

Najmladšia partnerská dohoda: Dohoda o partnerskej spolupráci medzi mestami Martin a **Akureyri** na Islande bola podpísaná **10. novembra 2023** v Martine. Mesto Martin sa prirodzene zameralo na Island a Nórsko, keďže študenti práve z týchto dvoch severských štátov navštevujú JLF UK a tvoria súčasť martinského milieua. Jeseniova lekárska fakulta sídliaca v Martine patrí medzi popredné fakulty nielen v rámci Univerzity Komenského, ale tiež medzi elitné inštitúcie medicínskeho vzdelávania v strednej Európe. V príslušných rokoch študovalo na fakulte v jednotlivých študijných programoch množstvo zahraničných študentov, prevažne z Nórska a Islandu (v roku 2023 to bolo 179 študentov). Užšia spolupráca medzi mestom Martinom a islandským mestom Akureyri sa iniciovala v roku 2018, kedy sa v rámci výzvy schémy EHP a Nórska (EEA – Island Liechtenstein Norway grants). Na základe vysokého počtu v Martine žijúcich Islandánov a následne ich potrieb, Ministerstvo zahraničných vecí Islandu rozhodlo o zriadení Honorárneho konzulátu Islandskej republiky v SR so sídlom Martine, ktorý bol oficiálne otvorený 1. mája 2019.

Mesto Martin sa zapája **do medzinárodných projektov** aj prostredníctvom cezhraničných a medzinárodných výziev, intenzívnejšie od roku 2018, odkedy mesto prestalo byť v nútenej finančnej správe.

V roku 2017 bol podporený z Medzinárodného vyšehradského fondu projekt s názvom **“Love ball, not drugs”**. Cieľom projektu bolo prostredníctvom medzinárodného futbalového turnaja a sprievodných aktivít zvýšiť záujem mladých ľudí o zdravý a aktívny životný štýl a výmenu skúseností v oblasti zdravej výživy pre mladých športovcov. Partnermi projektu boli partnerské mestá Martin (SK), Nový Jičín (ČR), Békéscsaba (HU), Kalisz (PL) a ich futbalové kluby.

V roku 2018 sa zapojilo do výzvy programu Horizont 2020, projektu **„Mobility Dynamic Knowledge“** v spolupráci so Žilinskou univerzitou, Univerzitou Milano, Modena Lipsko a samosprávami Alexandropolis, Konstanz. V prípade úspešnosti malo mesto počas 40 mesiacov získať 320 tis. eur na nákup bicyklov a čiastočné náklady bik-sharingu. Tento projekt však nebol úspešný.

Marketing project bol výsledkom spolupráce mesta Martin a partnerského mesta Hoogeveen (NL). Za toto obdobie sa spolupráca rozvinula najmä do oblastí sociálneho partnerstva, kultúrnych spoluprác, no v nepo-

slednom rade i do oblasti hľadania príležitostí a nadväzovania obchodných kontaktov. Búranie jazykových bariér i spoznávanie nových kultúr a možností exportu a importu bolo ústredným motívom spoločného projektu. Úspešná spolupráca mesta Martin, holandského mesta Hoogeveen, Alfa-College z Hoogeveenu a tiež martinskej Obchodnej akadémie začala už roku 2013 a pokračovala až do roku 2019. Kvôli celosvetovej pandémie Covid-19 sa v roku 2020 a 2021 Marketing project neuskutočnil.

V roku 2019 sa mesto Martin zapojilo do dvoch projektov Erasmus+ (83 tis. eur) **„Ukáž mi moje mesto“** (spoločne s partnerským mestom Jičín) a **„Moderný manažment v materských školách II“** (spoločne s mestami Jičín, Kalisz a materskou školou Ferdý Mravence v Daruovare) v partnerstve so Slovenskou asociáciou pre medzinárodnú spoluprácu. Obidva projekty boli schválené. Podaný bol aj mikropjekt **„Čaro tradícií“** z INTERREG V-A SR – Česká republika, ktorý však nebol schválený.

V roku 2020 bola mestu Martin schválená žiadosť o grant z Medzinárodného vyšehradského fondu na projekt s názvom **„BLUEPRINT – Cultural Heritage that Connects Us“ (MODROTĽAČ – kultúrne dedičstvo, ktoré nás spája)**. Zámerom projektu bolo zvýšiť povedomie kultúrneho dedičstva modrotlače (organizovanie verejných exhibícií, kultúrnych podujatí, workshopov, vytvorenie katalógov modrotlače), pokračovať v tradícii modrotlače na Slovensku, ako aj v krajinách projektových partnerov, vytvoriť originálny a jedinečný katalóg modrotlače (história modrotlače, špecifické techniky v krajinách všetkých partnerov projektu, originálne produkty, a i.), ešte viac posilniť už existujúce dobré väzby medzi projektovými partnermi z Česka (Jičín), Holandska (Hoogeveen), Poľska (Kalisz) a Maďarska (Békéscsaba).

V roku 2021 mesto Martin z INTERREG V-A SR – Česká republika požiadalo o finančné prostriedky (414 tis. eur) na projekt **„Dedičstvo minulosti ako odkaz do budúcnosti“**, ktorý však nebol úspešný. Tento opätovne podalo v roku 2022 v spolupráci s obcou Žabokreky a Zašová (ČR) a bol úspešný. Mesto Martin získalo NFP vo výške 287 tis. eur. Cieľom projektu bolo vytvorenie náučnej tematickej trasy postavenej na prezentácii spoločného kultúrneho a priemyselného dedičstva všetkých partnerov projektu.

V roku 2022 sa mesto zapojilo do projektového konzorcia medzinárodného projektu **„ITHACA“** z programu Horizon-CL2-2022-Democracy (92,5 tis. eur), s cieľom posúdiť schopnosť umelej inteligencie zvýšiť účasť občanov na správe vecí verejných. Tento projekt je v implementácii. V tomto roku sa tiež zapojilo v programe Horizon Europe aj do projektu **“100 Climate Neutral Cities Mission”**, ktorý nebol úspešný.

V roku 2023 získalo finančné zdroje (29 tis. eur) na národný projekt **„Pomoc osobám z Ukrajiny pri ich vstupe a integrácii na území SR“** (30 tis. eur). V odbornom hodnotení je medzinárodný projekt **“SMART PUB”** s výškou NFP 148,5 tis. eur v rámci Interreg Central Europe, ktorý podával hlavný maďarský partner Békéscsaba.

3. Trendy rozvoja

Pre zmapovanie súčasných trendov rozvoja územia Žilinského samosprávneho kraja a jemu podliehajúcich samospráv sme vychádzali predovšetkým zo spracovanej analytickej časti v PHSR Žilinského samosprávneho kraja 2021+.

Socio-ekonomický rozvoj

Starnutie obyvateľstva predstavuje pre Slovensko aj pre okres Martin jednu z najväčších výziev 21. storočia, ktorá zasiahne existujúci sociálny systém vrátane trhu práce a bude si vyžadovať flexibilné riešenia komunitného charakteru.

V súvislosti s medzinárodnými záväzkami SR sa bude podporovať **zelené inovatívne podnikanie** – prevažne v poľnohospodárstve, priemysle či službách, vrátane podnikov cestovného ruchu, ktoré významnou mierou prispievajú k ochrane či obnove životného prostredia. Posilnenie tohto trendu bude závisieť aj od motivačných nástrojov na prilákanie „mozgov“ do regiónu, ich udržanie a od schopnosti ich integrácie do miestneho podnikateľského a nepodnikateľského prostredia.

Vzrastie aj význam medzisektorovej spolupráce a nových spoločných platforiem na podporu zdieľanej a cirkulárnej ekonomiky. Na vzostupe budú inovácie v oblasti podporných služieb. Zvýšenie miery inovatívnosti si bude vyžadovať systémovú a kontinuálnu podporu ľudského

kapitálu, rozvoja zručností a spoluprácu výskumných inštitúcií a podnikateľského sektora.

Bude nevyhnutné posilniť internacionalizáciu miestneho prostredia naprieč všetkými odvetvami a sektormi a výnimočnú pozornosť venovať tiež medzinárodnej a cezhraničnej spolupráci.

Ako absolútne prioritná a kľúčová sa javí zmena prístupu v **tvorbe a implementácii integrovaných územných politík, podporených inštitucionálnymi kapacitami priamo v regióne**, ktoré budú zastrešovať, koordinovať a zabezpečovať udržateľný, integrovaný, systematický a koncepčný rozvoj smerujúci ku komplexnému zvýšeniu atraktivity územia pre kľúčové odvetvia a všetky životné etapy obyvateľov a k ekonomickej sebestačnosti. Ak sa tento prístup k integrovanému riadeniu rozvoja regiónu nezmení, región bude strácať najvzdelanejších a najaktívnejších mladých ľudí, ktorí sa po odchode na štúdium a za prácou do zahraničia, resp. do viac rozvinutých oblastí Slovenska, už nevrátia.

Doprava a udržateľná mobilita

Positívne trendy v oblasti dopravnej infraštruktúry sú vo všeobecnosti spojené s aktivitami a investičnými projektmi z úrovne Žilinského samosprávneho kraja alebo štátu, ako napr. modernizácia a výstavba cestnej a železničnej infraštruktúry v hlavnom sídelnom koridore Bratislava – Žilina – Košice (diaľnica D1 a modernizácia železnice a železničnej infraštruktúry na trase Žilina – Vrútky – Kralupy). Ako nevyhnutné sa javí dobudovanie rýchlostnej cesty R3 Martin – Horná Štubňa, ktoré sa už niekoľko rokov odkladá. Konkrétne riešenia sú navrhnuté v Stratégii udržateľného rozvoja dopravy a mobility Žilinského samosprávneho kraja (ŽSK). Na riešenie je aj investičný dlh spôsobujúci nedostatočnú starostlivosť o cesty II. a III. triedy a ich objekty, starostlivosť o autobusové zastávky, starostlivosť o regionálne železničné trate a ich železničné zastávky/prestupové terminály zabezpečujúce fyzickú dostupnosť vidieckej krajiny a jej osídlenia.

ŽSK pripravuje zavedenie kompletného IDS prepravy osôb prepájajúceho Žilinský a Trenčiansky kraj a sústreďí sa na postupné zavádzanie osobných a nákladných automobilov s alternatívnym pohonom do premávky, vozidiel MHD s elektrickou trakciou a alternatívnymi

pohonmi. Prioritou sú aj projekty nízkoemisnej mobility zahŕňajúce cyklistickú a pešiu mobilitu pripojenú na IDS, vrátane prioritného riešenia hlavných regionálnych cyklokoridorov ako Vážska cyklomagistrála.

Nástup gigabajtovej spoločnosti, rozvoj vysokorychlostných pevných chrbticových sietí, sietí poslednej míle a 5G mobilných sietí pripojenia na internet významne ovplyvní rýchlosť komunikačných tokov v oblasti informačnej infraštruktúry.

Situácia spôsobená vojnovým konfliktom na Ukrajine poukázala na akútnosť hľadania riešení energetickej sebestačnosti a zníženia závislosti domácností a verejných budov od plynu, ako aj hľadania energetických úspor v prevádzke budov a výrobných procesoch.

¹⁵ https://www.hrajzakraj.sk/wp-content/uploads/2021/11/PHRSR-ZSK-2021_AC.pdf

Životné prostredie a klimatická zmena

Trend postupného zlepšovania kvality životného prostredia je dlhodobou dominantnou výzvou. Aj napriek výzve súčasných európskych politík v oblasti životného prostredia a zmeny klímy a ich postupnej implementácie do národnej legislatívy a stratégií naďalej pretrvávajú pokles biodiverzity a nadmerné využívanie prírodných zdrojov v dôsledku urbanizácie a suburbanizácie, dopravných a priemyslových stavieb a ďalších aktivít ekonomického rozvoja. K tomu je potrebné brať do úvahy dopady zmeny klímy, ktoré vedú k nedostatku vody, znižovaniu jej kvality, suchu a s tým súvisiacim zhoršovaním zdravotného stavu lesných porastov. Na druhej strane, pre extrémne výkyvy počasia čelíme povodňami alebo prívalem dažďom. Nutnosťou preto bude komplexné riešenie protipovodňových plánov s ohľadom na kvalitnú a citlivú údržbu lesov a spravovanie poľnohospodárskej pôdy. Na predchádzanie negatívnych dopadov bude nevyhnutné podporovať riešenie protipovodňovej ochrany a vodozádržných opatrení v krajine formou prírody blízkyh opatrení a posilniť opatrenia na ochranu prírody, biodiverzity či poľnohospodárskej pôdy. Rovnako potrebné bude podporovať prirodzenú (prírode blízku) obnovu lesov, adaptovať voľnú aj urbanizovanú krajinu a mestá na dopady zmeny klímy a radikálne obmedziť vplyvy na klímu prostredníctvom skleníkových plynov, predovšetkým oxidu uhličitého.

Bude tiež nevyhnutné pokračovať v zlepšovaní kvality ovzdušia výmenou kotlov pre domáce vykurovanie, podporovať energetickú hospodárnosť budov a prechod energetického hospodárstva na alternatívne zdroje energie (OZE). Zelený cieľ EÚ prináša vysoké požiadavky na inštaláciu obnoviteľných zdrojov energie, podporu nízkoemisnej dopravy a všeobecne podporu udržateľnej mobility.

Vzdelávanie, sociálna starostlivosť a sociálna inklúzia

Zmeny v ťažiskových priemyselných odvetviach, ale aj v doplňkových odvetviach budú ovplyvnené technologickými a netechnologickými zmenami: nástupom elektromobility, automatizácie, digitalizácie procesov, robotizácie a podpory využívania technológií šetrných k prírode, čo by sa malo odradiť v nastavení vzdelávacích programov na školách. V dlhodobom horizonte bude rásť potreba špecialistov v oblasti informačných a komunikačných technológií, zdravotníctve a sociálnych službách, odpadovom hospodárstve, v službách spojených s ekológiou a životným prostredím a v podpore rodinného podnikania vrátane remesiel.

Vzdelávací systém sa bude musieť vyrovnávať s výzvami ako digitalizácia a individualizácia obsahu vzdelávania, využitie nových technológií a foriem vzdelávania, zmena poskytovania vzdelávacích služieb, flexibilné prepojenie vzdelávania s lokálnym trhom práce, rastúci význam a potreba celoživotného vzdelávania.

Starnutie obyvateľstva bude vyžadovať, aby sa sociálna a zdravotná starostlivosť stala dostupnejšou a bola zabezpečená individualizácia uspokojovania potrieb klientov. Nevyhnutné bude zabezpečiť aktívnu účasť seniorov na živote komunity aj na trhu práce. Značné investície budú potrebné na uspokojenie zvyšujúceho sa dopytu po kvalitnej, komplexnej a dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti. Je potrebné vytvoriť podmienky pre podporu nových komunitných služieb, ktoré sa budú zameriavať na pomoc v sociálnej a zdravotnej

Veľkou výzvou v regióne bude riešenie problému obehového a odpadového hospodárstva. Kapacita skládok na území Žilinského kraja je takmer vyčerpaná a v súvislosti s novou európskou legislatívou už nie je možné spoliehať sa na skládkovanie TKO. Nutnosťou bude podpora a rozvoj „reuse“ centier, bezobalových obchodov, zdieľanej ekonomiky cez zdieľanie a zapožičiavanie vecí a vybavenia, ale aj hľadanie takého riešenia pre zneškodňovanie TKO, ktoré bude podporovať ekologické energetické hospodárstvo.

Posledné roky sa výrazne zvýšila zaangažovanosť verejnosti na riešeniach životného prostredia. Zároveň sa však prejavuje aj narastajúci trend konzumného spôsobu života a fakt, že miznú skúsenosti detí s prírodou, čo prináša hrozbu následkov do budúcnosti. Riešením je zavedený systém environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvetu.

Napojenie obyvateľov na verejnú kanalizáciu a tam, kde to nie je možné, zavádzanie predčistovania odpadových vôd v domácnostiach, prípadne lokálnych čistiarňach odpadových vôd. Do budúcnosti sa celkovo predpokladá podpora trendu šetrenia vodou, ďalšie využívanie predčistených odpadových vôd a zlepšenie nakladania so zrážkovými vodami (podpora ich vsakovania, zadržiavania v krajine a opätovného využívania).

Riešenie znečistenia povrchových i podzemných vôd pesticídmi, ktoré sa do vôd dostávajú intenzívnym obhospodarovaním poľnohospodárskej pôdy, sa ponúka zmenou prístupu k hospodáreniu v krajine smerom k jeho udržateľnosti a ekologizácii (ekologizácia výroby, agroekológia, diverzifikácia poľnohospodárskych činností). Trendom v oblasti lesného hospodárenia zas bude posilnenie mimoprodukčných funkcií lesa a podpora ekosystémových služieb.

oblasti a zvládání ťažkých životných situácií aj pre ľudí ohrozených chudobou a vylúčením vrátane riešenia nájomného a prechodného sociálneho bývania najmä v mestách. Ľudí ohrozených stratou bývania bude nevyhnutné podporiť pri zabezpečovaní sociálneho bývania vrátane sprievodných opatrení. Komunitná práca s mládežou sa javí ako prioritná, najmä po dvojročnej sociálnej izolácii mladých z dôvodu pandemickej situácie spôsobenej šírením koronavírusu Covid-19 a ich silnej potrebe sa socializovať zmysluplnými aktivitami v komunite vrátane podpory športu.

Z pohľadu budúcnosti bude tiež kľúčové hľadať aktívne riešenia pre ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením, ako aj opatrenia na zlepšenie udržateľnosti bývania pre takéto ohrozené osoby vrátane detí, rodín s jedným rodičom a ľudí bez domova. Preto bude nevyhnutné zabezpečiť rozvoj sociálneho bývania, a to aj prostredníctvom sociálnych podnikov bývania a pridruženej sociálnej služby, ktorá prispeje k úspešnej integrácii obyvateľov do bežného života.

V oblasti sociálnych služieb krízovej intervencie je potrebné rozširovať kapacity a zabezpečenie udržateľnosti terénnej sociálnej práce a komunitných centier.

Ekonomická sila regiónov podmieňuje tiež dostupnosť integrovanej zdravotnej starostlivosti vrátane starostlivosti o duševné zdravie, sociálnych služieb poskytovaných aj na komunitnej úrovni, ako aj efektívnej a prepojenej dl-

hodobej zdravotno-sociálnej starostlivosti o osoby odkázané na pomoc inej osoby. Očakáva sa posilnenie miery

systémovej podpory pre znevýhodnené skupiny, najmä pre deti a mladých ľudí so zdravotným postihnutím.

Kultúra a kreatívny priemysel

Na kultúru sa bude potrebné pozeráť ako na príležitosť pre posilnenie ekonomiky zážitku (Experience Economy) a jej integrované využitie v podpore ponuky cestovného ruchu. To by malo viesť zároveň k posilneniu sektorov kreatívneho priemyslu. V oblasti kultúry bude rásť záujem obyvateľstva o hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo ako súčasť hľadania a posilňovania kultúrnej identity vrátane atraktívneho celosvetového kultúrneho

dedičstva (UNESCO). Miestna živá tradičná i moderná kultúra bude zohrávať významnejšie miesto pri vytváraní živých miestnych komunit prostredníctvom posilňovania ich identity. Aj napriek tomu, že v regióne Turiec jeho obyvatelia pociťujú veľmi silnú regionálnu a sociálnu súdržnosť, bude potrebné aj ďalšie udržanie vzťahu k regiónu a podpora regionálneho vzdelávania prepojeného aj na environmentálnu výchovu.

Cestovný ruch a aktívne trávenie voľného času

Oblasť cestovného ruchu sa z pohľadu potreby znižovania uhlíkovej stopy bude výraznejšie orientovať na domáci cestovný ruch. Významným rizikom v tejto oblasti sú prípadné obmedzenia súvisiace s aktuálnymi a budúcimi pandemickými a prírodnými udalosťami. Bude rásť dopyt po udržateľnom cestovnom ruchu a pobyte v menej regulovanej prírode. V regióne Turiec sú výborné predpoklady aj pre budovanie udržateľných foriem cestovného ruchu, ktoré sú tu málo systematicky podporované (prírodný a ekologický turizmus, komunitný turizmus, vidiecky cestovný ruch a agroturizmus). V budúcnosti budú viac vyhľadávané malé a rodinné ubytovacie zariadenia, ktoré majú lepšiu odolnosť a adresne umocňujú zážitok návštevníka z miestnej kultúry, prírody a miestnej špecifickej identity. Cestovný ruch zároveň zohrá významnú úlohu katalyzátora miestnej ekonomiky, a to vytváraním reťazcov pridanej hodnoty v oblasti prepájania produktov ekosystémových služieb, kultúry a športu s existenciou a službami tradičnej supraštruktúry cestovného ruchu. Dôraz bude kladený na vytváranie integrovaných produktov a služieb, uceleného auten-

tického zážitku spojeného s identitou a kultúrou daného regiónu a na zvyšovanie kvality služieb v destinácii. Dôležitým faktorom sa stane vnímanie celkového vizuálu prírody a pôvodnej krajiny.

Posilňovať sa budú národné, regionálne a miestne ekonomiky a ich produkčné systémy (relokalizácia) tam, kde je najvyšší potenciál a ide zároveň o ekosystémové služby. Z iniciatívy zdola nahor bude podporované vytváranie a rozvoj diverzifikovaných miestnych a regionálnych potravinových a produkčných systémov a reťazcov. Trendom je obnova potravinových tradícií a podpora zdravých lokálnych tradičných potravín aj v kontexte Stratégie EÚ z Farmy na tanier (Farm to Fork) a s nástrojmi novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky.

V oblasti športu bude potrebné pracovať so všetkými vekovými úrovňami vrátane dobudovania športovej infraštruktúry, ktorá sa bude vzájomne dopĺňať a bude zázemím aj pre všetky úrovne vzdelávacieho systému od materských škôl cez základné, stredné až po vysoké školstvo.

4. SWOT analýza

Analýza silných a slabých stránok a príležitostí a ohrození mesta Martin (ďalej ako SWOT analýza) vychádza zo spracovanej analytickej časti tohto dokumentu a zistení dotazníkového prieskumu s verejnosťou v rámci spracovania integrovanej územnej stratégie IÚS UMR Martin do roku 2030, ktorého výstupy sú uvedené v Prílohe 3 tohto dokumentu. Je tiež doplnená o ďalšie kľúčové zistenia a závery z pracovných stretnutí s 90 členmi šiestich tematických pracovných skupín nominovanými vedením mesta Martin z radov odbornej verejnosti, zoznam ktorých je uvedený v Prílohe 4 tohto dokumentu.

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
Všeobecná oblasť: Ekonomika, podnikanie a prosperita	
• strategická geografická poloha mesta v rámci územia Slovenskej republiky, • významná pozícia mesta Martin a jeho aglomerácie v sídelnej štruktúre Slovenska, • ekonomická vyspelosť regiónu v rámci rozvinutého severozápadného Slovenska, • dlhodobá tradícia mesta i regiónu v početných výrobných i ne-výrobných hospodárskych odvetviach (napr. strojárstvo, polygrafia, potravinársky priemysel, výroba liekov a iných liečiv), • prítomnosť silných zamestnávateľov v rôznych sektoroch (priemysel, služby, zdravotníctvo, Ozbrojené sily SR, knižný priemysel a kníhkupectvo), • dostatočná infraštruktúra a prispôsobená kapacita inžinierskych sietí pre ďalší rozvoj pracovných príležitostí, súkromných podnikov a pod., • nízka miera nezamestnanosti (medzi 4 – 5 %) a nadpriemerná mzdová úroveň v Žilinskom kraji, • jeden z najstarších územných plánov na Slovensku a odborný útvar v oblasti plánovania územného rozvoja ÚHA Martin ako rozpočtová organizácia mesta, • založených 5 mestských obchodných spoločností (vrátane registrovaného sociálneho podniku), jednej neziskovej organizácie, dvoch príspevkových organizácií, jednej rozpočtovej organizácie a majetkové podiely v siedmich spoločnostiach, • výrazný nárast disponibilných verejných zdrojov v rozpočte mesta (z 29 mil. eur v roku 2015 na 54,6 mil. eur v roku 2023).	• dlhodobý a stále nezvrátený prepád počtu obyvateľov mesta Martin (od začiatku 21. storočia dodnes) – prepád o bezmála 8 000 obyvateľov, • dlhodobý trend starnutia obyvateľstva v regióne Turiec, • vysoké ceny prenájmu nehnuteľností v meste Martin z dôvodu dlhodobého pobytu zahraničných študentov v súkromných nehnuteľnostiach, • neskoré reakcie mesta na sťahovanie obyvateľstva do susedných obcí v zázemí mesta, a to aj s ohľadom na nedostatok plôch na rozvoj rezidenčnej zástavby (rodinných domov), • prílišná rozdrobenosť samosprávy (nelogická samostatnosť mesta Vrútky a obcí Bystrička, Lipovec a Turčianske Kľačany od mesta Martin, napriek funkčnej i technickej previazanosti), • nízka úroveň digitalizácie dátovej podpory pre jednotlivé odborné útvary a oblasti rozvoja na úrovni mesta, • nízka miera úspešnosti čerpania zdrojov z EŠIF na úrovni samosprávy (v programovom období 2017 – 2021 zo 66 uzatvorených projektov v meste Martin čerpala samospráva len 7 projektov (10,6 %)) • chýbajúca komunikačná stratégia mesta vrátane stratégie branding mesta a jej realizácia.
Tematická oblasť: Vzdelávanie, inovácie a práca s mládežou	
• samospráva zriaďuje 17 škôl a školských zariadení; stabilná sieť školských zariadení a široká sieť stredných škôl (s výnimkou strednej zdravotnej školy), • ešte stále nová forma podpornej infraštruktúry pre pedagogických zamestnancov v podobe Regionálneho centra podpory učiteľov (RCPU) v Martine, • úspešne zavedené duálne vzdelávanie na stredných odborných školách v Martine, • existencia jedného z najstarších slovenských gymnázií (GVPT), prínášajúceho inovatívne spôsoby vzdelávania študentov a zároveň existencia najstaršej strednej ekonomickej školy na Slovensku (terajšia Obchodná akadémia Martin), • medicínske zázemie, prestíž a pozitívne renomé Jesseniovej lekárskej fakulty UK (univerzita, výskumno-vývojové pracoviská) v rámci Slovenska i celoeurópskeho priestoru,	• výrazné zastúpenie súkromných zriaďovateľov materských a základných škôl, • s ohľadom na potreby a príležitosti nedostatočná identifikácia, prioritizácia, pripravenosť (štúdie, projektové dokumentácie, kvalitné žiadosti o NFP) a čerpanie mimorozpočtových externých zdrojov financovania na rozvoj vzdelávania, • slabá podpora pre aktívny trh práce podporená efektívnou komunikačnou platformou samospráva – školy – podnikateľský sektor, • klesajúci počet študentov stredných škôl, • chýbajúci stredoškolský kampus, • slabé zapájanie mládeže, študentov (vrátane zahraničných) do verejného života a podpora dobrovoľníctva pre prospech komunity,

• 50 % študentov Jesseniovej lekárskej fakulty, Odboru Všeobecné lekárstvo je zo zahraničia (prevažne zo Škandinávie), • budovanie vedecko – výskumných kapacít v oblasti lekárstva – národnej biobanky (Biobanka Martin) a Martinského centra pre biomedicínu – BioMed Martin, • existujúca podpora pre inkluzívne vzdelávanie, • obnovená činnosť Parlamentu mladých Martin.	• nezáujem kvalifikovaných osôb o prácu učiteľa na ZŠ a SŠ v prírodovedných predmetoch a výuke IKT zručností vrátane školských digitálnych koordinátorov.
---	---

Tematická oblasť: Životné prostredie adaptované na zmenu klímy

• prebieha proces spracovania Adaptačnej stratégie mesta Martin na zmenu klímy, • bezprostredné susedstvo dvoch národných parkov a výrazných pohorí a rieka Turiec, ktorá preteká mestom Martin, • dostatok verejnej zelene v centrálnej časti i na sídliskách v meste Martin, • funkčná a rozsiahla kanalizačná a vodovodná sieť, • dostatok vodných zdrojov (prírodné minerálne pramene a tri z nich sú čerpané Budiš, Kláštorňa a Fatra, podzemná voda a pitná voda), • dobre etablované Environmentálne centrum vzdelávania Turiec (ECV) zamerané na environmentálne vzdelávanie s funkčnými vzťahmi so základnými školami, • postupná revitalizácia vodných tokov v blízkych dolinách a ich prispôbenie voči klimatickej zmene výstavbou vodozádržných zariadení a súvisiacich opatrení, • relatívna klimatická stálosť Turčianskej kotliny, • zachované prírodné dedičstvo a bohatstvo pôvodných prírodných zdrojov, dostupných k všeobecnému verejnému využitiu (absencia prílišnej privatizácie), • mestská samospráva ide príkladom v zavádzaní zelených riešení (preferované dochádzanie úradníkov do práce na bicykli, separovanie odpadu v kanceláriách, zelené strechy so slnečnými kolektormi na vlastných budovách, podzemné kontajnery) a zelených inovácií (autonómne kosačky, mozaikovitá starostlivosť o zeleň, veľkokapacitné elektronabíjačky a i.).	• rozsiahla rezidenčná i verejná výstavba (nová nemocnica) na úkor poľnohospodárskej pôdy, • zhoršená kvalita ovzdušia z dôvodu dopravy a lokálneho vykurovania, • stagnujúca starostlivosť o existujúcu mestskú zeleň a čistotu verejného priestoru v Martine – chýbajúci vlastný podnik služieb, • chýbajúca prioritizácia zelených riešení v území a vodozádržných opatrení, • zhoršená kvalita ovzdušia najmä z dôvodov lokálneho vykurovania – nerealizovaný žiadny projekt na zlepšenie tohto stavu, • zastaralá sieť vodovodnej sústavy vyžadujúca rozsiahle investície (investičný dlh), • minimálna infraštruktúra odpadového hospodárstva vo vlastníctve samosprávy a potreba zmeny prístupu samosprávy k odpadovému hospodárstvu, • nedostatok osvetly obyvateľstva o znečisťovaní životného prostredia a jeho prevencii.
--	---

Tematická oblasť: Udržateľná mobilita a doprava, energetika

• výborná dopravná poloha mesta Martin v európskom a národnom kontexte – križovatka cestnej a železničnej siete Z TEN-T, • rozvinutá sieť ciest II. a III. triedy, ako aj existencia kapacitne postačujúceho západného mestského okruhu, • vypracované koncepčné dokumenty – Plán dopravnej obsluhy mesta Martin a Územný generel dopravy mesta Martin, • vybudovaný cyklochodník Vrútky – Martin ako príklad dobrej praxe zdieľanej nemotorovej infraštruktúry (prepojenie centra mesta so železničnou stanicou Vrútky), • záujem verejnosti o systém cyklomobility po meste Martin – v roku 2023 mesto Martin už šiesty rok po sebe získalo ocenenie pre najaktívnejšiu samosprávu v súťaži „Do práce na bicykli“, • Dopravný podnik mesta Martin v 100 % vlastníctve mesta Martin a rastúci medziročný záujem o prepravu mestskou hromadnou dopravou v Martine, ktorá je v porovnaní s inými mestami pre verejnosť lacná s dostatočne zahustenými spojmi, • integrácia susedných sídelných celkov do MHD Martin (vrátane spolufinancovania nákladov), • otvorený prístup vedenia DPMM k rozvoju siete liniek MHD (napr. vytvorenie linky, ktorá namiesto pokračovania po ul. P. Mudroňa zachádza k železničnej stanici Martin), • Mesto Martin bude jedným z prvých verejných dopravcov, ktorý vstúpi do Integrovaného dopravného systému Žilinského samosprávneho kraja (IDS ŽSK), • pripravené projekty so SMART riešeniami digitalizácii riadenia mestskej hromadnej dopravy v meste Martin, • postupne zavádzaný GIS evidenčný systém pre správu dopravnej infraštruktúry, • umiestnené inovatívne technológie „energy storage“ dvoch firiem v areáli bývalého podniku ZTS ako najväčšie baterkárne na Slovensku napojené na solárnu energiu.	• rýchlostná komunikácia R3 nie je zatiaľ v investičnej príprave a chýba Splnomocnenec pre R3, ktorý by jej trasovanie a realizáciu na národnej úrovni presadzoval, • chýbajúci východný mestský okruh, ktorý je projekčne pripravený, • viaceré dopravné a kolízne miesta v meste Martin, • vyčíslený investičný dlh v miestnych komunikáciách na úrovni min. 21 mil. eur, • nejasná parkovacia politika (spoplatnenie parkovísk najmä v centre mesta) a chýbajúce parkovacie miesta najmä na sídliskách (namiesto riešenia dostavby nových parkovacích miest – okrem iniciatívy s parkovacími domami – sa obmedzený počet parkovacích miest pred bytovými domami prenajíma a obsadzuje konkrétnymi obyvateľmi bytových domov, čo zásadne zužuje počet dostupného, resp. voľného parkovania disponibilného pre kohokoľvek), • doposiaľ nevyriešená výstavba novej lanovky na Martinské hole, • nárast počtu vlastníkov automobilov, • neexistujúca 15 – 20 minútová taktová kyvadlová doprava medzi Martinom a Vrútkami, • chýbajúci strategický dokument – Koncepcie rozvoja cyklomobility v meste Martin a PUM – Plán udržateľnej mobility, • nedobudovaná a neprepojená sieť cyklotrás a cyklochodníkov, • chýbajúci systém zdieľaných bicyklov, • absolútne nevyhovujúci a priam nedostojný stav dopravného uzla železničnej a autobusovej dopravy vo Vrútkach, • nevyhovujúce zázemie železničnej stanice Vrútky, • nízka priorita samosprávy pre projekty energetických úspor na verejných budovách a zvýšenie podielu využívania OZE.
---	--

Tematická oblasť: Sociálna a zdravotná starostlivosť, bývanie a bezpečnosť	
- investícia národného významu z Plánu obnovy a odolnosti do vybudovania novej modernej nemocnice v Martine a s ňou previazané stimuly a sprievodné investície, smerujúce k rozvoju doterajšej infraštruktúry zdravotnej a sociálnej starostlivosti v meste Martin, - podhubie previazaných verejných a súkromných poskytovateľov zdravotnej a sociálnej starostlivosti, - dostatočné povedomie o demografickom trende výrazného starnutia obyvateľstva a dochvilná príprava opatrení na zmiernenie jeho dopadov, - silné, mimoriadne pozitívne renomé etablovanej Jesseniovej lekárskej fakulty UK, vychovávajúcej stovky medicínskych pracovníkov a pomocného zdravotného personálu aj v oblasti ošetrovateľstva, - postupné budovanie centier či iného zázemia sociálnych služieb a starostlivosti o nezaopatrené deti, seniorov a ohrozené skupiny obyvateľstva.	- chýbajúca stredná škola so zdravotníckym zameraním a zameraním na oblasť sociálnych služieb v regióne Turiec, - nedostatočné kapacity pre pokrytie potrieb občanov mesta a regiónu v oblasti sociálnej a dlhodobej zdravotnej starostlivosti – najmä akútny nedostatok doliečovacích služieb, - chýbajúce komplexné poradenstvo v sociálnych a zdravotných službách, - nedostatočný rozvoj ľudského a sociálneho kapitálu rôznych sociálnych skupín obyvateľov mesta Martin, - nízka miera debarierizácie verejných budov, - chýbajúca platforma pre podporu participácie a komunitného zaangažovania, - zastaralý bytový fond, - nedostatok a cenová nedostupnosť bytov rôznych kategórií, - nedostatok nájomného (sociálneho i štartovacieho) bývania v meste, odliv mladých ľudí z mesta i regiónu.
Tematická oblasť: Kultúra a kreatívny priemysel	
- silné povedomie u obyvateľov Martina o význame kultúry a spoločenského života, - mesto s najväčším počtom profesionálnych múzejných inštitúcií na Slovensku, - silné zázemie v zriaďovaných národných a regionálnych kultúrnych inštitúciách so sídlom v Martine (Slovenské národné múzeum v Martine, Slovenská národná knižnica, Národný cintorín, Matica slovenská, Slovenské komorné divadlo, Turčianska galéria, Turčianske kultúrne stredisko a i.), - stáročná tradícia slovenského divadelníctva v podobe Slovenského komorného divadla v Martine, - stáročná tradícia v podobe slovenského múzejníctva v podobe Slovenského národného múzea (dnes Slovenské národné múzeum v Martine a jeho 6 múzeí), - hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo celoslovenského významu, - pôsobnosť regionálnej knižnice, dostatočne pokrývajúcej aj funkcie mestskej knižnice, - dostatok verejného priestoru na organizáciu kultúrneho života (siet námetov v centrálnej časti mesta, zázemie kultúrnych inštitúcií na slovenskej akropole – Malej hore a Hostihore, kapacitne postačujúci amfiteáter, Múzeum slovenskej dediny, a pod.), - rôznorodosť komunitných kultúrno – spoločenských akcií od subjektov neziskového sektora a cirkví, - v meste sú k dispozícii coworkingové centrá aj pre umelcov a kreatívov (Mama maká, Metro, Kancel).	- Mesto Martin v rámci mestského úradu nezriaďuje samostatný odbor kultúry a nedisponuje vlastným a priestorovo samostatným kultúrnym strediskom (niekdajší Dom odborov a kultúry Strojár je v súkromnom vlastníctve), - chýbajúce koncepčné dokumenty rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu a chýbajúca platforma, ktorá by koordinovala a prepájala kultúrnych operátorov a subjekty kreatívneho priemyslu a propagovala ich činnosť (nielen potenciálna Národná kultúrna platforma, ale tiež mestská kultúrna platforma v rámci príslušnej mestskej inštitúcie), - atomizácia mestskej kultúrnej a umeleckej obce – skôr súťaženie ako spolupráca, - nevyužitý potenciál vlastného zákona o meste Martin a štatútu pre mesto Martin ako centra národnej kultúry Slovákov (absentujúce kompetencie Rady národnej kultúry a jej zriaďovanie primátorom mesta namiesto ministerstva kultúry), - práca s talentom a publikom na úrovni mesta nie je koncepčne zastrešená a koordinovaná, čoho dôsledkom je relatívne nízka pasívna účasť občanov na organizovaných podujatiach a ich občianska zainteresovanosť, - slabá medziodborová spolupráca kultúry s cestovných ruchom, športom a školstvom, - nevyužívané budovy hnedých priemyselných zón pre kultúru, umenie a kreatívny priemysel, - vysoký modernizačný a investičný dlh kultúrnych inštitúcií na území mesta Martin, v meste chýbajú kreatívne startupy a profesionálne zázemie so službami pre umelcov a kreatívov.
Tematická oblasť: Aktívne trávený voľný čas a šport	
- tradične aktívna športujúca martinská verejnosť, - dlhodobá silná tradícia podpory športu v meste ešte z čias existencie ZŤS v Martine, - vypracovaná Koncepcia rozvoja športu mesta Martin na roky 2023 – 2028, - blízkosť Martinských holí v nadmorskej výške 1400 m n. m. – vhodné na aklimatizačné bývanie športovcov, - mesto Martin buduje moderný športový areál Športpark Plt-níky, - koncepčný prístup a prepracovaný systém podpory športu na školách a pre verejnosť všetkých vekových kategórií, - dostatok športovísk a športových areálov vo vlastníctve mestskej samosprávy, napriek prílišnej privatizácii v 90. rokoch 20. storočia (napr. športová hala na Podháji, Martinské hole, futbalový štadión). - Turčianske hry mládeže sú najstaršie podujatie svojho druhu na Slovensku, ktoré pretrvávajú dodnes, - mesto Martin ako člen Asociácie zdravých miest Slovenska a Slovenskej asociácie podpory športu na školách, - zavedená dotačná schéma (systém prerozdelenia financií podľa VZN) a transparentný systém podpory športových klubov zo strany mesta aj firiem aj z dôvodu nízkej dôvery v transparentnosť financovania športových klubov v minulosti (vrátane softvérovej podpory systémom Paysy).	- nedostatočné personálne kapacity koncepcijnej podpory riadenia športu z úrovne mestskej samosprávy, - chýbajúca dostupnosť modernizovaných športovísk pre verejnosť všetkých vekových kategórií, - potreba budovania, obnovy a sprístupňovania športovej infraštruktúry pre voľnočasové aktivity na sídliskách a v areáloch škôl vrátane vybudovania komplexného športovo-rekreačného areálu, - profesionálny seniorský šport aktuálne v Martine neexistuje (chýbajúca infraštruktúra, vybavenie, tréneri), - zázemie modernej mestskej plavárne pre profesionálny aj amatérsky šport, - zázemie pre amatérsky a profesionálny futbal v podobe moderného futbalového štadióna s trávnikom, využiteľného aj na koncerty a kongresové priestory (mohlo by vzniknúť na Plt-níkoch), - absentujúca podpora pohybových aktivít a športu na stredných školách v meste Martin, chýbajúce zázemie, športové gymnázium, - chýba profesionálne vedená akadémia pre mladé športové talenty, - chýbajúca koncepcia využívania športovej infraštruktúry na sústredenia zahraničných športových klubov.

Tematická oblasť: Rozvoj cestovného ruchu

- turisticky atraktívny región Turiec – pomerne zachovalé okolie prírodné prostredie národných parkov (Veľkej Fatry a Malej Fatry) aj Turčianskej kotliny,
- kultúrne príťažlivá metropola, využívajúca potenciál národného, kultúrneho a historického centra Slovákov doma i v zahraničí,
- perspektívne celoročné stredisko Martinské hole dostupné priamo z mesta v nadmorskej výške 1400 m n. m. – prvé zimné stredisko zo západu a juhu,
- atraktivita mesta pre zahraničných návštevníkov – obchodní cestujúci, zahraniční študenti medicíny a cestujúci z Nemecka (druhá a tretia najpočetnejšia príjazdová krajina),
- dobre vybudovaná, označená a udržiavaná sieť peších turistických trás a cyklotrás,
- dostatočná dopravná obslužnosť i možnosť prenájmu vlastných či zdieľaných dopravných prostriedkov,
- silná tradícia bylinkárstva, olejkárstva a šafraníctva v Turci,
- od roku 1990 mesto Martin uzatvorilo 10 dohôd o spolupráci s partnerskými mestami,
- historicky etablované školské výlety do Martina; najmä do SNM v Martine – Múzea slovenskej dediny (skanzen) ako najnavštevovanejšej atraktivity v Turci,
- v regióne sú významné prirodzené ako aj minerálne pramene, z toho na území Mesta Martin „Fatra“.
- Martin ako tranzitné mesto, ktoré svojou ponukou nevie zdržať potenciálneho návštevníka,
- pomerne komplikovaná dopravná dostupnosť mesta a regiónu z troch strán (Liptov, Banská Bystrica, Žilina),
- chýbajúce služby mestského cestovného ruchu a ponuka pre víkendového návštevníka,
- v meste chýbajú atraktivity, moderné atrakcie a edukatívne zážitky založené na jedinečnosti mesta Martin a regiónu Turiec najmä pre rodiny s deťmi,
- chýbajúca dlhodobá vízia a koncepcia rozvoja cestovného ruchu pre región aj pre mesto Martin a riadenie rozvoja založeného na dátach,
- nerozvinutý destinačný manažment; OOCR Turiec nie je vnímaná ako autorita cestovného ruchu, má nízku dôveru a je personálne poddimenzovaná,
- dlhodobá chýbajúca platforma medzisektorovej spolupráce v mestskom cestovnom ruchu (OOCR ju nevie nahradiť),
- nedostatočná práca s návštevníkom v oblasti ponuky destinačného produktu regiónu Turiec (a to napriek existencii Turistického informačného centra v Martine),
- chýbajúce služby a turistická infraštruktúra 21. storočia v stredisku Martinské hole (rozpadnutá prístupová cesta),
- mesto Martin koncepcie nerozvíja kongresový, eventový ani športový turizmus,
- chýba kongresový priestor pre 200 – 400 ľudí,
- nerozvinutý potenciál pobytu pri vode a vodných športov v meste a v regióne,
- slabá rozpoznateľnosť značky Turiec v regióne a chýbajúca koncepcia budovania regionálnej značky a identity regiónu v národnom i európskom ponímaní,
- nevyužitý potenciál krajanských kontaktov, cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce.
- chýbajúce produkty – výrobky typické pre región (napr. čaje, oleje, bylinný likér a pod.), ktoré by sa mohli predávať v TIC, prípadne v členských organizáciách OOCR Turiec.

PRÍLEŽITOSTI

Všeobecná oblasť: Ekonomika, podnikanie a prosperita

- cielená podpora migrácie do regiónu,
- cielená podpora rozvoja bohatšieho spektra pracovných príležitostí, ako aj sociálnych inovácií a sociálneho podnikania,
- možnosti EŠIF a iných grantových mechanizmov pre financovanie rozvoja (pre verejný i súkromný sektor),
- včasné aktualizácie územného plánu mesta pre rozvoj potrebnej infraštruktúry (vrátane individuálnej i bytovej rezidenčnej výstavby),
- zriadenie Inštitútu plánovania a rozvoja mesta Martin, zastrešujúceho agendu územného rozvoja, strategického plánovania a projektového manažmentu pre mestskú samosprávu,
- spoločným dialógom zástupcov samospráv dospieť k pričleneniu mesta Vrútky a obcí Bystrička, Lipovec a Turčianske Kľačany k mestu Martin – vytvorenie jednotnej regionálnej metropoly so zachovaním miestnych identít a podielu na samospráve (zachovanie samostatných volebných obvodov pre voľby do mestského zastupiteľstva), následné či priebežné dochvilné ašpirovanie na status krajského mesta pre regióny Horná Nitra, Liptov, Orava a Turiec (v zmysle metodické príručky MV SR).

OHROZENIA

- nepriaznivá perspektíva demografického vývoja s možným negatívnym dopadom na prerozdelenie podielových daní pre mesto Martin,
- nepriaznivá ekonomická situácia v spoločnosti s dopadom na útlm investícií samosprávy,
- nevystavaná nová štátna nemocnica sv. Martina a zmarené vyvolané investície,
- zhoršujúca sa ekonomická situácia obyvateľstva v dôsledku pandémie a energetickej krízy,
- nízka absorpčná schopnosť čerpania dotácií a grantov najmä samosprávou,
- politické cykly ovplyvňujúce stabilitu riadenia a systematickosť realizácie odvetvových a rozvojových politík,
- málo aktívny prístup poslancov mestského zastupiteľstva i predstaviteľov vedenia mesta a mestského úradu,
- nedostatočný výtlak a vplyv politických reprezentantov mestskej i regionálnej samosprávy na celoštátne politické dianie a rozhodnutia,
- chýbajúca národná/regionálna podpora budovania podporovaných poradenských kapacít v oblasti rozvoja „zdola“,
- časté zmeny legislatívy a rozhodnutia predstaviteľov Vlády SR ovplyvňujúce financovanie samospráv.

Tematická oblasť: Vzdelávanie, inovácie a práca s mládežou

- väčší dôraz – aj zo strany mestskej samosprávy – na vzájomnú spoluprácu materských, základných a stredných škôl v meste,
- zlepšenie podmienok mzdového ohodnotenia pedagogických a nepedagogických pracovníkov v školstve, a tým zatraktívnenie tohto povolania pre kvalifikovaných pracovníkov,
- verejná doprava pre žiakov a študentov zdarma,
- impulz pre VÚC (Žilinský samosprávny kraj) ohľadom zriadenia – resp. opätovného založenia strednej zdravotníckej školy v Martine rozšírenej o štúdium sociálnej práce (ideálne
- odliv vzdelaných ľudí, ktorí sa nevrátia pôsobiť do mesta Martin ani regiónu Turiec – pre nezáujem alebo nedostatok relevantných pracovných príležitostí a využitia osobného potenciálu,
- riziko, že aktuálne financovanie RCPU viazané na externé zdroje (Plán obnovy a odolnosti), nebude po vyčerpaní finančných prostriedkov udržateľné a nedôjde k identifikácii štátnej či samosprávnej inštitúcie, ktorá by zabezpečila ďalšiu existenciu RCPU,
- akútny nedostatok detských psychiatrov na Slovensku vyvolaný 5-násobným dopytom po tejto službe po pandémii,

v priestorovej nadväznosti na medicínsky kampus a vznikajúcu novú nemocnicu na Malej hore), - rozvoj študijnovo-vzdelávacej funkčnosti a previazanosti stredoškolskej siete a zázemia lekárskej fakulty aj s úrovňou základných škôl v záujme prípravy dostatočného počtu uchádzačov o štúdium na zvažovanej strednej zdravotníckej škole – rozvojom študijných možností sa zvýši pravdepodobnosť usádzania sa absolventov týchto škôl v meste Martin, - po dostavbe a sprevádzkovaní novej štátnej nemocnice nadregionálneho významu v Martine existuje silný predpoklad uplatňovania aktuálnych i budúcich absolventov JLF UK priamo v Martine, - zabezpečené využívanie školských areálov na komunitnej úrovni s cieľom zlepšiť a oživiť vzťahy škôl s rodičmi navštevujúcich žiakov a študentov, - väčšia inklúzia rómskych detí do umeleckého i inodborového mimoškolského a záujmového vzdelávania, - podpora rozvoja duálneho vzdelávania na tunajších základných a stredných školách.	- nezáujem iných zriaďovateľov o podporu rozvoja vzdelávania v meste Martin, - nedostatočný a nestíhajúci rozvoj ubytovacích kapacít v meste Martin pre študentov, externých a cezpoľných pedagogických a odborných zamestnancov školských a výchovných zariadení, - v prípade, že projekt národnej biobanky neprevezme Ministerstvo zdravotníctva SR – hrozí jej zánik, nakoľko JLF UK ako aktuálny gestor nemá finančné kapacity zastrešovať jej ďalšiu existenciu, - nedocenenie významu nadregionálnych príležitostí ako projekt BIOMED pre inovácie v regióne.
--	--

Tematická oblasť: Životné prostredie adaptované na zmenu klímy

- preferencia realizácie novej rezidenčnej i výrobnjej výstavby na už zastavanom území v intraviláne mesta – revitalizácia brownfieldov, zmena funkčného využitia vybraných území v rozvojových lokalitách v rámci mesta, - systematizácia starostlivosti o existujúcu mestskú zeleň a čistotu verejného priestoru v Martine – vrátane založenia vlastného komunálneho podniku mesta, - zavádzanie adaptačných opatrení na zmiernenie dopadov zmeny klímy, budovanie vodozádržných zariadení a zavádzanie príslušných opatrení, ako aj eliminácia rizikových prvkov na verejných priestranstvách a rozvoj plôch verejnej zelene, - dôraznejší, angažovanejší a zodpovednejší prístup mestskej samosprávy k odpadovému hospodárstvu, - rozvoj osvetly obyvateľstva o znečisťovaní životného prostredia a jeho prevencii, čoho dôsledkom sú početné čierne skládky (monitorovanie, odstraňovanie a sankcionovanie páchatelov), - prebiehajúca reforma ochrany prírody v národných parkoch.	- vysoké náklady na revitalizáciu a reštrukturalizáciu zastavaného územia v prospech nového funkčného využitia, - pretrvávajúca zhoršená kvalita ovzdušia a nízke prevádzkové schopnosti Turčianskej kotliny, - nezvládnuteľné personálne vklady na zabezpečenie pravidelnejšej a kvalitnejšej starostlivosti o verejnú zeleň a odpadové hospodárstvo v meste, - neúspešnosť samosprávy v získavaní externých zdrojov na rozvoj opatrení pre zmiernenie dopadov klimatickej zmeny, - nedostatočne včasné zabezpečenie rezerv zdrojov pitnej vody zo strany TURVOD, - nedostatočné pokrytie problematiky čiernych skládok a nelegálnej likvidácie odpadu, - tendenčné správanie samosprávy a podnikateľského sektora v rozvoji odpadového hospodárstva a skládkovania, neskôr spaľovania, tuhého komunálneho odpadu z iných regiónov na úkor kvality životného prostredia pre miestnych obyvateľov, - neskoré reakcie na promptné zmeny klímy a ohrozenie základných funkcií samosprávy, ako aj každodenného života občanov.
---	--

Tematická oblasť: Udržiateľná mobilita a doprava, energetika

- výstavba lanovky na Martinské hole (so zákonným finančným zapojením súkromného sektora) a jej naviazanie na sieť liniek MHD, - sfunkčnenie Integrovaného dopravného systému (IDS) Žilinského kraja, - dostavba diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová, - dostavba rýchlostnej cesty R3, ktorá bude vo svojom konkrétnom úseku slúžiť ako východný mestský okruh, a zároveň dopravne odľahčí centrálnu časť mesta pre efektívnejšiu dopravnú obsluhu novej nemocnice, - modernizácia hlavnej železničnej trate Žilina – Vrútky – Liptovský Mikuláš zlepši parametre dopravnej obsluhu regiónu a bezpečnosť premávky, - kompletná a inovatívna rekonštrukcia železničnej stanice Vrútky a nadväzujúceho dopravného zázemia, - ďalší rozvoj siete cyklotrás v intraviláne mesta Martin a potenciálne prepojenie mesta so susednými obcami i novými štvrtami, - dobudovanie Vážskej cyklomagistrály v Žilinskom kraji (menovite prepojenie miest Martin a Žilina prostredníctvom cyklistickej infraštruktúry), - zriadenie mestského systému zdieľania bicyklov (bikeshare, rekola), - investičná podpora elektromobility a dobudovania náležitého vybavenia a infraštruktúry, - obnova myšlienky rozvoja trolejbusovej dopravy v martinskej aglomerácii, - dobudovaná bezpečná cestná infraštruktúra rešpektujúca cyklistov i chodcov a požiadavky na ochranu životného prostredia, - dobudovaná inteligentná a bezemisná cestná doprava medzi mestami Martin a Vrútky,	- majetkovoprávne vysporiadanie pozemkov pod miestnymi komunikáciami a cyklocestami/cyklochodníkmi, - nedostatočná zainteresovanosť štátu do rekonštrukcie železničného uzla – stanice Vrútky, - perspektívne nedostatočná kapacita napojenia novej nemocnice na cestnú infraštruktúru mesta pri nerealizácii východného mestského okruhu, - nedostatok finančných prostriedkov a realizačných kapacít na výstavbu vybraných zámerov, - neúspešné či opakované verejné obstarávania pri finančne objemnejších projektoch ohrozujúce plynulú implementáciu projektov, zastrešovaných externými finančnými zdrojmi, - nedostatočné využitie príležitostí na rozvoj dopravnej infraštruktúry (popri zaostávajúcej výstavbe rýchlostnej cesty R3 ako aj východného mestského okruhu), - výrazná strata atraktivity verejnej dopravy a nemotorovej dopravy v prospech individuálnej automobilovej prepravy, a s tým súvisiace riziko posilnenia vplyv klimatických zmien a zhoršovania podmienok životného prostredia, - chýbajúce a neuskutočnené projekty Integrovaného dopravného systému (IDS) v Žilinskom kraji, - nevybudovaná cyklistická komunikácia Vážska cyklomagistrála a na ňu napojené regionálne cyklistické vetvy v regióne Turiec, - dezolátny investičný dlh na vybavení železničnej dopravy (vozne, rušne, výhybky) a nespoľahlivé vlakové spojenia, - pomalá a neefektívna rekonštrukcia technickej infraštruktúry a inžinierskych sietí v meste.
---	--

- potenciálna dostavba infraštruktúry a vybavenia pre civilné letisko Martin – Tomčany v napojení na novú štátnu nemocnicu,
- vyhľadávanie alternatívnych spôsobov centrálneho vykurovania obytných celkov a sídlisk,
- rekonštrukcia technickej infraštruktúry a inžinierskych sietí v meste,
- existencia a využívanie motivačných finančných nástrojov na využívanie OZE,
- zriadenie Regionálneho energetického centra v súčinnosti so Žilinským samosprávnym krajom.

Tematická oblasť: Sociálna a zdravotná starostlivosť, bývanie a bezpečnosť

- inštitucionálny i individuálny rozvoj ľudského a sociálneho kapitálu rôznych sociálnych skupín obyvateľov mesta Martin,
- integrovaný a komplexný prístup k poskytovaniu sociálnych a zdravotných služieb na „jednom mieste“ a informovania verejnosti formou komplexného poradenstva,
- podpora odborného a celoživotného vzdelávania a pracovného uplatňovania zdravotníckych a sociálnych pracovníkov,
- vyššia miera debarierizácie verejných budov,
- založenie občianskej platformy pre podporu participácie a komunitného zaangažovania,
- aktívnejšie zapájanie mládeže, študentov (vrátane zahraničných) do verejného života a podpora dobrovoľníctva pre prospech komunity,
- využitie externých zdrojov pre stavebnú realizáciu a rozvoj nájomného (sociálneho i štartovacieho) bývania v meste,
- systematická podpora striebornej ekonomiky,
- strategický prístup k vzájomnej integrácii mladých a seniorov.

- nedostatok finančných prostriedkov na realizáciu vzniknutých zámerov,
- zlyhanie majetkovoprávných vysporiadaní nehnuteľností, potrebných pre efektívny rozvoj týchto funkcií a kompetencií samosprávy,
- zhoršovanie sociálnej situácie u vybraných skupín obyvateľov mesta Martin,
- nedostatočná starostlivosť o MRK komunitu na Bambuskách,
- zvýšený tlak na kapacity sociálneho bývania v meste a zlyhávajúca podpora týchto občanov,
- nezáujem väčšiny mladých občanov o dianie v meste a nezáujem voči participácii na mestskej samospráve,
- nezáujem iných zriaďovateľov o podporu sociálnych služieb v meste Martin,
- pretrvávajúce šírenie patologických javov v spoločnosti z dôvodu sociálnej izolácie počas pandémie spôsobenej COVID-19.

Tematická oblasť: Kultúra a kreatívny priemysel

- podpora koncepčného a strategického rozvoja kultúry v meste Martin a rozvoj spolupráce kultúrnych inštitúcií vrátane spolupráce s národnými inštitúciami, ako aj Ministerstvom kultúry,
- vytvorenie Národnej kultúrnej platformy v Martine ako spoločného subjektu komunikácie a koordinácie kultúrno-spoločenských inštitúcií a subjektov v meste Martin,
- novelizácia zákona o meste Martin ako centre národnej kultúry Slovákov (Zákon č. 241/1994 Z. z.) s posilnením jeho administratívnej, finančnej i kompetenčnej pozície v rámci národnej kultúry a kreatívneho priemyslu,
- investícia do modernizácie a rekonštrukcie SNM – Múzea slovenskej dediny a SNM v Martine – Etnografického múzea vrátane muzeálnej záhrady a vybudovanie nových depozitárnych priestorov, čím by sa vytvoril priestor na nové expozície, napr. o ľudskom tele, liečiteľstve alebo o histórii mesta Martin, prípadne regiónu Turiec,
- sfunkčnený systém starostlivosti o pamiatkový fond SR z národnej úrovne,
- aktualizácia štatútu Slovenského národného múzea, v rámci ktorého by SNM v Martine získalo finančné a kompetenčné posilnenie v rámci tejto inštitúcie, ktorá vznikla a historicky sídlila práve v Martine,
- rozvoj príležitostí pre aktívnejšiu občiansku participáciu,
- sfunkčnený systém podpory kreatívneho priemyslu z národnej a regionálnej, ale aj mestskej úrovne.

- nedostatočné organizačné zmeny v oblasti kultúrneho života mesta vo vnímaní občanmi mesta, zástupcami VÚC, ako aj Ministerstva kultúry SR,
- zlyhanie koncepčných prístupov, snáh a iniciatív k rozvoju organizačného zázemia kultúry v meste Martin a prepojenia kultúrnych inštitúcií,
- pretrvávajúca degradácia až deštrukcia pamiatkového a zbierkového fondu nedostatočnou starostlivosťou a obnovou z dôvodu absencujúcich finančných prostriedkov,
- vysoká naviazanosť na investície štátu v oblasti obnovy kultúrnych pamiatok,
- absencia zainteresovanosti vysokej politiky voči novelizácii zákona o meste Martin,
- neporozumenie potreby upevňovania mestskej kultúrnej identity a tým aj mestskeho a demografického rozvoja,
- slabá občianska zainteresovanosť po dlhodobom zanedbávaní napriek zmenám a vytvoreniu možností pre ich zapojenie do kultúrneho diania,
- nedostatok ľudského kapitálu pre živé aktivity potenciálneho kreatívneho centra či startupu,
- zrušenie Fondu na podporu umenia.

Tematická oblasť: Aktívne trávenie voľného času a šport

- systematický a koncepčný rozvoj verejného športového zázemia v meste Martin,
- profesionalizácia a posilnenie personálnych kapacít pre riadenie športu z úrovne mesta Martin,
- rozšírenie štúdia na JLF UK o profesionálne športové lekárstvo a fyzioterapiu,
- cyklotrasy popri rieke Turiec, ktoré prepájajú športové areály (Pažite Priekopa, Pltníky, Stredná odborná škola dopravná),
- nábrežie rieky Turiec ako promenáda a zázemie pre gastronomické prevádzky s terasami,
- Slovensko ako usporiadateľská krajina pre Majstrovstvá Európy vo futbale do 21 rokov v roku 2025 (EURO U21 2025) je príležitosťou na popularizáciu futbalu medzi deťmi a mládežou.

- nezáujem o ponúkané možnosti aktívneho trávenia voľného času zo strany mládeže, ako aj u občanov produktívneho a seniorskeho veku,
- silnejšia konkurencia iných slovenských miest, ktoré si systematicky a koncepčne vybudujú vo svojich mestách moderné športové infraštruktúrne a klubové zázemie.

Tematická oblasť: Rozvoj cestovného ruchu

- personálna reštrukturalizácia OOCR Turiec s pravidelnou re-víziou verejných výstupov a dosiahnutých výsledkov v oblasti rozvoja cestovného ruchu i verejného imidžu mesta a regiónu,
- pretrvávajúci záujem aktérov cestovného ruchu o funkčné partnerstvo a spoluprácu na úrovni mesta aj v regióne,
- vybudovaná interaktívna moderná múzejná expozícia ľudského tela v spolupráci s vedecko-výskumnými pracoviskami v medicíne,
- zintenzívnenie spolupráce v oblasti wellness turizmu s kúpeľným mestom Turčianske Teplice v oblasti prevencie zdravia, športovej medicíny, rekondície a rekonvalescencie, fyzioterapie,
- podpora cielenej a koordinovanej práce s návštevníkom mesta a regiónu počnúc jeho príchodom po celý čas až do jeho odchodu,
- rozvoj športových, ubytovacích a kongresových priestorových kapacít a zariadení v meste Martin,
- dôraz na rozvoj voľnočasových aktivít v rámci mesta Martin (v záujme, aby prírodné danosti krajiny neustále neprevažovali kultúrno-spoločenské danosti mesta),
- rozvoj mestskej identity a imidžu a podpora dostatočnej atraktivity zamestnania sa v oblasti cestovného ruchu a gastronómie a i.,
- ďalší rozvoj cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce mesta Martin (zvyšovanie dobrého kreditu a renomé), s dôrazom na rozvoj partnerstiev cezhraničnej spolupráce (s Poľskou republikou a Českou republikou),
- docenenie Turca ako regiónu cestovného ruchu zo strany Žilinského samosprávneho kraja.
- nevyhovujúce kompetencie samosprávy v rámci tejto agendy, znemožňujúce interaktívnejší zásah a vplyv na rozvoj cestovného ruchu,
- nedostatočná politická vôľa na pristúpenie k dôležitým reštrukturalizačným zmenám v cestovnom ruchu,
- obmedzenia zo strany ochrany prírody a zvyšovania kvality životného prostredia pri rozvoji služieb a infraštruktúry cestovného ruchu,
- nedostatok stimulov na zvýšenie atraktivity práce v oblasti cestovného ruchu,
- vplyvom demografických procesov neustále obnovovaný proces nastolovania a upevňovania mestskej identity,
- nedostatočné výstupy cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce mestskej samosprávy.

STRATEGICKO– PROGRAMOVÁ ČASŤ

STRATEGICKO-PROGRAMOVÁ ČASŤ

Pri spracovaní strategicko-programovej časti sme vychádzali aj z **predošlého Programu hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja mesta Martin na roky 2016 – 2023** a Monitorovacích správ o jeho plnení, ktoré mali v časti „Rozvojová stratégia“ stanovené štyri strategické ciele, 10 špecifických cieľov a 32 opatrení. Z 32 realizovaných opatrení je neaktuálne len jedno opatrenie a ostatné sú v stave, že ich plnenie naďalej trvá. Aj z tohto dôvodu boli prevzaté do strategicko-programovej časti PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031.

Vízia do roku 2025		Mesto Martin bude inteligentným mestom, pružne reagujúcim na demografický vývoj a využívajúcim príležitosti zo svojej polohy na významnej dopravnej križovatke v Turčianskej kotline s množstvom príležitostí pre rozvoj cestovného ruchu a šport a s bohatou ponukou kultúrno-spoločenského vyžitia, ktoré umožňujú kvalitný život vlastných obyvateľov mesta i jeho návštevníkov.		
Strategické ciele		Špecifické ciele	Opatrenia	Stav
1	Využiť pripojenie mesta na nadradenú dopravnú infraštruktúru na jeho inteligentný rast pri zabezpečení udržateľnosti a efektivity využívania prírodných zdrojov	1.1 Vytvoriť podmienky pre dobudovanie pripojenia mesta na nadradenú dopravnú infraštruktúru a presadzovať modernizáciu cestnej siete v meste a jeho okolí 1.2 Zrealizovať opatrenia na zefektívnenie mestskej hromadnej dopravy a jej vyššiu atraktivitu a zvýšiť podiel cyklo dopravy na úkor individuálnej automobilovej dopravy 1.3 Podporovať prispôsobovanie sa zmenám klímy a zlepšovať kvalitu životného prostredia	1.1.1 Dobudovanie cestného prepojenia mesta na D1 a zahájenie výstavby R3 1.1.2 Rekonštrukcia modernizácia cestnej siete v meste a okolí za účelom odstránenia úzkych miest 1.2.1 Modernizácia infraštruktúry slúžiacej mestskej hromadnej doprave a jej lepšie prepojenie s ostatnými subsystémami dopravy 1.2.2 Modernizácia a výstavba infraštruktúry pre nemotorovú dopravu a zavádzanie prvkov na zvyšovanie bezpečnosti nemotorovej dopravy 1.2.3 Tvorba analytických, koncepčných, strategických a propagačných dokumentov na zabezpečenie zvýšenia atraktivity verejnej osobnej a nemotorovej dopravy v meste 1.3.1 Zvyšovanie energetickej efektívnosti infraštruktúry vrátane verejných budov a bytového fondu vrátane zintenzívnenia využívania obnoviteľných zdrojov energií 1.3.2 Realizácia preventívnych opatrení na zníženie rizika povodní, požiarov a iných rizík 1.3.3 Modernizácia systémov odpadového hospodárstva a odkanalizovania mesta 1.3.4 Realizácia opatrení na ochranu a propagáciu zelených miest v meste a jeho okolí	trvá trvá trvá trvá trvá trvá trvá trvá trvá
2	Zabezpečiť priestor pre kvalitný rozvoj a udržanie ľudských zdrojov v meste a sociálnu inklúziu všetkých znevýhodnených obyvateľov	2.1 Prispôsobiť všetky stupne vzdelávania potrebám praxe 2.2 Vytvoriť podmienky pre rozvoj zamestnanosti, podnikateľského prostredia a inovácií	2.1.1 Reflektovanie s ponukou kapacít materských škôl na vytvorenie podmienok pre zvýšenie hrubej zaškolenosti detí 2.1.2 Modernizovanie vzdelávania na základných a stredných školách s dôrazom na STEM1 predmety a jazykové vzdelávanie 2.1.3 Zvyšovanie prepojenia vzdelávania s praxou 2.2.1 Intenzívna spolupráca s podnikateľským prostredím a subjektmi výskumu a inovácií na rozvoji zamestnanosti	splnené trvá trvá trvá

			2.2.2 Podpora rozvoja medzinárodnej spolupráce v sektore vedy a výskumu	trvá
			2.2.3 Vytvorenie podmienok pre príchod nových investícií s pridanou hodnotou	trvá
			2.2.4 Zefektívňovanie a elektronizácia verejnej správy v prospech rozvoja podnikania	trvá
		2.3 Reagovať ponukou sociálnych služieb a zdravotníctva na demografický vývoj v meste	2.3.1 Rozvoj komunitnej a terénnej formy sociálnych služieb a zdravotníctva a ich vzájomné prepojenie	trvá
			2.3.2 Realizovanie opatrení na zvýšenie inklúzie a zamestnateľnosti dlhodobo nezamestnaných s dôrazom na znevýhodnené skupiny	trvá
3	Vytvoriť širokú paletu kultúrno – spoločenského využitia v centre národnej kultúry Slovákov	3.1 Podporiť spolupracujúce prostredie v kultúre	3.1.1 Podpora spolupráce kultúrnych inštitúcií, škôl a tretieho sektora na spoločných podujatiach a iných kultúrnych aktivitách	trvá
			3.1.2 Spolupráca na realizácii kultúrnych aktivít so zamestnávateľmi v meste	trvá
			3.1.3 Realizácia opatrení pre rozvoj kreatívnej kultúry	trvá
			3.1.4 Vytvorenie podmienok pre existenciu mestského kultúrneho centra	trvá
		3.2 Zabezpečiť modernizáciu kultúrnej infraštruktúry v zmysle čo najlepšieho zachovania a sprístupnenia kultúrneho dedičstva	3.2.1 Zabezpečenie primeraného stavu kultúrnych pamiatok a ostatného hmotného aj nehmotného kultúrneho dedičstva na území mesta	trvá
			3.2.2 Realizovanie opatrení na moderné formy využívania a sprístupňovania kultúrneho dedičstva v pamäťových a fondových inštitúciách na území mesta	trvá
			3.2.3 Podpora inovatívnych foriem prezentácie kultúrneho dedičstva	trvá
4	Využiť dostupnosť a atraktivitu mesta aj jeho okolia pre ďalší rozvoj jeho turistickej a športovej ponuky	4.1 Dotvoriť ponuku športového využitia v meste	4.1.1 Vytvorenie podmienok pre využitie strediska Martinské hole ako celoročného strediska športu a turistiky	trvá
			4.1.2 Postupné dobudovanie chýbajúcich športovísk a modernizácia športovej infraštruktúry z 20. stor.	trvá
			4.1.3 Rozvoj športu na školách, športu pre všetkých a podpora zdravého životného štýlu seniorov	trvá
		4.2 Rozvíjať celoročnú ponuku cestovného ruchu	4.2.1 Podpora aktivít na propagáciu Martina a Turca ako destinácie cestovného ruchu	trvá
			4.2.2 Dobudovanie turistickej, cykloturistickej a voľnočasovej infraštruktúry a udržiavanie jej jestvujúcich prvkov	trvá
			4.2.3 Podpora zvyšovania kvality služieb a ľudských zdrojov v cestovnom ruchu	trvá
			4.2.4 Podpora udržania a ďalšieho rozvoja existujúcich atraktivít cestovného ruchu	trvá

Zdroj: Program hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja mesta Martin na roky 2016 – 2023

Podkladom pre vypracovanie strategicko-programovej časti PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 je analytická časť tohto strategického dokumentu a strategicko-programová časť predchádzajúceho Programu hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja Mesta Martin na roky 2016 – 2023. Analytická časť tohto strategického dokumentu identifikovala hlavný rozvojový potenciál mesta, jeho limity a trendy rozvoja, ktoré vyplývajú z nastavenia podporných nástrojov politiky EÚ pre stimulovanie regionálneho rozvoja z úrovne EÚ, najmä pre čerpanie EŠIF pre roky 2021 – 2027 v Programe Slovensko. Túto strategicko-programovú časť sme na princípe kaskádového strategického programovania napojili na Integrovanú územnú stratégiu (IÚS) UMR Martin, ktorá je zároveň kaskádovito napojená na Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja/IÚS VÚC Žilinský samosprávny kraj 2021+.

Za kľúčové miestne potenciály a faktory rozvoja mesta Martin do roku 2031, ktoré sú súčasťou vízie rozvoja mesta Martin do roku 2031, považujú spracovatelia tohto dokumentu nasledovné:

1. Tradícia budovania mesta Martin ako **Zdravého mesta**, ktoré je súčasťou Asociácie zdravých miest,
2. Univerzitná nemocnica Martin ako najväčší zamestnávateľ v meste a plánovaná výstavba modernej **novej štátnej nemocnice sv. Martina** a jej potenciálne vyvolaná integrovaná územná investícia (IÚI) a socio-ekonomické dopady na rozvoj mesta Martin,
3. Silná kompetentnosť a kompetencia vo všetkých stupňoch školského vzdelávania, školských zariadení a podporných inštitúcií, ktoré riadia prebiehajúcu školskú reformu, ako aj inštitúcií aktívnych v environmentálnej výchove a vzdelávaní,
4. Študijné odbory **pre zahraničných študentov** na Jesseniovej lekárskej fakulte UK a zastúpenie **medzinárodných firiem** v štruktúre zamestnávateľov v meste Martin,
5. Silná afinita miestnych ľudí **prepravovať sa na bicykli do školy aj do práce**, využívať cenovo dostupnú **mestskú hromadnú dopravu** a ich citlivosť na čistotu a údržbu verejných priestorov,
6. Zázemie **rôznorodých kultúrnych inštitúcií** národného významu podporené silnou neformálnou komu-

nitnou kultúrou a potenciálne aj existenciou **Zákona o meste Martin** ako centre národnej kultúry Slovákov, 7. Silná **tradícia športu** a aktívneho trávenia voľného času u obyvateľov mesta, dostupné zázemie športovej infraštruktúry v meste Martin a dostupnosť Martinských holí z centra mesta do nadmorskej výšky 1400 m n. m.

Dôležitým zdrojom informácií pre stanovenie cieľov, opatrení a typových aktivít PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 boli aj dve osobné stretnutia s **90 členmi šiestich pracovných skupín** stanovených vo Vstupnej správe pre spracovanie strategického dokumentu PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031: (1) Udržateľná mobilita a doprava, (2) Vzdelávanie a sociálna inklúzia,

(3) Životné prostredie adaptované na zmenu klímy, (4) Rozvoj cestovného ruchu, (5) Aktívne trávenie voľného času, (6) Kultúra a kreatívny priemysel. Personálne obsadenie jednotlivých pracovných skupín je uvedené v Prílohe 4 tohto dokumentu.

Autori dokumentu po diskusiách v pracovných skupinách navrhli nasledovnú **Integrovanú územnú investíciu (IÚI) naviazanú na budovanie modernej novej štátnej nemocnice sv. Martina** ako možnosť využitia miestnych rozvojových potenciálov a faktorov rozvoja mesta Martin. Realizácia tejto IÚI je podporená aj faktom, že Univerzitná nemocnica Martin je v meste najväčším zamestnávateľom. Obsahuje 18 doplnkových investícií. Navrhované doplnkové investície sú v súlade s aktuálne platným Územným plánom ÚPN – SÚ Martin.

Hlavná investícia		NOVÁ ŠTÁTNA NEMOCNICA sv. MARTINA					
Doplnkové investície	Udržateľná mobilita a doprava	Vzdelávanie a sociálna inklúzia	Životné prostredie adaptované na zmenu klímy	Rozvoj cestovného ruchu	Aktívne trávený voľný čas (šport)	Kultúra a kreatívny priemysel	Podnikanie a zamestnanosť
	Prístupová miestna komunikácia k novej nemocnici	Obnova Strednej zdravotnej školy so zameraním na sociálnu starostlivosť a fyzioterapiu	Obnova parku (bývalej botanickej záhrady) pri Etnografickom múzeu a pešie prepojenie parku s parkom novej nemocnice v súlade s územným plánom zóny Martin - Veľká Hora	Podpora kongresovej turistiky pre vedeckých pracovníkov v oblasti medicíny a prevencie zdravia	Znovuotvorenie kancelárie Zdravé mesto	Podpora rekonštrukcie Etnografického múzea a zriadenie interaktívnej a modernej expozície ľudského tela v nadväznosti na tradície bylinkárstva a liečiteľstva v Turci	Podpora spinoff firiem a začínajúcich podnikateľov v nadväznosti na výskumno – vývojové pracoviská na Jesseniovej lekárskej fakulte UK a v športovom lekárstve
	Rýchlostná komunikácia R3						
	Východný mestský okruh Martin						
	Heliport na civilnom letisku Martin - Tomčany a nepravidielná civilná doprava	Otvorené nové študijné odbory na JFUK v Martine: športové lekárstvo a fyzioterapia		Kongresové centrum s moderným technickým, personálnym a cateringovým zázemím			
	Kyvadlová taktová doprava Vrútky - Martin	Integrované sociálno – zdravotné centrum pre seniorov v areáli starej nemocnice	Rekonštrukcia hlavného vodovodného privádzača Martin - Necpaly	Podpora športového turizmu a sústredení zahraničných športovcov			
	Budovanie nájomných bytov pre rôzne sociálne skupiny a cenové kategórie		Regeneračné centrum pre športovcov v rekreačnom útvare Martin - Stráne - Martin-ské hole				

Zdroj: Spracovanie autora

Strategicko-programová časť PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 obsahuje návrh “Stromu cieľov” zloženého z nasledovných častí:

1 vízia a 1 hlavný cieľ	4 strategické ciele v 4 prioritách: (1) Plné využitie miestneho potenciálu (2) Podpora miestnej ekonomiky (3) Rozvoj miestnych služieb (4) Lepšie spravovanie mesta a vecí verejných	19 špecifických cieľov	58 opatrení
---	---	-------------------------------------	-----------------------

Vízia rozvoja mesta Martin do roku 2031

Mesto Martin do roku 2031 budovať ako moderné „Zdravé mesto“, ktoré zvyšuje kvalitu života svojich obyvateľov v každom veku života, systematickým vytváraním podmienok a príležitostí pre moderné vzdelávanie, komplexnú zdravotnú a sociálnu starostlivosť a aktívne trávenie voľného času športom a kultúrou v zelenom, zdravom a bezpečnom prostredí.

Hlavný cieľ: Ďalší rozvoj mesta Martin a naplnenie vízie jeho rozvoja do roku 2031 bude podmienený schopnosťou samosprávy a aktérov územnej spolupráce koordinovane reagovať na príležitosti a výzvy, ktorým mesto

bude čeliť v nasledovných prioritách: (1) Plné využitie miestneho potenciálu, (2) Podpora miestnej ekonomiky, (3) Rozvoj miestnych služieb a (4) Lepšie spravovanie mesta a vecí verejných.

Strategická priorita	Strategický cieľ	Špecifické ciele (počet)
PLNÉ VYUŽITIE MIESTNEHO POTENCIÁLU	1. Vytvárať čo najlepšie podmienky pre ochranu a zlepšovanie prírodných zdrojov, zhodnocovanie kultúrno-historického dedičstva a kultúrno-kreatívneho ekosystému, pre všestranný rozvoj talentu detí a mládeže a aktívne športové vyžitie obyvateľov mesta.	4
PODPORA MIESTNEJ EKONOMIKY	2. Stimulovať udržateľný rast miestnej ekonomiky podporou zamestnávateľov, miestneho podnikania a podnikateľských investícií, dobrými pracovnými príležitosťami na trhu práce a posilňovaním rozvoja cestovného ruchu.	3
ROZVOJ MIESTNYCH SLUŽIEB	3. Udržateľne budovať a udržiavať infraštruktúru a vybavenosť pre miestne služby poskytované samosprávou (udržateľný územný rozvoj a územné plánovanie, adaptácia sídla na zmenu klímy, udržateľná doprava, energetické a obehové hospodárstvo, sociálne a zdravotné služby, vzdelávanie, bývanie, bezpečnosť) v záujme rastu kvality života miestnych obyvateľov.	9
LEPŠIE SPRÁVOVANIE MESTA A VECÍ VEREJNÝCH	4. Dosiahnuť lepšie spravovanie vecí verejných s podporou optimalizácie riadiacich procesov a zvyšovaním kvality komunikácie samosprávy s občanmi, digitálnou dostupnosťou služieb samosprávy a s pomocou partnerstiev územnej spolupráce.	3

Každý strategický cieľ (strategická priorita) má zadané špecifické ciele, ktoré sú uvedené v prehľade nižšie. Počet stanovených špecifických cieľov vychádza z príležitostí, ktoré vie mesto využiť v súvislosti s čerpaním mimorozpočtových zdrojov, najmä však EŠIF

v programovom období rokov 2021 – 2027. Každý špecifický cieľ má zadané opatrenia, ich typové aktivity a kľúčové merateľné indikátory úspechu na posúdenie dopadu ich realizácie na mesto Martin.

Strategická priorita	Špecifický cieľ	Opatrenie (počet)
1. PLNÉ VYUŽITIE MIESTNEHO POTENCIÁLU	1.1 Zabezpečovať ochranu a zlepšovať kvalitu prírodných zdrojov (ovzdušia, pôdy, lesov, biodiverzity, vody a prirodzených ekosystémov)	3
	1.2 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo a kultúrno-kreatívny ekosystém, profesionalizovať riadenie kultúry a rozvíjať živú kultúru	3
	1.3 Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl	2
	1.4 Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie všetkých občanov mesta	4
2. PODPORA MIESTNEJ EKONOMIKY	2.1 Systematicky podporovať investovanie a podnikanie v meste	3
	2.2 Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce	2
	2.3 Aktívne podporovať a posilňovať udržateľný rozvoj cestovného ruchu a systém destinationálneho manažmentu v regióne Turiec	4
3. ROZVOJ MIESTNYCH SLUŽIEB	3.1 Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja mesta na princípoch participácie verejnosti	2
	3.2 Podporovať adaptáciu sídla a krajiny na dopady zmeny klímy	4
	3.3 Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom	1
	3.4 Podporovať udržateľnú dopravnú mobilitu	5
	3.5 Zlepšovať dostupnosť a zvyšovať efektívnosť energetickej infraštruktúry	2
	3.6 Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie	5
	3.7 Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby	5
	3.8 Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov	3
	3.9 Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku	2
4. LEPŠIE SPRÁVOVANIE MESTA A VECÍ VEREJNÝCH	4.1 Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy	5
	4.2 Zlepšovať digitálnu dostupnosť a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“	2
	4.3 Budovať a podporovať partnerstvá územnej spolupráce	1
CELKOM	19	58

Zadefinovaných 19 špecifických cieľov strategickej časti PHRSR mesta Martin sú napĺňané prostredníctvom **58 navrhnutých opatrení**. Každé opatrenie má definované

typové aktivity, ktoré sa tematicky viažu k danému opatreniu a ktoré mesto Martin môže, a nemusí v období rokov 2024 až 2031 napĺňať.

PRIORITA 1: Plné využitie miestneho potenciálu

Strategický cieľ 1: Vytvárať čo najlepšie podmienky pre ochranu a zlepšovanie prírodných zdrojov, zhodnocovanie kultúrno-historického dedičstva a kultúrno-kreatívneho ekosystému pre všestranný rozvoj talentu detí a mládeže a aktívne športové využitie obyvateľov mesta.

Špecifické ciele	Opatrenie
1.1 Zabezpečovať ochranu a zlepšovať kvalitu prírodných zdrojov (ovzdušia, pôdy, lesov, biodiverzity, vody a prirodzených ekosystémov)	1.1.1 Prispievať k ochrane ovzdušia, lesov a poľnohospodárskej pôdy
	1.1.2 Podporovať zastavenie poklesu biodiverzity, strát biotopov, poškodzovania ekosystémov a degradácie krajiny
	1.1.3 Podporovať ochranu vôd, zásobovanie pitnou vodou a čistenia odpadových vôd
1.2 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo a kultúrno-kreatívny ekosystém, profesionalizovať riadenie kultúry a rozvíjať živú kultúru	1.2.1 Podporovať citlivú obnovu a renováciu kultúrnych pamiatok a miestnych pamätihodností
	1.2.2 Profesionalizovať riadenie kultúry a vytvárať podmienky pre životaschopný miestny kultúrno-kreatívny ekosystém jeho koordináciou
	1.2.3 Zhodnocovať a systematicky oživovať kultúrne dedičstvo a hneď priemyselné zóny činnosťou kultúrnych organizácií, prostredníctvom kultúrneho turizmu a kreatívneho priemyslu
1.3 Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl	1.3.1 Podporovať voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, ZUŠ, CVC, záujmových klubov a združení
	1.3.2 Podporovať mládežnícke projekty, združovanie mladých a ich zapájanie do dobrovoľníckych aktivít
1.4 Vytvárať podmienky pre aktívne športové využitie všetkých občanov mesta	1.4.1 Profesionalizovať riadenie športu z úrovne mesta vrátane riadenia športových klubov
	1.4.2 Podporovať šport ako súčasť zdravého životného štýlu bez ohľadu na vek
	1.4.3 Efektívne prevádzkovať, udržiavať, budovať, renovovať a modernizovať športovú infraštruktúru a jej vybavenie
	1.4.4 Systematicky rozvíjať mestskú športovo-oddychovú zónu popri rieke Turiec

PRIORITA 2: Podpora miestnej ekonomiky

Strategický cieľ 2: Stimulovať udržateľný rast miestnej ekonomiky podporou zamestnávateľov, miestneho podnikania a podnikateľských investícií, dobrými pracovnými príležitosťami na trhu práce a posilňovaním rozvoja cestovného ruchu.

Špecifické ciele	Opatrenie
2.1 Systematicky podporovať investovanie a podnikanie v meste	2.1.1 Podporovať špecializované podnikateľské programy, podujatia, iniciatívy a pilotné projekty vrátane internacionalizácie podnikania
	2.1.2 Revitalizovať nevyužívané verejné budovy a pozemky na nový účel pre podnikateľov a investorov
	2.1.3 Vytvárať podmienky pre príchod a etablovanie investorov
2.2 Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce	2.2.1 Zlepšovať prístup obyvateľov k službám zamestnanosti
	2.2.2 Podporovať vytváranie pracovných príležitostí pre znevýhodnené skupiny obyvateľov a pre sociálnu ekonomiku
2.3 Aktívne podporovať a posilňovať udržateľný rozvoj cestovného ruchu a systém destinačného manažmentu v regióne Turiec	2.3.1 Podporovať tvorbu produktov cestovného ruchu s ohľadom na ich celoročnosť
	2.3.2 Systematicky obnovovať a budovať infraštruktúru cestovného ruchu prioritne na najnavštevovanejších miestach v meste
	2.3.3 Aktívne sa zapájať do destinačných a marketingových aktivít združení a organizácií cestovného ruchu v regióne Turiec
	2.3.4 Podporovať spoznávanie miestnej histórie a okolia u miestnych obyvateľov

PRIORITA 3: Rozvoj miestnych služieb

Strategický cieľ 3: Udržateľne budovať a udržiavať infraštruktúru a vybavenosť pre miestne služby poskytované samosprávou (udržateľný územný rozvoj a územné plánovanie, adaptácia sídla na zmenu klímy, udržateľná doprava, energetické a obehové hospodárstvo, sociálne a zdravotné služby, vzdelávanie, bývanie, bezpečnosť) v záujme rastu kvality života miestnych obyvateľov.

Špecifické ciele	Opatrenie
3.1 Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja mesta na princípoch participácie verejnosti	3.1.1 Sledovať a aktualizovať územnoplánovacie a rozvojové dokumenty v súlade s princípmi udržateľného rozvoja
	3.1.2 Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídla, architektúre budov, v dizajne verejných plôch a priestranstiev aj vo voľnej krajine
3.2 Podporovať adaptáciu sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy	3.2.1 Navrhovať a implementovať riešenia predchádzania a eliminácie dopadov zmeny klímy v sídle a v krajine
	3.2.2 Podporovať a realizovať zadržiavanie vody v krajine
	3.2.3 Podporovať a rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov

		3.2.4	Zavádzať systém krízového riadenia a včasného varovania v súvislosti s rôznymi ohrozeniami z dôvodu klimatických zmien
3.3	Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom	3.3.1	Podporovať predchádzanie vzniku odpadov, opätovné využívanie odpadov a zhodnocovania odpadov v súlade s EÚ legislatívou
3.4	Podporovať udržateľnú dopravnú mobilitu	3.4.1	Priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru tak, aby podporovala udržateľný rozvoj sídla
		3.4.2	Vytvárať podmienky pre modernizáciu vozového parku, prioritne na alternatívny pohon
		3.4.3	Podporovať aktivity na zvyšovanie záujmu o nemotorovú cyklistickú dopravu vrátane úpravy a rozširovania hlavnej a doplnkovej cyklistickej infraštruktúry
		3.4.4	Podporovať záujem o využívanie verejnej osobnej dopravy obyvateľmi mesta
		3.4.5	Navrhovať zlepšenia v oblasti parkovacej politiky v meste a bezpečnosti cestnej premávky a pešej dopravy
3.5	Zlepšovať dostupnosť a zvyšovať efektívnosť energetickej infraštruktúry	3.5.1	Koordinovať obnovu a budovanie inžinierskych sietí, infraštruktúry prenosu a distribúcie elektriny, plynu a zásobovanie teplom a teplou vodou
		3.5.2	Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím OZE
3.6	Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie	3.6.1	Zabezpečovať modernizáciu budov, vybavenia a dobrého spravovania škôl a školských zariadení
		3.6.2	Kvalitným vzdelávaním zvyšovať vedomostnú úroveň a zručnosti žiakov a študentov, a tým vytvárať podmienky pre ich lepšiu uplatniteľnosť na trhu práce
		3.6.3	Podporovať neformálne a zážitkové vzdelávanie, špeciálne a inkluzívne vzdelávanie v školskej aj mimoškolskej činnosti a zavádzať inovácie do systému vzdelávania
		3.6.4	Budovať a podporovať atraktívny systém celoživotného vzdelávania pre osobný a profesijný rozvoj
		3.6.5	Podporovať inovačné prístupy a výskumno-inovačné aktivity v spolupráci s vedecko-výskumnými pracoviskami
3.7	Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby	3.7.1	Skvalitňovať a rozvíjať infraštruktúru sociálnych služieb a služieb zdravotníckych zariadení
		3.7.2	Udržiavať a rozširovať služby pre seniorov, znevýhodnené osoby a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii a kontinuálne zvyšovať ich kvalitu
		3.7.3	Posilňovať prevenciu a podporu duševného a telesného zdravia
		3.7.4	Zvyšovať kvalitu života MRK nachádzajúcich sa v nepriaznivých životných situáciách
		3.7.5	Rozširovať možnosti a vytvárať príležitosti pre podporu dobrovoľníctva, komunitných služieb a komunitnej práce
3.8	Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov	3.8.1	Zvyšovať kvalitu a dostupnosť bývania formou výstavby alebo kúpy nových nájomných bytov bežného a nižšieho štandardu
		3.8.2	Zabezpečovať postupné dobudovanie a revitalizáciu existujúcich obytných zón
		3.8.3	Prípravovať podmienky pre individuálnu a hromadnú bytovú výstavbu (IBV a HBV)
3.9	Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku	3.9.1	Zabezpečovať verejný poriadok a predchádzanie kriminalite, podmienky na predchádzanie mimoriadnych udalostí a riešenie mimoriadnych situácií
		3.9.2	Zlepšovať prevenciu sociálno-patologických javov

PRIORITA 4: Lepšie spravovanie mesta a vecí verejných

Strategický cieľ 4: Dosiahnuť lepšie spravovanie vecí verejných s podporou optimalizácie riadiacich procesov a zvyšovaním kvality komunikácie samosprávy s občanmi, digitálnou dostupnosťou služieb samosprávy a s pomocou partnerstiev územnej spolupráce.

Špecifické ciele	Opatrenie
4.1 Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy	4.1.1 Zabezpečovať otvorenie samosprávy a podnikania pre nové elektronické služby a digitalizáciu dát 4.1.2 Zefektívňovať spravovanie a využívanie majetku vo vlastníctve mesta 4.1.3 Zlepšovať kvalitu pracovného prostredia pre zamestnancov úradov samosprávy a podporovať ich ďalšie vzdelávanie 4.1.4 Podporovať zavádzanie inovatívnych, experimentálnych a pilotných riešení na úrovni samosprávy, miestnych združení a v podnikateľskom prostredí 4.1.5 Efektívne, otvorene a transparentne komunikovať s občanmi
4.2 Zlepšovať digitálnu dostupnosť a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“	4.2.1 Podporovať rozvoj a skvalitnenie prenosovej kapacity infraštruktúry internetu, a tým zlepšovať prístup k informáciám a komunikačným technológiám

		4.2.2	Skvalitňovať existujúce informačné služby samosprávy a rozširovať ich služby digitálnym spôsobom
4.3	Budovať a podporovať partnerstvá územnej spolupráce	4.3.1	Posilňovať miestnu, regionálnu, nadregionálnu, cezhraničnú a medzinárodnú spoluprácu aktérov územnej spolupráce

Kľúčové priority mesta Martin na roky 2024 – 2031
naplňania opatrení strategickej časti PHRSR sme zdefinovali tak, že sme 171 projektov, ktoré sú súčasťou Zásobníka projektov zostaveného k 30. 11. 2023 (Príloha 1 tohto dokumentu), previazali na Opatrenie PHRSR podľa **tematického zamerania projektu**. Takto sme určili počet projektov v danom tematickom opatrení a následne uro-

bili poradie opatrení s najvyšším počtom projektov. Pre projekty každého opatrenia sme určili aj koľko projektov obsahuje v najvyššej prioritě – prioritě A.

Tabuľka nižšie uvádza kľúčové priority mesta Martin pre obdobie rokov 2024 až 2031, dané počtom projektov v Zásobníku projektov v každom z opatrení PHRSR mesta Martin.

Sumarizácia top 7 strategických priorít mesta Martin na roky 2024 – 2031				
Zameranie projektov (názov opatrenia)		Číslo opatrenia	Počet projektov	Priorita 1
1	Priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru tak, aby podporovala udržateľný rozvoj sídla	3.4.1	27 projektov	3 projekty
2	Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídla, architektúre budov, v dizajne verejných plôch a priestranstiev aj vo voľnej krajine	3.1.2	25 projektov	7 projektov
3	Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím OZE	3.5.2	16 projektov	13 projektov
	Navrhovať zlepšenia v oblasti parkovacej politiky v meste a bezpečnosti cestnej premávky a pešej dopravy	3.4.5	16 projektov	2 projekty
4	Podporovať predchádzanie vzniku odpadov , opätovné využívanie odpadov a zhodnocovania odpadov v súlade s EÚ legislatívou	3.3.1	9 projektov	9 projektov
	Zvyšovať záujem o nemotorovú cyklistickú dopravu rozširovaním hlavnej a doplnkovej infraštruktúry	3.4.3	9 projektov	4 projekty
	Efektívne prevádzkovať, udržiavať, budovať, renovovať a modernizovať športovú infraštruktúru a jej vybavenie	1.4.3	9 projektov	5 projektov
5	Vytvárať podmienky pre modernizáciu vozového parku , prioritne na alternatívny pohon	3.4.2	8 projektov	7 projektov
	Podporovať záujem o využívanie verejnej osobnej dopravy obyvateľmi mesta	3.4.4	8 projektov	8 projektov

Zdroj: Zásobník projektov mesta Martin k 30. 11. 2023

Najmenej projektov v Zásobníku projektov obsahuje strategická priorita 4 Lepšie spravovanie mesta a vecí verejných (1 projekt) a strategická priorita 2 Podpora miestnej ekonomiky (8 projektov za oblasť Cestovný ruch).

Priorita	Počet projektov	SPECIFICKÉ CIELE PHRSR MT 2024 – 2031	Počet projektov
1. PLNÉ VYUŽITIE MIESTNEHO POTENCIÁLU	28	1.1 Zabezpečovať ochranu a zlepšovať kvalitu prírodných zdrojov (ovzdušia, pôdy, lesov, biodiverzity, vody a prirodzených ekosystémov)	7
		1.2 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo a kultúrno – kreatívny ekosystém, profesionalizovať riadenie kultúry a rozvíjať živú kultúru	5
		1.3 Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl	5
		1.4 Vytvárať podmienky pre aktív nešportové vyžitie všetkých občanov mesta	11
2. PODPORA MIESTNEJ EKONOMIKY	8	2.1 Systematicky podporovať investovanie a podnikanie v meste	0
		2.2 Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce	0
		2.3 Aktívne podporovať a posilňovať udržateľný rozvoj cestovného ruchu a systém destinačného manažmentu v regióne Turiec	8
3. ROZVOJ MIESTNYCH SLUŽIEB	134	3.1 Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja mesta na princípoch participácie verejnosti	25
		3.2 Podporovať adaptáciu sídla a krajiny na dopady zmeny klímy	3
		3.3 Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom	9
		3.4 Podporovať udržateľnú dopravnú mobilitu	68
		3.5 Zlepšovať dostupnosť a zvyšovať efektívnosť energetickej infraštruktúry	16
		3.6 Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie	5
		3.7 Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby	6
		3.8 Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov	1
		3.9 Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku	1

Priorita	Počet projektov	ŠPECIFICKÉ CIELE PHRSR MT 2024 – 2031	Počet projektov
4. LEPŠIE SPRAVOVANIE MESTA A VEČÍ VEREJNÝCH	1	4.1 Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy	1
		4.2 Zlepšovať digitálnu dostupnosť a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“	0
		4.3 Budovať a podporovať partnerstvá územnej spolupráce	0

TEMATICKÉ ZAMERANIE projektov v Zásobníku projektov mesta Martin podľa Opatrení PHRSR mesta Martin na roky 2024 - 2031

Špecifické ciele	Počet projektov	Opatrenie	Počet projektov
1.1 Zabezpečovať ochranu a zlepšovať kvalitu prírodných zdrojov (ovzdušia, pôdy, lesov, biodiverzity, vody a prirodzených ekosystémov)	7	1.1.1 Prispievať k ochrane ovzdušia, lesov a poľnohospodárskej pôdy	
		1.1.2 Podporovať zastavenie poklesu biodiverzity, strát biotopov, poškodzovania ekosystémov a degradácie krajiny	
		1.1.3 Podporovať ochranu vôd, zásobovanie pitnou vodou a čistenia odpadových vôd	7
1.2 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo a kultúrno-kreatívny ekosystém, profesionalizovať riadenie kultúry a rozvíjať živú kultúru	5	1.2.1 Podporovať citlivú obnovu a renováciu kultúrnych pamiatok a miestnych pamätihodností	2
		1.2.2 Profesionalizovať riadenie kultúry a vytvárať podmienky pre životaschopný miestny kultúrno-kreatívny ekosystém jeho koordináciou	2
		1.2.3 Zhodnocovať a systematicky oživovať kultúrne dedičstvo a hneď priemyselné zóny činnosťou kultúrnych organizácií, prostredníctvom kultúrneho turizmu a kreatívneho priemyslu	1
1.3 Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl	5	1.3.1 Podporovať voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, ZUŠ, CVČ, záujmových klubov a združení	5
		1.3.2 Podporovať mládežnícke projekty, združovanie mladých a ich zapájanie do dobrovoľníckych aktivít	
1.4 Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie všetkých občanov mesta	11	1.4.1 Profesionalizovať riadenie športu z úrovne mesta vrátane riadenia športových klubov	
		1.4.2 Podporovať šport ako súčasť zdravého životného štýlu bez ohľadu na vek	
		1.4.3 Efektívne prevádzkovať, udržiavať, budovať, renovovať a modernizovať športovú infraštruktúru a jej vybavenie	9
		1.4.4 Systematicky rozvíjať mestskú športovo – oddychovú zónu popri rieke Turiec	2
2.1 Systematicky podporovať investovanie a podnikanie v meste	0	2.1.1 Podporovať špecializované podnikateľské programy, podujatia, iniciatívy a pilotné projekty vrátane internacionalizácie podnikania	
		2.1.2 Revitalizovať nevyužívané verejné budovy a pozemky na nový účel pre podnikateľov a investorov	
		2.1.3 Vytvárať podmienky pre príchod a etablovanie investorov	
2.2 Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce	0	2.2.1 Zlepšovať prístup obyvateľov k službám zamestnanosti	
		2.2.2 Podporovať vytváranie pracovných príležitostí pre znevýhodnené skupiny obyvateľov a pre sociálnu ekonomiku	
2.3 Aktívne podporovať a posilňovať udržateľný rozvoj cestovného ruchu a systém destinačného manažmentu v regióne Turiec	8	2.3.1 Podporovať tvorbu produktov cestovného ruchu s ohľadom na ich celoročnosť	
		2.3.2 Systematicky obnovovať a budovať infraštruktúru cestovného ruchu prioritne na najnavštevovanejších miestach v meste	7
		2.3.3 Aktívne sa zapájať do destinačných a marketingových aktivít združení a organizácií cestovného ruchu v regióne Turiec	1
		2.3.4 Podporovať spoznávanie miestnej histórie a okolia u miestnych obyvateľov	
3.1 Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja mesta na princípoch participácie verejnosti	25	3.1.1 Sledovať a aktualizovať územnoplánovacie a rozvojové dokumenty v súlade s princípmi udržateľného rozvoja	
		3.1.2 Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídla, architektúre budov, v dizajne verejných plôch a priestranstiev, aj vo voľnej krajine	25
3.2 Podporovať adaptáciu sídla a krajiny na dopady zmeny klímy	3	3.2.1 Navrhovať a implementovať riešenia predchádzania a eliminácie dopadov zmeny klímy v sídle a v krajine	
		3.2.2 Podporovať a realizovať zadržiavanie vody v krajine	2
		3.2.3 Podporovať a rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov	1
		3.2.4 Zavádzať systém krízového riadenia a včasného varovania v súvislosti s rôznymi ohrozeniami z dôvodu klimatických zmien	

TEMATICKÉ ZAMERANIE projektov v Zásobníku projektov mesta Martin podľa Opatrení PHRSR mesta Martin na roky 2024 - 2031					
Špecifické ciele		Počet projektov	Opatre- nie		Počet projektov
3.3	Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom	9	3.3.1	Podporovať predchádzanie vzniku odpadov, opätovné využívania odpadov a zhodnocovania odpadov v súlade s EÚ legislatívou	9
3.4	Podporovať udržateľnú dopravnú mobilitu	68	3.4.1	Priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru tak, aby podporovala udržateľný rozvoj sídla	27
			3.4.2	Vytvárať podmienky pre modernizáciu vozového parku, prioritne na alternatívny pohon	8
			3.4.3	Podporovať aktivity na zvyšovanie záujmu o nemotorovú cyklistickú dopravu vrátane úpravy a rozširovania hlavnej a doplnkovej cyklistickej infraštruktúry	9
			3.4.4	Podporovať záujem o využívanie verejnej osobnej dopravy obyvateľmi mesta	8
			3.4.5	Navrhovať zlepšenia v oblasti parkovacej politiky v meste a bezpečnosti cestnej premávky a pešej dopravy	16
3.5	Zlepšovať dostupnosť a zvyšovať efektívnosť energetickej infraštruktúry	16	3.5.1	Koordinovať obnovu a budovanie inžinierskych sietí, infraštruktúry prenosu a distribúcie elektriny, plynu a zásobovanie teplom a teplou vodou	
			3.5.2	Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím OZE	16
3.6	Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie	5	3.6.1	Zabezpečovať modernizáciu budov, vybavenia a dobrého spravovania škôl a školských zariadení	5
			3.6.2	Kvalitným vzdelávaním zvyšovať vedomostnú úroveň a zručnosti žiakov a študentov, a tým vytvárať podmienky pre ich lepšiu uplatniteľnosť na trhu práce	
			3.6.3	Podporovať neformálne a zážitkové vzdelávanie, špeciálne a inkluzívne vzdelávanie v školskej aj mimoškolskej činnosti a zavádzať inovácie do systému vzdelávania	
			3.6.4	Budovať a podporovať atraktívny systém celoživotného vzdelávania pre osobný a profesijný rozvoj	
			3.6.5	Podporovať inovačné prístupy a výskumno-inovačné aktivity v spolupráci s vedecko-výskumnými pracoviskami	
3.7	Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby	6	3.7.1	Skvalitňovať a rozvíjať infraštruktúru sociálnych služieb a služieb zdravotníckych zariadení	3
			3.7.2	Udržiavať a rozširovať služby pre seniorov, znevýhodnené osoby a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii a kontinuálne zvyšovať ich kvalitu	3
			3.7.3	Posilňovať prevenciu a podporu duševného a telesného zdravia	
			3.7.4	Zvyšovať kvalitu života MRK nachádzajúcich sa v nepriaznivých životných situáciách	
			3.7.5	Rozširovať možnosti a vytvárať príležitosti pre podporu dobrovoľníctva, komunitných služieb a komunitnej práce	
3.8	Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov	1	3.8.1	Zvyšovať kvalitu a dostupnosť bývania formou výstavby alebo kúpy nových nájomných bytov bežného a nižšieho štandardu	1
			3.8.2	Zabezpečovať postupné dobudovanie a revitalizáciu existujúcich obytných zón	
			3.8.3	Pripravovať podmienky pre individuálnu a hromadnú bytovú výstavbu (IBV a HBV)	
3.9	Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku	1	3.9.1	Zabezpečovať verejný poriadok a predchádzanie kriminalite, podmienky na predchádzanie mimoriadnych udalostí a riešenie mimoriadnych situácií	1
			3.9.2	Zlepšovať prevenciu sociálno-patologických javov	
4.1	Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy	1	4.1.1	Zabezpečovať otvorenie samosprávy a podnikania pre nové elektronické služby a digitalizáciu dát	
			4.1.2	Zefektívňovať spravovanie a využívanie majetku vo vlastníctve mesta	
			4.1.3	Zlepšovať kvalitu pracovného prostredia pre zamestnancov úradov samosprávy a podporovať ich ďalšie vzdelávanie	1
			4.1.4	Podporovať zavádzanie inovatívnych, experimentálnych a pilotných riešení na úrovni samosprávy, miestnych združení a v podnikateľskom prostredí	
			4.1.5	Efektívne, otvorene a transparentne komunikovať s občanmi	

TEMATICKÉ ZAMERANIE projektov v Zásobníku projektov mesta Martin podľa Opatrení PHRSR mesta Martin na roky 2024 - 2031				
Špecifické ciele	Počet projektov	Opatrenie		Počet projektov
4.2 Zlepšovať digitálnu dostupnosť a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“	0	4.2.1 Podporovať rozvoj a skvalitnenie prenosovej kapacity infraštruktúry internetu, a tým zlepšovať prístup k informáciám a komunikačným technológiám		
		4.2.2 Skvalitňovať existujúce informačné služby samosprávy a rozširovať ich služby digitálnym spôsobom		
4.3 Budovať a podporovať partnerstvá územnej spolupráce	0	4.3.1 Posilňovať miestnu, regionálnu, nadregionálnu, cezhraničnú a medzinárodnú spoluprácu aktérov územnej spolupráce		
PROJEKTY V ZÁSObNÍKU SPOLU	171			171

Zdroj: Zásobník projektov mesta Martin k 30. 11. 2023

Strategicko-programová časť PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 je plne v súlade s PHSR Žilinského samosprávneho kraja 2021+ vrátane IÚS VÚC Žilinského samosprávneho kraja a s IÚS UMR Martin 2030.

SÚLAD STRATEGICKÝCH CIEĽOV v strategických dokumentoch s PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031		
PHRSR mesta Martin 2024 – 2031	PHSR Žilinský kraj 2021+	IÚS UMR Martin 2030
1. Plné využitie miestneho potenciálu	1. Inovácie a vzdelávanie 2. Životné prostredie 5. Identita a sebestačnosť	1. Vzdelávanie, ekonomika a inovácie 2. Životné prostredie 5. Identita a sebestačnosť
2. Podpora miestnej ekonomiky	1. Inovácie a vzdelávanie 4. Sociálna stabilita 5. Identita a sebestačnosť	1. Vzdelávanie, ekonomika a inovácie 5. Identita a sebestačnosť
3. Rozvoj miestnych služieb	1. Inovácie a vzdelávanie 2. Životné prostredie 3. Infraštruktúra 4. Sociálna stabilita	1. Vzdelávanie, ekonomika a inovácie 2. Životné prostredie 3. Infraštruktúra 4. Sociálna stabilita
4. Lepšie spravovanie mesta a vecí verejných	1. Inovácie a vzdelávanie 3. Infraštruktúra 5. Identita a sebestačnosť	1. Vzdelávanie, ekonomika a inovácie 3. Infraštruktúra 5. Identita a sebestačnosť

Mesto Martin využilo prácu odbornej verejnosti v pracovných skupinách zostavených k tvorbe PHRSR Mesta Martin na roky 2024 a 2031 a požiadalo 90 členov pracovných skupín uvedených v Prílohe 4 tohto dokumentu, aby si určili priority medzi 19 navrhnutými opatreniami

PHRSR mesta od 1 po 5 (od najvyššej po najnižšiu), rovnako ako alokovali finančné zdroje v objeme 40 mil. eur na jednotlivé opatrenia podľa vlastného uváženia. Výstup tejto pracovnej aktivity pracovných skupín je zhrnutý v Prílohe 5 tohto dokumentu.

Prehľad typových aktivít

PRIORITA 1: Plné využitie miestneho potenciálu

Strategický cieľ 1: Vytvárať čo najlepšie podmienky pre ochranu a zlepšovanie prírodných zdrojov, zhodnocovanie kultúrno-historického dedičstva a kultúrno-kreatívneho ekosystému, pre všestranný rozvoj talentu detí a mládeže a aktívne športové využitie obyvateľov mesta.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 1.1

Zabezpečovať ochranu a zlepšovať kvalitu prírodných zdrojov (ovzdušia, pôdy, lesov, biodiverzity, vody a prirodzených ekosystémov)

Východisková situácia: Región Turiec, podobne ako ostatné regióny Žilinského samosprávneho kraja, potrebuje zlepšenia v oblasti ochrany prírodných zdrojov najmä z dôvodov, ako je pôsobenie intenzívneho cestovného ruchu, narastajúca nevhodná urbanizácia, fragmentácia a straty biotopov dopravnými stavbami, nevhodné lesohospodárske a poľnohospodárske postupy a ďalšie aktivity, ktoré ohrozujú a znehodnocujú prírodný kapitál. Degradácia významnej časti lesných porastov v dôsledku kombinácie vplyvov nevhodného drevinového zloženia (zvlášť nepôvodné smrečiny), sucha a škodcov má významný vplyv na vodný režim krajiny, klímu a kvalitu pôd s dopadmi na kvalitu života obyvateľov. V dôsledku zástavby dochádza k úbytku poľnohospodárskej pôdy a v dôsledku nevhodného spôsobu obhospodarovania k jej degradácii. Povrchové vody sú ohrozené poľnohospodárskym (dusičnany, nerozpustné látky), priemyselným a komunálnym znečistením.

Za posledných 5 rokov vznikol celospoločenský tlak na zabránenie ďalším dopravným stavbám, nevhodnej urbanizácii, intenzívnemu lesnému hospodárstvu a poľnohospodárstvu na hodnotné časti prírody, zmenu prístupu k cestovnému ruchu a rozvoj jeho udržateľných foriem. V tomto smere je kľúčový koordinovaný a komplexný prístup s cieľom zastaviť pokles biodiverzity a podporovať jej zachovanie a rozvoj ekosystémových služieb. Súčasťou je tiež ochrana pôdy, lesov ochranných i lesov osobitného určenia, obnova hospodárskych lesov s nevhodným drevinovým zložením, lesov poškodzovaných pôsobením sucha a škodcov a obmedzenia šírenia invázných a rozptýňavých druhov organizmov.

Situácia s kvalitou ovzdušia v regióne Turčianskej kotliny z dôvodu nevhodných rozptylových podmienok nie je priaznivá a pevné častice sa hromadia v ovzduší. V najbližších rokoch dôjde prijímanými opatreniami proti znečisťovaniu ovzdušia z lokálneho vykurovania, dopravy, priemyselných zdrojov, ťažbou piesku a kameňa k zníženiu existujúcich koncentrácií škodlivín v ovzduší, a tým aj k zníženiu negatívnych vplyvov na zdravie obyvateľov a zraniteľných ekosystémov. Dôjde tiež k znížovaniu produkcie a zvyšovaniu sekvestrácie skleníkových plynov, ktoré umožní naplnenie požiadaviek Zelenej dohody (Green Deal) a ďalších požiadaviek EÚ na obdobie rokov 2021 – 2027 a zníženie emisií oxidu uhličitého o 55 % do roku 2030 na úroveň z roku 1990 (Fit for 55 v rámci Zelenej dohody). Jednou z hlavných oblastí, ktoré tiež prispievajú k očakávanej zmene, je energetika, a to prostredníctvom zmien palivovej základne a energetických úspor vrátane zvýšenia energetickej efektivity budov zvýšením podielu OZE, uskladňovaním elektriny atď. Kľúčovou úlohou regiónu bude iniciovať spoluprácu v tejto oblasti, monitoring a koordináciu prijímania opatrení.

Opatrenie	Typové aktivity
1.1.1 Prispievať k ochrane ovzdušia, lesov a poľnohospodárskej pôdy	• využívať metodickú podporu a koordináciu v oblasti mitigačných opatrení s cieľom znížiť produkciu skleníkových plynov v sídlach (nízkouhlíková stratégia Žilinského kraja, podpora tvorby SECAP, komunitnej energetiky a i.) a zabezpečovať komplexné riešenia na znížovanie emisií oxidu uhličitého a ďalších skleníkových plynov do roku 2030, • vypracovať, implementovať a vyhodnocovať koncepčný dokument s návrhom systémových opatrení na znížovanie znečistenia ovzdušia, • zaviesť a udržiavať systém monitorovania kvality ovzdušia a o výsledkoch monitorovania pravidelne informovať obyvateľov, • spolupracovať na zlepšovaní kvality ovzdušia v oblastiach s riadenou kvalitou ovzdušia s využitím medzinárodných a národných projektov (napríklad program LIFE), • podporovať výmeny kotlov na tuhé palivo v domácnostiach vrátane podpory sociálne slabších obyvateľov, ktorí nedosiahnu na štandardné podmienky financovania výmeny kotlov,

Opatrenie	Typové aktivity
	• spracovať a implementovať Nízkouhlíkovú stratégiu a podporovať princípy prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo, • podporovať zriaďovanie nízkoemisných a bezemisných zón a v rekreačnom území, • podporovať reštrikcie voči osobným automobily so spaľovacím motorom v nízkoemisných zónach, • podporovať zriadenie obytných zón s upraveným dopravným režimom (napr. trendových Zón 30), • podporovať dopravnú obsluhu zón nízkoemisnou a bezemisnou dopravou, • podporovať nízkoemisné a bezemisné dopravné riešenia na území národných parkov a lokalít európsky a svetovo významného kultúrneho a prírodného dedičstva, • zabezpečovať výsadbu a regeneráciu izolačnej zelene oddelujúcej obytnú zástavbu od priemyselných stavieb, komerčných areálov alebo frekventovaných dopravných koridorov, • podporovať budovanie protihlukových stien a bariér a realizáciu protihlukovej výsadby, • koordinovať riadenie svetelnej signalizácie na križovatkách ako tzv. „zelené vlny“, • identifikovať a využívať možnosti zachytávania uhlíka s dôrazom na prírode blízke opatrenia (ochrana rozsiahlejších starých lesov, mokradí a pod.), • pri aktualizácii alebo vypracovaní strategických dokumentov vrátane územných plánov prioritizovať ochranu lesov a poľnohospodárskej pôdy do záväznej časti územného plánu mesta, • zabezpečiť ochranu a udržateľnú obnovu lesa podľa podmienok biotopov, prirodzeného drevinového zloženia, multifunkčného využitia, vhodného manažmentu a očakávaných dopadov zmeny klímy, • v lesnom prostredí realizovať protierózne, vodozadržné, brehoochranné a podobné opatrenia, • zabezpečiť ochranu poľnohospodárskej pôdy pred zástavbou, nevhodnou urbanizáciou a infraštruktúrou ako skladovacie priestory, dopravné stavby a i., • zabrániť vysychaniu poľnohospodárskej pôdy a podporovať napr. zakladanie remízok v poľnohospodárskej krajine, • zmierniť povrchový odtok vytváraním vsakovacích území na poľnohospodárskych plochách agrotechnickými opatreniami, • participovať na spoločných projektoch so zapojením partnerov z krajov, univerzít, mimovládnych organizácií, podnikov i verejnosti.
1.1.2	Podporovať zastavenie poklesu biodiverzity, strát biotopov, poškodzovania ekosystémov a degradácie krajiny • zabrániť ďalšiemu zhoršeniu stavu zachovania významných druhov a strátam prioritných a inak významných biotopov, • participatívne vypracovať Integrovaný plán obnovy udržateľnej krajiny a zabrániť ďalšiemu narušovaniu charakteristického rázu krajiny, • realizovať analýzu problémov, bariér a príležitostí pre integrovaný systém spoločného spravovania prírody a krajiny z pohľadu vlastníkov, správcov a užívateľov územia a ich záujmových skupín, • navrhnuť systém pravidelného komplexného monitorovania udržateľnosti územia – prírody, krajiny a ekosystémových služieb, • podporovať tvorbu prirodzených krajinných prvkov, ktoré môžu slúžiť ako ekokoridory, • metodicky podporovať územný rozvoj samospráv (územný plán, zmeny a doplnky územných plánov, územné plány zón a i. v zmysle integrovaného manažmentu krajiny vrátane podpory vytvárania krajinnno-ekologických plánov, • obnovovať najcennejšie časti prírodného dedičstva (druhových populácií, biotopov, segmentov krajiny), • zabezpečiť ochranu krajiny pred šírením invázných a nepôvodných druhov a zabezpečiť odstraňovanie invázných druhov rastlín, • zlepšiť spoluprácu so ŠOP SR a správami národných parkov s cieľom zlepšiť manažment chránených území prostredníctvom rád národných parkov vrátane urýchlenia prijatia zónácií národných parkov.
1.1.3	Podporovať ochranu vôd, zásobovanie pitnou vodou a čistenia odpadových vôd • spracovať, zverejniť a implementovať koncepciu ochrany, zadržiavania a využívania vôd, • spracovať projekt revitalizácie vodných tokov na území sídiel a ich bezprostredného okolia, • zabezpečiť dopracovanie projektových dokumentácií pre územia ohrozené povodňami, • navrhnuť a zrealizovať protipovodňové opatrenia, • zabezpečiť ochranu existujúcich zdrojov povrchových a podzemných vôd, • rekonštruovať a intenzifikovať existujúce vodárenské zdroje podzemných vôd pri súčasnom zabezpečení splnenia požiadaviek na ich kvalitatívnu a kvantitatívnu ochranu, • podporovať budovanie nových vodárenských zdrojov podzemných vôd, • zabezpečovať zvýšenie retencie vody v území, • zvýšiť podiel zásobovania obyvateľstva pitnou vodou verejnými vodovodmi na základe výsledkov analýzy zásobovania pitnou vodou a zistenia kapacity existujúcich vodojemov, • podporovať výstavbu, rekonštrukciu a údržbu verejnej vodárenskej infraštruktúry (riešenie zásobovania pitnou vodou, riešenie čistenia komunálnych odpadových vôd v oblastiach s nízkym podielom odkanalizovania), • zavádzať alternatívny spôsob nakladania s odpadovými vodami tam, kde nie je vybudovaná kanalizačná sieť (domové čističky odpadových vôd).

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	- Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čistením odpadových vôd - Napojenosť % obyvateľstva z celkového počtu domácností a iných objektov napojených na infraštruktúru pre zásobovanie pitnou vodou
Voliteľné	- Podiel poľnohospodárskej pôdy s ekologickým hospodárením - Oblasť riadenia kvality ovzdušia – ORKO - Monitoring kvality ovzdušia ovplyvnenej dopravou (lokálne znečistenie ovzdušia merané na monitorovacích staniciach v regióne Turiec) - Emisie znečisťujúcich látok do ovzdušia - Vypracovaný integrovaný plán obnovy udržateľnej krajiny s osobitným cieľom zachovať charakteristický ráz krajiny Turca - Vypracovaný projekt revitalizácie vodných tokov na území sídiel a ich bezprostredného okolia - Podiel vodných útvarov v dobrom stave - Priemerná ročná koncentrácia znečisťujúcej látky NO₂ v ovzduší v mikrogramoch na meter kubický (µg/m³) - Priemerná ročná koncentrácia znečisťujúcej látky PM 2,5 v ovzduší v mikrogramoch na meter kubický (µg/m³)

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 1.2

Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo, rozvíjať živú kultúru a uchovávať tradície

Východisková situácia: Mesto Martin má štatút národného centra kultúry Slovákov a sídli v ňom niekoľko kultúrnych inštitúcií zriadených štátom a Žilinským samosprávnym krajom. Je bohatý na profesionálne aj neprofesionálne kultúrne inštitúcie a spolky v oblasti zriadovanej i nezriadovanej kultúry. Miera ich spolupráce na miestnej úrovni však nie je systematizovaná a chýba synergické medzisektorové prepájanie oblastí umenia, dizajnu, architektúry, urbanizmu, tvorby verejných priestorov, socio-ekonomických aktivít, tvorby a zachovania tradičnej krajiny, ako aj medziodvetvové prepájanie s cestovným ruchom, športom, školstvom, vedou a modernými digitálnymi technológiami. Ak sa podarí takúto spoluprácu kultúrnych operátorov naštartovať a naviazať ju na komercializáciu služieb, tradičných produktov a inovatívnych zážitkov využiteľných v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu, región by výrazne pozdvihol svoju prosperitu aj v oblastiach kultúrneho a kreatívneho priemyslu.

Význam kultúrno-kreatívneho priemyslu celosvetovo rastie a je preukázateľný silný ekonomický a spoločenský dopad riadenej kultúry na miestnu ekonomiku a miestne komunity. Aj v celoeurópskom kontexte sa kultúrna politika čoraz viac zameriava na budovanie partnerstiev a podporu komunit miestnych kultúrnych operátorov a kultúrnych inštitúcií, podporuje aktívne využívanie verejných priestorov miestnymi komunitami (princíp zdola) a objektov pre kultúru a najnovšie kultúra preniká aj do zavádzania udržateľnosti v urbanizme a architektúre (koncept „Nový európsky Bauhaus“).

Pre rozvoj kultúry je žiadúce udržiavať a zvyšovať záujem miestnych obyvateľov o rôzne formy kultúry a umelecké žánre, vytvárať synergické spolupráce a prepojenia, pretože to významne súvisí s generovaním základného dopytu po službách, produktoch a zážitkoch v kultúre, samotným rozvojom miestnych komunit, posilňovaním miestnej identity a budovaním vzťahu miestnych ľudí k tradičným a súčasným hodnotám.

Opatrenie	Typové aktivity
1.2.1 Podporovať citlivú obnovu a renováciu kultúrnych pamiatok a miestnych pamätihodností	- spolupracovať s odborníkmi a vypracovať odborné odporúčania pre urbanizmus, architektúru, záchranu tradičnej architektúry a obnovu krajiny a ich súlad s miestne jedinečnými hodnotami krajiny i urbanizovaného územia so zámerom podporovať lokálny „genius loci“, - zmapovať a spracovať pasport aktuálneho stavu kultúrnych pamiatok a pamätihodností na území mesta vrátane sakrálnych, technických a vojenských pamiatok, ako aj umeleckých diel a modernej architektúry a označiť ich aj s využitím digitálnych technológií, - obnovovať, rekonštruovať a revitalizovať pamiatkové objekty a miestne pamätihodnosti vo vlastníctve štátu, samosprávy, cirkvi, neziskového a súkromného sektora a iných, s možnosťou ich využitia na kultúrno-spoločenské a osvetové účely, pamätné izby, poskytovanie zážitkových foriem vzdelávania a kultúrneho turizmu, atraktívne trávenie voľného času a s tým spojené obstaranie vybavenia vrátane IKT vybavenia, - renovovať, kreatívne zhodnocovať a oživovať nevyužívanú infraštruktúru a rôzne zanedbané domy, objekty a areály v meste a využívať ich na rôzne kultúrne, komunitné i podnikateľské účely a aktivity, - obnovovať a udržiavať hroby a náhrobky významných osobností a dejateľov na cintorínoch vrátane Národného cintorína v Martine, - medzisektorovo rozvinúť program Nový európsky Bauhaus v podmienkach mesta v súvislosti s jeho architektonickým a urbanistickým rozvojom, - budovať moderné a technicky vybavené priestory na organizovanie podujatí, umelecké rezidencie a prezentačné aktivity.
1.2.2 Profesionlizovať riadenie kultúry a vytvárať podmienky pre životaschopný miestny kultúrno-kreatívny ekosystém jeho koordináciu	- v organizačnej štruktúre mestského úradu zriadiť a etablovať odbor/oddelenie/referát kultúry, - systematizovať koordináciu všetkých kultúrnych aktérov a umelcov na území mesta, - konceptne a profesionálne (s podporu dát) budovať, riadiť a podporovať kultúrno-kreatívny ekosystém v meste Martin, - pravidelne realizovať prieskum potrieb občanov v oblasti kultúry, - vypracovať Koncepciu rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu na území mesta Martin, - zavádzať technologické, procesné a sociálne inovácie do riadenia tradičných kultúrnych inštitúcií vrátane SMART riešení, - iniciovať novelizáciu Zákona o meste Martin a zmenu štatútu Rady národnej kultúry v Martine z poradného orgánu primátora mesta Martin na poradný orgán Ministerstva kultúry SR, súčasne iniciovať vznik a funkčné spracovanie tzv. Národnej kultúrnej platformy v Martine,

Opatrenie	Typové aktivity
	• zlepšiť spoluprácu zriaďovanej a nezriaďovanej kultúry pri zdieľaní a výmene skúseností, • podporovať kultúrne iniciatívy a činnosť miestnych spolkov aj ako spôsob podpory miestneho podnikania v kultúre a budovať verejne zdieľanú kultúrnu infraštruktúru, • vytvárať podmienky pre technologické a netechnologické inovácie v kultúre, • stimulovať podporu udržateľnej zamestnanosti a tvorby pracovných miest v kultúrnom a kreatívnom priemysle prostredníctvom vytvorenia priaznivého prostredia pre rozvoj kreatívneho talentu napríklad formou zriaďovania kreatívnych inkubátorov pre začínajúcich podnikateľov a kultúrnych operátorov, • podporovať kultúrne huby, iniciatívy, coworkingové a kreatívne centrá, prepájať kultúrno-kreatívny priemysel s podporou podnikania a budovať verejne zdieľanú infraštruktúru, • podporiť vznik kreatívneho kultúrno-umeleckého centra so zdieľanými službami kreatív-cov, priestormi na umelecké rezidencie a coworkingové priestory, • stimulovať zapájanie a prepájanie sa kultúrnych operátorov do projektov medzisektorovej spolupráce s cieľom podporovať aktivity tvorivých pracovníkov, výmenu skúseností a zviditeľňovania produktov a služieb kreatívnej tvorby, • podporovať mobilitu umelcov a umelecké rezidencie do kultúrnych inštitúcií v meste Mar-tin, • vytvoriť podmienky pre lepšiu spoluprácu miestnych a regionálnych kultúrnych operáto-rov v odlišnej zriaďovateľskej pôsobnosti a rozšíriť možnosti ich vzájomnej propagácie, • klásť dôraz na rozvoj ľudských zdrojov vrátane ich ďalšieho vzdelávania, • klásť dôraz na budovanie kapacít kultúrno-kreatívneho priemyslu a rozvoj ľudských zdro-jov v kultúrnych spolkoch, združeniach, kultúrnych inštitúciách, v kultúrnych zariadeniach ako najvýznamnejšieho faktora rozvoja kultúry smerom k cieľovým skupinám všetkých ve-kových kategórií, • vypracovať a realizovať program celoživotného vzdelávania kapacít pre potreby kultúrno-kreatívneho priemyslu a jeho operátorov, • podporovať aktivity kultúrnych spolkov a združení zapájaním do regionálnych, nadregio-nálnych, cezhraničných a medzinárodných projektov zameraných na výmenu skúseností a zviditeľňovania produktov a služieb kreatívnej tvorby, • podporovať komorne a komunitne zamerané podujatia organizované aktívnymi združe-niami, kaviarňami, cirkvami, školami a i., • realizovať moderné marketingové kampane pre ponuku kultúrnych zážitkov.
1.2.3	Zhodnocovať a systematicky oživovať kultúrne dedičstvo a hneď priemyselné zóny činnosťou kultúrnych organizácií, prostredníctvom kultúrneho turizmu a kreatívneho priemyslu • zlepšiť dostupnosť kultúry pre širokú verejnosť, osobitne pre obyvateľov mimo hlavného centra a pre ľudí so zdravotným postihnutím. • zbierať miestne príbehy o ľuďoch a miestach, vrátane legiend a oživovať ich prostrední-cťom interpretácie a zážitkov v kultúrnom turizme, • zriaďovať moderné pamätné izby, interaktívne expozície, lokálne múzeá postavené na je-dinečnosti miesta a interpretujúce identitu interaktívnou formou, • podporovať živú kultúru ako súčasť posilňovania identity, miestnej ekonomiky a mobilizá-cie potenciálu záujmových komunít, • zavádzať digitalizáciu do prezentácie a interpretácie kultúrneho dedičstva s využitím mo-derných inovatívnych prístupov a technológií, a tým podporovať nové a inovatívne formy poskytovania kultúrnych zážitkov, • podporovať trvalé alebo dočasné umelecké intervencie na oživovanie hneď priemysel-ných zón a verejných priestranstiev, • hľadať využitie pre hneď priemyselné zóny pre kultúru, umenie a komunitný život, • budovať zážitkové a náučné chodníky o miestnej histórii a osobnostiach pre všetky ve-kové kategórie, • sprístupňovať históriu a podporovať tradície regiónu formou tematických interaktívnych aktivít s využitím multimediálnych prezentácií a moderných interpretačných technológií tak, aby sa stali súčasťou ponuky kultúrneho turizmu, • zabezpečiť medziodvetvovú spoluprácu a prepájať živú kultúru s komunitným životom a produktami cestovného ruchu, • zachraňovať, vhodne využívať a rozvíjať jedinečné oblasti miestnej kultúry ako súčasti identity územia a miestnej ekonomiky, • podporiť prezentáciu a predaj dizajnových, remeselných a tradičných výrobkov na jednom mieste, • zriadiť v kultúrnych inštitúciách moderné predajne publikácií a spomienkových a pamiat-kových predmetov, • rekonštruovať a modernizovať budovy a vybavenie tradičných domov kultúry (kultúrnych domov) vrátane obstarania modernej audiovizuálnej techniky a vybavenia súvisiaceho s organizáciou podujatí aj vo vonkajšom priestore, • budovať moderné múzeá postavené na jedinečnosti regiónu a jeho lokalít a interpre-tujúce identitu interaktívnou formou, • debarierizovať a modernizovať expozície múzeí a galérií s využitím najmodernejších tren-dov a techniky vrátane ich sprístupnenia obyvateľom a návštevníkom s rôznym zdravot-ným postihnutím, • podporovať odborný zber, vystavenie prípadne úschovu zbierkových predmetov, • podporovať budovanie moderných depozitárov zbierkových predmetov múzeí a galérií s odbornou regulačnou a meracou technikou a digitalizačné pracoviská pre digitalizáciu zbierkových fondov, • podporovať prezentáciu zbierkových predmetov a výsledkov vedecko-výskumnej činnosti modernou interaktívnou formou prostredníctvom múzejnej pedagogiky,

Opatrenie	Typové aktivity
	- podporiť vznik zdieľaného audiovizuálneho archívu v regióne (pre múzejné inštitúcie, knižnice a pod.), - podporovať činnosť miestnych divadelných súborov, folklórnych súborov a skupín, tanečných a hudobných zoskupení, umeleckých spolkov atď., - podporovať tradičné a etablované podujatia regionálneho, nadregionálneho a národného významu, - podporovať vydávanie hudobných nosičov s tradičnou hudbou a odborných monografií, - podieľať sa na modernizácii obecných knižníc a obnove knižného fondu s cieľom zvýšiť čitateľskú gramotnosť u detí a mládeže a zvýšiť záujem o literatúru a písanie.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	- Počet podporených projektov na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva ročne - Výdavky samosprávy vynaložené na kultúru na obyvateľa v eurách ročne - Vývoj návštevnosti (počet návštevníkov) vybraných kultúrnych zariadení v meste Martin
Voliteľné	- Počet podporených projektov na záchranu a rozvoj tradičnej ľudovej kultúry - Počet podporených projektov kultúry v komunitách - Percento respondentov spokojných s kvalitou a dostupnosťou ponuky kultúrnych organizácií - Percento kapitálových a bežných výdavkov obecného rozpočtu investovaných do kultúrnych pamiatok vo vlastníctve samosprávy - Počet vyškolených pracovníkov kultúrnych operátorov

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 1.3

Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl

Východisková situácia: Koncepčná a všestranná práca s talentom v kultúre a v športe, ako aj všeobecná podpora práce s mládežou významne prispieva k zvyšovaniu kvality života v meste. Mesto Martin sa dlhodobo venuje celoplošnej systematickej a konceptnej práci s talentom a s mládežou. Svedčí o tom napríklad aj počet základných umeleckých škôl, CVČ, aktívnych záujmových umeleckých združení a športových klubov. Zvýšenú pozornosť je potrebné venovať nielen kvalite práce s talentom, ale aj kvalitnému zázemiu a modernizovanému vybaveniu v súlade so súčasnými trendmi. Pre mesto je prospešné umožniť talentom v čo najväčšej miere zúčastňovať sa na národných a medzinárodných podujatiach, aby sa neustále učili a zlepšovali. Zvýšenie atraktivity regiónu pre udržanie mladých ľudí a prilákanie nových vzdelaných, angažovaných a kreatívnych ľudí si vyžaduje nové komplexné prístupy k službám v oblasti vzdelávania, podnikania, informačným a poradenským službám a zabezpečeniu vhodných pracovných príležitostí umožňujúcich podporu talentu a rozvoj nadania.

Opatrenie	Typové aktivity
1.3.1 Podporovať voľnočasové aktivity detí a mládeže prostredníctvom škôl, ZUŠ, CVČ, záujmových klubov a združení	- budovať a rekonštruovať odborné učebne na voľnočasové aktivity na ZŠ, ZUŠ, CVČ a skvalitňovať ich materiálno-technické vybavenie, - podporovať rozvoj hudobných, tanečných, rytmických, dramatických a estetických činností zameraných na zmysluplné využívanie voľného času detí a mládeže, - zapájať deti predškolského veku do umeleckých činností ZŠ, ZUŠ, CVČ a diagnostikovať ich motorické, výtvarné a rytmické schopnosti a navrhnúť ich následný rozvoj, - zapájať deti predškolského veku do činnosti športových klubov, diagnostikovať ich pohybové schopnosti a navrhnúť ich následný rozvoj, - zabezpečiť poradenstvo pre rodičov pri rozhodovaní o ďalšom štúdiu detí s umeleckým a športovým zameraním, - zlepšiť informovanosť žiakov, rodičov, pedagógov a verejnosti o kultúrno-umeleckých a športových aktivitách detí a mládeže, - implementovať pilotné aktivity a projekty v oblasti podpory mladých kreatívnych a športových talentov a nadania, - revitalizovať areály základných a stredných škôl pre systematickú športovú činnosť na školách, voľnočasové aktivity CVČ, v športových kluboch, prípadne záujmových združeniach, - budovať a revitalizovať indoorové a outdoorové športové zariadenia a telocvične pre deti a mládež s možnosťou celoročnej prevádzky, - skvalitňovať materiálno-technické vybavenie športových zariadení a telocviční, - sprístupniť športoviská a športové areály pre všetky cieľové skupiny obyvateľov, t. j. nielen pre miestne športové organizácie a športovcov, ale aj širokej verejnosti vrátane seniorov a obyvateľov so zdravotným postihnutím.
1.3.2 Podporovať mládežnícke projekty, združovanie mladých a ich zapájanie do dobrovoľníckych aktivít	- posilňovať miestne iniciatívy, dobrovoľnícke aktivity a inštitucionálne rámce prostredníctvom programov verejnej správy pre prácu s mládežou (napr. Rada mládeže, mládežnícke parlamenty, kluby mládeže a i.), - obnoviť a udržiavať neformálne stretávanie sa a prácu mládeže v meste, - podporovať programy neformálneho vzdelávania mladých - podporovať činnosť a vybrané projekty mladých, ktoré ich motivujú k stretávaniu sa a k spoločným verejno-prospešným aktivitám v spolupráci s vysokými školami, odbornými organizáciami štátnej správy, miestnymi samosprávami a tretím sektorom, - podporovať zavedenie nových alebo inovatívnych foriem podpory mladých s cieľom ich vzdelávania, hľadania zamestnania, stáže, - stimulovať mladých k medzinárodnej mobilitate aj prostredníctvom programov EÚ,

Opatrenie	Typové aktivity
	• integrovať aj vylúčené komunity mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy na trh práce vrátane mladých ľudí ohrozených sociálnym vylúčením a mladých ľudí z marginalizovaných komunít, • podporovať spoločné programy cezhraničnej a medzinárodnej výmeny a vzdelávania pre študentov a učiteľov v sektore vzdelávacích inštitúcií profesijnej a odbornej prípravy, • zlepšovať informovanosť pedagógov, rodičov a verejnosti o aktivitách mládeže, • podieľať sa na implementácii a aktualizácii medzisektorovej koncepcie systémovej práce s mládežou a podpory mladých ľudí ako súčasť stabilizácie sociálneho kapitálu a vytvárania atraktivity územia pre mladých ľudí v rôznych fázach života, (napr. vzdelávanie, kariérne poradenstvo, podpora podnikania, prvá práca, podpora zakladania rodín – dostupné bývanie a verejné služby pre mladé rodiny, komunitné aktivity, dobrovoľníctvo atď.).

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Zrealizované aktivity a projekty pre rozvoj kreativity a talentu detí a mládeže ročne
Voliteľné	• Počet pilotných aktivít a projektov v oblasti podpory mladých umeleckých a športových talentov • Podiel detí a mladých ľudí nad 15 rokov (15 – 30), ktorí využívajú voľnočasovú ponuku CVČ v kontexte celkového počtu (bez ohľadu na vek) účastníkov činností CVČ • Miera spokojnosti žiakov, rodičov, pedagógov a verejnosti s rozsahom informovanosti o umelecko-kultúrnych a športových aktivitách detí a mládeže

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 1.4

Vytvárať podmienky pre aktívne športové využitie všetkých občanov mesta

Východisková situácia: Oblasť športu je pre Mesto Martin strategicky významnou oblasťou, ktorý má v meste historicky silné zázemie a podporu verejnosti. Úspechy profesionálnych športovcov pochádzajúcich z mesta (aj v medzinárodnom meradle), a najmä ich skúsenosti môžu byť výborným odrazovým mostíkom pre systematický a koncepčný rozvoj v tejto oblasti. Aktívny životný štýl väčšiny obyvateľov mesta a ich záujem o šport, najmä v súvislosti s polohou a možnosťami športového využitia a aktívneho trávenia voľného času, ale aj zázemie Jesseniovej lekárskej fakulty UK, je významným atribútom konkurencieschopnosti regiónu aj v tzv. športovom cestovnom ruchu. Pre posilnenie a rozvoj služieb v oblasti športu je potrebných niekoľko kľúčových zmien. Sú nimi zlepšenie dostupnosti a modernizácia infraštruktúry a vybavenia pre voľnočasové aktivity a profesionálne športové aktivity, systematická a koordinovaná práca s ľudskými zdrojmi angažovanými v oblasti športu prostredníctvom vzdelávacích programov a nástrojov motivácie a zavedenie finančných nástrojov na podporu športu na miestnej a regionálnej úrovni pre všetky vekové kategórie, čo ešte zvýši záujem o trávenie voľného času športom.

Opatrenie	Typové aktivity
1.4.1 Profesionlizovať riadenie športu z úrovne mesta vrátane riadenia športových klubov	• organizačne podporiť a personálne posilniť kapacity riadenia športu z úrovne mesta Martin, • prezentovať zavedený systém podpory športových klubov z úrovne mesta s využitím softvéru Paysy a dáta z neho ako príklad dobrej praxe mesta Martin na celoslovenskej úrovni a zdokonaľovať ho pre riadenie financovania športu a sponzoringu na úrovni mesta, • vyvinúť úsilie, aby dáta zo systému Paysy boli v budúcnosti prepojené s dátami Slovenského športového portálu, • nájsť a zaviesť správne kritériá na transparentné financovanie športu v Martine (po dohode všetkých zástupcov športových klubov), • vypracovať marketingovú stratégiu a stratégiu sponzoringu s cieľom využiť potenciál športového zázemia a športových klubov v meste Martin a lepšie ekonomicky zhodnotiť potenciál Martinských hôľ pre rekonvalescenciu a rekondíciu, • systematicky podporovať prevádzku a činnosti športových klubov a združení zo strany samosprávy pre prioritné športy v meste (napr. futbal, hokej, hádzaná, plávanie) a pre ostatné organizované športy vrátane športov vyhľadávaných mladými ľuďmi, • podporovať programy celoživotného a neformálneho vzdelávania športových profesionálov, • podporovať projektové partnerstvá na úrovni regiónu v podpore športového manažmentu a rozvoja športových talentov.
1.4.2 Podporovať šport ako súčasť zdravého životného štýlu bez ohľadu na vek	• odborne monitorovať športové danosti detí a mládeže v záujme efektívnej práce s ich talentom a zlepšovanie zdravia mladej generácie, • znovuo tvoriť kanceláriu Zdravé mesto a obnoviť organizované podujatia a neformálne vzdelávanie, ktoré poskytovala, • zabezpečovať prevenciu civilizačných chorôb prostredníctvom pohybových aktivít a športu pre všetky generácie, • vytvárať podmienky pre podporu organizovania športových podujatí regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu v záujme zvyšovania záujmu o šport u verejnosti a podpory návštevnosti regiónu, • systematicky podporovať účasť reprezentantov mesta na športových podujatiach regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu, • organizovať športové podujatia zamerané na rozvoj telesných a pohybových zručností pre laickú verejnosť, • zlepšovať informovanosť širokej verejnosti o organizácii športových podujatí v regióne napr. aj v autobusoch MHD a na školách,

Opatrenie		Typové aktivity
		vytvoriť aplikáciu, kde si môže občan pozrieť, vyhľadať, rezervovať konkrétne športovisko vrátane zaplataenia cez mobil a rezervácie voľného termínu na konkrétny čas (všetko na jednom mieste a hneď po ruke) a spojiť túto aplikáciu aj s informovanosťou o konaní športových podujatí, podporovať otvorenie nového študijného programu na Jesseniovej lekárskej fakulte so zameraním na športové lekárstvo a fyzioterapiu.
1.4.3	Efektívne prevádzkovať, udržiavať, budovať, renovovať a modernizovať športovú infraštruktúru a jej vybavenie	- navrhnuť a zaviesť udržateľný systém financovania a prevádzky verejnej športovej infraštruktúry v správe mesta, - podporovať vybudovanie lanovky na Martinské hole vrátane prístupovej cesty ako súčasť Integrovaného dopravného systému mesta pre intenzívnejšie športové využitie potenciálu Martinských hôľ, - zabezpečovať profesionálnu správu športových zariadení na území mesta Martin, - dohliadať na pravidelnú starostlivosť a servis ihrísk a športovísk, ktoré boli renovované alebo dobudované, - podporovať budovanie, modernizáciu, obnovu a údržbu športových areálov a športovísk pre amatérsky a profesionálny šport v meste vrátane ich vybavenia, - podporovať budovanie komplexných športových areálov vrátane moderných multišportových hál na všestranný rozvoj pohybu pre všetky vekové kategórie vrátane moderných športovísk, ako sú napríklad trampolíny, pumptrack, moderný skatepark a i., - podporovať budovanie moderných, funkčných a bezpečných atletických areálov, ktoré bude zodpovedať požiadavkám pre usporiadanie štandardizovaných atletických disciplín, - rekonštruovať, modernizovať a dovybaviť školské telocvične a športové areály škôl, vnútorné a vonkajšie športoviská vo vlastníctve samosprávy podľa požiadaviek športových klubov tak, aby sa jednotlivé športoviská vzájomne podporovali, - vypracovať pravidlá a sprístupniť školské športoviská aj laickej verejnosti, - podporovať budovanie a údržbu bežeckých lyžiarskych tratí v zimnom období a legalizovaných cyklotrás a peších turistických trás v letnom období, ktoré prepájajú turisticky významné a vyhľadávané lokality, - vybudovať moderný futbalový štadión s prírodným trávnikom.
1.4.4	Systematicky rozvíjať mestskú športovo-oddychovú zónu popri rieke Turiec	- propagovať zónu nábrežia mesta ako atraktívny mestskotvorný prvok, ktorý prepája rieku s aktívnym trávením voľného času (do 3 minút dostupná športová infraštruktúra mesta), - dopracovať štúdie a projektové dokumentácie na umiestnenie ďalších športovísk a doplnkovej infraštruktúry v tejto zóne vrátane plavárne, - pokračovať v investíciách do športovej infraštruktúry Pažítie a Pltníky III, - motivovať podnikateľov, aby si na tejto zóne otvárali svoje prevádzky.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	- Počet zrekonštruovaných, zmodernizovaných a dovybavených školských telocviční a športových areálov škôl, vnútorných a vonkajších športovísk vo vlastníctve samosprávy ročne - Výdavky samosprávy na šport v eurách - Počet krúžkov v školách a školských zariadeniach zameraných na športovo-pohybové aktivity - Počet školských športovísk využívaných športovými klubmi a verejnosťou
Voliteľné	- Podiel športovísk a telocviční v areáloch a budovách verejných škôl, ktoré majú otváracie hodiny pre verejnosť - Spokojnosť obyvateľov s dostupnosťou športovej infraštruktúry - Počet športovcov reprezentujúcich mesto na športových súťažiach a podujatiach regionálneho, nadregionálneho, národného a medzinárodného významu ročne

PRIORITA 2: Podpora miestnej ekonomiky

Strategický cieľ 2: Stimulovať udržateľný rast miestnej ekonomiky podporou zamestnávateľov, miestneho podnikania a podnikateľských investícií, dobrými pracovnými príležitosťami na trhu práce a posilňovaním rozvoja cestovného ruchu.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 2.1

Systematicky podporovať investovanie a podnikanie v meste

Východisková situácia: V podpore podnikania a investovania v meste Martin ide skôr o ústretové riešenia pre konkrétne investičné a podnikateľské požiadavky ako o koncepčnú proaktívne riadenú implementáciu regionálnej stratégie podpory podnikania a investovania v regióne Turiec. Vo všeobecnosti má samospráva v regióne skôr individualizovaný kontakt s podnikateľmi a investormi. Mesto nemá zadané žiadne incentívne (podporné) schémy pre prilákanie investorov, zamestnávateľov prípadne špecifické podnikateľské príležitosti.

Opatrenie	Typové aktivity
2.1.1 Podporovať špecializované podnikateľské programy, podujatia, iniciatívy a pilotné projekty vrátane internacionalizácie podnikania	- zostaviť, zverejniť a priebežne aktualizovať databázu podnikateľských subjektov a ich aktivít, - iniciovať a zaviesť platformu pravidelného stretávania sa s podnikateľmi a zamestnávateľmi v meste kvôli výmene informácií, - podporovať začínajúcich podnikateľov v oblasti startupov a spinoffov, - podporovať flexibilné formy pre riešenie rôznych životných situácií nadaných, talentovaných a podnikavých (ako napr. podpora bývania, mimoškolskej činnosti detí a i.), ich stretávanie sa a zdieľanie skúseností, - podporovať účasť podnikateľov na špecializovaných kontraktčných a prezentačných podujatiach a zabezpečiť zdieľanú propagáciu mesta a podnikateľských subjektov, - organizovať špecializované kontraktčné a prezentačné podujatia v Martine, - podporovať odbúravanie byrokratických prekážok podnikania, - organizovať vzdelávacie podujatia vrátane vzdelávania prostredníctvom nových technológií, - organizovať osvetu na škole a vo verejnosti o možnostiach podnikania a samozamestnania v regióne, - identifikovať a podporovať potenciál podnikateľov pre medzinárodnú spoluprácu a podporovať mobilitu a medzinárodné a cezhraničné spolupráce, - overiť záujem a realizovať školské exkurzie u podnikateľov v meste s cieľom oboznámiť sa s reálnym pracovným prostredím; exkurzie a workshopy pre žiakov základných škôl zamerať na praktické zručnosti, - zavádzať programy budovania podnikateľských zručností a programy podpory inovatívnych foriem podnikania, - identifikovať a podporovať inovačný potenciál podnikov pre medzinárodnú spoluprácu, - podporovať mobilitu a medzinárodné a cezhraničné spolupráce.
2.1.2 Revitalizovať nevyužívané verejné budovy a pozemky na nový účel pre podnikateľov a investorov	- vypracovať analýzu objektov a pozemkov vo vlastníctve samosprávy s cieľom ich efektívne využiť a zhodnotiť pre rozvoj podnikateľských aktivít v meste), - vypracovať, zverejniť a priebežne aktualizovať katalóg disponibilných nehnuteľností na podnikanie, - majetkovoprávne vysporiadať nehnuteľnosti, ktoré užíva samospráva a ňou riadené organizácie, - vymedziť a pripraviť nové lokality pre podnikateľské investície (pomoc pri príprave nových území pre investorov), - dobudovať prístupové cesty a inžinierske siete k priemyselným areálom, zónam určeným pre výrobu a rozvoj služieb, - potenciálnym investorom uľahčiť orientáciu v miestnych podmienkach poskytovaním odborného poradenstva.
2.1.3 Vytvárať podmienky pre príchod a etablovanie investorov	- inšpirovať sa v iných mestách na Slovensku a v zahraničí a vypracovať koncepciu podpory investovania v meste Martin v napojení na výskumno-vývojové pracoviská Jesseniovej lekárskej fakulty UK v meste Martin a na hĺbkovú odvetvovú analýzu súčasného stavu podnikania v meste Martin, - spracovať a zverejniť pravidlá a podmienky podpory investícií v meste Martin, - aktívne prezentovať možnosti a príležitosti pre investorov v meste Martin, - diferenciáciou podmienok zlepšiť sieť obchodov, služieb a občianskej vybavenosti.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	Ekonomická aktivita obyvateľov ročne
Voliteľné	- Počet vzdelávacích podujatí vrátane počtu podujatí pre podnikateľov organizovaných aj prostredníctvom nových technológií - Počet pilotných projektov spolupráce škôl s podnikateľmi a zamestnávateľmi v záujme zvyšovania kvality odborného vzdelávania a prípravy reflektujúcej potreby trhu práce

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 2.2

Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce

Východisková situácia: Zamestnanosť je kľúčovým ekonomickým ukazovateľom rozvoja územia a kvality života. Región Turiec má pomerne stálu štruktúru zamestnávateľov s nadpriemerným mzdovým ohodnotením v Žilinskom kraji. Z dôvodu starnutia obyvateľstva a legislatívnych opatrení v sociálnej oblasti sa predlžuje obdobie ekonomickej aktivity obyvateľov, čo si vyžaduje nové prístupy k službám zamestnanosti. Sociálna ekonomika v regióne je minimálne rozvinutá.

Nevyhnutnosťou je systematická a koordinovaná podpora funkčného systému služieb zamestnanosti, informačných služieb a poradenstva zameraného na zlepšenie prístupu na trh práce pre všetky vekové skupiny a znevýhodnené skupiny obyvateľstva, a najmä k dobrým pracovným príležitostiam vrátane sociálnej ekonomiky, ktorý bude viesť k zvýšeniu ekonomickej aktivity obyvateľstva a rastu zamestnanosti v meste aj v regióne Turiec.

Opatrenie	Typové aktivity
2.2.1 Zlepšovať prístup obyvateľov k službám zamestnanosti	- participovať na aktivitách ÚPSVaR-u pri zvyšovaní zamestnanosti, - podporovať sprístupnenie informácií o voľných pracovných miestach z databázy ÚPSVaR na verejne prístupnom mieste, - podporovať pracovné poradenstvo a integrované informačné služby vrátane infraštruktúry, - podporovať personalizované služby zamestnanosti a programy „rýchleho nasadenia“ služieb zamestnanosti, - podporovať rôzne kombinované formy práce, - zavádzať programy na prechod zo školy do zamestnania, - zapájať neverejných poskytovateľov pri zlepšení prístupu obyvateľov k službám zamestnanosti s dôrazom na odbornú profiláciu klientov ÚPSVaR.
2.2.2 Podporovať vytváranie pracovných príležitostí pre znevýhodnené skupiny obyvateľov a pre sociálnu ekonomiku	- iniciovať a podporovať vytváranie zdieľaných podnikateľských služieb a infraštruktúry, - iniciovať a podporovať pilotné aktivity a spoločné projekty a iniciatívy v oblasti zamestnanosti znevýhodnených skupín obyvateľstva, - podporovať služby so zameraním na zosúladovanie rodinného a pracovného života s dôrazom na mladé rodiny, - podporovať ekosystém sociálneho podnikania, - podporovať miestne dodávateľsko-odberateľské vzťahy od sociálnych podnikateľov v samospráve aj v podnikateľskom prostredí, - zavádzať prístup riadenia rozmanitosti (diversity management), - spracovať a aktívne prezentovať príklady dobrej praxe vo vytváraní pracovných príležitostí pre znevýhodnené skupiny obyvateľov (napr. so zdravotným postihnutím) a v sociálnom podnikaní.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	- Miera zamestnanosti vyjadrená v % - Miera zamestnanosti vo vekovej skupine 50+
Voliteľné	- Miera zamestnanosti osôb so zdravotným postihnutím - Podiel dlhodobo nezamestnaných v celkovom počte nezamestnaných (v %) - Počet realizovaných pilotných aktivít a spoločných projektov a iniciatív v oblasti zamestnanosti znevýhodnených skupín obyvateľstva

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 2.3

Aktívne podporovať a posilňovať udržateľný rozvoj cestovného ruchu a systém destinačného manažmentu v regióne Turiec

Východisková situácia: Turistická destinácia Turiec je v počiatočnom štádiu svojho rozvoja, na začiatku sieťovania napriek takmer 10-ročnej histórii oblastnej organizácie cestovného ruchu (OOCR) ako organizácie destinačného manažmentu. Profesionalizácia tohto subjektu je viac ako žiadúca aj zo strany mesta Martin ako zakladajúceho člena OOCR: Okrem profesionalizácie riadenia cez personálne posilnenie organizácie, sieťovanie a rozširovanie členskej základne je nevyhnutná intenzívnejšia a profesionálnejšia práca s miestnym obyvateľstvom pre generovanie miestneho dopytu po ponuke cestovného ruchu, budovanie a obnova turistickej infraštruktúry, budovanie a inovácie turistického produktu, strategické plánovanie a práca s dátami a destinačný marketing, ktorého súčasťou je aj destinačný branding (budovanie značky regiónu). V oblasti marketingu je potrebné pracovať s destinačným produktom pre existujúce segmenty návštevníkov, ako sú aktívni turisti – peší turisti a cykloturisti a rozvíjať nové segmenty najmä podporujúce mesto Martin v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu a kongresovom prípadne eventovom cestovnom ruchu, kam spadá aj športový turizmus. Potenciál mesta Martin je v spolupráci s kúpeľným mestom Turčianske Teplice vo wellness turizme a po revitalizácii a dobudovaní strediska Martinské hole aj v aktívnom outdoorovom turizme. Ponuka mestského cestovného ruchu je v súčasnosti len minimálne nastavená na potreby bonitnej klientely rodín s deťmi, na čom je potrebné koncepčne a systematicky pracovať.

Opatrenie	Typové aktivity
2.3.1 Podporovať tvorbu produktov cestovného ruchu s ohľadom na ich celoročnosť	- podporovať tvorbu a inovácie autentických produktov v meste Martin, ktoré poskytnú pestrý a hodnotný zážitok, - podporovať zatriaktivnenie miest vhodných na nenáročnú pešiu turistiku a cykloturistiku, prípadne mestské vychádzky pre rodiny s deťmi, - v spolupráci s partnermi rozvíjať a rozširovať ponuku produktov pre rodiny s deťmi a podporovať kultúrne a spoločenské podujatia zamerané aj na detského diváka,

Opatrenie	Typové aktivity
	• vyvíjať a podporovať turisticky atraktívne podujatia a edukatívne zážitky založené na kultúrnej identite mesta Martin, • podporovať regionálne gastroprodukty a tradičné regionálne výrobky a vytvárať partnerstvá s ich výrobcami, • podporovať tvorbu ucelených tematických produktov založených na využívaní autentického kultúrneho a prírodného dedičstva regiónu, • vytvárať a posilňovať modely spolupráce v regióne pri interpretácii hodnôt chránených oblastí vrátane využitia ekosystémových služieb prírodného turizmu, ekoturizmu a ekologickej produkcie pôdohospodárstva pre podporu miestneho rozvoja, • podporovať vybrané podnikateľské aktivity v oblasti kultúrno-poznávacieho turizmu, prírodného turizmu, komunitného turizmu a ekoturizmu, • organizovať interpretačné školenia a tréningy pre sprievodcov a zástupcov inštitúcií zapojených do aktivít súvisiacich s ochranou prírodného a kultúrneho dedičstva, • v spolupráci s miestnymi podnikateľskými subjektmi a Jesenniou lekárskou fakultou UK vytvárať podmienky pre rozvoj ponuky kongresového, eventového a incentívneho cestovného ruchu a wellness turizmu najmä v medzisezónnom období, • vytvárať podmienky pre rozvoj ponuky športového turizmu v meste Martin.
2.3.2	Systematicky obnovovať a budovať infraštruktúru cestovného ruchu prioritne na najnavštevovanejších miestach v meste • spracovať master plán rozvoja Martinských holí ako celoročne dostupného strediska cestovného ruchu, • spracovať projekt komplexného dobudovania Múzea slovenskej dediny ako najnavštevovanejšieho miesta v meste o expozíciu dediny Turca a chýbajúcu infraštruktúru cestovného ruchu (predĺženie trasy MHD do Ľadovne, oddychová zóna Ľadoveň, infopoint, parkovanie, verejné toalety, chodníky, zelené zóny, osvetelenie, cyklochodníky a i.) a tento projekt postupne realizovať, • pri významnejších investíciách do cestovného ruchu pripravovať vopred komplexné dopadové štúdie a uplatňovať integrované plánovanie spoločne s Útvorom hlavného architekta mesta Martin, • zapojiť sa do podpory ekologickej dostupnosti turistických bodov záujmu a vybudovať celoročný integrovaný dopravný systém orientovaný na prepravu peších turistov a cyklistov medzi jednotlivými rekreačnými lokalitami, • podporovať budovanie vyhladkových bodov na zelených trasách (greenways), prírodných náučných chodníkoch, tematických kultúrnych trasách, peších turistických a vychádzkových trasách, • zaviesť sprievodcovskú službu a podporovať tvorbu tematických prehliadkových trás/okruhov historickými lokalitami venovaných rôznym oblastiam histórie a súčasnosti mesta Martin, • dobudovať vhodné priestory so zázemím pre organizovanie kultúrnych a spoločenských podujatí v rôznych lokalitách mesta, • podporovať vybudovanie detských zón a detských mestečiek v turisticky zaujímavých miestach, • koordinovane zlepšovať prístup ku kultúrnym pamiatkam, prírodným pamiatkam a iným turistickým bodom záujmu (jednotná navigácia, jednotné značenie, hnedé tabule, oddychové zóny, vybavenosť a pod.), • na turisticky navštevovaných miestach dobudovať nevyhnutnú infraštruktúru cestovného ruchu vrátane doplnkových služieb, akými sú, napr. hygienické zariadenia, parkovacie a logistické systémy, doplnková infraštruktúra trás, návštevnícke centrá a pod., • zaviesť jednotné vizuálne štandardy na umiestňovanie vývesných tabúl a označení na fasády historických budov s cieľom eliminovať vizuálny smog, • podporovať budovanie priestorov na poskytovanie vzdelávania a organizovanie seminárov, firemných stretnutí, konferencií a kongresov, • systematicky zvelaďovať a podporovať budovanie stravovacích prevádzok, oddychových miest, infobodov, fotopointov, systémov zberu a triedenia odpadu a hygienického zázemia na najnavštevovanejších turistických bodoch záujmu vrátane tých, ktoré nemajú správcu alebo správcu na to sám nestačí, • budovať služby Turistického informačného centra v Martine, aby sa z neho stalo vyhľadávané východiskové miesto na spoznávanie regiónu Turiec.
2.3.3	Aktívne sa zapájať do destinačných a marketingových aktivít združení a organizácií cestovného ruchu v regióne Turiec • podporovať reštrukturalizáciu, personálne posilnenie a sieťovanie v OOCR Región Turiec a v budovaní jej dôvery u odbornej aj laickej verejnosti ako autority na riadenie cestovného ruchu v regióne, • spracovať a systematicky implementovať dlhodobú víziu a koncepciu rozvoja cestovného ruchu na území mesta Martin s presahom na región Turiec, • vytvoriť, riadiť a efektívne využívať platformu medzisektorovej spolupráce pre podporu rozvoja mestského, kongresového, wellness a športového cestovného ruchu v meste Martin, • v spolupráci so štátnymi orgánmi zaviesť program evidencie ubytovaných návštevníkov (napr. e-visitor, prípadne iné), realizovať podporu legálnych ubytovateľov a koordinovaný postup voči nelegálnym ubytovacím zariadeniam, • zapojiť sa do vytvárania siete jednotných a imidžotvorných miest prvého kontaktu s návštevníkom po regióne (informačné centrá, infobody a informačné terminály, vlakové a autobusové stanice a i.), • zavádzať moderné inovatívne komunikačné prostriedky do marketingovej komunikácie založené na zbere a analýze marketingových dát, • podporovať vydávanie a distribúciu online aj offline informačný magazín o turistickej ponuke a dianí v regióne určený pre návštevníkov,

Opatrenie		Typové aktivity
		• podporovať digitalizáciu destinačných služieb a zavádzanie nových technológií na zlepšenie komunikácie s návštevníkom počas jeho pobytu v destinácii (audioguidy, gamifikácia, mobilné aplikácie, e-produkty, chatboty a i.), vrátane digitalizácie interpretácie prírody, kultúry, technických pamiatok, verejných priestranstiev, architektonických objektov a i., • podporovať kreatívne, efektívne a inovatívne kampane pre cieľové návštevnícke segmenty na cieľových trhoch v online prostredí (s využitím crowdsourcing-u, user generated content-u atď.).
2.3.4	Podporovať spoznávanie miestnej histórie a okolia u miestnych obyvateľov	• vypracovať a podporovať systém mobility žiakov ZŠ a SŠ v meste Martin v rámci regionálnej výchovy po historických miestach, kultúrnych inštitúciách a kultúrnych pamiatkach v Turci, • zlepšiť informovanosť miestnych obyvateľov o turistickej ponuke v regióne Turiec, • podporiť vernostný systém pre obyvateľov Turca, ktorý bude motivovať miestnych spoznávať zaujímavosti vlastného regiónu.

Klíčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach v meste ročne • Počet návštevníkov TIC zo Slovenska a zo zahraničia ročne
Voliteľné	• Počet domácich návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v meste Martin ročne • Počet zahraničných návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v meste Martin ročne • Počet vybudovaných nových produktov, služieb a atrakcií v meste Martin ročne

PRIORITA 3: Rozvoj miestnych služieb

Strategický cieľ 3: Udržateľne budovať a udržiavať infraštruktúru a vybavenosť pre miestne služby poskytované samosprávou (udržateľný územný rozvoj a územné plánovanie, adaptácia sídla na zmenu klímy, udržateľná doprava, energetické a obehové hospodárstvo, sociálne a zdravotné služby, vzdelávanie, bývanie, bezpečnosť) v záujme rastu kvality života miestnych obyvateľov.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.1

Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja mesta na princípoch participácie verejnosti

Východisková situácia: Za posledných 10 -15 rokov sa v regióne Turiec, najmä v okrese Martin a okolitých obciach Martina našťastoval silná urbanizácia v podobe nových obytných zón pre individuálnu bytovú výstavbu (IBV). Narastajúca nevhodná urbanizácia začala výrazne znehodnocovať tradičné krajinné štruktúry a prírodný kapitál najmä záberom poľnohospodárskej pôdy. Konflikt medzi ochranou prírody a krajiny a cestovným ruchom (rekreačným developmentom) sa v Turci zatiaľ neprejavil. Tlak na zabránenie nevhodnej urbanizácii si vyžaduje zmenu prístupu k plánovaniu územného rozvoja. Z urbanistického a krajinárskeho hľadiska je potrebné zachovať a podporovať priepustnosť a spojitost krajiny, zabrániť jej ďalšej fragmentácii, a tým zastaviť pokles biodiverzity a podporovať zachovanie tradičného krajinného rázu.

Opatrenie	Typové aktivity
3.1.1 Sledovať a aktualizovať územnoplánovacie a rozvojové dokumenty v súlade s princípmi udržateľného rozvoja	• aktívne zapájať občanov, odbornú a laickú verejnosť do procesu tvorby a pripomienkovania koncepčných územnoplánovacích podkladov, ako aj čiastkových problémov rozvoja jednotlivých mestských zón a priľahlých lokalít, • vypracovať a pravidelne podľa potrieb aktualizovať územnoplánovacie dokumentáciu mesta, doplniť ju o územné plány zón vytypovaných lokalít, Miestny územný systém ekologickej stability (MÚSES) a Miestnu agendu 21 (MA 21), • podieľať sa na spracovaní Plánu udržateľnej mobility (PUM) pre mesto Martin prípadne región Turiec vrátane dopravného modelu, • spracovať a aktualizovať Územný generel dopravy ako podklad pre aktualizáciu územného plánu, • urbanisticky doriešiť a zatriktívniť centrum mesta a zabezpečiť dobudovanie nových a revitalizáciu existujúcich obecných štvrtí určených na bývanie (osvetlenie, sadové úpravy, zeleň, parkovanie, chodníky, mobiliár, oddychové zóny, čistota a bezpečnosť a i.), • podporovať revitalizáciu a transformáciu starých priemyselných a iných nevyužívaných areálov, • pokračovať vo vysporiadaní pozemkov na projekty vo verejnom záujme a nové obecné štvrte, • spracovať projekt pozemkových úprav, • vypracovať a implementovať strategický dokument a urbanisticko-krajinársku štúdiu využitia Martinských hólí na rekreačné účely a cestovný ruch.
3.1.2 Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídla, architektúre budov, v dizajne verejných plôch a priestranstiev aj vo voľnej krajine	• zvyšovať estetickú hodnotu krajiny prostredníctvom ochrany nosných prvkov estetickej kvality a typického charakteru krajiny, • vypracovať urbanisticko-architektonické štúdie vytypovaných verejných priestranstiev a krajinných celkov s dôrazom na vodozádržné opatrenia, • humanizovať obytné časti a vnútrobloky (vybudovať oddychové zóny s kompletným mobiliárom a drobnou architektúrou, detské ihriská a občiansku vybavenosť) s ohľadom na riešenie pre znižovanie negatívnych dopadov zmeny klímy, • zabráňovať vizuálnemu smogu a spracovať koncepciu povoľovania reklamných, informačných a propagačných zariadení na území mesta, • revitalizovať a udržiavať existujúce zariadenia na detských ihriskách, • revitalizovať a udržiavať verejný mobiliár, ako aj reklamné a informačné prvky na území mesta, • vytvárať nové a revitalizovať existujúce oddychové zóny pre verejnosť a podporovať umiestňovanie jednotných prvkov drobnej architektúry v súlade s jednotným Manuálom verejných priestranstiev pri rešpektovaní ekologických zásad, architektonicko-výtvarných, ako aj dopravných a bezpečnostných princípov, • zlepšovať životné prostredie prostredníctvom návrhu malých zelených lokalít v urbanizovanom prostredí (tzv. malá environmentálna architektúra), doplnených o zelenú a modrú infraštruktúru, • zabezpečiť čistotu mesta v súlade s harmonogramom zimnej údržby, čistenia ulíc a verejných priestranstiev, • podporovať realizáciu areálov určených na voľný výbeh psov, • podporovať znižovanie emisií CO₂ v oblasti materiálov pre výstavbu, prevádzku, údržbu a odstraňovanie stavieb bytového a nebytového fondu, • spracovať a pravidelne aktualizovať Generel zelene a Koncepciu starostlivosti o verejnú zeleň a dreviny, • vypracovať a realizovať štúdie revitalizácie a údržby parkov a verejných priestranstiev vrátane zón na bývanie s uplatnením ekologických princípov tvorby a ochrany zelene, • podporovať rozširovanie, budovanie a revitalizáciu parkov, zón zelene a zelených stien, • zabezpečiť dostatok zelene v sídlach, kvalitné sadovnícke úpravy a pravidelnú údržbu,

Opatrenie	Typové aktivity
	• podporovať aktivity v oblasti dopravnej infraštruktúry: zelené koridory pozdĺž cyklotrás (aleje, živé ploty, remízky) v súvislosti s podporou biodiverzity, • zakladať a udržiavať plochy pre bezpečné a hygienické venčenie psov, • zakladať komunitné záhrady, mestské aleje a ovocné sady.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Vypracovaný a schválený územný plán mesta a jeho doplnkov • Plocha verejnej zelene v m² v priamej správe mesta
Voliteľné	• Počet vybudovaných oddychových zón s kompletným mobiliárom a drobnou architektúrou s ohľadom na riešenie pre znižovanie negatívnych dopadov zmeny klímy, • Koeficient ekologickej stability krajiny • Vypracovaný Manuál verejných priestranstiev • Počet realizácií zelených ulíc s obnovou stromov alebo s alternatívnou formou zelene

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.2

Podporovať adaptáciu sídla a krajiny na dopady zmeny klímy

Východisková situácia: Adaptácia sídiel a krajiny na dopady zmeny klímy sa javí ako nevyhnutnosť a veľká naliehavosť v uplatňovaní strategického prístupu zo strany regiónu a jeho miest a obcí. Silnejšie dopady zmien klímy sa prejavujú nedostatkom vody v krajine (sucho), rastúcimi teplotami v mestách, extrémnymi javmi, ako napríklad povodňami, búrlivým vetrom, postupnými zmenami v biodiverzite i produktivite ekosystémov a krajiny atď. Udržateľný rozvoj regiónu je ohrozený predovšetkým obmedzením rozvoja podnikania v odvetviach ako poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo či cestovný ruch a celkovým znížením bezpečnosti a kvality života obyvateľov. Nevhodné regulácie vodných tokov, dopady výstavby vodných nádrží (ich zanášanie a s tým súvisiaca produkcia skleníkových plynov), znižovanie hladiny vôd a zvyšovanie znečistenia vodných tokov, nevhodné lesohospodárske i poľnohospodárske postupy a urbanizácia majú významné nepriaznivé vplyvy na stav klímy a kvalitu i potenciálne využitie vody v kraji. Povrchové aj podzemné vody sú ďalej ohrozené priemyselným a komunálnym znečistením.

Žilinský samosprávny kraj (ZASK) bude riešiť dopady zmeny klímy komplexne, strategicky a účinne, v súlade s požiadavkami udržateľného rozvoja a jeho väčšej odolnosti voči zmenám klímy. Z úrovne ZASK bude vypracovaná „Stratégia adaptácie kraja na dopady zmeny klímy“, ktorá bude vychádzať z národnej stratégie a bude rešpektovať špecifika regiónov. Mesto Martin si túto stratégiu rovnako nechalo vypracovať a bude k dispozícii na konci roka 2023. Stratégia začlení existujúce a pripravované adaptačné opatrenia a zelené riešenia v sídlach aj v krajine. Adaptačné opatrenia zameria najmä na lepšiu distribúciu vody v krajine a tieto bude kombinovať s mitigačnými opatreniami v oblasti energetiky, ako je obnova budov, inštalácia OZE a i.

Napriek tomu, že potenciál regiónu Turiec je práve v udržateľnom využití prírodného potenciálu, v regióne nie sú vybudované podporné štruktúry pre jeho ochranu a komplexné riadenie tohto využívania. Prijímanie strategických environmentálne udržateľných opatrení pre región si v súčasnosti vyžaduje aktívne zapojenie verejnosti. Je to aj z toho dôvodu, že veľká časť verejnosti v regióne stále odmieta niektoré zelené riešenia ako energetické využitie komunálneho odpadu, obmedzenie individuálnej automobilovej dopravy, inštaláciu OZE, zníženie intenzity lesníctva a poľovníctva, niektoré adaptačné opatrenia, rozvoj mäkkých foriem cestovného ruchu na úkor masového cestovného ruchu atď. Ako riešenie je potrebné navrhnuť a realizovať dlhodobú a systematickú osvetu a nastaviť systém pre environmentálne vzdelávanie a výchovu pre všetky vekové kategórie. Mesto Martin v tomto dlhodobom koná v spolupráci s Centrom environmentálnej výchovy Turiec (CEV Turiec), ktoré prevádzkuje od roku 2014 envirocentrum pre materské a základné školy. Takýmto spôsobom sa zabezpečí, že sa verejnosť bude aktívne podieľať na prevencii a riešení kľúčových environmentálnych problémov regiónu.

Opatrenie	Typové aktivity
3.2.1 Navrhovať a implementovať riešenia predchádzania a eliminácie dopadov zmeny klímy v sídle a v krajine	• podieľať sa na implementácii Stratégie adaptačných opatrení na zmenu klímy regionálnej a miestnej úrovni vrátane opatrení environmentálnej politiky a v súlade s Adaptačnou stratégiou Slovenska, • zabezpečiť rozvoj partnerskej spolupráce na miestnej, regionálnej a národnej úrovni v oblasti adaptácie na dopady zmeny klímy, • podporovať environmentálne komunitné aktivity a aktivity záujmových združení mimovládneho sektora, • podporovať cezhraničné a medzinárodné projekty a iniciatívy na riešenie dopadov zmeny klímy na mesto Martin, • integrovať princípy a adaptačné riešenia dopadov zmeny klímy do prípravy a realizácie projektov v ďalších oblastiach regionálneho rozvoja.
3.2.2 Podporovať a realizovať zadržiavanie vody v krajine	• podporovať vodozádržné opatrenia a zadržiavanie a opätovné využívanie zrážkovej vody v sídlach, • zavádzať osobitné zberné systémy na odpadovú a dažďovú vodu, úpravy spevnených plôch s cieľom zadržiavať vodu v teréne, • budovať dažďové nádrže a prečisťovať dažďové vody (ochladzovacie koridory v urbanizovanom prostredí), • realizovať aktivity na zníženie dopadov tepelných ostrovov, • zabezpečovať opatrenia na zlepšenie distribúcie vody v krajine a manažment vodných plôch v krajine, • zabezpečovať opatrenia proti deštruktívnemu pôsobeniu vody a sucha a prevencia dopadov extrémnych poveternostných udalostí (zosuvy, rýchle povodne, vietor, obnažovanie substrátu atď.).

Opatrenie	Typové aktivity
3.2.3 Podporovať a rozvíjať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu a zvyšovať environmentálne povedomie občanov	• zvyšovať záujem verejnosti o ochranu a tvorbu životného prostredia, • realizovať rôzne typy zážitkových aktivít pre verejnosť (pre školy, pre rodiny s deťmi, pre dospelých), • využívať metodickú podporu Žilinského kraja podľa koncepcie EVVO Žilinského kraja, podporu miestnej Agendy 21 a podporu environmentálneho manažmentu (napr. EMAS), • podporovať environmentálnu výchovu, vzdelávanie a osvetu (EVVO) na školách a v neformálnom vzdelávaní, • podporovať budovanie a zabezpečiť prevádzku ekocentier (envirocentier) pre širokú verejnosť, • metodicky podporovať subjekty aktívne v EVVO oblasti v regióne, • podporovať vzdelávacie aktivity a osvetu propagujúce zásady udržateľného rozvoja, • spolupracovať s externými organizáciami pri environmentálnej výchove a vzdelávaní (napríklad ŠOP SR, mimovládne organizácie, školy a i.) a realizovať spoločné vzdelávacie programy vrátane vybudovania podpory aktivít ekocentier (envirocentier), • využívať možnosti cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce v oblasti environmentálneho manažmentu, inovácií a zapojenia verejnosti do rozhodovania, • dlhodobo a systematicky podporovať informačné kampane v oblastiach, kde sa dá predpokladať nízka miera prijatia riešenia verejnosťou, ako napr. výstavba zariadenia na energetické využitie odpadov, znižovanie ťažby dreva v chránených územiach, odstrel medveďa z dôvodu ohrozenia bezpečnosti civilného obyvateľstva a i.
3.2.4 Zavádzať systém krízového riadenia a včasného varovania v súvislosti s rôznymi ohrozeniami z dôvodu klimatických zmien	• navrhnuť, vypracovať a zaviesť systém postupov a opatrení včasného varovania a riešenia krízových situácií v súvislosti s ohrozeniami z dôvodov klimatických zmien, • vypracovať a realizovať vzdelávací program na systém včasného varovania pred hrozbami z dôvodu klimatických zmien, • systém včasného varovania podporiť digitálnymi riešeniami.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Počet projektov adaptačných opatrení • Počet uskutočnených vzdelávacích a osvetových aktivít environmentálnej výchovy a vzdelávania ročne
Voliteľné	• Vypracovanie a implementovanie Stratégie adaptačných opatrení na zmenu klímy • Počet partnerov zapojených do partnerskej spolupráce na miestnej, regionálnej a národnej úrovni v oblasti adaptácie na dopady zmeny klímy

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.3

Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom

Východisková situácia: Región Turiec rieši zber a likvidáciu odpadu v spolupráci so strategickým partnerom Brantner Fatra vrátane mesta Martin, vrátane recyklácie všetkých komponentov aj zeleného odpadu. Najväčším ohrozením je uzavretie skládok tuhého komunálneho odpadu (TKO) do roku 2030 a likvidácia odpadu inými technologickými spôsobmi, ktoré sú environmentálne priaznivé. Výstavba nových skládok TKO nie je žiadúca z hľadiska cieľov EÚ v oblasti nakladania s TKO ani kvality životného prostredia. Je potrebné čo najskôr nájsť dlhodobé koncepčné riešenie pre tento problém, rovnako ako podporiť potrebnú zmenu v nakladaní s komunálnym odpadom s cieľom predchádzať vzniku odpadov a znížiť mieru jeho skládkovania v prospech jeho energetického a materiálového zhodnocovania vrátane reuse&recycle centier.

Opatrenie	Typové aktivity
3.3.1 Podporovať predchádzanie vzniku odpadov, opätovné využívanie odpadov a zhodnocovania odpadov v súlade s EÚ legislatívou	• viesť informačno-propagačnú kampaň na predchádzanie vzniku odpadu, podporu triedenia odpadu a prípravu na opätovné použitie odpadu, • realizovať osvetové aktivity v oblasti predchádzania vzniku biologicky rozložiteľných komunálnych odpadov formou podpory domáceho kompostovania, • propagovať a podporovať kompostovanie biologického odpadu v domácnostiach, v stravovacích zariadeniach aj v prevádzkach zariadení cestovného ruchu, • dobudovať, vybaviť technikou a modernizovať miestne kompostárne, • rozšíriť systém zberu organického odpadu, • začleniť zásady obehového hospodárstva do verejného obstarávania samosprávy, • zapájať samosprávu do inovačných projektov v oblasti obehového hospodárstva, • podporovať budovanie siete reuse centier – centier opätovného využitia odpadov, • vykonávať pravidelný monitoring množstva a štruktúry odpadov a zverejňovať jeho výsledky, • spracovať a zaviesť systém odmien a pokút udeľovaných pri kontrole nakladania s odpadom, • spracovať a zaviesť systém množstvom zberu odpadov, • nájsť vhodné riešenie pre mesto Martin v súvislosti so spracovaním tuhého komunálneho odpadu po roku 2030, ktoré nahradí skládkovanie a zohľadní kapacitu dopravných komunikácií a riziká spojené so špecifickými rozptylovými podmienkami Turčianskej kotliny, • podporovať riešenia uzatvárania skládok tuhého komunálneho odpadu (TKO) v regióne a ich rekultiváciu, • podporovať riešenia zamerané na znižovanie množstva TKO zneškodňovaných na skládkach odpadov,

Opatrenie	Typové aktivity
	• pravidelne monitorovať kvalitu životného prostredia, spracovať systém zberu informácií o kvalite životného prostredia, čiernych skládkach a podobne, pravidelne informovať občanov o jeho vývoji, • zabezpečovať odstránenie nezákonne uloženého komunálneho odpadu (čiernych skládok), • podporovať zber a triedenie odpadov vrátane modernizácie techniky na manipuláciu s odpadom a budovania zberných dvorov, triediacich liniek na zmesový komunálny odpad a recyklačných liniek, • dovybaviť domácnosti kontajnermi na triedenie komunálneho odpadu v rodinných domoch, • realizovať výstavbu uzamykateľných stojísk pre nádoby na triedenie komunálneho odpadu vrátane siete podzemných a polopodzemných kontajnerov, • zefektívniť systém triedenia zberu odpadu z papiera, skla a plastov v podnikateľskej sfére (verejné inštitúcie, školské zariadenia a i.), • byť aktívni v likvidácii starých environmentálnych záťaží a regenerácii kontaminovaných lokalít.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Podiel zmesového komunálneho odpadu ukladaného na skládky • Množstvo zmesového odpadu a množstvo vytriedeného odpadu v kilogramoch na obyvateľa/rok
Voliteľné	• Podiel triedenia, recyklácie, energetického zhodnotenia a skládkovania v nakladaní s odpadmi • Množstvo zhodnoteného odpadu kompostovaním odpadu • Počet a rozloha environmentálnych záťaží (EZ) rôzneho stupňa evidovaných v informačnom systéme

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.4

Podporovať udržateľnú dopravnú mobilitu

Východisková situácia: Na území Žilinského kraja sa realizuje druhý najvyšší objem výkonov cestnej nákladnej dopravy v SR, čo súvisí s polohou kraja a s jeho cezhraničnými väzbami. Významnými strategickými dopravnými investíciami v regióne Turiec je budovanie diaľnice D1 a plánovaná rýchlostná cesta R3.

Dopyt po železničnej osobnej doprave v Žilinskom kraji mal v období do konca roku 2014 stagnujúcu až klesajúcu tendenciu. Od roku 2015 bol zaznamenaný nárast počtu prepravených osôb v železničnej osobnej doprave, ktorý spôsobilo zavedenie bezplatnej prepravy v novembri 2014. Od roku 2017 vývoj prepravy osôb so zostávajúcimi krajinami stagnuje.

Regionálna cestná sieť sa vyznačuje výskytom bodových a líniových nedostatkov, kritických nehodových lokalít a nedoriešenou problematikou kvality existujúcich cestných prietahov cez mesto, resp. výstavbou obchvatov na cestách II. a III. triedy.

Spoje pravidelnej mestskej hromadnej dopravy v meste Martin zabezpečuje vlastný mestský podnik Dopravný podnik mesta Martin (DPMM) s modernizovanou flotilou autobusov a dopyt po jeho dopravných službách zo strany verejnosti rastie. DPMM je projektovo pripravený na zavedenie SMART riešení organizácie dopravy a integráciou s Integrovaným dopravným systémom (IDS) Žilinského samosprávneho kraja.

Očakávané zlepšenie dopravnej dostupnosti nastane realizáciou infraštruktúrnych, prevádzkovo-organizačných projektov cestnej, železničnej a cyklistickej dopravy a realizáciou IDS projektov Žilinského samosprávneho kraja. V uvedenom kontexte sa za kľúčové považuje: kompletizácia a digitalizácia siete diaľnice D1 a jej odpočívadiel, rekonštrukcie prietahov a realizácie obchvatov na cestách I. až III. triedy, modernizácia železníc a železničných staníc a zabezpečenie pravidelnej regionálnej medzinárodnej leteckej dopravy z Letiska Žilina. Nastane stav uplatnenia mobility vnímanej ako služby založenej na prevádzkovaní vzájomne zosúladeného a previazaného IDS systému (infraštruktúra a služby autobusovej, železničnej, leteckej, cyklistickej a pešej dopravy). Kľúčovým aspektom mobility ako služby je posun spôsobu dopravy od osobného vlastníctva k mobilite poskytovanej ako služba s kombináciou dopravných služieb od poskytovateľov verejnej a súkromnej dopravy, za ktorú môžu zákazníci platiť prostredníctvom jedného účtu. Zavedené bude integrované plánovanie cesty, platby na princípe jedného nákupu a inteligentné prvky riadenia a vzájomného previazania dopravy.

V decembri 2019 bola oznámená európska Zelená dohoda, ktorá reprezentuje stratégiu, prostredníctvom ktorej sa má do roku 2050 dosiahnuť klimatická neutralita. Následný súbor návrhov na revíziu a aktualizáciu právnych predpisov EÚ Fit 55 uvádza záväzok zníženia emisií uhlíka o 55 % (1990/2030). Dohody priamo premietne na špecifický cieľ atraktivity nízkoemisnej cestnej dopravy a nemotorovej dopravy. Proces zmeny je nastavený na zvrátenie dlhodobého trendu poklesu prepravných výkonov verejnej prepravy osôb. V cieľovom stave sa očakáva zníženie dopravnej záťaže na cestnej sieti, zníženie objemov produkcie škodlivín dopravou a v konečnom dôsledku zlepšenie kvality životného prostredia. V uvedenej kategórii zmien regionálna a mestská samospráva dosiahne požadovaný stav nákupom nízkoemisných alebo bezemisných vozidiel vo verejnej hromadnej preprave osôb, podporou lokalizácie servisnej vybavenosti pre elektromobilitu, vytváraním priaznivých podmienok pre vznik a fungovanie nízkoemisných a bezemisných zón v osídlení. Sem patrí aj pokračujúca podpora pre cyklistickú a pešiu dopravu výstavbou cyklistických a cyklistických/peších komunikácií v mestských aglomeráciách a značených cykloturistických trás v extraviláne sídiel.

Rozvoj nízkoemisnej a bezemisnej mobility ovplyvňuje najmä vybavenosť potrebná pre prevádzku vozidiel s alternatívnym pohonom. Vzhľadom na skoro nulové zastúpenie vozidiel s vodíkovým pohonom v premávke v SR ide o infraštruktúru viazanú najmä na elektromobilitu (nabíjacie stanice, servisy pre elektromobily). V európskom porovnaní poskytovania služieb elektromobility (z registrácií elektrických vozidiel, vypestosti nabíjacej infraštruktúry a z vládnych stimulov) je SR zaradená medzi najmenej pripravené štáty.

Opatrenie	Typové aktivity
3.4.1 Priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru tak, aby podporovala udržateľný rozvoj sídla	• podieľať sa na aktualizácii Územného generelu dopravy mesta Martin, aby bol v súlade s Plánom udržateľnej mobility (PUM) ŽSK a príslušnými dopravnými plánovacími dokumentmi, • podporovať výstavbu diaľnice D1 a rýchlostných ciest v úsekoch uvoľňujúcich miestne komunikácie (najmä rýchlostnej cesty R3), vrátane prioritizácie budovania východného mestského okruhu, • podporiť vytvorenie pozície Splnomocnenca pre prípravu a výstavbu rýchlostnej cesty R3, ktorý by jej trasovanie a realizáciu presadzoval na národnej úrovni,

Opatrenie	Typové aktivity
	- priebežne monitorovať stav a kvalitu cestných komunikácií, - vypracovať a aktualizovať digitálnu technickú evidenciu miestnych komunikácií, peších chodníkov, autobusových zastávok a parkovania (ideálne s podporou GIS), - koordinovane vypracovať Akčný plán údržby a rekonštrukcie cestných komunikácií v spolupráci s Regionálnou správou ciest, Slovenskou správou ciest a Národnou diaľničnou spoločnosťou (NDS), - investične pripraviť a zrealizovať výstavbu a rekonštrukciu miestnych komunikácií, chodníkov a parkovacích miest podľa projektových dokumentácií, - priebežne dobudovať, rekonštruovať a opravovať existujúcu cestnú sieť vrátane mostných objektov tak, aby podporovala hospodársky rozvoj mesta a zlepšovala priepustnosť cestných komunikácií, - priebežne odstraňovať bodové nedostatky a kritické nehodové úseky, - rekonštruovať prieťahy ciest cez mesto, sieť chodníkov pre peších a parkovacie plochy, - zavádzať zariadenia Inteligentných dopravných systémov na cestnej sieti a križovatkách, na železničnej sieti, na termináloch, prestupných bodoch a zastávkach Intermodálneho dopravného systému (IDS), - zavádzať do praxe technologické zariadenia a kompletne inteligentné dopravné systémy na sieti ciest a železníc.
3.4.2 Vytvárať podmienky pre modernizáciu vozového parku, prioritne na alternatívny pohon	- podporovať rozvoj servisnej infraštruktúry pre elektromobilitu vrátane nákupu a umiestňovania nabíjajúcich staníc, - modernizovať vozový park mestských organizácií (komunálna servisná technika, vozidlá hasičského zboru a i.) a podporovať vozidlá na alternatívny pohon, - podporovať rozvoj servisnej infraštruktúry pre nákladné vozidlá na vodíkový pohon, vodíkové čerpace stanice lokalizované prioritne na cestnej TEN-T, - podporovať rozvoj prímestskej hromadnej dopravy a nekonvenčných autobusov na zavolanie a podporovať autobusy na báze vozidiel s alternatívnym pohonom.
3.4.3 Podporovať aktivity na zvyšovanie záujmu o nemotorovú cyklistickú dopravu vrátane úpravy a rozširovania hlavnej a doplnkovej cyklistickej infraštruktúry	- vypracovať, implementovať a aktualizovať komplexné strategické a koncepčné dokumenty vrátane projektovej dokumentácie pre oblasť cyklistickej a nemotorovej dopravy v súlade s koncepčným dokumentom kostrovej siete Žilinského kraja, - podporovať budovanie Vážskej cyklomagistrály, - podporovať, realizovať a udržiavať cyklistické, cyklistické/pešie komunikácie a ich značenie, - zabezpečiť rekonštrukciu, modernizáciu a výstavbu infraštruktúry pre nemotorovú dopravu (cyklistické komunikácie, doplnková cyklistická infraštruktúra a vybavenosť – chránené parkoviská pre bicykle a parkovacie zariadenia typu Park&Ride, odstavné zariadenia, cyklostojany, odpočívadlá, servisné miesta, garáže, systémy automatickej požičovne bicyklov – bikesharing, hygienické zariadenia, nabíjacie stanice pre elektrobicykle, dopravné značenie, informačný systém a i.), - zvyšovať bezpečnosť cyklistickej dopravy, - realizovať zariadenia umožňujúce prepravu bicyklov v železničnej a autobusovej doprave, - propagáciou a osvetou zvyšovať atraktivitu cyklistickej dopravy.
3.4.4 Podporovať záujem o využívanie verejnej osobnej dopravy obyvateľmi mesta	- podieľať sa na aktualizácii Plánu dopravnej obslužnosti mesta Martin, - priebežne zlepšovať infraštruktúru verejnej osobnej dopravy, - zavádzať kontroly a monitorovania autobusov verejnej hromadnej dopravy, - modernizovať vozový park verejnej hromadnej dopravy, - zavádzať autobusy na zavolanie ako súčasť konceptu mobility na zavolanie (pre menej osídlené lokality, turistické lokality a i.), - podporovať, modernizovať, debarierizovať a dekarbonizovať vozový park verejnej hromadnej dopravy, - zabezpečiť vyššiu kvalitu dopravy pre osoby so zníženou schopnosťou pohybu alebo orientácie vrátane debarierizácie, - doplňať a modernizovať zastávky verejnej osobnej dopravy, - propagáciou a osvetou zvyšovať atraktivitu verejnej osobnej dopravy, - zapájať sa do Integrovaného dopravného systému (IDS) Žilinského kraja vrátane využívania inteligentnej mobilnej aplikácie pre koncových užívateľov; - zavádzať zariadenia Inteligentných dopravných systémov vo vozidlách verejnej osobnej dopravy, - podporovať stavby, modernizácie a elektrifikácie železničných tratí v rámci systému integrovanej intermodálnej dopravy (IDS), - podporovať modernizáciu vozového parku železničnej dopravy, - podporovať rekonštrukciu a modernizáciu vybavenosti železničných a autobusových staníc a ich bezprostredného okolia, - podporovať a realizovať výstavbu debarierizovaných terminálov IDS ako moderných prestupných bodov integrujúcich prevádzku železničných a autobusových staníc a nástupných cyklistických bodov s dostatkom miest na parkovanie, - podporovať vybudovanie lanovky na Martinské hole vrátane prístupovej cesty ako súčasť Integrovaného dopravného systému mesta.
3.4.5 Navrhovať zlepšenia v oblasti parkovacej politiky v meste a bezpečnosti cestnej premávky a pešej dopravy	- spracovať a aktualizovať Koncepciu mestskej parkovacej politiky a nastaviť ju tak, aby bola priateľská k občanom a spravodlivá k návštevníkom, - rekonštruovať cestné komunikácie a odstavné plochy vrátane parkovísk zabezpečujúce prístup do turisticky atraktívnych lokalít a obytných zón, rekreačných oblastí a k turistickým bodom záujmu, - dobudovať sieť parkovísk, parkovacích domov a garáží v mestách, - dobudovať a rekonštruovať chodníky pre peších v meste,

Opatrenie	Typové aktivity
	• podporovať a realizovať digitalizovanú výstavbu záchytných, odstavných a parkovacích plôch integrovanej autobusovej dopravy, doplnkovej cyklistickej vybavenosti (aj v okolí autobusových a železničných staníc), terminálov a prestupných bodov, • vybudovať, udržiavať a modernizovať systém záchytných parkovísk pre jednoduchých návštevníkov v rekreačných zónach a v turistických bodoch záujmu, • dobudovať a rekonštruovať chodníky pre peších v rekreačných lokalitách a v lokalitách s turistickým bodom záujmu, • osádzať prvky upokojenia dopravy na vstupných komunikáciách do mesta a v rámci mesta, na vstupe do obytných zón a do rekreačných lokalít, • osádzať inteligentné signalizačné zariadenia na prechody pre chodcov a osvetľovať ich, • realizovať koordináciu a údržbu križovatiek a konštrukčno-technické úpravy úrovňových križovatiek, • spracovať revíziu dopravného značenia a podľa potreby ho dopĺňať a obnovovať vodorovné a zvislé dopravné značenie, • spracovať návrh zmeny organizácie dopravy v rezidenčných zónach so zámerom zvýšiť plynulosť a bezpečnosť cestnej premávky a maximalizáciu parkovacích miest, • zvyšovať bezpečnosť zraniteľných účastníkov cestnej premávky (odstránenie úzkych miest v pešej doprave, odstraňovanie bariér pri prestupovaní atď.) a cestnej motorovej dopravy, minimalizovať jej negatívne vplyvy na obyvateľstvo a životné prostredie, • zabezpečovať bezbariérovosť na miestnych komunikáciách (úpravy priechodov pre chodcov), • začať využívať dostupné SMART technológie v statickej doprave, • pre zvyšovanie bezpečnosti chodcov, cyklistov a inline korčuliarov, organizovať dopravnú výchovu a praktickú výchovu na dopravnom ihrisku.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Dĺžka nových/modernizovaných úsekov miestnych komunikácií a chodníkov • Dĺžka nových úsekov cyklochodníkov a značených cyklotrás na území mesta Martin • Počet ks vozidiel v modernizovanom vozovom parku mesta na alternatívny pohon
Voliteľné	• Objem prepravy vo verejnej osobnej doprave (VOD) a integrovanej doprave (ID) Žilinského kraja v regióne Turiec • Dĺžka nových cyklokomunikácií kostrovej siete Žilinského kraja vyhradených pre cyklistickú dopravu v regióne Turiec

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.5

Zlepšovať dostupnosť a zvyšovať efektívnosť energetickej infraštruktúry

Východisková situácia: Slovenská republika plní ciele prepojenosti prenosových sústav členských štátov EÚ do roku 2030 prijatých Radou EÚ. V oblasti infraštruktúry prenosu elektriny sú prioritou Slovenska projekty výstavby nových slovensko-maďarských a slovensko-českých cezhraničných prepojení a v oblasti infraštruktúry pre prepravu plynu je prioritným projektom dokončenie slovensko-poľského prepojenia. Kľúčovými aktérmi pre zabezpečenie energetickej efektívnosti v oblasti elektroenergetiky v SR sú prevádzkovatelia prenosovej a distribučnej sústavy. V regióne Turiec je to spoločnosť Stredoslovenská energetika (SSE) a miestne (lokálne) distribučné sústavy. Pre rozvod plynu je to Slovenský plynárenský priemysel (SPP). Prevádzkovatelia distribučných sústav prispievajú k zvyšovaniu energetickej efektívnosti a znižovaniu strát prostredníctvom realizácie stavebných a technologických opatrení distribučných sústav vrátane budovania nových a obnovy starších vedení pre bezpečnosť a spoľahlivosť dodávok. V prípade plynu a jeho rozvodnej siete po vojnovom konflikte na Ukrajine budú v najbližších rokoch realizované viaceré zmeny.

Z pohľadu zelených riešení dopadov klímy na životné prostredie, ale aj rizík v distribúcii tepla spojených s vojnovým konfliktom na Ukrajine a najmä závislosti domácností v meste Martin na vykurovaní plynom, bude nevyhnutný postupný prechod na obnoviteľné zdroje energie (OZE) v oblasti vykurovania a zásobovania teplom. Verejný osvetlenie, ako aj viaceré budovy vo vlastníctve mesta Martin neprešli zatiaľ znižovaním ich energetickej náročnosti, preto ich táto úprava v najbližších rokoch čaká. Bytové domy v súkromnom vlastníctve sú v oblasti znižovania energetickej náročnosti na tom lepšie.

Opatrenie	Typové aktivity
3.5.1 Koordinovať obnovu a budovanie inžinierskych sietí, infraštruktúry prenosu a distribúcie elektriny, plynu a zásobovanie teplom a teplou vodou	• z úrovne samosprávy zaviesť systém koordinácie obnovy a budovania inžinierskych sietí v meste na „princípe jednej ryhy“ – zladovania ročných plánov investícií do inžinierskych sietí ich spoločného načasovania a ich spoločnej realizácie, • podporovať realizáciu trás a zdrojov diverzifikujúcich plynárenskú sústavu, • podporovať obnovu a modernizáciu plynárenskej sústavy, • podporovať projekty infraštruktúry vybudovanej na napätovej úrovni 400 kV a obnovu, modernizáciu a rozširovanie prenosovej a distribučnej sústavy v zmysle princípu primeranosti, • podporovať projekty infraštruktúry spoločného záujmu prenosu, • podporovať rekonštrukcie inžinierskych sietí vedúcich do areálov hnedých priemyselných parkov, • podporovať obnovu a výstavbu nových systémov diaľkového vykurovania a chladenia, zásobovania teplom a teplou vodou, • modernizovať systémy diaľkového vykurovania a chladenia, zásobovania teplom a teplou vodou, • podporovať pilotné projekty na využitie geotermálnej energie na diaľkové vykurovanie, rozširovanie centrálného zásobovania teplom, zdroje tepla na báze biomasy a geotermálnej energie.

Opatrenie	Typové aktivity
3.5.2 Zvyšovať energetické úspory samosprávy a obyvateľstva aj s využitím OZE	• zvyšovať energetickú efektívnosť verejných budov a dosahovať energetické úspory budov v majetku alebo správe mesta vrátane rozširovania obnoviteľných zdrojov energie (OZE), • dosahovať znížovanie produkcie skleníkových plynov pri výrobe energie (zvyšovanie účinnosti pri výrobe energie, zámena palív, energetické využívanie odpadov, uskladňovanie elektriny atď.), • podporovať využívanie energií z obnoviteľných zdrojov a zabezpečiť zvyšovanie podielu obnoviteľných zdrojov v domácnostiach a vo verejných objektoch, • podporovať regionálne centrum udržateľnej energetiky, • podporovať výstavbu nízkoenergetických budov na území mesta, • vypracovať energetické audity objektov vo vlastníctve samosprávy, • projekčne pripravovať a realizovať zníženie energetickej spotreby v budovách vo vlastníctve samosprávy, • podporovať projekty zlepšovania tepelno-technických vlastností bytových domov a verejných budov vo vlastníctve samosprávy formou zateplenia obvodových múrov a striech a výmeny okien s cieľom odstránenia systémových porúch bytových domov, • podporovať získavanie solárnej energie vo verejných budovách vlastnených samosprávou, • budovať a rekonštruovať v mestských objektoch tepelné hospodárstvo; modernizovať vykurovacie systémy vrátane rozvodov a hydraulického vyregulovania, inštalácie termoregulačných ventilov, inštalácie systémov merania a riadenia s cieľom znížiť spotrebu energie, • podporovať modernizácie bytových domov s cieľom znížiť spotrebu energie (napr. osvetlenie a rekonštrukcie výťahov a i.), • zabezpečiť modernizáciu, ekologizáciu a rozširovanie verejného osvetlenia vrátane rekonštrukcie rozvodov a výmeny výbojkových svietidiel za úsporné osvetlenie, napr. LED svietidlá, • zefektívniť prevádzkový systém verejného osvetlenia.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	• Podiel energie z OZE na konečnej energetickej spotrebe samosprávy (%)
Voliteľné	• Výdavky samosprávy na podporu OZE v eurách • Dosiahnutá miera energetických úspor v bytových domoch • Energetická certifikácia významne obnovených budov – počet obnovených budov samosprávy s energetickým certifikátom/vyčíslené úspory na energiách

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.6

Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie

Východisková situácia: Za posledné roky sa ukázalo, ako modernizácia infraštruktúry a vybavenia vzdelávacích inštitúcií pozitívne prispieva ku kvalite vzdelávacieho procesu. V tomto trende modernizácie vybavenia škôl v meste Martin je potrebné pokračovať. Trendom posledných rokov je tiež zriaďovanie súkromných vzdelávacích inštitúcií na všetkých stupňoch vzdelávania a chýbajúci kvalifikovaní pedagógovia pre predmety ako matematika, fyzika či anglický jazyk, nakoľko je o tieto „profesie“ na trhu práce enormný dopyt. Pozornosť je potrebné venovať aj očakávaniam na rastúcu kvalitu vzdelávacieho procesu a novej školskej reforme spojenej s implementáciou nového školského kurikula, k čomu prispeje aj intenzívnejšia spolupráca medzi pedagogickými a nepedagogickými pracovníkmi v regióne v záujme vzájomného zdieľania vedomostí a skúseností. Zážitkové formy vzdelávania a podpora inkluzívneho vzdelávania vedia rozvinúť v deťoch a mládeži také hodnoty, ktoré spoločnosť potrebuje kultivovať. Aj z tohto dôvodu by sa ich rozvoju na školách všetkých stupňov mala venovať oveľa väčšia pozornosť. Pozornosť by tiež mala smerovať do podpory kariérneho poradenstva a individuálnej práce s talentom dieťaťa/žiaka/študenta na všetkých stupňoch vzdelávania.

Obyvatelia regiónu by mali mať lepší prístup k modernému celoživotnému vzdelávaniu vzrastajúcej kvality, aby v každom veku mali možnosť získavať nové vedomosti, zručnosti a skúsenosti, ktoré zvýšia ich šance na trhu práce alebo v podnikaní, prípadne prispievajú k budovaniu kvalitných sociálnych a spoločenských vzťahov. Infraštruktúra a vybavenosť vzdelávacích inštitúcií musí zohľadňovať moderné požiadavky a ponuka ich služieb súčasné štandardy digitálnej doby, aby tieto boli stále dostatočne atraktívne pre svojich užívateľov.

Potenciál výskumno-vývojových pracovísk Jesseniovej lekárskej fakulty v Martine vie významne prispieť k zlepšeniu sociálnej a zdravotnej starostlivosti v regióne, ale aj podnikateľského prostredia. Zo strany samosprávy je potrebné túto spoluprácu medzisektorovo rozvíjať, koncepčne nastaviť a systematicky podporovať. Prospešná bude aj spolupráca s Úradom Žilinského samosprávneho kraja pri implementácii inovačnej politiky kraja. Zanedbávaná je aj spolupráca pri implementácii konkrétnych inovatívnych, experimentálnych a pilotných riešení na úrovni samosprávy, neziskového sektora a v podnikateľskom prostredí z dôvodu, že nejde o zavedený riadený proces, ale skôr o aktivitu konkrétneho subjektu.

Opatrenie	Typové aktivity
3.6.1 Zabezpečovať modernizáciu budov, vybavenia a dobrého spravovania škôl a školských zariadení	• podľa potreby optimalizovať sieť škôl a školských zariadení na úrovni základného a stredného školstva a podporovať plné funkčné využívanie priestorov školských zariadení, • udržiavať a podľa potreby rozširovať kapacity predškolskej výchovy detí od 3 do 5 rokov vrátane rozšírenia kapacity materských škôl, • rekonštruovať, modernizovať a stavebne upravovať objekty škôl a školských zariadení s cieľom zlepšiť ich tepelno-izolačné vlastnosti a zvýšiť energetickú efektívnosť budov, • na základných a stredných školách budovať a rekonštruovať odborné učebne a laboratória pre polytechnickú výchovu, technické a prírodovedné zameranie, zvyšovanie remeselných zručností, jazykové učebne a učebne IKT,

Opatrenie	Typové aktivity
	• skvalitňovať materiálno-technické vybavenie škôl a školských zariadení a zatriktívňovať školské prostredie, • podporovať rekonštrukcie, modernizáciu a zlepšovanie technického vybavenia školských knižníc, • revitalizovať areály škôl vrátane detských ihrísk, športových zariadení pre deti a mládež – uzavretých aj otvorených s možnosťou celoročnej prevádzky, záhrad, vrátane prvkov zážitkového a inkluzívneho vzdelávania, • racionalizovať systém obslužných činností v oblasti správy škôl a školských zariadení (stravovanie, upratovanie, údržba, obstarávanie tovarov a služieb a pod.), • podporovať opätovné zriadenie Strednej zdravotníckej školy v Martine so zameraním aj na sociálnu starostlivosť, • zvyšovať bezpečnosť detí, žiakov, personálu a majetku školských zariadení (napr. kamerové systémy), • zlepšovať podmienky pre dochádzanie žiakov a personálu školy do školských zariadení na bicykli (cykloprístrešky, cyklostojany...).
3.6.2 Kvalitným vzdelávaním zvyšovať vedomostnú úroveň a zručnosti žiakov a študentov, a tým vytvárať podmienky pre ich lepšiu uplatniteľnosť na trhu práce	• iniciovať a aktívne podporovať tvorbu koncepčných a strategických dokumentov pre rozvoj regionálneho a miestneho školstva, • podporovať tvorbu, inovácie a realizáciu vzdelávacích programov zameraných na zvýšenie prírodovedných, matematických, environmentálnych, jazykových, IKT zručností vrátane finančnej gramotnosti, podnikateľských vedomostí a ekonomického myslenia, • zabezpečovať aktívnu náborovú politiku a zvyšovanie atraktivity učiteľského povolania, • zvyšovať profesijné kompetencie pedagogických a odborných zamestnancov škôl v procese odborného vzdelávania a prípravy v súlade s kvalifikačnými požiadavkami, potrebami školy a trhu práce, • zabezpečiť spoluprácu medzi materskými, základnými a strednými školami v regióne a fakultami VŠ pripravujúcimi učiteľov vrátane podpory sieťovania vzdelávacích organizácií na všetkých stupňoch vzdelávania, • zabezpečovať kontinuálne zlepšovanie kľúčových kompetencií žiakov základných a stredných škôl, • v rámci legislatívnych možností upravovať učebné osnovy a obsahy učebných predmetov a čo najviac prepájať teoretické a praktické vzdelávanie na základných a stredných školách s potrebami trhu práce, • podporovať vzdelávacie aktivity zamerané na chápanie súvislostí a mäkké zručnosti, • podporovať stratifikáciu a transformáciu štruktúry študijných odborov a vzdelávacích programov, • podporovať zavádzanie nových študijných a učebných odborov zameraných na odvetvia RIS3 a zelené témy (obehové hospodárstvo, Miestna agenda 21 a pod.), príp. iné odvetvia žiadané na regionálnom trhu práce, • podporovať aktivity zamerané na vytvorenie podmienok pre hybridné a dištančné vzdelávanie, • podporovať spoluprácu v oblasti výmeny skúseností pedagógov vo výchovno-vzdelávacom procese, • podporovať spoluprácu medzi poskytovateľmi vzdelávania so zameraním na prípravu, vzdelávanie a profesijnú mobilitu učiteľov, asistentov učiteľov a iného podporného personálu pre vzdelávací proces, • vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov, dôstojné životné podmienky a dostupnejšie bývanie (nájomné bývanie) pre pedagogických a odborných zamestnancov škôl, • zabezpečiť mapovanie kvality poskytovania vzdelávacích služieb vo vybraných oblastiach, • vypracovať a aplikovať model komplexného hodnotenia škôl a zavádzania systémov hodnotenia kvality predmetov a učebných a študijných odborov, najmä v odbornom vzdelávaní a príprave, • zintenzívniť propagačné aktivity na podporu stredoškolského vzdelávania, • využívať platformu na pravidelnú výmenu informácií o inováciách vo vzdelávaní a najlepšej praxi, • realizovať propagačné aktivity na podporu inovácií vo vzdelávaní.
3.6.3 Podporovať neformálne a zážitkové vzdelávanie, špeciálne a inkluzívne vzdelávanie v školskej aj mimoškolskej činnosti a zavádzať inovácie do systému vzdelávania	• adaptovať školské zariadenia na zariadenia s prvkami zážitkového vzdelávania, • využívať mimoškolské zariadenia na realizáciu programov zážitkového vzdelávania, • organizovať pracovné stretnutia pre učiteľov o programoch kultúrnych inštitúcií a ich využitie na zážitkové učenie pre dané vekové kategórie detí a žiakov, • podporovať nové formy a obsah záujmového vzdelávania, • podporovať verejnoprospešné projekty realizované žiakmi a študentmi ZŠ a SŠ pre verejný a súkromný sektor, • podporovať vypracovanie a aplikovať regionálne a miestne akčné plány inkluzívneho vzdelávania, • zabezpečovať asistentov učiteľov a iného podporného personálu pre vzdelávací proces, • adaptovať školské zariadenia na zariadenia s prvkami inkluzívneho vzdelávania a modernizovať priestory pre inkluzívne vzdelávanie (triedy, učebne, spoločné priestory, internáty, areály a i.) súvisiace s inováciami vo vzdelávaní, • zabezpečovať bezbariérové prostredie v školách a v školských zariadeniach, • podporovať tvorbu, resp. inovácie a realizáciu programov kontinuálneho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov s dôrazom na inkluzívny aspekt,

Opatrenie	Typové aktivity
	- podporovať tvorbu, inováciu a realizáciu vzdelávacích programov zameraných na podporu inkluzívneho vzdelávania, napr. realizácia celodenného výchovného systému, pôsobenie pedagogických asistentov a odborných zamestnancov, - zvyšovať vzdelanostnú úroveň príslušníkov marginalizovaných komunit, predovšetkým Rómov, na všetkých stupňoch vzdelávania s dôrazom na predprimárne vzdelávanie, - sprístupňovať služby infraštruktúry škôl pre integráciu detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, - zlepšovať kvalitu, efektívnosť a prístup k terciárnemu a ekvivalentnému vzdelávaniu s cieľom zvýšiť počet študujúcich a úroveň vzdelania, hlavne v prípade znevýhodnených skupín, - vytvárať školské podporné tímy na školách pre zlepšenie starostlivosti o duševné zdravie detí, rodičov a pedagógov priamo na školách, - vytvoriť podmienky na špeciálno-pedagogický poradenský servis.
3.6.4 Budovať a podporovať atraktívny systém celoživotného vzdelávania pre osobný a profesijný rozvoj	- systematicky mapovať dopyt a ponuku celoživotného vzdelávania, - vytvárať možnosti pre zvyšovanie kvalifikácie a ďalšieho vzdelávania vrátane univerzity tretieho veku, - zvyšovať atraktívnosť, kvalitu a efektívnosť celoživotného vzdelávania s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií, prehľbovanie a zvyšovanie kvalifikácie, - podporovať budovanie integrovaných špecializovaných vzdelávacích centier – “kampusov” a zdieľanej vzdelávacej infraštruktúry, - podporovať zavedenie modelu individuálnych vzdelávacích účtov ako nástroja podpory ďalšieho vzdelávania jednotlivca, ktorý ho motivuje k rozvoju zručností potrebných napríklad na udržanie si zamestnania, kariérny postup alebo uplatnenie sa v inom zamestnaní, - podporiť vytvorenie systému uznávania výsledkov vzdelávania a získavania mikrokvalifikácií, - podpora sieťovania vzdelávacích organizácií na všetkých stupňoch vzdelávania, - využívať platformu na pravidelnú výmenu informácií o inováciách vo vzdelávaní a najlepšej praxi, - realizovať propagačné aktivity na podporu inovácií v celoživotnom vzdelávaní.
3.6.5 Podporovať inovačné prístupy a výskumno-inovačné aktivity v spolupráci s vedecko-výskumnými pracoviskami	- podporovať modernizáciu a rozvoj infraštruktúry výskumu, vývoja a inovácií najmä na univerzitných, vysokoškolských a výskumných pracoviskách, - iniciovať a podporovať činnosť existujúcich a nových odvetvových klastrov a klastrových iniciatív v jednotlivých oblastiach podnikania, ako aj ich sieťovanie v medzinárodnom priestore, - podporovať vytváranie spoločných inovačných hubov a pracovísk podnikov a výskumu, - podporovať účasť vedecko-výskumných inštitúcií a MSP v schémach Európskej rady pre inovácie (EIC), programu Horizont Európa, vrátane programu Digitálna Európa, - podporovať zriadenie regionálnych inovačných centier (RIC) spoločne s univerzitami a vzdelávanie v oblasti transferu technológií a komercializácie v zahraničí, - implementovať medzisektorové riešenia a výstupy cezhraničnej spolupráce, napr. v oblasti obehového hospodárstva, zdravia, aplikácie zelených riešení a energetiky a pod., - identifikovať a podporovať inovačný potenciál podnikov v regióne pre SMART riešenia, zelené riešenia, sociálne inovácie, a i., - podporovať budovanie partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia a projekty spolupráce samosprávy, podnikov a výskumných organizácií - podporovať investície podnikov do výskumu a inovácií (modernizácia technológií, procesov a postupov), - podporovať vytváranie inovačných kapacít podnikov a podnikových inovačných hubov, - podporovať digitálnu transformáciu a zelenú tranzíciu.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	- Priemerná úspešnosť žiakov ZŠ v národnom Testovaní 5, Testovaní 9 a Testovaní Maturita - Počet zrekonštruovaných objektov škôl a školských zariadení s cieľom zvýšiť ich energetickú efektívnosť - Počet vytvorených partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia
Voliteľné	- Miera predčasného ukončenia ZŠ (%) - Počet podporených pilotných aktivít a projektov inkluzívneho vzdelávania a zážitkového vzdelávania - Účasť 25 – 64-ročných na vzdelávaní - Fungujúca platforma na pravidelnú výmenu informácií o inováciách vo vzdelávaní a najlepšej praxi - Počet pracovníkov školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávy, ktorí sa zúčastňujú pravidelného vzdelávania - Vytvorenie spoločných inovačných hubov a pracovísk podnikov a výskumu

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.7

Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby

Východisková situácia: Demografické starnutie obyvateľstva a s tým súvisiace sociálne a zdravotné služby čaká v budúcnosti viacero zmien. Jednou z požadovaných zmien je vybudovanie moderných, kvalitných a dostupných sociálnych a zdravotných služieb. Prioritne je potrebné zvýšiť úroveň a dostupnosť služieb s dôrazom na prácu s komunitou a zaviesť integrovaný a komplexný prístup v riešení sociálnych problémov prostredníctvom spolupráce: zapájaním do spolupráce špecializovaných kľúčových aktérov v regióne – verejných aj neverejných poskytovateľov sociálnych služieb, zdravotníckeho zariadenia, podporou dobrovoľníckej služby a zohľadňovaním individuálnych potrieb pri poskytovaní sociálnych služieb. Problematickou v oblasti sociálnych aj zdravotných služieb je tiež potreba zvyšovania úroveň a dostupnosti sociálnych služieb s dôrazom na seniorov; slabá

orientácia na prácu s komunitou; nízka úroveň spolupráce kľúčových aktérov pre zvýšenie komplexného prístupu v riešení sociálnych problémov, v predchádzaní sociálno-patologických javov a v prevencii telesného a duševného zdravia; chýbajúce zohľadnenie individuálnych potrieb pri poskytovaní sociálnych a zdravotných služieb; nedostatok služieb pre ľudí so špecifickými potrebami (marginalizované komunity s dôrazom na marginalizovanú rómsku komunitu); nedostatok pracovníkov pre terénne služby a nízka úroveň informovanosti občanov o poskytovaných sociálnych službách a súvisiacich zdravotných službách a ich poskytovateľoch v regióne. Náležitú pozornosť je potrebné venovať potrebám marginalizovanej rómskej komunity na Bambuskách.

Stav sociálnych služieb a zdravotníctva vo všeobecnosti bol významne preverený pandémiou Covid-19, z ktorej je potrebné sa poučiť v prípade, ak by sa takéto globálne ohrozenie zdravia opätovne vyskytlo. Významným faktorom, ktorý ovplyvní vývoj v meste Martin je vybudovanie novej modernej nemocnice sv. Martina z Plánu obnovy a odolnosti SR, ktoré prinesie novú kvalitu do zdravotnej starostlivosti s dopadom na celý sociálno-ekonomický ekosystém mesta: nové pracovné a podnikateľské príležitosti, nové pracovné miesta pre kvalifikovaných pracovníkov, nové požiadavky na dopravné riešenie v meste. Výzvou zostane revitalizácia areálu starej univerzitnej nemocnice, ktorá by mohla vytvoriť potrebné zázemie pre poskytovanie integrovaných zdravotných a sociálnych služieb „pod jednou strechou“.

Sociálne služby aj zdravotníctvo tiež očakáva opatrenia na zastabilizovanie a motivovanie kvalifikovaných personálnych kapacít. S ohľadom na zdravotný stav obyvateľstva poznačený civilizačnými chorobami je kľúčové venovať pozornosť prevencii a osvete v oblasti zdravia, čo sa následne priaznivo prejaví v znížení nárokov na lekárske a medicínske výkony. Tu by vo významnej miere mohla napomôcť skúsenosť, ktorú mesto má ako člen Asociácie zdravých miest a z fungovania kontaktnej kancelárie pre Zdravé mesto v minulosti, ako aj skúsenosti Jesseniovej lekárskej fakulty v Martine.

V oblasti zdravotnej starostlivosti je kľúčové nájsť riešenia, ako modernizovať existujúcu sieť zdravotníckych zariadení a zlepšovať poskytované zdravotnícke služby, zlepšiť nedostatočne saturovanú sieť poskytovateľov zdravotnej starostlivosti pre všeobecnú ambulantnú a špecializovanú starostlivosť; vyriešiť nedostatočné kapacity pre niektoré služby – paliatívna starostlivosť, hospicová starostlivosť, domáca ošetrovateľská starostlivosť; ako zvýšiť atraktivitu niektorých lokalít pre výkon zdravotníckych povolání; aplikovať telemedicínske technológie do praxe; rozšíriť objemy rehabilitačných a terapeutických služieb; dobudovať viaceré typy zdravotníckych zariadení napr. pre pacientov s neurodegeneratívnymi ochoreniami či pre stavy vyžadujúce intenzívnu starostlivosť vrátane zariadení opatrovateľskej starostlivosti a pod.

Opatrenie	Typové aktivity
3.7.1 Skvalitňovať a rozvíjať infraštruktúru sociálnych služieb a služieb zdravotníckych zariadení	• investovať do výstavby a modernizácie stavieb a vybavenia zariadení sociálnych služieb a do výstavby a modernizácie infraštruktúry integrovanej zdravotnej starostlivosti, • rekonštruovať budovy a modernizovať vybavenie denných centier pre seniorov, • podporovať modernizáciu vybavenia existujúcich a rozvoj novovznikajúcich zdravotníckych zariadení, • rozvíjať infraštruktúru potrebnú pre poskytovanie nových a moderných druhov sociálnych služieb vrátane rodinných druhov služieb, • vybaviť zariadenia sociálnych služieb tradičnými a inovatívnymi pomôckami (kreslá pre imobilných, antidekubitné matrace, evakuačné pomôcky a pod.), • rekonštruovať existujúce zariadenia na zariadenia komunitného typu s cieľom deinštitucionalizovať pobytové sociálne služby, služby sociálno-právnej ochrany a sociálnej kurately, • podporovať infraštruktúru pre špecializované služby, • rekonštruovať, rozširovať a modernizovať vhodné stavebné objekty pre vytvorenie priestorových podmienok na poskytovanie a zabezpečenie komunitnej starostlivosti v súlade s princípmi deinštitucionalizácie sociálnych služieb, • rekonštruovať a rozšíriť ubytovne pre sociálne slabých, • zriadiť a prevádzkovať zariadenia núdzového bývania pre matky s deťmi, útluku pre ženy a matky s deťmi a ďalšie skupiny sociálne odkázaných obyvateľov, • budovať a rozvíjať zázemie terénnych a ambulantných sociálnych služieb, • podporovať výstavbu, rekonštrukciu a modernizáciu zariadení služieb starostlivosti o dieťa do troch rokov (detské jasle) v záujme zosúladenia rodinného a pracovného života s cieľom zvýšiť energetickú hospodárnosť budovy a zlepšiť materiálno-technické vybavenie, • podporovať zariadenia a služby pre deti s cieľom zosúladiť rodinný a pracovný život (jasle, škôlky, opatrovateľky detí), • vytvárať a implementovať efektívne nástroje pre začleňovanie rodičov s malými deťmi na trh práce po návrate z rodičovskej dovolenky, • podporovať transformáciu veľkokapacitných zariadení pre poskytovanie sociálnych služieb sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately SPODaSK s celoročným pobytom a rozvoj alternatívnych sociálnych služieb komunitného charakteru. • podporovať etablovanie inovatívnych zdravotníckych zariadení a foriem poskytovanej starostlivosti, napr. neurorehabilitačné centrá, centrá pre pacientov s neurodegeneratívnymi ochoreniami, centrá pre stavy vyžadujúce intenzívnu starostlivosť, centrá podpory, zariadenia pre poskytovanie rehabilitačných a terapeutických služieb a pod., • podporovať integráciu a využívanie telemedicínskych technológií a digitalizácie do praxe v zdravotníctve, • podporovať ambulantnú lekársku starostlivosť s cieľom lepšej dostupnosti, • podporovať a rozvíjať terénne formy zdravotnej starostlivosti, • sústrediť pozornosť na aktivity vedúce k prevencii a podpore zdravia obyvateľstva, • budovať zariadenia opatrovateľskej starostlivosti so zdravotníckymi službami.
3.7.2 Udržiavať a rozširovať služby pre seniorov, znevýhodnené osoby a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii a kontinuálne zvyšovať ich kvalitu	• zabezpečovať nástroje na pravidelný monitoring a vyhodnocovania potrieb občanov, požiadaviek seniorov, znevýhodnených osôb a ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii, • poskytovať podporu vo forme poskytnutia priestorov na činnosť a finančných príspevkov pre kluby zdravotne postihnutých a kluby seniorov, • podporovať využívanie moderných technológií v sociálnych a zdravotných službách, • podporovať vznik partnerstiev na miestnej a regionálnej úrovni pri plánovaní opatrení v sociálnej oblasti,

Opatrenie	Typové aktivity
	• podporovať zrovnoprávnenie financovania verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb a vyššia miera zapájania neverejných poskytovateľov do poskytovania sociálnych služieb, • podporovať integráciu poskytovaných sociálnych služieb s inými druhmi verejných služieb (ako napr. služby zamestnanosti, zdravotnej služby atď.) s cieľom realizácie tzv. case managementu, • podporovať inovatívne typy pobytových služieb na komunitnej úrovni, • podporovať zriadenie integrovaného poradenského centra právnych služieb v oblasti sociálnych služieb a zdravotnej starostlivosti, • podporovať vznik a fungovanie poskytovateľov schopných zabezpečovať potrebné spektrum sociálnych služieb, služieb sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, • posilňovať prácu s komunitou a scitlivovanie verejnosti k prijímateľom sociálnych služieb, • podporovať a rozvíjať terénne formy sociálnych služieb, napĺňanie a využívanie informačného systému o poskytovaní sociálnych služieb, • riešiť debarierizáciu a odstraňovať bariéry pre telesne, zrakovo, sluchovo a inak postihnutých vo verejných budovách a na verejných priestranstvách, • podporovať prepravnú službu (sociálny taxík), • podporovať projekty zabezpečujúce pomoc pre občanov bez prístrešia, • organizovať prednášky v denných centrách a kluboch ZŤP osôb, • podporovať prechod poskytovania sociálnych služieb sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (SPODaSK) v zariadení na komunitnú formu a podporovať vytváranie vhodných priestorových podmienok pre poskytovanie tohto druhu služby, • zlepšovať kvalitu služieb SPODaSK vrátane vzdelávania zamestnancov, prípravy prijímateľov, prípravy komunity a riešenia priestorových podmienok, v ktorých sa poskytuje príslušná starostlivosť, • spracovať analýzu potrieb pracovníkov v zariadeniach sociálnych služieb a v zdravotníckych zariadeniach, • zabezpečiť investície do zlepšenia pracovného prostredia pracovníkov v sociálnych a zdravotných službách, • vytvárať podmienky a podporné modely pre udržanie a stabilizáciu ľudských zdrojov v zdravotníctve a v sociálnych službách, • podporovať rozširovanie kapacít o nových pracovníkov sociálnych služieb, • zaviesť systém duálneho vzdelávania v sociálnych službách a sociálnych zariadeniach, a v zdravotníckych zariadeniach, • zaviesť systém odborného celoživotného vzdelávania pre sociálnych a zdravotných pracovníkov, • vypracovať manuál dobrej praxe spojený so skúsenosťami a účinnými postupmi v regióne pri riešení globálnej pandémie spôsobenej koronavírusom COVID-19.
3.7.3	Posilňovať prevenciu a podporu duševného a telesného zdravia • podporovať zriadenie zdravotníckych centier prevencie podpory duševného a telesného zdravia, • podporovať skvalitnenie vzdelávania a výchovy k zdravému životnému štýlu (vo všetkých vekových kategóriách obyvateľov vrátane výchovy k zdraviu na školách), • zabezpečovať pravidelný monitoring a hodnotenie zdravotného stavu obyvateľov, • zaviesť pozície školských a komunitných sestier, • realizovať preventívne a terapeutické programy v oblasti duševného a telesného zdravia, • podporovať rozvoj športu a športových aktivít ako preventívneho modelu podpory zdravia.
3.7.4	Zvyšovať kvalitu života MRK nachádzajúcich sa v nepriaznivých životných situáciách • podporovať terénnu sociálnu prácu v MRK komunitách formou zriaďovania a prevádzkovania komunitných centier s potrebným vybavením a zázemím pre terénne pracovníčky, • realizovať projekty zamerané na osvetu v oblasti starostlivosti o zdravie, zvýšenie kultúrnej a národnej identity Rómov, • rozvíjať spoluprácu a podporovať činnosť organizácií a združení zameraných na prácu s Rómami, • podporovať systematickú prácu s umeleckým a pohybovým talentom detí z MRK, • zvýšiť finančnú gramotnosť, konkurencieschopnosť uplatnenia sa na pracovnom trhu a zamestnanosť príslušníkov MRK, • podporiť prístup k zdravotnej starostlivosti a verejnému zdraviu vrátane preventívnej zdravotnej starostlivosti, zdravotníckej osvetu a k zlepšeniu štandardov hygieny bývania, • podporovať zriaďovanie a fungovanie MOPS (miestnej občianskej poriadkovej služby).
3.7.5	Rozširovať možnosti a vytvárať príležitosti pre podporu dobrovoľníctva, komunitných služieb a komunitnej práce • dobudovať a modernizovať zariadenia/priestory pre dobrovoľnícke a komunitné aktivity, • zaviesť systematickú podporu dobrovoľníctva a komunitnej práce a podporovať budovanie kapacít aktérov realizujúcich dobrovoľnícke aktivity a aktivity na posilnenie komunity, • podporovať vznik partnerstiev na miestnej a regionálnej úrovni pri plánovaní a poskytovaní služieb pre komunitu, • nastaviť finančné a nefinančné schémy na podporu dobrovoľníctva a komunitného života na miestnej úrovni, aj v spolupráci so súkromným sektorom, ktorý podporuje projekty spoločenskej zodpovednosti, • nastaviť finančné a nefinančné nástroje na podporu miestneho rozvoja vedeného komunitou, spolupráce komunit a dobrovoľníctva (napr. mikrogranty, regrantingové schémy), • podporovať modernizáciu infraštruktúry pre voľnočasové aktivity v komunite, • investovať do revitalizácie nevyužívaných objektov vo vlastníctve samosprávy v prospech iniciatív a projektov podporujúcich komunitný život vrátane kultúrnych služieb (kníhnice, čítárne, kluby a pod.), • dobudovať a modernizovať zariadenia/priestory pre voľnočasové aktivity a záujmovú činnosť, • zaviesť nové formy práce s komunitou, • podporovať ekosystém pre fungovanie sociálnej ekonomiky.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	- Kapacity terénnych, ambulantných a pobytových sociálnych služieb (počet klientov) v meste - Počet zariadení sociálnych služieb v meste - Počet obyvateľov, ktorí sa aktívne zapájajú do dobrovoľníckych aktivít - Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením - Počet klientov využívajúcich prepravné služby v meste Martin - Počet klientov využívajúcich terénnu opatrovateľskú službu v meste Martin
Voliteľné	- Počet zastabilizovaných poskytovateľov zdravotnej starostlivosti v meste - Pomer klientov zo zariadení zapojených do procesu DI, ktorí zostali v zariadení, voči klientom, ktorí bývajú samostatne - Podiel obyvateľov, ktorí sú informovaní o sociálnej politike samosprávy - Počet kompletne bezbariérových služieb v meste - Počet poberateľov pomoci v hmotnej núdzi

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.8

Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov

Východisková situácia: Starostlivosť o existujúce kapacity na bývanie vrátane verejnej infraštruktúry a najmä dostatok nových kapacít pre bývanie formou individuálnej bytovej výstavby (IBV) alebo hromadnej bytovej výstavby (HBV) je pre každé sídlo základom prosperity a rastu, najmä ak ide o sídlo s dlhodobou klesajúcou demografickou krivkou ako v prípade mesta Martin. V prípade dostupných pozemkov alebo budov vo vlastníctve samosprávy je potrebné postarať sa aj o kapacity nájomného bývania pre rôzne sociálne skupiny obyvateľstva vrátane nájomného bývania pre zraniteľné skupiny. Pri riešení nájomného bývania je pre zlepšenie kvality a dostupnosti nájomného bývania potrebné okrem zabezpečovania samotných investičných aktivít zameraných na výstavbu dostupných nájomných bytov, zároveň potrebné zlepšovanie spolupráce a koordinácia socioekonomických aktérov (vrátane súkromných developerov) pri riešení dostupnosti bývania.

Opatrenie	Typové aktivity
3.8.1 Zvyšovať kvalitu a dostupnosť bývania formou výstavby alebo kúpy nových nájomných bytov bežného a nižšieho štandardu	- spracovať koncepciu rozvoja bývania, ktorou sa zabezpečia zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľstva, - podporovať rozširovanie, modernizáciu a výstavbu dostupných mestských nájomných bytových domov alebo odkúpenie bytových jednotiek bežného alebo nižšieho štandardu spolu s príslušajúcou technickou vybavenosťou na účely nájomného bývania podľa koncepcie rozvoja bytovej politiky, - budovať alebo prenajímať malometrážne a nízkoštandardné byty pre sociálne znevýhodnené skupiny obyvateľstva, - zlepšovať podmienky v prístupe k pitnej vode a kanalizácii vo vybraných oblastiach a v súvislosti s vybranými cieľovými skupinami, - nastaviť podmienky spolupráce a koordinovať aktérov (vrátane súkromných developerov) pri riešení dostupnosti bývania.
3.8.2 Zabezpečiť postupné dobudovanie a revitalizáciu existujúcich obytných zón	- spracovať a aktualizovať pasport lokalít bývania a ich vybavenosti, - vypracovať zásady (regulatívy) architektonických štandardov jednotlivých obytných zón s prihliadnutím na miestnu tradíciu, kultúru a históriu a integrovať ich do regulatívov územného plánu mesta a územných plánov (mestských) zón, - podporovať revitalizáciu obytných zón (občianska vybavenosť, cesty, chodníky, zastávky MHD, verejná zeleň, ihriská atď.).
3.8.3 Pripravovať podmienky pre individuálnu a hromadnú bytovú výstavbu (IBV a HBV)	- vyčleniť a pripraviť plochy pre výstavbu IBV, - budovať inžinierske siete pre rozvoj bytovej výstavby, - rekonštruovať inžinierske siete, primárne v obytných zónach, - podporovať výstavbu bytových domov podľa koncepcie rozvoja bytovej politiky, - prijímať opatrenia v súvislosti s výstavbou nízkoenergetických rodinných domov (IBV) na úkor bytových domov (HBV).

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	Počet dokončených rodinných domov a bytov vrátane nájomných bytov za rok (celkovo)
Voliteľné	- Počet bytov v správe samosprávy, ktoré je možné poskytnúť na nájomné bývanie - Podiel osôb zo sociálne znevýhodnených skupín a osôb v bytovej núdzi, ktorým samospráva poskytla bývanie - Spotreba pitnej vody v domácnostiach v litroch na obyvateľa a deň (l/obyv./deň)

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 3.9

Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku

Východisková situácia: Úroveň bezpečnosti a zabezpečovania prevencie proti kriminalite a negatívnym javom v spoločnosti je významným atribútom hodnotenia kvality života a samospráva by túto oblasť nemala podceňovať, ale skôr naopak, venovať jej náležitú pozornosť.

Mestská polícia venuje oblasti zabezpečovania verejného poriadku a osвете ako kľúčovému opatreniu predchádzania kriminality a sociálno-patologických javov, adekvátnu pozornosť. Rovnako dobre organizovaný je dobrovoľný hasičský zbor pri riešení mimoriadnych situácií a predchádzaní mimoriadnych situáciám. Drží krok s aktuálnymi poznatkami a trendmi aj v oblasti vybavenosti policajných a hasičských staníc, pre riešenie mimoriadnych situácií, pre monitorovanie verejných a súkromných priestorov a zabezpečenie požadovaných výkonov. Súčasné požiadavky na digitalizáciu služieb a potreba znižovania emisií skleníkových plynov bude mať

dopad aj na zlepšenie vybavenia potrebného na poskytovanie služieb mestských polícií a hasičských zborov. Kľúčové bude dovybaviť záchranné zložky systémami včasného varovania najmä v súvislosti s hrozbami, ktorá prináša klimatická zmena.

K zvýšenej úrovni bezpečnosti by mali v budúcnosti prispieť efektívne preventívne programy za účasti všetkých kľúčových aktérov, novovytvorený jednotný a zdieľaný systém zberu dát o trestnej a protispoločenskej činnosti, ako aj zavedenie monitorovania ohrozených skupín obyvateľstva. Narastajúcim negatívnym javom v spoločnosti, ktorým by sa mali zaoberať tieto programy prevencie, je nárast trestnej činnosti mladistvých pod vplyvom návykových látok a negatívneho vplyvu sociálnych sietí. Aj z tohto dôvodu je potrebné angažovať viac kvalifikovaných pracovníkov, resp. dobrovoľníkov pôsobiach v oblasti prevencie kriminality.

Opatrenie	Typové aktivity
3.9.1 Zabezpečovať verejný poriadok a predchádzanie kriminalite, podmienky na predchádzanie mimoriadnym udalostiam a riešenie mimoriadnych situácií	- vytvoriť jednotný informačný systém zberu údajov o trestnej a inej protispoločenskej činnosti, - zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov mesta a zabezpečovať ochranu ich majetku rozširovaním a modernizáciou kamerového systému a rozširovaním možností pripojenia na Pult centrálnej ochrany, - dobudovať pripojenie elektronického monitorovacieho zariadenia pre monitoring seniorov a osamelých ľudí, - prijíť preventívne opatrenia na zníženie kriminality a vandalizmu monitorovaním verejných priestranstiev, - zabezpečovať verejný poriadok v rizikových lokalitách zvýšenou hliadkovou činnosťou a monitorovaním, - vytvárať a podporovať partnerstvá v oblasti prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti a prepájať verejných a neverejných poskytovateľov služieb pri ochrane zdravia, života a majetku obyvateľov a návštevníkov, - budovať kapacity poskytovateľov služieb pri ochrane zdravia, života a majetku obyvateľov a návštevníkov, - vytvárať podmienky pre vznik a činnosť poskytovateľov služieb pri ochrane zdravia, života a majetku obyvateľov a návštevníkov, - ochraňovať občanov rizikových skupín pred tým, aby sa stali obeť trestnej činnosti, prednáškovou a preventívnou činnosťou v predškolských zariadeniach, školách, kluboch dôchodcov a iných zariadeniach, viesť informačné a osvetové kampane, - zvyšovať vzdelanie, odbornú prípravu a zručnosti pracovníkov mestskej polície, - organizovať prednáškovú a preventívnu činnosť v predškolských zariadeniach, školách, kluboch dôchodcov a iných zariadeniach, viesť informačné a osvetové kampane. - zabezpečovať hlásnu a informačnú službu, - zabezpečovať ochranu pred požiarmi a prírodnými hrozbami, - podporovať činnosť Dobrovoľného hasičského zboru (DHZ), ktorý pôsobí v oblasti ochrany zdravia a bezpečnosti – protipožiarna ochrana, protipovodňová ochrana, civilná ochrana (CO), - podporovať aktivity hasičov a záchranárov a vytvárať podmienky pre ich činnosť vrátane budovania kapacít a modernizácie vybavenia, - z pohľadu prevencie zlepšovať protipožiarnu ochranu vo verejných budovách a v domácnostiach, - realizovať chýbajúce protipovodňové opatrenia, - v prípade mimoriadnych udalostí viesť krízový štáb a podporovať záchranné, lokalizačné a likvidačné práce, ktoré spočívajú hlavne v záchrane osôb, poskytnutí predlekárskej a lekárskej pomoci, vyslobodzovaní osôb a v odsune zranených, - v prípade mimoriadnych udalostí a potreby poskytovať núdzové zásobovanie a ubytovanie, zabezpečovať CO úkryty a evakuácie, vykonávať protiradiačné a protichemické opatrenia, organizovať prípravu síl a prostriedkov civilnej ochrany a prípravu občanov na sebaobranu a vzájomnú pomoc, - vykonávať edičnú a osvetovú činnosť v civilnej ochrane.
3.9.2 Zlepšovať prevenciu sociálno-patologických javov	- zabezpečovať pravidelný monitoring subjektívneho vnímania bezpečnosti občanmi s dôrazom na rizikové skupiny obyvateľstva, - podporovať občiansku participáciu a deradikalizáciu v rámci prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti, - podporovať preventívne programy zamerané na vybrané socio-patologické javy na školách a u ďalších rizikových skupín obyvateľstva s dôrazom na minoritné skupiny obyvateľstva, - podporovať vytváranie nízkoprahových centier pre deti a mládež, - viesť informačné a osvetové kampane a zabezpečovať vzdelávanie v oblasti predchádzania sociálno-patologickým javom.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	- Počet evidovaných priestupkov Mestskou políciou v meste za rok - Počet zázkokov Mestskej polície priamo smerujúcich k záchrane života a ochrane zdravia osôb - Počet aktivít zameraných na prevenciu kriminality, inej protispoločenskej činnosti a prevenciu dopravných nehôd
Voliteľné	- Vybudovaný a fungujúci systém pripojenia elektronického monitorovacieho zariadenia pre monitoring seniorov a osamelých ľudí - Objem finančných prostriedkov samosprávy určených na podporu aktivít podporujúcich komunitný život za rok - Počet evidovaných trestných činov maloletých a mladistvých páchatelov za rok - Počet vyriešených mimoriadnych situácií záchrannými zložkami za rok - Počet evidovaných trestných činov a inej protispoločenskej činnosti v meste za rok - Počet nových lokalít monitorovaných kamerovým systémom v meste

PRIORITA 4: Lepšie spravovanie mesta a vecí verejných

Strategický cieľ 4: Dosiahnuť lepšie spravovanie vecí verejných s podporou optimalizácie riadiacich procesov a zvyšovaním kvality komunikácie samosprávy s občanmi, digitálnou dostupnosťou služieb samosprávy a s pomocou partnerstiev územnej spolupráce.

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.1

Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy

Východisková situácia: Proces digitalizácie ekonomiky a elektronizácie služieb samosprávy (e-governance) významne ovplyvňuje aj jej fungovanie a kladie na poskytovanie verejných služieb nové nároky, ktoré je potrebné analyzovať a reflektovať novými riešeniami. Verejnosť vyžaduje čoraz viac otvorené vládnutie a otvorené spravovanie vecí verejných a čo najväčšiu mieru zapájania sa do rozhodovania (participácia s verejnosťou), v čom vie byť digitalizácia veľkým prínosom. Plánovanie a riadenie rozvoja mesta bez zberu a vyhodnocovania dát je v dnešnej dobe neustálych zmien nevyhnutnosťou. Mestská samospráva začala v roku 2023 s dátami pracovať, vyhodnocovať ich a využívať ich v efektívnom riadení.

Opatrenie	Typové aktivity
4.1.1 Zabezpečovať otvorenie samosprávy a podnikania pre nové elektronické služby a digitalizáciu dát	- pravidelne aktualizovať informačné systémy samosprávy a verejnej správy pre efektívne riadenie a rozhodovanie, - zabezpečiť efektívnejšie využívanie existujúcich modulov informačných systémov (IS) samosprávy a verejnej správy, - rozširovať oblasti práce s informáciami v samospráve a verejnej správe tak, aby tieto mali podobu otvorených dát a boli komplexne a konzistentne zhromažďované a spracované v jednom IS, - podporovať digitálnu transformáciu samosprávy, verejnej správy a nové typy elektronických služieb a zabezpečiť prístup k službám pre všetkých občanov vrátane zdravotne postihnutých a znevýhodnených osôb a umožniť im vybavenie požiadaviek prostredníctvom elektronickej komunikácie, - podporovať zavedenie elektronických služieb samosprávy pre podnikateľov, - identifikovať a podporovať inovačný potenciál samosprávy a verejnej správy využívaním otvorených dát, - vytvárať dátovú základňu a príklady dobrej praxe v koordinácii so Štatistickým úradom SR, - podporovať pilotné projekty v oblasti dátového manažmentu a využívania GIS na úrovni regiónu (zdieľané dátové pracovisko), - podporovať manažment údajov verejnej správy a kybernetickú bezpečnosť, - rozširovať e-governance v prospech občanov, podnikateľov a ďalších subjektov pôsobiacich na území samosprávy, - zlepšovať a rozširovať poskytovanie geografických informácií pre verejnosť prostredníctvom webového GIS portálu, - implementovať elektronický, plne automatizovaný portálový systém nahlasovania podnetov a požiadaviek občanov, - podporovať digitalizáciu podnikania (tvorba a modernizácia e-shopov, podpora online prezentácie), - podporovať spoločné cezhraničné a medzinárodné projekty a SMART prístupy v miestnych verejných službách.
4.1.2 Zefektívňovať spravovanie a využívanie majetku vo vlastníctve mesta	- spracovať pasportizáciu nehnuteľného majetku samosprávy, - posúdiť stav, efektívnosť a účelnosť využívania budov v majetku samosprávy, - zmapovať a vysporiadať dubiózny majetok samosprávy, - realizovať aktívnu pozemkovú politiku vrátane pozemkových úprav, - zaviesť transparentné vykazovanie hospodárenia s majetkom a verejnými zdrojmi, - rozširovať a skvalitňovať GIS databázu dát o majetku samosprávy, - aplikovať spoločensky zodpovedné a zelené verejné obstarávanie, - neustále zlepšovať výber daní a poplatkov a vymáhanie pohľadávok.
4.1.3 Zlepšovať kvalitu pracovného prostredia pre zamestnancov úradov samosprávy a podporovať ich ďalšie vzdelávanie	- rekonštruovať a modernizovať budovu mestského úradu (zateplenie a výmena otvorených konštrukcií, výmena elektroinštalácie a počítačových sietí, modernizácia osvetlenia, hydraulické vyregulovanie vykurovacieho systému, klimatizácia a vzduchotechnika priestorov, interiérové vybavenie, hygienické zariadenia, spoločné kuchynky s posedením atď.), - zabezpečovať moderné a výkonné technické vybavenie pre spoľahlivú a bezporuchovú prevádzku informačných systémov a prácu zamestnancov, - zabezpečovať skvalitnenie a zefektívnenie pracovného prostredia zamestnancov samosprávy (napr. vybudovanie regeneračnej zóny pre zamestnancov so sociálnym zázemím a i.), - zvyšovať bezpečnosť a ochranu osôb a majetku samosprávy zavedením monitorovania vnútorných priestorov verejných budov, - modernizovať registratúrne pracovisko, - vytvoriť digitálny archív dokumentov a zdieľané pracovisko na digitalizáciu dokumentov s dostatočným technickým vybavením (skenery) a personálnym zabezpečením, - zefektívniť a sprehľadniť prácu úradníkov, - implementovať a udržiavať systém riadenia kvality podľa ISO 9001/2000 a zabezpečovať pravidelný procesný audit obecného úradu, - systematicky mapovať dopyt a ponuku celoživotného vzdelávania,

Opatrenie	Typové aktivity
	- navrhnuť, implementovať a aktualizovať systém pravidelného vzdelávania pracovníkov samosprávy, - poskytnúť pracovníkom samosprávy podporu pri ich zvyšovaní kvalifikácie a zručností.
4.1.4 Podporovať zavádzanie inovatívnych, experimentálnych a pilotných riešení na úrovni samosprávy, miestnych združení a v podnikateľskom prostredí	- identifikovať a podporovať inovačný potenciál podnikov v meste pre zavádzanie SMART a zelených riešení, - podporovať budovanie partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia, - podporovať projekty spolupráce podnikov a výskumných organizácií a investície podnikov do výskumu a inovácií (modernizácia technológií, procesov a postupov), - podporovať projekty spolupráce podnikov a výskumných organizácií, - podporovať vytváranie inovačných kapacít podnikov a podnikových inovačných hubov, - podporovať digitálnu transformáciu podnikov, - implementovať medzisektorové riešenia a výstupy cezhraničnej spolupráce, napr. v oblasti obehového hospodárstva, zdravia, aplikácie zelených riešení a energetiky a pod., - zapájať samosprávu a neziskový sektor do pilotných projektov v oblasti inovácií, know-how transfer, SMART, medzisektorových a zelených riešení, - iniciovať a podporovať činnosť existujúcich a nových odvetvových klastrov a klastrových iniciatív v jednotlivých oblastiach podnikania, ako aj ich sieťovanie v medzinárodnom priestore.
4.1.5 Efektívne, otvorene a transparentne komunikovať s občanmi	- zaviesť procesy participácie s verejnosťou najmä v oblasti prípravy a pripomienkovania strategických a koncepcných dokumentov, zapojenia verejnosti do prípravy spoločných projektov, - umožniť občanom samosprávy čerpať časť verejných financií v rámci tzv. participatívneho rozpočtu, - pravidelne organizovať stretnutia s občanmi (mládež, študenti, seniori, podnikatelia atď.) k získaniu spätnej väzby a zberu podnetov, - pravidelne monitorovať spokojnosť občanov so službami samosprávy formou prieskumov, - pravidelne monitorovať spokojnosť občanov so službami samosprávy formou prieskumov a prostredníctvom diskusií na rôzne odborné témy, - využívať všetky dostupné mediálne kanály na poskytovanie aktuálnych informácií o dianí v samospráve (obecný rozhlas, TV, tlačene a online periodiká, obecný web, verejné tabule, plagátovacie plochy, sociálne siete a iné), - modernizovať a spravovať vlastné tradičné a online mediálne kanály vo vlastníctve samosprávy, - pravidelne komunikovať so zástupcami médií, - podporovať zverejňovanie informácií nad rámec zákona na princípe „otvorenej samosprávy“.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	- Počet projektov a aktivít mesta pripravovaných participatívnym spôsobom - Počet pracovníkov samosprávy, ktorí sa zúčastňujú pravidelného vzdelávania - Rozšírenie poskytovania geografických informácií pre verejnosť prostredníctvom webového GIS portálu
Voliteľné	- Podiel obyvateľov, ktorí sú spokojní s mierou informovanosti a kvalitou informácií o dôležitých opatreniach, rozhodnutiach a aktivitách samosprávy - Podiel obyvateľov, ktorí majú pocit, že sa môžu zapojiť do chodu mesta - Počet vytvorených partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.2

Zlepšovať digitálnu dostupnosť a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“

Východisková situácia: Víziou EÚ je verejná správa, ktorá bude otvorená, efektívna a inkluzívna a ktorá bude poskytovať cezhraničné, personalizované a používateľsky priateľské elektronické verejné služby všetkým občanom a podnikateľom v EÚ. Pri dizajne a poskytovaní lepších služieb sa budú využívať inovatívne prístupy a moderné digitálne technológie v súlade s potrebami a požiadavkami občanov a podnikateľov.

Súčasná pokrytie územia SR bezdrôtovým širokopásmovým pripojením na internet je dominantne zabezpečené na úrovni siete 4G, v riedko osídlených oblastiach na úrovni siete 3G, prípadne bez pokrytia signálom. Z pohľadu rastúcich nárokov na digitalizáciu spoločnosti, ekonomiky a verejných služieb je potrebné budovať a udržiavať v prevádzke bezpečné, pevné a bezdrôtové siete širokopásmového pripojenia na internet. Postupné zvyšovanie produktivity služieb bude spojené s prenosom väčších objemov dát a využívaním nových technológií a metód umelej inteligencie, ktoré sú náročné na kvalitu digitálnej infraštruktúry, čo zvýši nároky na širokopásmové pripojenie na internet ešte viac, ako aj vyvolá prechod na úrovne 5G a vyššie, zároveň i pevné siete poslednej míle pripojenia na internet. Primárna zmena súčasného stavu sa uskutoční v oblasti kvalitatívnych parametrov širokopásmového pripojenia umožňujúceho rýchly, bezpečný a nekomplikovaný prenos veľkých objemov dát s nízkou úrovňou latencie.

Opatrenie	Typové aktivity
4.2.1 Podporovať rozvoj a skvalitnenie prenosovej kapacity infraštruktúry internetu, a tým zlepšovať prístup k informáciám a komunikačným technológiám	- podporovať rozvoj pevných optických chrbticových sietí a sietí poslednej míle pripojenia na internet, - podporovať zriadenie a rozširovanie metropolitnej siete, - podporovať skvalitnenie súčasného plošného pokrytia mobilným širokopásmovým pripojením na internet signálom siete 4G, - podporovať rozvoj pokrytia územia mobilným širokopásmovým pripojením na internet signálom siete 5G a následných sietí,

Opatrenie	Typové aktivity
4.2.2 Skvalitňovať existujúce informačné služby samospráv a rozširovať ich služby digitálnym spôsobom	- pri zachovaní vysokej triedy bezpečnosti zabezpečiť pre sieť a informačné systémy samosprávy aplikácie využívajúce „internet vecí“, - realizovať a rozširovať verejnú Wi-Fi sieť vo verejných budovách, na verejných priestranstvách a vo verejnej hromadnej doprave. - modernizovať technické a softvérové vybavenie zasadacích miestností a kontaktných miest s občanmi, - efektívne prevádzkovať a modernizovať centrá prvého kontaktu občanom a návštevníkom (turistické informačné centrá), - skvalitňovať, zefektívňovať a integrovať poskytovanie služieb v centrách prvého kontaktu občanom a návštevníkom (turistické informačné centrá), - zlepšiť dostupnosť služieb pre občanov a návštevníkov zvýšením počtu parkovacích miest, zlepšením možnosti parkovania bicyklov a i., - vybudovať zóny pre občanov prístupom na internet v centrách prvého kontaktu občanom a návštevníkom.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	Počet elektronizovaných služieb (e-governance) klientom mesta Martin
Voliteľné	- Modernizovaný rozhlas - Počet domácností s rýchlym a superrýchlym širokopásmovým prístupom na internet

ŠPECIFICKÝ CIEĽ 4.3

Budovať a podporovať partnerstvá územnej spolupráce

Východisková situácia: V regióne Turiec by mala po vzore a s využitím skúseností spôsobu organizovania sa v odvetví cestovného ruchu (OOCR – Oblastná organizácia cestovného ruchu) a v rozvoji vidieka (MAS – Miestna akčná skupina) nastať významná zmena v oblasti vytvárania integrovaného systému územnej spolupráce, najmä podporou a angažovaním aktívnych komún, budovaním projektových partnerstiev, zlepšením koordinácie medzi inštitúciami verejnej správy, inštitúciami celoživotného vzdelávania a poradenstva, strednými odbornými školami, inštitúciami vysokoškolského vzdelávania, inštitúciami vedy, výskumu a inovácií, podnikateľskými subjektmi a subjektmi neziskového sektora na vytvorenie územného partnerstva pre udržateľný rozvoj regiónu. Príležitosťou na posilnenie udržateľného rozvoja je využitie jeho strategickej polohy pre posilňovanie cezhraničnej spolupráce s Poľskom a Českou republikou, zapájanie sa do medzinárodných iniciatív a projektových spoluprác, ako aj prehlbovanie medzinárodných spoluprác v oblastiach posilňujúcich udržateľný rozvoj. Súčasťou systému územnej spolupráce by malo byť vytváranie a udržanie zdieľaných kapacít pre riadenie regionálneho a miestneho rozvoja so špecializáciou pre všetky sféry sociálneho a hospodárskeho života regiónu vrátane environmentálnych výziev a spoločného spravovania krajiny.

Opatrenie	Typové aktivity
4.3.1 Posilňovať miestnu, regionálnu, nadregionálnu, cezhraničnú a medzinárodnú spoluprácu aktérov územnej spolupráce	- podporovať zdieľané kapacity pre riadenie regionálneho a miestneho rozvoja na území UMR Turiec, - podporovať systém spolupráce a transferu know-how pre zavádzanie inovácií vrátane sociálnych inovácií do regionálneho rozvoja a tvorby politík, - podporovať vznik klastrov, záujmových združení a sieťovania na miestnej, regionálnej, nadregionálnej a medzinárodnej úrovni, - podporovať existujúce miestne záujmové združenia (MAS, OOCR, ZMOS, mikroregióny a i.), - pravidelne sa zúčastňovať stretnutí územnej a tematickej spolupráce v regióne Turiec v rámci kľúčových sektorov regionálneho rozvoja. - posilniť cezhraničnú a medzinárodnú spoluprácu, - aktívne vyhľadávať cezhraničných a medzinárodných projektových partnerov pre aktérov územnej spolupráce a organizovať s nimi pracovné stretnutia, - podporovať prioritné a kľúčové rozvojové projekty a iniciatívy cezhraničnej spolupráce s Poľskou a Českou republikou, - byť aktívni v účasti na cezhraničných a medzinárodných odborných podujatiach k prenosu know-how a skúseností zo zahraničia do regiónu, - podporovať spoluprácu s členskými krajinami V4 a Karpatského dohovoru (aktivity v rámci jednotlivých protokolov) v kontexte podpory budúcej európskej makroregionálnej stratégie pre karpatský región.

Kľúčové indikátory úspechu

Povinné	Počet nových a udržaných partnerstiev mesta na miestnej, regionálnej, cezhraničnej a medzinárodnej územnej spolupráci
Voliteľné	- Počet aktérov, ktorí sú súčasťou partnerstiev územnej spolupráce - Počet zrealizovaných podujatí, aktivít a projektov s regionálnymi partnermi - Počet zrealizovaných podujatí, aktivít a projektov s nadregionálnymi partnermi - Počet nových medzinárodných partnerstiev - Počet realizovaných medzinárodných/cezhraničných podujatí, aktivít a projektov

Finančno- realizačná časť

Finančno-realizačná časť

Východiská realizačnej časti

Realizačno-finančná časť PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 je návodom na prácu s týmto strategickým dokumentom, podporuje jeho implementáciu v celom období platnosti a je východiskovým dokumentom pre relevantnosť jednotlivých projektových zámerov, ktoré sú súčasťou **projektového zásobníka a budú financované z interných alebo externých finančných zdrojov** v období platnosti tohto PHRSR mesta.

Súlad a previazanosť vypracovaného PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 s PHSR/Integrovanou územnou stratégiou Žilinského samosprávneho kraja 2021+ ako aj Integrovanou územnou stratégiou UMR Martin na roky 2023 – 2030 dáva PHRSR mesta Martin dôležitosť ako jednému zo **základných pilierov územného partnerstva pri napĺňaní oboch stratégií vyššej úrovne**.

Podmienkou kvalitnej implementácie PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 bude jej **pravidelné vyhodnocovanie a sledovanie (monitorovanie) plnenia jednotlivých opatrení** na princípe participácie, spolupráce, partnerstva a komunikácie pri získavaní potrebných in-

formácií a dát. To si vyžaduje nastavenie interných procesov mesta pre zber a vyhodnocovanie dát a informácií a vytvorenie kapacít, ktoré tieto procesy implementácie budú strážiť a budú za ne zodpovedať. Podporou v tomto smere môže byť pre mesto Martin aj Technický sekretariát Kooperačnej rady UMR Martin, ktorý bude mať skúsenosti s prípravou a implementáciou strategického dokumentu pre integrované územie, ktorého je mesto Martin členom.

Predchádzajúci Program hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja mesta Martin pre roky 2016 – 2023 (ďalej ako PHSKR mesta Martin na roky 2016 – 2023) ako program rozvoja mesta, platný do 31. 12. 2023, bol vypracovaný v zmysle zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a formálne schválený mestským zastupiteľstvom uznesením MsZ č. 168/15 dňa 26. 11. 2015. PHSKR bol každoročne vyhodnocovaný a monitorovanie správy boli predkladané na ročnej báze na vedomie mestskému zastupiteľstvu.

Riadenie rizík

Pri nastavovaní akejkoľvek stratégie je kľúčové zaoberať sa identifikáciou a analýzou rizík a ich dopadov na plnenie cieľov stratégie či už v pozitívnom, alebo negatívnom smere a priebežne počas procesu monitorovania (v Správach o implementácii PHRSR) prijímať opatrenia, ktoré riziká minimalizujú alebo znižujú ich nežiadúci

vplyv. Časť identifikácie a hodnotenia rizík by mala byť súčasťou Správy o implementácii PHRSR mesta.

Pred prípravou PHRSR mesta sme identifikovali nasledovné riziká, ktoré môžu mať vplyv na jeho implementáciu.

Identifikované riziko	Opatrenie na zmiernenie
1. Neochota socio-ekonomických partnerov zapojiť sa do spracovania a implementácie strategického dokumentu.	Priebežná komunikácia v procese spracovania a implementácie strategického dokumentu a výzvy k zapojeniu, najmä k aktualizácii zásobníka projektov.
2. Nedostatok finančných zdrojov na zozbierané projektové zábery v zásobníku projektov.	Prepojenie dokumentu s IÚS ZASK a UMR Martin a vzájomné zdieľanie zásobníkov projektov.
3. Chýbajúce kapacity pre implementáciu strategického dokumentu a získavanie externých zdrojov financovania.	Nábor interných a externých odborných kapacít na čiastočné pracovné pomery na výpomoc.

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Proces implementácie a vyhodnocovania PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031

Implementácia, vyhodnocovanie a sledovanie plnenia PHRSR mesta na roky 2024 – 2031 bude prebiehať **na ročnej báze**, prostredníctvom prípravy Správ o implementácii PHRSR Oddelením pre stratégiu, regionálny

rozvoj a cestovný ruch v súčinnosti s Oddelením projektového manažmentu a cykloturistiky, ktorý aktuálne v zmysle platného Organizačného poriadku mestského úradu v Martine zodpovedá za vedenie a aktualizáciu

Zásobníka projektov uvedeného v Prílohe 1 tohto dokumentu. Asistovať pri príprave správ o implementácii by mali všetky odbory a oddelenie Mestského úradu v Martine, každý podľa svojej odbornej príslušnosti. Ročné správy o implementácii budú predkladané na mestskom zastupiteľstve na schválenie poslancami. Monitorovanie a vyhodnocovanie bude vykonávané formou prerokovania „Správy o implementácii PHRSR na roky 2024 – 2031“.

Sledované by malo byť plnenie **43 vybraných kľúčových indikátorov úspechu** (ďalej ako merateľné indikátory) pre jednotlivé opatrenia PHRSR mesta, ktoré sú ako povinné ukazovatele uvedené v strategicko-programovej časti tohto dokumentu.

Systém monitorovania PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031

Východiskom pre stanovenie indikátorov na meranie dopadov opatrení PHRSR v systéme monitorovania bol PHRSR vyššieho stupňa, a to PHRSR VÚC Žilinského samosprávneho kraja, ktorý vychádza z piatich cieľov politiky súdržnosti EÚ stanovených Európskou komisiou v roku 2018: (1) Inteligentnejšia Európa – inovatívna a inteligentná transformácia hospodárstva; (2) Ekologickejšia, nízkouhlíková Európa; (3) Prepojenejšia Európa – mobilita a regionálna pripojiteľnosť IKT; (4) Sociálnejšia Európa – vykonávanie Európskeho piliera sociálnych práv; (5) Európa bližšie k občanom – udržateľný a integrovaný rozvoj mestských, vidieckych a pobrežných oblastí prostredníctvom miestnych iniciatív. Je to aj z toho dôvodu, že na implementácii PHRSR mesta sa vo výraznej miere budú podieľať finančné zdroje z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF), ktorých smerovanie určuje Partnerská dohoda SR na roky 2021 – 2027 a Program Slovensko.

Ako uvádzame vyššie, systém monitorovania je zabezpečovaný aj cez **sledovanie merateľných indikáto-**

rov navrhnutých pre jednotlivé opatrenia v strategicko-programovej časti tohto dokumentu. Indikátory sú zrozumiteľné a dobre sledovateľné a vyžadujú si zavedenie internej evidencie mesta. Ku každému z indikátorov je uvedený zdroj pre čerpanie informácií. Niektoré indikátory majú uvedené východiskové hodnoty v analytickej časti tohto dokumentu. Vyhodnocovanie plnenia indikátorov bude súčasťou ročnej Správy o implementácii PHRSR mesta.

Pre PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 sme stanovili **43 povinných merateľných ukazovateľov** ako kľúčové indikátory úspechu na úrovni špecifických cieľov. Okrem povinných ukazovateľov sme navrhli aj voliteľné ukazovatele v danom špecifickom ciele. Povinné merateľné ukazovatele by mesto Martin malo sledovať na ročnej báze. Pri voliteľných ukazovateľoch si mesto môže zvoliť, či ich bude alebo nebude sledovať, prípadne či ich vyhodnotenie použije v Záverečnej správe plnenia PHRSR mesta Martin za roky 2024 – 2031.

Povinné merateľné ukazovatele plnenia PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031				
Priorita	Špecifický cieľ	Povinný ukazovateľ sledovania PHRSR	Zdroj ukazovateľa	
1. PLNÉ VYUŽITIE Miestneho potenciálu	1.1 Zabezpečovať ochranu a zlepšovať kvalitu prírodných zdrojov (ovzdušia, pôdy, lesov, biodiverzity, vody a prírodných ekosystémov)	1. Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čistým odpadovým vôd 2. Napojenosť % obyvateľstva z celkového počtu domácností a iných objektov napojených na infraštruktúru pre zásobovanie pitnou vodou	TURVOD, a. s. Interná evidencia mesta	
	1.2 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo a kultúrno-kreatívny ekosystém, profesionalizovať riadenie kultúry a rozvíjať živú kultúru	3. Počet podporených projektov na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva ročne 4. Výdavky samosprávy na kultúru na obyvateľa v eurách 5. Vývoj návštevnosti (počet návštevníkov) vybraných kultúrnych zariadení v meste Martin	Interná evidencia mesta Rozpočet mesta	
	1.3 Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl	6. Zrealizované aktivity a projekty pre rozvoj kreativity a talentu detí a mládeže ročne	Interná evidencia mesta	
	1.4 Vytvárať podmienky pre aktívne športové využitie všetkých občanov mesta	7. Počet zrekonštruovaných, zmodernizovaných a dovybavených školských telocviční a športových areálov škôl, vnútorných a vonkajších športovísk vo vlastníctve samosprávy ročne 8. Výdavky samosprávy na šport v eurách 9. Počet krúžkov v školách a školských zariadeniach zameraných na športovo-pohybové aktivity 10. Počet školských športovísk využívaných športovými klubmi a verejnosťou	Interná evidencia mesta	
2. PODPORA Miestnej ekonomiky	2.1 Systematicky podporovať investovanie a podnikanie v meste	11. Ekonomická aktivita obyvateľov ročne	ŠÚSR	
	2.2 Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce	12. Miera zamestnanosti vyjadrená v % 13. Miera zamestnanosti vo vekovej skupine 50+	ŠÚSR a ÚPSVaR	
	2.3 Aktívne podporovať a posilňovať udržateľný rozvoj cestovného ruchu a systém manažmentu v regióne Turiec	14. Počet prenocovaní v ubytovacích zariadeniach v meste ročne 15. Počet návštevníkov TIC zo Slovenska a zo zahraničia ročne	ŠÚSR Interná evidencia mesta	

Povinné merateľné ukazovatele plnenia PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031				
Priorita	Špecifický cieľ	Povinný ukazovateľ sledovania PHRSR		Zdroj ukazovateľa
3. ROZVOJ Miestnych služieb	3.1	Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja mesta na princípoch participácie verejnosti	16. Vypracovaný a schválený územný plán mesta a jeho doplnkov 17. Plocha verejnej zelene v m2 v priamej správe mesta	Interná evidencia mesta
	3.2	Podporovať adaptáciu sídla a krajiny na dopady zmeny klímy	18. Počet projektov adaptačných opatrení 19. Počet uskutočnených vzdelávacích a osvetových aktivít environmentálnej výchovy a vzdelávania ročne	Interná evidencia mesta
	3.3	Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom	20. Podiel zmesového komunálneho odpadu ukladaného na skládky 21. Množstvo zmesového odpadu a množstvo vytriedeného odpadu v kilogramoch na obyvateľa/rok	Ročný výkaz o odpadoch
	3.4	Podporovať udržateľnú dopravnú mobilitu	22. Dĺžka nových/modernizovaných úsekov miestnych komunikácií a chodníkov 23. Dĺžka nových úsekov cyklochodníkov a značených cyklotrás na území mesta 24. Počet ks vozidiel v modernizovanom vozovom parku mesta na alternatívny pohon	Interná evidencia mesta
	3.5	Zlepšovať dostupnosť a zvyšovať efektívnosť energetickej infraštruktúry	25. Podiel energie z OZE na konečnej energetickej spotrebe samosprávy (%)	Interná evidencia mesta
	3.6	Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie	26. Priemerná úspešnosť žiakov ZŠ v národnom Testovaní 5 a Testovaní 9 a Testovaní Maturita 27. Počet zrekonštruovaných objektov škôl a školských zariadení s cieľom zvýšiť ich energetickú efektívnosť 28. Počet vytvorených partnerstiev zameraných na inovačný rozvoj a medzisektorové riešenia	Zverejnené výsledky v národnom testovaní NUCEM
	3.7	Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby	29. Kapacity terénnych, ambulantných a pobytových sociálnych služieb (počet klientov) v meste 30. Počet zariadení sociálnych služieb v meste 31. Podiel obyvateľov, ktorí sa aktívne zapájajú do dobrovoľníckych aktivít 32. Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením 33. Počet klientov využívajúcich prepravné služby v meste Martin 34. Počet klientov využívajúcich terénnu opatrovateľskú službu v meste Martin	Interná evidencia mesta ŠÚ SR
	3.8	Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov	35. Počet dokončených rodinných domov a bytov vrátane nájomných bytov za rok (celkovo)	Interná evidencia mesta
	3.9	Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku	36. Počet evidovaných priestupkov Mestskou políciou v meste za rok 37. Počet zákrokov Mestskej polície priamo smerujúcich k záchrane života a ochrane zdravia osôb 38. Počet aktivít zameraných na prevenciu kriminality, inej protispoločenskej činnosti a prevenciu dopravných nehôd	Interná evidencia mesta
4. Lepšie spravovanie vecí verejných	4.1	Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy	39. Počet projektov a aktivít mesta pripravovaných participatívnym spôsobom 40. Počet pracovníkov samosprávy, ktorí sa zúčastňujú pravidelného vzdelávania 41. Rozšírenie poskytovania geografických informácií pre verejnosť prostredníctvom webového GIS portálu	Interná evidencia mesta
	4.2	Zlepšovať digitálnu dostupnosť a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“	42. Počet elektronizovaných služieb (e-governance) klientom mesta Martin	Interná evidencia mesta
	4.3	Budovať a podporovať partnerstvá územnej spolupráce	43. Počet nových a udržiavaných partnerstiev mesta na miestnej, regionálnej, cezhraničnej a medzinárodnej územnej spolupráci	Interná evidencia mesta

Ako definuje zákonná norma a určuje prax v regionálnom rozvoji v systéme monitorovania a hodnotenia plnenia PHRSR mesta, sme stanovili **tri typy správ o implementácii PHRSR**.

Systém monitorovania a hodnotenia plnenia PHRSR mesta

Priebežná ročná správa o implementácii PHRSR

1. 1.–28. 2. príprava správy za predchádzajúci rok

Záverečná správa o implementácii PHRSR

Predložená k 28. 2. 2031

Mimoriadna správa o implementácii PHRSR

V prípade mimoriadnej potreby aktualizácie PHRSR

Priebežná ročná správa o implementácii PHRSR mesta bude spracovaná jedenkrát ročne. Bude ju schvaľovať mestské zastupiteľstvo. Pre naplnenie zásad transparentnosti a otvorenosti verejnej správy bude táto správa zverejnená na webovom sídle mesta a mala by obsahovať nasledovné časti:

1. Zhrnutie plnenia stratégie rozvoja v PHRSR po špecifických cieľoch vrátane porovnania vývoja s predchádzajúcim rokom a plnenia stanovených opatrení v predchádzajúcom roku;
2. Prehľad projektov/aktivít za jednotlivé opatrenia realizovaných v danom roku a ich zhodnotenie ako súčasť plnenia Akčného plánu PHRSR a vývoja v zásobníku projektov;
3. Hlavné zistenia a návrhy kľúčových aktivít na nasledujúci rok;

4. Zhodnotenie plnenia povinných kľúčových indikátorov úspechu.

Prvá správa o implementácii PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 bude vypracovaná za rok 2024 najneskôr do 28. 2. 2025. Vzorový formulár Ročnej správy o implementácii PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 je uvedený v Prílohe 2 tohto dokumentu.

Záverečná hodnotiacia správa plnenia PHRSR mesta:

Pred ukončením obdobia platnosti strategického dokumentu PHRSR mesta zostaveného na roky 2024 – 2031 bude odborne spracovaná komplexná ex-post evaluácia zameraná na vyhodnotenie plnenia stratégie ako celku, ktorá bude základným vstupným podkladom pre tvorbu nového strategického dokumentu.

Komunikačná stratégia implementácie PHRSR mesta

Oddelenie pre stratégiu, regionálny rozvoj a cestovný ruch ako koordinátor spracovania a implementácie dokumentu PHRSR, pravidelne komunikuje so socio-ekonomickými partnermi na území mesta a s osobami, ktoré sú zodpovedné za plnenie konkrétnych aktivít a realizáciu konkrétnych projektov uvedených v Zásobníku projektov. Na komunikáciu s partnermi využíva osobné stretnutia, e-mailovú a telefonickú komunikáciu. V sú-

činnosti s Referátom komunikácie mesta Martin bude implementácia PHRSR prezentovaná aj prostredníctvom web stránky mesta, na profiloch mesta na sociálnych sieťach, prípadne v miestnych médiách. Informovanie občanov a socio-ekonomických partnerov v meste Martin je kľúčové pre dosiahnutie podpory zo strany verejnosti pre konkrétne aktivity a projekty zahrnuté v PHRSR.

Zásobník projektov a Akčné plány plnenia PHRSR mesta

Zásobník projektov je integrálnou súčasťou dokumentu PHRSR a kľúčovým nástrojom implementácie dokumentu. Obsahuje zoznam projektov, ktoré má mesto Martin a jeho socio-ekonomickí partneri z územia mesta vo výhlade realizovať v období rokov 2024 – 2031. **Prvotný zásobník projektov bol zostavený k 30. 11. 2023** a obsahuje **171 projektov**, predovšetkým mestskej samosprávy Martin, Turčianskej vodárenskej spoločnosti (TURVOD, a. s.), Správy športových zariadení mesta Martin (SSZMM), Dopravného podniku mesta Martin (DPMM) a OOCR Turiec.

Obsahuje aj tie projekty, s ktorými sa počíta do integrovaných územných investícií (IÚI) VÚC Žilinský samosprávny kraj a IÚI UMR Martin, do tzv. integrovaných projektových balíčkov. **Integrované územné investície (IÚI)** spoločne s **integrovanými projektovými balíčkami** sú kľúčovými nástrojmi synergie opatrení a aktivít implementácie integrovaných rozvojových stratégií, vytvárané podľa jednotného metodického rámca pre prípravu Integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021 – 2027. IÚI vznikajú prepojením minimálne jednej kľúčovej aktivity/projektu s jednou doplnkovou aktivitou/projektom zo zásobníka projektov, ktoré sú financované z EŠIF v programovom období 2021 – 2027 z Programu Slovensko. Ak je doplnková aktivita financovaná z iného zdroja ako EŠIF, napr. z CLLD stratégie, vlastných rozpočtov samospráv, projektov cezhraničnej spolupráce Interreg a pod., ide o integrovaný projektový balíček. Návrhy na vytváranie integrovaných územných investícií a integrovaných projektových balíčkov spoločne so socio-ekonomickými partnermi v meste Martin by mali byť jednou z prioritných aktivít implementácie PHRSR mesta Martin pros-

tredníctvom Oddelenia pre stratégiu, regionálny rozvoj a cestovný ruch.

Akčný plán pre PHRSR mesta na roky 2024 – 2031 slúži na podporu realizácie PHRSR mesta Martin a je previazaný so Zásobníkom projektov. Obsahuje aj tzv. tematické aktivity, ktoré nie sú definované ako projekt v Zásobníku projektov a sú súčasťou katalógu typových aktivít 58 opatrení dokumentu PHRSR definovaných v strategickej časti tohto dokumentu. Akčný plán a Zásobník projektov obsahujú nasledovné informácie:

- Číslo projektu, ktoré je nemenné od jeho zaradenia do zásobníka;
- Kategória stavu projektu (plánovaný zámer, neuskutočnený, prioritný, v príprave, podaná žiadosť o dotáciu, schválený, ukončený, implementovaný, monitorovaný)
- Názov a stručný popis projektu;
- Zodpovednosť za projekt – žiadateľ projektu;
- Rozpočet projektu – odhadované náklady na realizáciu;
- Prioritizácia projektu na stupnici od 1 po 3, pričom 1 znamená najvyššiu prioritu;
- Stav pripravenosti projektu (zámer/projekt v príprave/projekt v realizácii/dokončený projekt);
- Väzba na opatrenie PHRSR mesta Martin;
- Väzba na IÚS UMR Martin – ak relevantné;
- Väzba na opatrenie Program Slovensko,
- Odhadované obdobie realizácie projektu podľa predpokladaného termínu realizácie – previazanosť zásobníka projektov na Ročný akčný plán.

Vzorový formulár pre Ročný akčný plán PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 a Ročnú správu o implementácii PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 je uvedený v Prílohe 2 tohto dokumentu.

Zásobník projektov zostavený k 30. 11. 2023, ktorý je Prílohou 1 tohto dokumentu PHRSR obsahuje **171 projektových zámerov**. Predbežná finančná hodnota zámerov je odhadnutá na **208 728 610,73 eur**.

V Akčnom pláne k PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 sú jednotlivé projektové zábery zo Zásobníka projektov rozdelené na základe stavu pripravenosti a relevantnosti **do 3 časových období realizácie projektových zámerov**:

1. obdobie rokov 2024 – 2027: 55 projektov (majú projektové dokumentácie a odhadovaný rozpočet),
2. obdobie rokov 2028 – 2031: 55 projektov (nemajú projektové dokumentácie, ale majú odhadovaný rozpočet),
3. obdobie rokov 2024 – 2031: 61 projektov (k projektu nie sú žiadne informácie o rozpočte a stave rozpracovanosti).

Podľa priorít sú projekty rozdelené nasledovne:

	Priorita 1	Priorita 2	Priorita 3	Celkom
Počet projektov	81	79	11	171
Finančná alokácia v eur	182 957 910,73 €	22 730 700,00 €	3 040 000,00 €	208 728 610,73 €

Zdroj: Zásobník projektov k 30. 11. 2023

Pri rozhodovaní o podpore aktivít a projektov zo zásobníka projektov by mali mať prednosť tie, ktoré najpozitívnejšie prispievajú k napĺňaniu špecifických cieľov a opatrení definovaných v PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031.

Práca s Akčným plánom a Zásobníkom projektov je priebežná. Zásobník projektov je permanentne otvorený a kontinuálne doplňaný a aktualizovaný o nové projektové zábery. Za jeho podobu má zodpovednosť **Riadiaci tím projektov** MsÚ Martin, koordinovaný vedúcou Oddelenia projektového manažmentu a cykloturistiky. Riadiaci tím projektov aktualizuje stav pripravenosti projektov v zásobníku, ich odhadované náklady na realizáciu a predpokladaný termín realizácie, o čom informuje v Priebežnej ročnej správe o implementácii PHRSR mesta Martin.

Východiská finančnej časti

Zhodnotenie programového obdobia EŠIF 2014 – 2020 z pohľadu mesta Martin

Celková alokácia pre programové obdobie 2014 – 2020 v Slovenskej republike predstavovala k 31. 12. 2021 sumu 16,68 mld. eur¹ pre: 6 hlavných operačných programov (Ľudské zdroje, Integrovaná infraštruktúra, Kvalita životného prostredia, Integrovaný regionálny operačný program, Efektívna verejná správa a Technická pomoc). Operačný program Rybné hospodárstvo, Program rozvoja vidieka (PRV), Program spolupráce Interreg V-A Slovenská republika – Česká republika, Rakúsko, Poľsko a Program spolupráce Interact III. Iniciatíva REACT-EU je balíčkom podpory Európskej komisie na eliminovanie dopadov pandémie COVID-19. **Absorpčná schopnosť Žilinského samosprávneho kraja čerpať EŠIF** v programovom období 2014 – 2022² na základe analýzy dostupných otvorených dát na portáli ITMS2014+ je pomerne nízka. V počte 2618 podaných žiadostí v sume 1,52 mld. eur je na 6. mieste, v počte 1562 schválených žiadostí v sume 0,69 mld. eur na 5. mieste. Pomerom schválených žiadostí voči podaným žiadostiam bol ZASK na 3. mieste, pričom tento pomer

predstavoval 59,7 %. V Žilinskom kraji boli schválené žiadosti vo výške 998,99 eur na obyvateľa, kým v najúspešnejšom Bratislavskom kraji to bolo 16 453,04 eur na obyvateľa. Žilinský kraj sa tak radí k trom slovenským krajom s najnižšou čiastkou na obyvateľa. Najviac žiadostí bolo podaných v rámci OP Životné prostredie (613 žiadostí s úspešnosťou 58,7 %) a najmenej v OP Efektívna verejná správa (16 žiadostí s úspešnosťou 56,25 %). Najúspešnejšie žiadosti boli v OP Ľudské zdroje na úrovni 67,05 % pri 348 schválených žiadostiach. Najviac zamietnutých žiadostí bolo v programe cezhraničnej spolupráce Interreg V-A SK-CZ (80 zamietnutých žiadostí zo 116 podaných).

V meste Martin bolo cez portál ITMS2014+ v programovom období 2014 – 2020 podaných 130 žiadostí, z čoho bolo 66 úspešných (50,8 %) v objeme nenávratného finančného príspevku (NFP) v hodnote 27,3 mil. eur, čo predstavovalo 36,2 % EŠIF alokovaných prostriedkov NFP do regiónu Turiec.

Prehľad čerpania EŠIF v rokoch 2016 – 2022

	Región Turiec			UMR Martin			podiel UMR na regióne Turiec		Mesto Martin		podiel UMR na regióne Turiec	
	počet	NFP	intenzita pomoci	počet	NFP	intenzita pomoci	počet	NFP	počet	NFP	počet	NFP
žiadosti o NFP	392	179 767 148,27 €	74,41%	209	123 136 476,36 €	72,21%	53,3%	68,5%	130	95 407 691,1 €	33,2%	53,1%
zazmluvnené projekty	205	75 434 549,67 €	67,57%	113	47 304 254,53 €	62,40%	55,1%	62,7%	66	27 280 182,3 €	32,2%	36,2%
úspešnosť	52,3%	42,0%		54,1%	38,4%				50,8%	28,6%		

Zdroj: portál ITMS 2014 prostredníctvom EUPC Miner

Mestská samospráva Martin podala z EŠIF za obdobie rokov 2018 – 2023 celkovo 24 projektov v celkovej alokácii 12,9 mil. eur, z čoho 12 projektov (50 %) bolo schválených, ale len v hodnote NFP, ktorá zodpovedala 32 % požadovanej hodnoty NFP (4,2 mil. eur).

Okrem projektov EŠIF podala martinská samospráva celkovo ďalších 108 žiadostí za 14,22 mil. eur z iných mimorozpočtových zdrojov, ktoré boli dostupné. Z nich získala 5,6 mil. eur (39,5 % úspešnosť) na 39 projektov. Najúspešnejšia bola vo Fonde na podporu športu (získala 94 % požadovanej sumy NFP; celkovo 2,42 mil. eur

¹ "Informácia o stave implementácie európskych štrukturálnych a investičných fondov v programovom období 2014 – 2020" (interná správa MIRRI)

² Podľa prepočtov spracovateľov PHRSR Žilinský kraj 2021+ k 7. 1. 2022.

na 4 projekty), s projektmi podanými priamo na ministerstvá (získala 66 % požadovanej sumy NFP; celkovo 1,95 mil. eur na 17 projektov) a s projektmi podanými na nadácie (67 % podanej sumy; 138 tis. eur na 4 projekty).

Najmenej úspešná bola v Envirofonde zriadenom Ministerstvom životného prostredia SR, kde získala len 13 % požadovanej NFP na 2 projekty a v programe cezhraničnej spolupráce Interreg, kde získala len jeden projekt v hodnote 18 % celkového požadovaného objemu NFP

z tohto zdroja na celkovo 6 projektov.

Žiadne finančné zdroje nezískala z Fondu na podporu umenia (FPU), programu Obnovme si svoj dom na Ministerstve kultúry SR a z Plánu obnovy a odolnosti SR.

V sledovanom období rokov 2018 – 2022 bola martin-ská samospráva úspešná počtom schválených projektov na 38,6 % oproti podaným projektom a objemom schváleného NFP na 36 % oproti žiadanému objemu NFP.

% ÚSPEŠNOSTI PODANÝCH PROJEKTOV NA EXTERNÉ FINANCOVANIE v rokoch 2018 – 2023														
Zdroj podpory	2018		2019		2020		2021		2022		2023		SPOLU 2018 – 2023	
	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur
EŠIF			50%	22%			75%	100%	67%	28%	33%	17%	50%	32%
ministerstvá (štátny rozpočet)	20%	18%	33%	68%	38%	6%	60%	48%	67%	98%	67%	31%	37%	66%
Envirofond	100%	100%	0%	0%	0%	0%	33%	33%	0%	0%	0%	0%	22%	13%
Fond na podporu umenia (FPU)	0%	0%	0%	0%									0%	0%
Fond na podporu športu							100%	100%	100%	100%	100%	84%	133%	94%
nadácie	33%	44%	20%	85%	50%	41%	0%	0%	33%	30%			25%	67%
ERASMUS	50%	15%	100%	100%									75%	42%
medzinárodné projekty (Horizom, Cenral Europe,...)	0%	0%							50%	100%	100%	100%	50%	24%
INTERREG	0%	0%	0%	0%			0%	0%	100%	66%	0%	0%	17%	18%
športové zväzy			33%	60%					0%	0%			25%	51%
Obnovme si svoj dom									0%	0%			0%	0%
Slovenský futbalový zväz			0%	0%					100%	40%			50%	14%
Žilinský samosprávny kraj	100%	100%	0%	0%	0%	0%	100%	42%	0%	0%	100%	34%	50%	20%
Plán obnovy											0%	0%	0%	0%
CELKOM	32,0%	15,3%	34,3%	33,1%	30,8%	3,9%	50,0%	76,6%	50,0%	63,5%	39,1%	17,4%	38,6%	36,0%

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu v Martine

Prehľad externého financovanie projektov mesta Martin za obdobie rokov 2018 – 2023																
stav	Zdroj podpory	2018		2019		2020		2021		2022		2023		SPOLU 2018 – 2023		
		počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	priemer v eur
PODANÉ	EŠIF			8	3 961 684,71 €			4	1 976 586,16 €	3	939 785,11 €	9	6 057 124,23 €	24	12 935 180,21 €	538 965,84 €
	ministerstvá (štátny rozpočet)	15	4 965 070,04 €	12	6 313 590,00 €	8	1 498 621,51 €	5	1 608 647,3 €	3	1 294 381,00 €	3	229 298,90 €	46	2 962 273,18 €	64 397,24 €
	Envirofond	1	28 000,00 €	1	163 080,00 €	1	150 000,00 €	3	523 230,00 €	1	204 399,00 €	2	444 790,00 €	9	1 513 499,00 €	168 166,56 €
	Fond na podporu umenia (FPU)	1	10 000,00 €	1	10 000,00 €									2	20 000,00 €	10 000,00 €
	Fond na podporu športu							1	595 883,47 €	1	862 416,00 €	1	1 100 000,00 €	3	2 558 299,47 €	852 766,49 €
	nadácie	3	22 890,00 €	5	140 615,00 €	2	8 500,00 €	3	19 376,00 €	3	15 749,00 €			16	207 130,00 €	12 945,63 €
	ERASMUS	2	180 240,00 €	2	83 190,00 €									4	263 430,00 €	65 857,50 €
	medzinárodné projekty (Horizom, Cenral Europe...)	1	320 000,00 €							2	92 500,00 €	1	8 000,00 €	4	420 500,00 €	105 125,00 €
	INTERREG	1	201 947,48 €	1	178 590,00 €			1	413 670,08 €	1	413 673,88 €	2	465 846,46 €	6	1 512 996,90 €	252 166,15 €
	športové zväzy			3	672 000,00 €					1	118 900,00 €			4	790 900,00 €	197 725,00 €
	Obnovme si svoj dom									1	400 000,00 €			1	400 000,00 €	400 000,00 €
	Slovenský futbalový zväz			1	95 371,91 €					1	50 000,00 €			2	145 371,91 €	72 685,96 €
	Žilinský samosprávny kraj	1	10 000,00 €	1	192 000,00 €	2	6 200,00 €	1	474 000,00 €	1	490 500,00 €	2	5 654,00 €	8	24 419,00 €	3 052,38 €
	Plán obnovy											3	3 402 008,32 €	3	3 402 008,32 €	1 134 002,77 €
	CELKOM	25	12 605 84,52 €	35	5 777 079,62 €	13	3 145 62,51 €	18	3 694 350,44 €	18	4 396 708,99 €	23	11 712 721,91 €	132	27 156 007,99 €	205 727,33 €
SCHVÁLENÉ	EŠIF			4	877 697,43 €			3	1 984 418,41 €	2	267 349,15 €	3	1 030 823,64 €	12	4 160 288,63 €	346 690,72 €
	ministerstvá (štátny rozpočet)	3	88 999,55 €	4	431 437,00 €	3	8 900,00 €	3	76 805,83 €	2	1 270 000,00 €	2	72 000,00 €	17	1 948 142,38 €	114 596,61 €
	Envirofond	1	28 000,00 €					1	171 600,00 €					2	199 600,00 €	99 800,00 €
	Fond na podporu umenia (FPU)													0	- €	
	Fond na podporu športu	1	37 500,00 €					1	595 883,47 €	1	862 416,00 €	1	920 421,55 €	4	2 416 221,02 €	604 055,26 €
	nadácie	1	10 000,00 €	1	120 000,00 €	1	3 500,00 €			1	474 900,00 €			4	138 249,00 €	34 562,25 €
	ERASMUS	1	27 500,00 €	2	83 190,00 €									3	110 690,00 €	36 896,67 €
	medzinárodné projekty (Horizom, Cenral Europe...)									1	92 500,00 €	1	8 000,00 €	2	100 500,00 €	50 250,00 €
	INTERREG									1	274 177,72 €			1	274 177,72 €	274 177,72 €
športové zväzy			1	400 000,00 €									1	400 000,00 €	400 000,00 €	

Prehľad externého financovania projektov mesta Martin za obdobie rokov 2018 – 2023																
stav	Zdroj podpory	2018		2019		2020		2021		2022		2023		SPOLU 2018 – 2023		
		počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	počet	suma v eur	príemer v eur
SCHVALENÉ	Obnovme si svoj dom													0	- €	
	Slovenský futbalový zväz							1	20 000,00 €					1	20 000,00 €	20 000,00 €
	Žilinský samosprávny kraj	1	1 000,00 €					1	2 000,00 €			2	1 943,00 €	4	4 943,00 €	1 235,75 €
	Plán obnovy															
	CELKOM	8	192 999,55 €	12	1 912 324,43 €	4	12 400,00 €	9	2 830 707,71 €	9	2 791 191,87 €	9	2 033 188,19 €	51	9 772 811,75 €	191 623,76 €
IMPLEMENTOVANÉ	EŠIF			1	47 601,00 €	1	1 835 139,76 €			2	3 913 178,82 €	7	2 432 522,65 €	11	4 706 581,23 €	427 871,02 €
	ministerstvá (štátny rozpočet)			5	130 499,55 €	2	25 710,00 €	2	5 800,00 €	5	523 457,83 €	1	62 000,00 €	15	747 467,38 €	49 831,16 €
	Envirofond	1	28 000,00 €							1	119 000,00 €			2	147 000,00 €	73 500,00 €
	Fond na podporu umenia (FPU)													0	- €	
	Fond na podporu športu							1	595 883,47 €	1	862 416,00 €			2	1 458 299,47 €	729 149,74 €
	nadácie	1	10 000,00 €	1	120 000,00 €	1	3 500,00 €			1	4 749,00 €			4	138 249,00 €	34 562,25 €
	ERASMUS			1	27 500,00 €	1	11 600,00 €	1	71 590,00 €					3	110 690,00 €	36 896,67 €
	medzinárodné projekty (Horizom, Cenral Europe...)													0	- €	
	INTERREG											1	274 177,72 €	1	274 177,72 €	274 177,72 €
	športové zväzy					1	400 000,00 €							1	400 000,00 €	400 000,00 €
	Obnovme si svoj dom													0	- €	
	Slovenský futbalový zväz									1	20 000,00 €			1	20 000,00 €	20 000,00 €
	Žilinský samosprávny kraj	1	1 000,00 €									2	1 943,00 €	3	2 943,00 €	981,00 €
	Plán obnovy															
	CELKOM	3	39 000,00 €	8	3 256 000,55 €	6	2 275 949,76 €	4	673 273,47 €	11	1 920 940,65 €	11	2 770 643,37 €	43	8 005 407,80 €	186 172,27 €

Zdroj: Interná evidencia Mestského úradu v Martine

Dostupné finančné zdroje pre implementáciu PHRSR mesta

Podľa paragrafu 4 zákona č. 539/2008 o podpore regionálneho rozvoja sa regionálny rozvoj financuje z viacerých zdrojov tzv. viaczdrojové financovanie:

- zo štátneho rozpočtu vrátane finančných prostriedkov z rozpočtovej kapitoly ministerstva investícií a z rozpočtových kapitol iných ministerstiev,
- zo štátnych účelových fondov,
- z rozpočtov vyšších územných celkov (VÚC)
- z rozpočtov miest a obcí,
- z prostriedkov fyzických osôb,

- z prostriedkov právnických osôb,
- z úverov a príspevkov medzinárodných organizácií,
- z prostriedkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o poskytnutí grantu uzatvorených medzi Slovenskou republikou a inými štátmi,
- z iných prostriedkov, ak to ustanoví osobitný predpis.

Podľa tohto zákona doplnkovým zdrojom finančného zabezpečenia podpory regionálneho rozvoja sú finančné prostriedky z fondov Európskej únie (ďalej ako EŠIF) poskytované podľa osobitných predpisov.

Programové obdobie EŠIF 2021 – 2027

PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 rieši problémy mesta komplexne prostredníctvom všetkých 5 cieľov politiky súdržnosti EÚ a implementácia bude financovaná aj z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF). Komplementárnymi finančnými nástrojmi bude aj podpora opatrení prostredníctvom miestneho rozvoja vedeného komunitou (financovanie prostredníctvom EPFRV, Programu rozvoja vidieka v rámci nástroja LEADER) a tiež Plán obnovy a odolnosti, programy cezhraničnej spolupráce INTERREG a iné komunitárne programy a finančné iniciatívy EÚ.

React EÚ: Ide o pomoc pri obnove v rámci politiky súdržnosti a pri obnove území po pandémii koronavírusu v Európe ako rozšírenej reakcie na krízu a na opatrenia

na zmiernenie a nápravu dôsledkov tejto krízy. Prispeje k zelenej, digitálnej a odolnej obnove hospodárstva. Slovensko by z európskeho protikrizového nástroja malo dostať až 780 miliónov eur.

Plán obnovy a odolnosti: Jednotlivé komponenty programu majú vyvolať slovenskú ekonomiku z krízy vyvolanej pandémie COVID-19, akcelerovať digitálnu a zelenú tranzíciu (transformáciu) ekonomiky, prispieť k splneniu európskych reformných a investičných požiadaviek, a tým zabezpečiť základ pre dlhodobý ekonomický rozvoj SR. Z plánu obnovy bude možné čerpať 6,5 miliardy eur, k dispozícii je však aj nevyčerpaných 8 miliárd eur z EŠIF 2014 – 2020.

PLÁN OBNOVY A ODOLNOSTI SR		
Komponent	Popis	Finančná alokácia
1. Zelená ekonomika	Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra; obnova budov; udržateľná doprava; dekarbonizácia priemyslu; adaptácia na zmenu klímy.	2,3 mld. €
2. Vzdelávanie	Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch; vzdelávanie pre 21. storočie; zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl.	0,9 mld. €
3. Veda, výskum, inovácie	Efektívnejšie riadenie a posilnenie financovania výskumu, vývoja, inovácií a digitálnej ekonomiky; lákanie a udržanie talentov.	0,7 mld. €

PLÁN OBNOVY A ODOLNOSTI SR		
Komponent	Popis	Finančná alokácia
4. Zdravie	Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť; humánna, moderná a dostupná starostlivosť o duševné zdravie; dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť.	1,5 mld. €
5. Efektívna verejná správa a digitalizácia	Zlepšenie podnikateľského prostredia; reforma justície; boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí; bezpečnosť a ochrana obyvateľstva; zdravé verejné financie; digitálne Slovensko – štát v mobile; kybernetická bezpečnosť; rýchly internet pre každého; digitálna ekonomika.	1,1 mld. €
Spolu		6,5 mld. €

Zdroj: Plán obnovy a odolnosti SR

Národné operačné programy EŠIF: V zmysle partnerskej dohody SR na roky 2021 – 2027 budú operácie financované z EFRR (cieľa Investovanie pre rast a zamestnanosť), ESF+, KF a FST realizované **prostredníctvom jedného Programu Slovensko** (OP Slovensko). Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRV SR) bude riadiacim orgánom pre Strategický plán SPP 2023 – 2027 a bude zodpovedné za jeho prípravu, ako aj za implementáciu ENRAF a zároveň riadiacim orgánom pre

Operačný program Rybné hospodárstvo na roky 2021 – 2027.

Celková alokácia Programu Slovensko na programové obdobie 2021 – 2027 činí **12,59 mld. eur**, čo je v programe rozdelené v rámci 5 cieľov politik a ich jednotlivých priorít. Najväčšia finančná alokácia je pridelená na prioritu 3P1 Doprava (2,18 mld. eur) a prioritu 2P2 Životné prostredie (2,03 mld. eur). Pre Fond na spravodlivú transformáciu v prioritě 6 bolo vyčlenených celkom 0,44 mld. eur.

Priorita Programu Slovensko	Finančná alokácia v EUR	podiel
Cieľ politiky 1: KONKURENCIESCHOPNEJŠIA A INTELIGENTNEJŠIA EURÓPA na presadzovanie inovatívnej a inteligentnej transformácie hospodárstva a regionálnej prepojenosti IKT	1 890 150 000 €	15,01 %
1P1: Veda, výskum a inovácie	1 778 050 000 €	14,12 %
1P2: Digitálna pripojiteľnosť	112 100 000 €	0,89 %
Cieľ politiky 2: ZELENŠIA EURÓPA podporujúca prechod z ekologickejšieho, nízkouhlíkového hospodárstva na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka a odolnú Európu vďaka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, obehového hospodárstva, zmierňovania zmeny klímy a adaptácie na ňu, predchádzania rizikám a ich riadenia a udržateľnej mestskej mobility	4 227 647 279 €	33,57 %
2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia	1 306 549 999 €	10,37 %
2P2: Životné prostredie	2 030 497 280 €	16,12 %
2P3: Udržateľná mestská mobilita	890 600 000 €	7,07 %
Cieľ politiky 3: PREPOJENEJŠIA EURÓPA vďaka posilneniu mobility	1 999 903 170 €	15,88 %
3P1: Doprava	1 999 903 170 €	15,88 %
Cieľ politiky 4: SOCIÁLNEJŠIA A INKLUZÍVNEJŠIA EURÓPA implementujúca Európsky pilier sociálnych práv	3 251 604 336 €	25,82 %
4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce	527 471 548 €	4,19 %
4P2: Kvalitné a inkluzívne vzdelávanie	623 293 550 €	4,95 %
4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu	241 606 000 €	1,92 %
4P4: Záruka pre mladých	283 969 292 €	2,25 %
4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby	116 995 794 €	9,29 %
4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít	269 000 000 €	2,14 %
4P7: Sociálne inovácie a experimenty	68 153 000 €	0,54 %
4P8: Potravinová a materiálna deprivácia	68 153 000 €	0,54 %
Cieľ politiky 5: EURÓPA BLIŽŠIE K OBČANOM vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja všetkých typov území a miestnych iniciatív	403 637 715 €	3,21 %
5P1: Moderné regióny	403 637 715 €	3,21 %
Priorita 6: Fond na spravodlivú transformáciu	440 658 242 €	3,50 %
6P1: Fond na spravodlivú transformáciu	440 658 242 €	3,50 %
Priorita 7: Technická pomoc	380 134 191 €	3,02 %
7P1-7P4: Technická pomoc	380 134 191 €	3,02 %
CELKOM	12 593 734 933 €	100 %

Zdroj: Program Slovensko (schválený Vládou SR dňa 28. júna 2022).

Indikatívny časový plán čerpania EŠIF z Programu Slovensko 2021 – 2027 v EUR							
2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	SPOLU
0 €	2 110 774 072 €	2 178 968 551 €	2 131 671 778 €	2 219 229 074 €	1 927 707 085 €	2 025 384 373 €	12 593 734 933 €

Zdroj: PHRSR Žilinský kraj 2021+ podľa Program Slovensko verzia 1.0 (december 2021)

V nasledujúcej tabuľke je orientačne znázornené prepojenie jednotlivých priorít Programu Slovensko na Špecifické ciele PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031:

Priorita	Špecifický cieľ PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031	Priorita Programu Slovensko
1. PLNÉ VYUŽITIE MIESTNEHO POTENCIÁLU	1.1 Zabezpečovať ochranu a zlepšovať kvalitu prírodných zdrojov (ovzdušia, pôdy, lesov, biodiverzity, vody a prirodzených ekosystémov)	2P2: Životné prostredie 2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
	1.2 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo a kultúrno-kreatívny ekosystém, profesionalizovať riadenie kultúry a rozvíjať živú kultúru	5P1: Moderné regióny 4P4: Záruka pre mladých
	1.3 Vytvárať podmienky pre všestranný rozvoj talentu u detí a mládeže a podporovať ich zdravý životný štýl	1P1: Veda, výskum a inovácie 4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít 4P4: Záruka pre mladých
	1.4 Vytvárať podmienky pre aktívne športové vyžitie všetkých občanov mesta	2P3: Udržateľná mestská mobilita 5P1: Moderné regióny 4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P4: Záruka pre mladých
2. PODPORA MIESTNEJ EKONOMIKY	2.1 Systematicky podporovať investovanie a podnikanie v meste	4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce 1P1: Veda, výskum a inovácie
	2.2 Udržiavať a vytvárať dobré pracovné príležitosti na trhu práce	4P1: Adaptabilný a prístupný trh práce 4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu 4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít 4P7: Sociálne inovácie a experimenty
	2.3 Aktívne podporovať a posilňovať udržateľný rozvoj cestovného ruchu a systém destinačného manažmentu v regióne Turiec	5P1: Moderné regióny 3P1: Doprava 2P3: Udržateľná mestská mobilita
3. ROZVOJ MIESTNYCH SLUŽIEB	3.1 Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja mesta na princípoch participácie verejnosti	2P2: Životné prostredie 5P1: Moderné regióny
	3.2 Podporovať adaptáciu sídla a krajiny na dopady zmeny klímy	2P2: Životné prostredie 4P4: Záruka pre mladých
	3.3 Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom	2P2: Životné prostredie 2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
	3.4 Podporovať udržateľnú dopravnú mobilitu	3P1: Doprava 2P3: Udržateľná mestská mobilita
	3.5 Zlepšovať dostupnosť a zvyšovať efektívnosť energetickej infraštruktúry	2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
	3.6 Vytvárať podmienky pre moderné a adaptabilné vzdelávanie	4P2: Kvalitné a inkluzívne vzdelávanie 4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu
	3.7 Zabezpečovať moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby	4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít 4P8: Potravinová a materiálna deprivácia
	3.8 Vytvárať zodpovedajúce podmienky pre bývanie pre všetky skupiny obyvateľov	4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít
	3.9 Zvyšovať bezpečnosť obyvateľov a návštevníkov a zlepšovať ochranu ich života, zdravia a majetku	4P5: Aktívne začlenenie a dostupné služby 4P6: Aktívne začlenenie rómskych komunít 1P2: Digitálne prepojitelnosť 2P1: Energetická efektívnosť a dekarbonizácia
4. LEPŠIE SPRÁVOVANIE VECÍ VEREJNÝCH	4.1 Skvalitňovať služby občanom a optimalizovať procesy riadenia a komunikácie samosprávy	1P2: Digitálna prepojitelnosť 1P1: Veda, výskum, inovácie 4P2: Kvalitné a inkluzívne vzdelávanie 4P3: Zručnosti pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu
	4.2 Zlepšovať digitálnu dostupnosť a podporovať rozvoj „informačnej spoločnosti“	1P2: Digitálna prepojitelnosť 1P1: Veda, výskum, inovácie
	4.3 Budovať a podporovať partnerstvá územnej spolupráce	5P1: Moderné regióny

Zdroj: Vlastné spracovanie autora

INTERREG Slovensko – Poľsko na roky 2021 – 2027 : Oprávnená oblasť sa rozprestiera na oboch stranách Karpát, prevažne v horských oblastiach. Práve tieto horské podmienky sťažujú obyvateľom pohraničia a návštevníkom rýchle a pohodlné cestovanie. Rozloha programovej oblasti je viac ako 39 tisíc km², z čoho je takmer 60 % na poľskej strane. Na Slovensku programová oblasť zahŕňa Žilinský samosprávny kraj, Prešovský

samosprávny kraj a okres Spišská Nová Ves v Košickom samosprávnom kraji. V roku 2018 dosiahol počet obyvateľov programovej oblasti takmer 5,2 milióna, z ktorých približne 70 % žilo na poľskej strane. Riadiacim orgánom pre programové obdobie 2021 – 2027 bude Ministerstvo fondov a regionálnej politiky Poľskej republiky. MIRRI SR bude národným implementačným orgánom. Miera spolufinancovania bude 80 %.

Program INTERREG SLOVENSKO 2021 – 2027		
Priorita	Špecifické ciele	Finančná alokácia bez technickej pomoci
1. K prírode ohľaduplné a bezpečné pohraničie	Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof a odolnosti s prihliadnutím na ekosystémové prístupy Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach a zníženie všetkých foriem znečistenia	24 830 251 €
2. Prepojenejšie pohraničie	Rozvoj a posilňovanie udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobilite	23 005 741 €
3. Tvorivé a turisticky atraktívne pohraničie	Posilnenie úlohy kultúry a udržateľného cestovného ruchu v oblasti hospodárskeho rozvoja, sociálneho začlenenia a sociálnej inovácie	62 649 562 €
4. Spolupráca medzi inštitúciami a obyvateľmi pohraničia	Posilňovanie inštitucionálnej kapacity orgánov verejnej moci, najmä tých, ktoré sú oprávnené riadiť osobitné územie, ako aj zainteresovaných strán Budovanie vzájomnej dôvery, najmä propagáciou akcií typu „ľudia ľuďom“	10 342 917 €
CELKOM		120 828 471 €

Zdroj: Program cezhraničnej spolupráce Interreg 2021 – 2027 Poľsko – Slovensko (verzia december 2021)

INTERREG Slovensko – Česko na roky 2021 – 2027 : Programovou oblasťou na Slovensku sú regióny NUTS III Trnavský samosprávny kraj, Trenčiansky samosprávny kraj a Žilinský samosprávny kraj, v Českej republike je to Juhomoravský kraj, Zlínsky kraj a Moravskosliezsky kraj.

V programovom období 2021 – 2027 bude program riadiť Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (MIRRI SR), ktoré pôsobí ako riadiaci orgán a Spoločný technický sekretariát. Miera spolufinancovania bude 80 %.

Program INTERREG SLOVENSKO – ČESKO 2021 – 2027		
Priorita	Špecifické ciele	Finančná alokácia bez technickej pomoci
1.1 Životné prostredie	Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof a odolnosti s prihliadnutím na ekosystémové prístupy Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach a zníženie všetkých foriem znečistenia	19 935 420 €
2.1 Vzdelávanie	Zlepšenie rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu	7 176 751 €
2.2 Kultúra a cestovný ruch	Posilnenie úlohy kultúry a udržateľného cestovného ruchu v oblasti hospodárskeho rozvoja, sociálneho začlenenia a sociálnej inovácie	43 060 507 €
3.1 Inštitucionálna spolupráca	Zvyšovanie efektivity verejnej správy podporou právnej a administratívnej spolupráce a spolupráce medzi občanmi, aktérmi občianskej spoločnosti a inštitúciami najmä s ohľadom na riešenie právnych a iných prekážok v pohraničných regiónoch	4 784 501 €
3.2 Miestne iniciatívy	Budovanie vzájomnej dôvery, najmä propagáciou akcií typu „ľudia ľuďom“	4 784 501 €
CELKOM		79 741 680 €

Zdroj: Program cezhraničnej spolupráce Interreg Slovensko – Česko 2021 – 2027 (verzia 4. 4. 2022)

Indikatívny časový plán čerpania programov cezhraničnej spolupráce v rokoch 2021 – 2027 vrátane technickej pomoci v EUR								
Program	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	CELKOM
Interreg Poľsko – Slovensko	17 390 306	17 738 112	18 092 874	18 454 732	18 823 827	19 200 303	19 584 309	129 284 462
Interreg Slovensko – Česko	11 477 044	11 706 585	11 940 717	12 179 531	12 423 121	12 671 584	12 925 016	85 323 597
	28 867 350	29 444 697	30 033 591	30 634 263	31 246 948	31 871 887	32 509 325	214 608 059

Zdroj: PHRSR Žilinský kraj 2021+

Programy cezhraničnej spolupráce **Interreg Europe** a nadnárodnej spolupráce **Central Europe a Interreg Danube**. Zameriavajú sa na zlepšenie regionálnych politík prostredníctvom výmeny skúseností, inovatívnych postupov a budovania kapacít medzi subjektmi podieľajúcimi sa na implementácii a príprave regionálnych po-

litík. Ide o projekty mäkkého charakteru, kde môžu byť realizované pilotné investičné aktivity v obmedzenom rozsahu. Podpora je zameraná od výskumu a inovácií, životného prostredia, klimatických zmien, sociálnej problematiky, dopravy a mobility až k previazaným oblastiam integrovaného rozvoja.

Komunitárne programy a finančné iniciatívy EÚ sú pomerne náročné programy na prípravu a implementáciu. Ide o centrálné riadené európske programy, ktoré sú spravované priamo Európskou komisiou alebo ňou poverenými inštitúciami, ktorých finančné alokácie v programovom období 2021 – 2027 porastú. Žiadosti o ich čerpanie sú však náročné na prípravu z dôvodu celoeurópskej konkurencie a ich zamerania, ktoré musí spĺňať atribúty inovatívnosti a kreativity, udržateľnosti a prenositeľnosti znalostí v kontexte EÚ. Ide o 11 centrálnych programov:

1. **Horizont Európa/Horizon Europe** (veda, konkurencieschopnosť, inovácia);
2. **Connecting Europe Facility – CEF** (Nástroj pre prepojenie Európy – transeurópska dopravná, energetická a digitálna infraštruktúra);
3. **Erasmus+** (vzdelávanie/odborná príprava, mládež, šport);
4. **Kreatívna Európa/Creative Europe** (delí sa na dve časti: Kultúra a Médiá; kultúrna a jazyková rozmanitosť, kultúrne dedičstvo a konkurencieschopnosť, audiovizuálna tvorba);
5. **CERV/Citizenship, Equality, Rights and Values** – Práva a hodnoty (nahradil program Europe for Citizens/Európa pre občanov, podporuje európske práva, hodnoty, rovnosť a participáciu občanov);
6. **LIFE** (životné prostredie, zmena klímy);
7. **Program pre jednotný trh** (bezpečnosť potravín, ochrana spotrebiteľa, konkurencieschopnosť MSP, efektívny jednotný trh, európske štatistiky, účinné štandardy);
8. **Program na podporu reforiem** (správa verejných rozpočtov, podnikateľské prostredie, vzdelávanie a odborná príprava/sociálna oblasť, životné prostredie/energetika);
9. **InvestEU** (udržateľná infraštruktúra, výskum/inovácia/digitalizácia, malé a stredné podniky – MSP, sociálne podnikanie a zručnosti);
10. **Digitálna Európa** (výkonná výpočtová technika, umelá inteligencia, kybernetická bezpečnosť a dôvera, pokročilé digitálne zručnosti, využitie digitálnych kapacít a interoperabilita);
11. **European Solidarity Corps** (solidarita a podpora tretím krajinám).

Okrem komunitárnych programov existujú aj ďalšie zdroje a **finančné iniciatívy podporované EK** a zamerané na určitú oblasť alebo cieľovú skupinu. Príkladom je program **European Urban Initiative (EUI)** alebo program **European City Facility (EUCF)**, kde môže byť žiadateľom iba mesto, ktoré zostaví vlastné partnerstvo na lokálnej, regionálnej, národnej či nadnárodnej úrovni na základe potrieb riešeného projektu.

- Iniciatíva **European Urban Initiative (EUI)**, ktorá nahrádza predošlú iniciatívu **Urban Innovative Actions (UIA)**, pomáha mestám a ich inováciám. V období rokov 2021 – 2027 je pomoc smerovaná na podporu inovatívnych akcií, budovanie kapacít, znalostí a hodnotenia územného vplyvu, rozvoj politiky a komunikácie. Prvé vyhlásenie výzvy bolo plánované na august 2022. Inšpiráciou je slovenský projekt Košice 2.0³, ktorý riešil ekonomickú transformáciu na digitálne a kreatívne

mesto, nízku občiansku angažovanosť a infraštruktúru kreatívneho priemyslu v digitálnom veku. Do projektu bola zapojená okrem samotného mesta aj Technická univerzita Košice, neziskové organizácie, podniky a ďalší partneri. Zaujímavý je tiež český projekt **CLAIRO** – Clear AIR a klimatická adaptácia v Ostrave a ďalších mestách, do ktorého bol zapojený aj Moravskosliezsky kraj, niekoľko univerzít vrátane Univerzity Palackého v Olomouci a ďalší partneri.

- **European City Facility/EUCF** poskytuje podporu investičným projektom v oblasti udržateľnej energie, ktoré prispievajú k zlepšeniu energetickej náročnosti a dosiahnutiu energetických úspor. O grant vo výške 60 000 eur na rozvoj investičnej koncepcie v oblasti udržateľnej energie môžu žiadať mestá a obce v EÚ, ktoré majú schválený SEAP/SECAP alebo obdobný záväzný dokument. Prostredníctvom grantu je možné financovať činnosti nevyhnutné pre rozvoj investičných koncepcií (napr. štúdie uskutočniteľnosti, právne analýzy, sociálne štúdie, štúdie trhu, finančné analýzy a pod.). Nástroj pre európske mestá sa zameriava aj na: (1) zlepšenie účinnosti zariadení/vývoj a využívanie integrovaných obnoviteľných zdrojov budov – verejné, obytné budovy a terciárne (mimoobecné) budovy; (2) modernizáciu diaľkového vykurovania alebo prechod na obnoviteľné zdroje; (3) smart grids; (4) udržateľnú mestskú mobilitu (napr. verejná doprava, nabíjacie stanice atď.); (5) inovatívnu energetickú infraštruktúru (napr. občianske energetické spoločenstvá); (6) inovatívne prístupy k verejnému osvetleniu, čistiarne odpadových vôd atď. EUCF nepodporuje investície do energetických projektov závislých od fosílnych palív.

Zdrojom financovania projektov v partnerskej spolupráci s inými subjektmi je aj **Vyšehradský fond** (Visegrad Fund). Je to medzinárodná donorská organizácia založená v roku 2000 vládami krajín V4 (Slovenska, Česka, Maďarska a Poľska) na podporu regionálnej spolupráce medzi krajinami V4 a medzi regiónom V4 a ďalšími krajinami (regiónom západného Balkánu a Východného partnerstva). Fond z príspevkov členských krajín V4 poskytuje 8 miliónov eur prostredníctvom grantov, podporou mobilit a štipendií. Ostatné darcovské krajiny (Kanada, Nemecko, Holandsko, Južná Kórea, Švédsko, Švajčiarsko, Spojené štáty americké) poskytli ďalších 10 miliónov eur prostredníctvom rôznych grantových programov vedeckých fondom od roku 2012. Fond podporuje nasledovné oblasti: (1) Kultúrna a spoločná identita; (2) Vzdelávanie a budovanie kapacít; (3) Regionálny rozvoj, životné prostredie a turizmus; (4) Verejná politika a inštitucionálne partnerstvo; (5) Inovácia, výskum, vývoj, podnikanie; (6) Demokratické hodnoty a médiá; (7) Sociálny rozvoj.

Fondy EHP a Nórska: Slovenská republika je od roku 2004 príjemcom podpory z Nórskeho finančného mechanizmu (EEA grants), ktorý doteraz zafinancoval podporu pre projekty v hodnote 263 mil. eur. V rokoch 2014 – 2021 boli sumou približne 113 mil. eur podporené projekty zamerané na oblasť kultúry, občianskej spoločnosti, dobrej správy vecí verejných, základných práv a slobôd a ďalej na oblasť životného prostredia, energetiky, zmeny klímy a nízkouhlíkového hospodárstva. V nasledujúcom období do roku 2027 je možné opätovne počítať s týmito fondmi.

EPC financovanie: Hlavným predmetom energetických služieb so zaručeným výsledkom (Energy Performance

³ <https://www.cike.sk/project/urban-innovative-action/>

Contracting – EPC) je návrh, projektovanie a realizácia investičných úsporných opatrení v existujúcej budove, areáli alebo inej prevádzkovej jednotke vrátane energetického manažmentu. Investičné náklady hradí dodávateľ, úsporné opatrenia sú niekoľko rokov splácané z dosiahnutých úspor. Pre celý projekt je len jeden dodávateľ (poskytovateľ energetických služieb/ESCO), ktorý na seba berie väčšinu finančných aj technických rizík. Metóda EPC je všeobecne vhodná pre objekty s vysokou spotrebou energie a s horšou energetickou účinnosťou. Výhody tejto metódy financovania sú: záruka úspešnosti projektu, dlhodobo dosahované zníženie spotreby energie, jeden dodávateľ, rovnaká motivácia dodávateľa i zákazníka, možnosť zaistenia financovania projektu, zlep-

šenie kvality pracovného a životného prostredia. Táto metóda je predovšetkým vhodná pre štátne inštitúcie a organizácie, pre kraje, mestá, obce a ich príspevkové organizácie.

Modernizačný fond: Hlavným cieľom je podporiť členské štáty EÚ modernizáciou a dekarbonizáciou ich energetických systémov. Fond podporuje projekty, ktoré pomôžu splniť ciele pre znižovanie emisií skleníkových plynov, zvyšovanie energetickej účinnosti a rozvoj obnoviteľných zdrojov energie. Podpora z fondu doplní financie z Programu Slovensko tak, aby sa neprekrývali, a zároveň aby bola podpora prístupná čo najširšiemu okruhu žiadateľov a ich technologickým riešeniam.

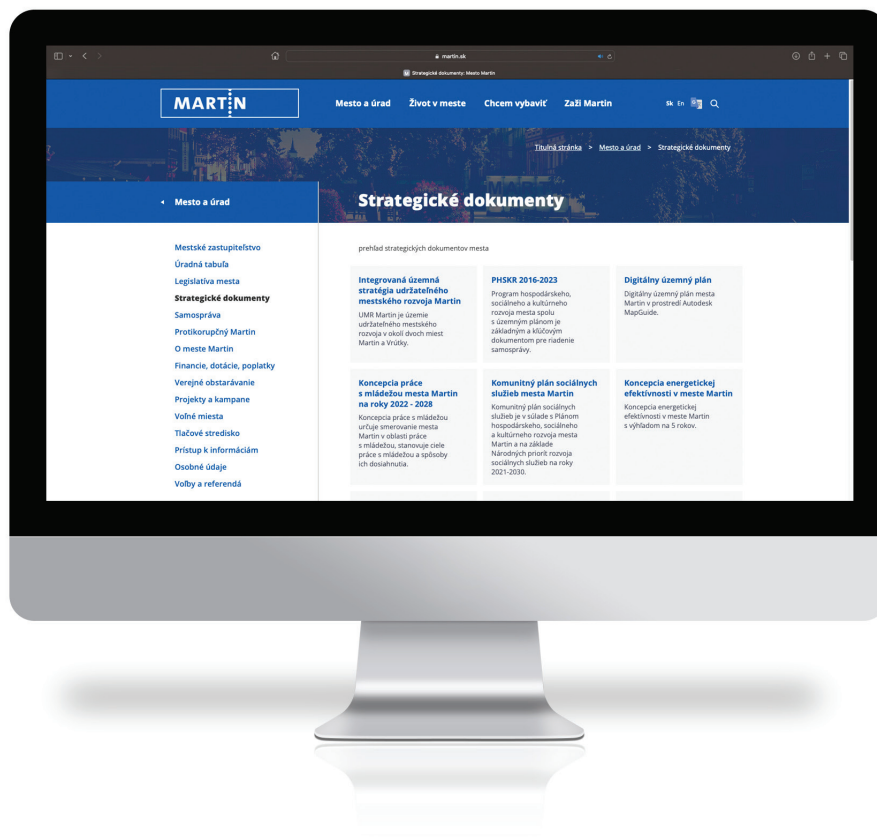

Prílohy

Príloha 1

Zásobník projektov mesta Martin k 30. 11. 2023

Vzhľadom na komplexnosť a rozsiahlosť prílohy č. 1 – zásobník projektov bude pripojený ako externý súbor vo formáte XLS, ktorý bude dostupný na webovom sídle mesta Martin, v sekcii Strategické dokumenty.

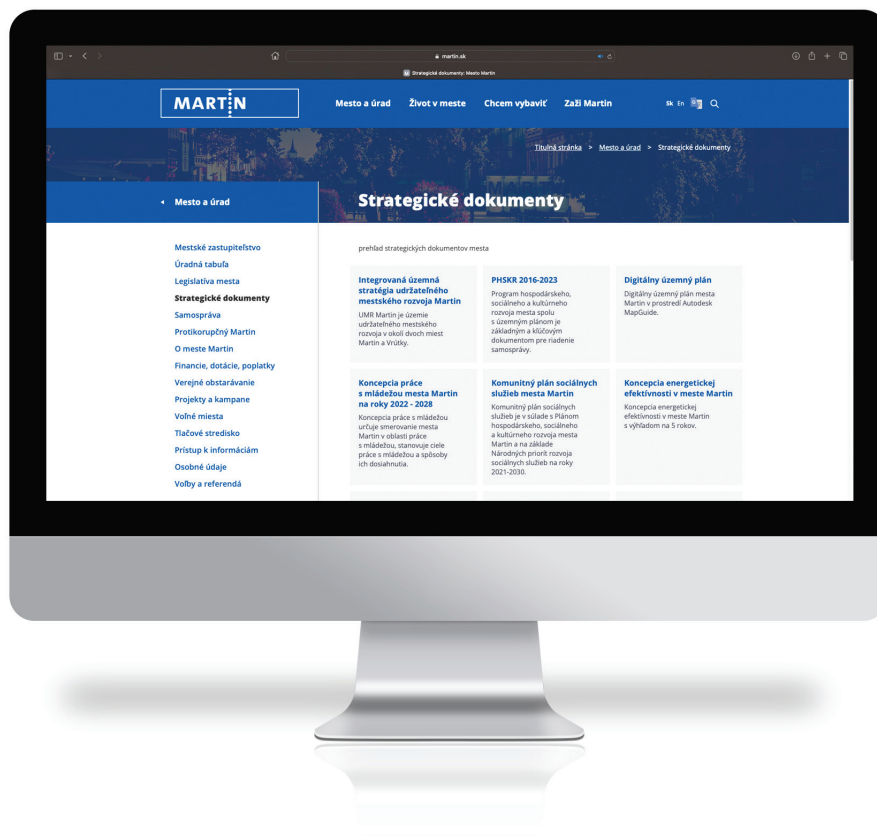
Vzorový formulár ročnej správy o implementácii PHRSR Mesta Martin na roky 2024 – 2031

[illegible][illegible]

Príloha 3

Vyhodnotenie participatívneho prieskumu s verejnosťou v rámci prípravy Integrovannej územnej stratégie UMR Martin do roku 2030

Táto príloha je súčasťou strategického dokumentu Integrovaná územná stratégia udržateľného mestského rozvoja Martin na roky 2023-2030 na webovom sídle mesta Martin v sekcii Strategické dokumenty.

Príloha 4

Zoznam členov pracovných skupín a osôb participujúcich na príprave dokumentu PHRSR Mesta Martin na roky 2024 – 2031

Členovia riadiaceho tímu PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031

prof. MUDr. Ján Danko, CSc.	gestor PHRSR	primátor mesta Martin
Adam Žilák		zástupca primátora
Ing. Stanislav Thomka, MBA		zástupca primátora
JUDr. PhDr. Martin Cingel	koordinátor PHRSR	MsÚ MT, prednosta
Zuzana Valachová, MSc	koordinátor PHRSR	MsÚ MT, vedúca oddelenia pre stratégiu, regionálny rozvoj a cestovný ruch do 30.9.2023
Mgr. Aneta Štanclová	koordinátor PHRSR	MsÚ MT, referent pre stratégiu a regionálny rozvoj
Ing. Marta Ostroďická		MsÚ MT, vedúca ekonomického odboru
Ing. Jaroslava Mišíková		MsÚ MT, vedúca oddelenia projektového manažmentu a cykloturistiky
PaedDr. Michal Miartuš		MsÚ MT, vedúci odboru sociálnej starostlivosti
Ing. Tibor Maňka		MsÚ MT, vedúci investičného oddelenia
Ing. Vladimír Pížík		MsÚ MT, poverený vedením oddelenia dopravy
RNDr. Mária Rovňáková		MsÚ MT, vedúca odd. životného prostredia a komunálnych služieb
Mgr. Henrieta Brezniaková		MsÚ MT, vedúca oddelenia školstva, mládeže, kultúry a športu
Mgr. Milan Matuška		MsÚ MT, vedúci oddelenia informatiky

Členovia pracovných skupín k spracovaniu PHSR mesta Martin na roky 2024 – 2031

Pracovná skupina 01: Udržateľná mobilita a doprava

1	Ing. Ján Slamka, PhD.	Dopravný podnik mesta Martin, konateľ
2	Ing. Vladimír Pížík	MsÚ MT, poverený vedením oddelenia dopravy
3	Ing. Branislav Bella	MsÚ MT, oddelenie dopravy, referent pre údržbu miestnych komunikácií
4	Ing. Peter Gavorník	Turiec a.s., predseda predstavenstva
5	Bc. Dušan Kubička	Turčianska bicyklová skupina JUS, predseda združenia
6	Ing. Tibor Maňka	MsÚ MT, vedúci investičného oddelenia
7	Ing. Ján Šebo	MsÚ MT, správca miestnych komunikácií
8	Ing. arch. Zuzana Mendelová	ÚHA Martin, riaditeľka
9	JUDr. PhDr. Martin Cingel	MsÚ MT, prednosta
10	Ing. Tomáš Ignačák	poslanec MsZ MT
11	Ing. Gabriela Tisoňová, PhD.	Úrad ŽSK Žilina, odbor dopravy
12	prof. Ing. Ján Čelko, CSc.	UNIZA, stavebná fakulta
13	Mgr. Marián Decký, PhD.	Stavebná fakulta STU v Bratislave, vedúci katedry
14	PhDr. Martin Hudec	poslanec MsZ MT, predseda komisie dopravy
15	Mgr. Jozef Petráš	poslanec MsZ MT, člen komisie mimorozpočtových zdrojov
16	Ing. Michal Uherčík	poslanec MsZ MT, člen komisie mimorozpočtových zdrojov
17	Ing. Jakub Lojdl	inžinier pre konštrukcie inžinierskych stavieb – mosty, zástupca verejnosti
18	Mgr. Rastislav Igliar	člen komisie mimorozpočtových zdrojov

Pracovná skupina 02: Vzdelávanie a sociálna inklúzia

1	Ing. Stanislav Thomka, MBA	MsÚ MT, zástupca primátora
2	Mgr. Henrieta Brezniaková	MsÚ MT, vedúca odd. školstva, mládeže, kultúry a športu
3	PaedDr. Michal Miartuš	MsÚ MT, vedúci odboru sociálnej starostlivosti
4	Ing. Stanislav Talapka	Spojený školský úrad
5	Mgr. Darina Súderová	Gymnázium V. P. Tótha, riaditeľka
6	prof. MUDr. Andrea Čalkovská, DrSc.	Jesseniova lekárska fakulta UK, dekan
7	Mgr. Ladislav Adamovič	CDR Necpaly, riaditeľ
8	PhDr. Milan Michalec, DiS. art., PhD.	FÉNIX, o.z., riaditeľ
9	Samuel Kucka	Parlament mladých, predseda
10	PaedDr. Tomáš Zanolit	poslanec MsZ MT, zriaďovateľ súkromnej ZŠ, člen komisie školstva, vzdelávania a mládeže

11	PharmDr. Marcela Balošáková	poslankyňa MsZ MT, predsedníčka komisie školstva, vzdelávania a mládeže
12	Mgr. Marcela Amchová	poslankyňa MsZ MT, predsedníčka sociálno-zdravotnej komisie
13	Mgr. Ivan Hrozič	ZŠ a MŠ J. V. Dolinského, riaditeľ, predseda mestskej školskej rady, člen komisie školstva, vzdelávania a mládeže
14	Mgr. Katarína Engli	Zariadenie starostlivosti o deti do troch rokov veku dieťaťa, vedúca
15	Ing. Mária Orlovská	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu, hlavná štátna radkyňa, členka komisie školstva, vzdelávania a mládeže
16	Mgr. Zuzana Herbrychová	Regionálne centrum podpory učiteľov, koordinátorka
17	PhDr. Veronika Mogyorósi	ELASTIK – M, n.o., MEDIK-M, n.o., riaditeľka
18	PaedDr. Ivona Smiešková, PhD.	OZ Kockovňa

Pracovná skupina 03: Životné prostredie adaptované na zmenu klímy

1	RNDr. Mária Rovňáková	MsÚ MT, vedúca odd. životného prostredia a komunálnych služieb
2	Ing. arch. Zuzana Mendelová	ÚHA Martin, riaditeľka
3	Ing. Alexandra Kopáčová	TURVOD, a.s.
4	Ing. Jaroslava Ignačáková	TURVOD, a.s.
5	Ing. Eva Benešová	Brantner Fatra s.r.o., obchodný riaditeľ
6	Mgr. Ivana Fiťmová	Úrad ŽSK Žilina, manažérka kvality ovzdušia
7	Ľubomír Vaňko	poslanec MsZ MT, dobrovoľný hasičský zbor
8	PaedDr. Tomáš Zanoš	poslanec MsZ MT, dobrovoľný hasičský zbor, člen komisie životného prostredia, verejného poriadku a požiarnej ochrany
9	Ing. Zuzana Badová	poslankyňa MsZ MT, členka komisie živ. prostredia...
10	Mgr. Veronika Gajdošová Ladňáková, PhD.	poslankyňa MsZ MT, členka energetickej komisie
11	Mgr. Jozef Petráš	poslanec MsZ MT
12	Ing. Štefan Farský	logistika – odpady, dôchodca, predseda SVB
13	PhDr. Matej Turzo	zástupca verejnosti
14	Mgr. Rastislav Igliar	člen komisie mimorozpočtových zdrojov

Pracovná skupina 04: Rozvoj cestovného ruchu

1	Zuzana Valachová, MSc	MsÚ MT, vedúca oddelenia pre stratégiu, regionálny rozvoj a CR (do 30.9.2023)
2	Bc. Dušan Kubička	Odbor reg. rozvoja ŽSK, referent
3	Ing. Dalibor Steindl	OOCR Turiec, predseda predstavenstva
4	Bc. Martin Gloser	OOCR Turiec, riaditeľ
5	Adam Žilák	MsÚ MT, zástupca primátora
6	Mgr. Radovan Sýkora	Slovenské národné múzeum, riaditeľ
7	Ing. Iveta Chabadová	KOCR Žilinský turistický kraj, riaditeľka
8	Ing. Radovan Kočvara	Hotel Turiec, a.s., predseda
9	Mgr. Jana Čurajová	Hotel Victoria
10	Mgr. Branislav Šimko	OZ Turčianska záhradka
11	Ing. arch. Vladimír Hladký	architekt, člen komisie regionálneho rozvoja a CR
12	Ing. Jozef Krištoffy	poslanec MsZ MT, predseda komisie regionálneho rozvoja a CR
13	Jakub Grajciar	ZRNKO Poctivé potraviny, Spoznaj Turiec, člen komisie regionálneho rozvoja a CR
14	Ing. Tomáš Holíč	Fatra Ski, s.r.o., člen komisie regionálneho rozvoja a CR
15	Ing. Miroslav Dolinský	Fatra Ski, s.r.o., konateľ
16	Pavol Mikluš	zástupca verejnosti
17	Ing. Michal Uherčík	poslanec MsZ MT, člen komisie mimorozpočtových zdrojov
18	Mgr. Rastislav Igliar	člen komisie mimorozpočtových zdrojov

Pracovná skupina 05: Aktívne trávený voľný čas

1	Adam Žilák	MsÚ MT, zástupca primátora
2	Mgr. Henrieta Brezniaková	MsÚ MT, vedúca odd. školstva, mládeže, kultúry a športu
3	Mgr. Štefan Balošák	Správa športových zariadení mesta Martin, riaditeľ
4	Gregory Delton	MŠK Fomat Martin
5	Lucia Hrivnák Klocová	poslankyňa MsZ MT, komisia športu
6	Igor Plž	člen komisie športu
7	Bc. Katarína Danciová	MsÚ MT, referent pre mládež
8	Pavol Mikluš	zástupca verejnosti
9	Bc. Richard Líška	zástupca verejnosti
10	Mgr. Rastislav Igliar	člen komisie mimorozpočtových zdrojov

Pracovná skupina 06: Kultúra a kreatívny priemysel

1	Ing. Stanislav Thomka, MBA	MsÚ MT, zástupca primátora
2	Mgr. Lýdia Móricaová	Kultúrna scéna mesta Martin, riaditeľka
3	Mgr. art. Tibor Kubička	Slovenské komorné divadlo Martin, riaditeľ
4	Mgr. Peter Cabadaj	Rada národnej kultúry, člen
5	JUDr. Marína Gallová	poslankyňa MsZ MT, členka komisie kultúry
6	Ing. Jakub Dušan Gallo	OZ Parta, člen komisie kultúry
7	Mgr. Radoslav Pančík	Turčianske kultúrne stredisko v Martine, riaditeľ
8	Martin Lechan	poslanec MsZ MT, člen komisie kultúry
9	Ing. Dominika Matejčíková	MsÚ MT, referent kultúry
10	Igor Válek	Rada národnej kultúry, člen, spisovateľ
11	Mgr. Martin Novysedlák	umelecký projekt Náš Proces
12	MgA. Mgr. Zuzana Jurechová, PhD.	zástupkyňa verejnosti, kultúra a kreatívny priemysel
13	Mgr. art. Jaroslav Kysel	Slovenské komorné divadlo Martin
14	Ing. Alžbeta Martinická	Turčianska knižnica v Martine, riaditeľka
15	Mgr. Radovan Sýkora	Slovenské národné múzeum v Martine, riaditeľ

Príloha 5

Prioritizácia špecifických cieľov Strategicko – programovej časti PHRSR mesta Martin na roky 2024 – 2031 členmi pracovných skupín

Metodika a postup

Cieľom riešiteľského tímu EUPC s. r. o. bolo nielen zostaviť a predstaviť víziu, ciele, opatrenia či typové aktivity strategicko-programovej časti dokumentu PHRSR Mesta Martin na roky 2024 – 2031 (ďalej ako PHSR mesta), ale taktiež v spolupráci s expertmi a odbornou verejnosťou definovať priority a potenciálne rozdelenie alokácie finančných prostriedkov.

S týmto cieľom bola zvolená metodika, ktorá sa opiera o skúsenosti expertov z tematických pracovných skupín, ktoré boli zapojené do tvorby PHRSR mesta, tzn., že išlo o zapojenie viac ako **93 expertov** rozdelených

do 6 tematických **pracovných skupín**.

Experti na 6 stretnutiach pracovných skupín dostali úlohu prideliť 5 priorít jednotlivým (19) špecifickým cieľom s tým, že najvyššej priorite pridelil expert kartu s číslom 1 a najnižšej priorite pridelil kartičku s číslom 5.

Následne experti rozdelili alokáciu medzi jednotlivé špecifické ciele, pričom v rámci pracovnej skupiny expert disponoval finančnou alokáciou 40 mil. eur, ktorá bola diferencovaná nasledovne: 1 x 15 mil. eur, 1 x 10 mil., 2 x 5 mil. eur, 3 x 1 mil. eur, 4 x 500 000 eur.

Spôsob hodnotenia

Vyhodnotenie prebiehalo z 2 pohľadov. Podľa pridelených PRIORÍT špecifickým cieľom a podľa pridelenej FINANČNEJ ALOKÁCIE. Na výpočet výsledku bol použitý vážený aritmetický priemer, kde sa bralo do úvahy aj početnosť, resp. váha priority. Následne sa výsledok prepočítal do % vyjadrenia. Čo sa týka alokácie do úvahy sa bral aritmetický priemer pridelených hodnôt jednotlivým špecifickým cieľom taktiež prepočítaný do % vyjadrenia.

Ako je možné vidieť z vyhodnotenia, výsledok prioritizácie nie je vždy priamo úmerný s výsledkom pridelenia

alokácie, z čoho jasne vyplýva, že niektoré špecifické ciele považujú experti za veľmi dôležité, ale nevyžadujú si značné finančné výdavky a naopak.

Vyhodnotenie je graficky zobrazené v 2 pohľadoch (PRIORITY a FINANČNÁ ALOKÁCIA) a 7 variantoch:

- za každú pracovnú skupinu (6 pracovných skupín),
- za všetky pracovné skupiny spolu (kolektív 90 expertov).

Vyhodnotenie

Z výsledkov tejto aktivity vyplýva, že z pohľadu PRIORÍT experti odporúčajú prioritne sa venovať nasledovným oblastiam:

1. **Moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby (3.7),**
2. **Rozvoj všestranného talentu u detí a mládeže a podpora zdravého životného štýlu (1.3),**
3. **Aktívne športové využitie občanov (1.4),**
4. **Moderné a adaptabilné vzdelávanie (3.6),**
5. **Ochrana a zlepšovanie kvality prírodných zdrojov (ovzdušia, pôdy, biodiverzity, vody a pod. (1.1).**

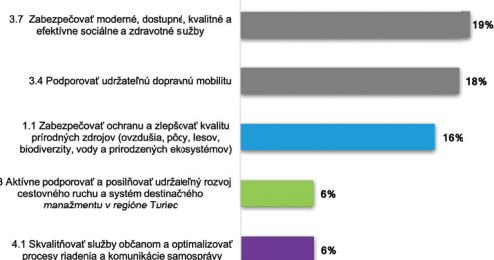
Z pohľadu FINANČNEJ ALOKÁCIE, resp. objemu vynaložených finančných prostriedkov experti odporúčajú investovať najmä do nasledovných oblastí:

1. **Moderné, dostupné, kvalitné a efektívne sociálne a zdravotné služby (3.7),**
2. **Kultúrne a historické dedičstvo, kultúrno–kreatívny ekosystém, profesionalizácie riadenia kultúry a živá kultúra (1.2),**
3. **Udržateľná dopravná mobilita (3.4),**
4. **Aktívne športové využitie občanov (1.4),**
5. **Bývanie pre všetky skupiny obyvateľov (3.8).**

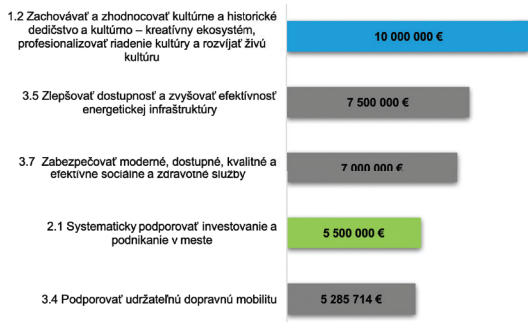
PS Cestovný ruch
Prioritizácia špecifických cieľov
PHSR MARTIN 2024+

PS DOPRAVA a UDRŽATEĽNÁ MOBILITA
Prioritizácia špecifických cieľov
PHSR MARTIN 2024+

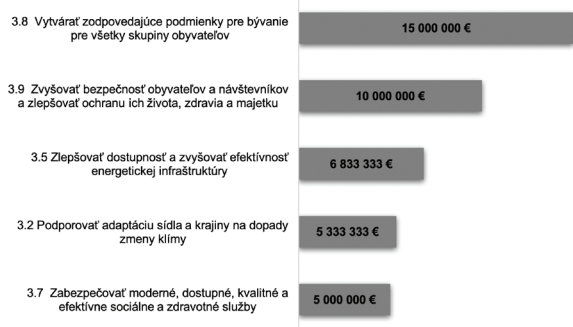
PS DOPRAVA a UDRŽATEĽNÁ MOBILITA
Prioritizácia strategických cieľov PHSR ŽSK
2021+ podľa alokácie

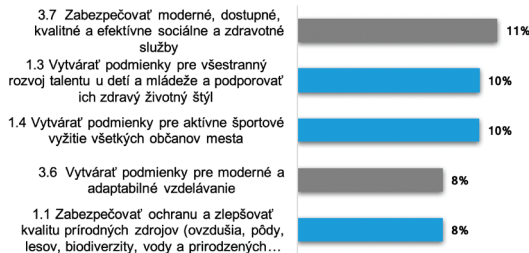
PS ŽIVOTNÉ PROSTREDIE
Prioritizácia špecifických cieľov
PHSR MARTIN 2024+

PS ŽIVOTNÉ PROSTREDIE
Prioritizácia špecifických cieľov podľa alokácie
PHSR MARTIN 2024+

PS Spolu
Prioritizácia strategických cieľov
PHSR MARTIN 2024+

PS Spolu
Prioritizácia strategických cieľov podľa alokácie
PHSR MARTIN 2024+

PS Cestovný ruch
Prioritizácia špecifických cieľov
PHSR MARTIN 2024+

PS Cestovný ruch
Prioritizácia špecifických cieľov
PHSR MARTIN 2024+

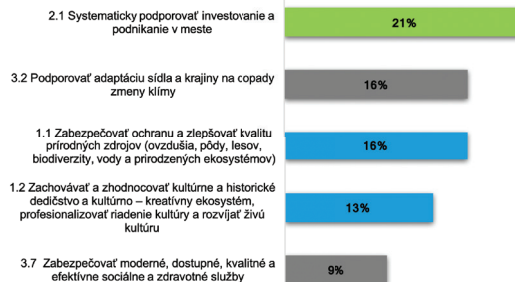
PS ŠPORT
Prioritizácia strategických cieľov
PHSR MARTIN 2024+

PS ŠPORT
Prioritizácia strategických cieľov podľa alokácie
PHSR MARTIN 2024+

PS KULTÚRA a KREATÍVNY PRIEMYSEL
Prioritizácia strategických cieľov
PHSR MARTIN 2024+

PS KULTÚRA
Prioritizácia strategických cieľov podľa alokácie
PHSR MARTIN 2024+

PS VZDELÁVANIE a SOCIÁLNA STABILITA
Prioritizácia strategických cieľov
PHSR MARTIN 2024+

PS VZDELÁVANIE a SOCIÁLNA STABILITA
Prioritizácia strategických cieľov podľa alokácie
PHSR MARTIN 2024+

Príloha 6

Akčný plán pre rok 2024

Akčný plán pre rok 2024 obsahuje dve časti. Prvá časť obsahuje navrhované projekty zo Zásobníka projektov k 30. 11. 2023, ktoré sú prioritne pripravené na realizáciu v období rokov 2024-2027, je spracovaná. Druhá časť, ktorá obsahuje navrhované tematické aktivity, bude dopracovaná garantmi tematických oblastí jednotlivých špecifických cieľov.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Martin na roky 2024 - 2031		
ROČNÝ AKČNÝ PLÁN PRE ROK 2024		
Rok monitorovania:		2024
Oblasť monitorovania:		PROJEKTY zo Zásobníka projektov

Priorita	Špecifický cieľ	Opatrenie	Číslo projektu	Názov projektu	Stav ku dňu monitorovania	Cieľ projektu	Stručné slovené zhodnotenie projektu	Zodpovednosť (garant)	Partneri garanta	Časový rámec realizácie	Predpokladané zdroje financovania	Metatýny ukazovateľ výstupov	Dosiadnutá hodnota ukazovateľa	Zdroje z rozpočtu mesta	Zdroje z rozpočtu partnera	Dotácie zdroje	Názov dotačného zdroja	Poskytnutá dotácia z rozpočtu mesta
1. PLNÉ VYUŽITIE MIESTNEHO POTENCIÁLU	1.1 Zabezpečovať ochranu a zlepšovať kvalitu prírodných zdrojov (ozdušia, pôdy, lesov, biodiverzity, vody a prirodzených ekosystémov)	11.3 Podporovať ochranu vôd, zásobovanie pitnou vodou a čistenia odpadových vôd	145	Bystrica - rekonštrukcia výtláčneho potrubia odpadových vôd a preložka ČSOV	TURVOD			TURVOD			TURVOD							
			147	SKV Martin - VDJ Hrbý, obnova privodného potrubia	TURVOD			TURVOD			TURVOD							
			148	SKV Martin - obnova vodovodov (ul. Pribinova, Svätoplukova, Mojmirova, Rastislavova, Kocelova, Poníčanova)	TURVOD			TURVOD			TURVOD							
				Martin ul. Holého - rekonštrukcia vodovodu	TURVOD			TURVOD			TURVOD							
			19	Multifunkčné centrum kreatívneho priemyslu (objekt kina Moskva)	Mesto Martin			Mesto Martin			Plan obnovy, komponent 2							
	1.2 Zachovávať a zhodnocovať kultúrne a historické dedičstvo a kultúrno-kreatívny ekosystém, profesionalizovať riadenie kultúry a rozvíjať živú kultúru	12.2 Profesionalizovať riadenie kultúry a vytvárať podmienky pre životaschopný miestny kultúrno - kreatívny ekosystém jeho koordináciou	8	ZŠ s MŠ, J. Dolinského - výstavba atletickej dráhy	Mesto Martin			Mesto Martin			Program Slovensko							
			75	ZŠ s MŠ, Hurbanova - ihrisko s umelou trávou + fotovoltika (futbalové ihrisko)	Mesto Martin			Mesto Martin			Program Slovensko							
			76	ZŠ s MŠ, J. Dolinského - výstavba multifunkčného ihriska	Mesto Martin			Mesto Martin			Program Slovensko							
			1	Výbudovanie a rekonštrukcia letného kúpaliska - krytá plavárň so zázemím a letné kúpalisko. Na Bystricku Martin - Národné centrum plaveckých športov	Mesto Martin			Mesto Martin			UMR Martin Fond rozvoja športu							
			4	II. Etapa výstavby atletického štadiónu - tribúna	Mesto Martin			Mesto Martin			FNPS							
2. PODPORA MIESTNEJ EKONOMIKY	2.3 Aktívne podporovať a posilovať udržateľný rozvoj cestovného ruchu a systém destinačného manažmentu v regióne Turiec	2.3.2 Systematicky obnovovať a budovať infraštruktúru cestovného ruchu prioritne na najnavštevovanejších miestach v meste	12	Multifunkčná hala A. Dubčeka	Mesto Martin			Mesto Martin			Dotácia MIRRI SR							
			35	Bežcký ovál v Záturci	Mesto Martin			Mesto Martin			FNPS							
			141	oprava opláštenia zimného štadióna - rekonštrukcia strechy	Mesto Martin			Mesto Martin			Fond na podporu športu							
			2	Lanová dráha - Martiniské Hole	Mesto Martin			Mesto Martin			UMR Martin							
			70	Tvorba a osadenie smerovníkov v centre mesta (Sks)	Mesto Martin			Mesto Martin			Dotácia z Ministerstva dopravy a výstavby SR							
	2.3.2 Aktívne podporovať a posilovať udržateľný rozvoj cestovného ruchu a systém destinačného manažmentu v regióne Turiec	2.3.2.2 Systematicky obnovovať a budovať infraštruktúru cestovného ruchu prioritne na najnavštevovanejších miestach v meste	166	Obnova tabulí popri nábreží rieky Turiec	Mesto Martin			Mesto Martin	OOCR Turiec		Dotácia z Ministerstva dopravy a výstavby SR							
			167	Tvorba novej veľkorozmerovej mapy mesta	Mesto Martin			Mesto Martin	OOCR Turiec		Dotácia z Ministerstva dopravy a výstavby SR							
			168	Stellplatz v meste Martin - projektová dokumentácia	Mesto Martin			Mesto Martin	OOCR Turiec		Dotácia z Ministerstva dopravy a výstavby SR							
			169	Interiérové vybavenie Turistického informačného centra v novom priestore kina Moskva	Mesto Martin			Mesto Martin	OOCR Turiec		Dotácia z Ministerstva dopravy a výstavby SR							
3. ROZVOJ MIESTNYCH SLUŽIEB	3.1 Podporovať udržateľné riadenie architektonického a územného rozvoja mesta na princípoch participácie verejnosti	3.1.2 Podporovať zelené riešenia v urbanizme sídla, architektúre budov, v dizajne verejných plôch a priestranstiev, aj vo voľnej krajine	3	Revitalizácia Námestia S. H. Vajanského	Mesto Martin			Mesto Martin			Program Slovensko							
			15	Revitalizácia Hviezdoslavovho parku	Mesto Martin			Mesto Martin			Program Slovensko							
			25	Pešie Plató Záturcie - obnova - rozdelenie na 2 etapy	Mesto Martin			Mesto Martin			rozpočet mesta							
			50	Park na Severe pre BD Jilemnického 29-41	Mesto Martin			Mesto Martin			Interreg SK-CZ							
			51	Revitalizácia Memorandového námestia	Mesto Martin			Mesto Martin			Program Slovensko							
	3.2 Podporovať adaptáciu sídla a krajiny na dopady zmeny klímy	3.2.2 Podporovať a realizovať zadržiavanie vody v krajine	16	Mudroňova ul. - vodozádržné opatrenia	Mesto Martin			Mesto Martin			Program Slovensko							
			47	Envirocentrum - areál SIM	Mesto Martin			Mesto Martin			OPKZP							

Priorita	Špecifický cieľ	Opatrenie	Číslo projektu	Názov projektu	Stav ku dnu monitorovania	Cieľ projektu	Stručné slovné zhodnotenie plnenia projektu	Zodpovednosť (garant)	Partneri grantu	Časový rámec realizácie	Predpokladané zdroje financovania	Meraťelný výstup ukazovateľ	Dostiahnuteľnosť	Zdroje z rozpočtu mesta	Zdroje z rozpočtu partnera	Dotačné zdroje	Názov dotačného zdroja	Poskytnuteľnosť rozpočtu mesta
3.3	Zavádzať princípy obehového hospodárstva a cirkulárnej ekonomiky a zlepšovať nakladanie s odpadom	3.3.1 Podporovať predchádzanie vzniku odpadov, opätovné využívanie odpadov a zhodnocovanie odpadov v súlade s EU legislatívou	10	Výbudovanie stojísk polopodzemných kontajnerov (20ks)				Mesto Martin			Environmentálny fond							
			79	Nákup identifikátorov na smetné nádoby(16 000ks)				Mesto Martin			Environmentálny fond							
			80	Nákup 240l smetných nádob (2 000ks)				Mesto Martin			Environmentálny fond							
			81	Monitorovacie zariadenie na polopodzemné kontajnery				Mesto Martin			Program Slovensko/EF							
			116	Návrh na výbudovanie stojiska pod nádoby na KO ul. Hviezdoslava a Šoltésovej MČ Stred				Mesto Martin										
			117	Návrh výbudovania stojiska pod nádoby na KO ul. Moyzesova MČ Stred				Mesto Martin										
			126	Návrh umiestnenia stojiska pre polopodzemné kontajnery vrátane rozšírenia parkovacích stojísk na ul. Jilemnického MČ Sever				Mesto Martin										
			131	Návrh umiestnenia kontajnerov/separovaného odpadu ul. Belova 78 MČ Sever				Mesto Martin										
			142	návrh stojiska pre kontajnery na KO ul. Záturčianska				Mesto Martin										
			9	Východný mestský okruh (I. etapa: od Krížovatky č. 8 po Krížovatku č. 4, 7035 - 2736 km)				Mesto Martin			UMR Martin							
			24	Objsťtranná obnova chodníkov ul. Robotnícka (vrátane cyklopruhu)				Mesto Martin			OP Ľudské zdroje							
			26	Infraštruktúra pre elektromobilitu - mesto Martin				Dopravný podnik mesta Martin	Mesto Martin		Plán Obnovy							
			56	MHD - ekologická doprava (autobusy na CNG pohon)				Dopravný podnik mesta Martin	Mesto Martin		UMR Martin, Program Slovensko							
			150	Refinancovanie CNG autobusov				Dopravný podnik mesta Martin	Mesto Martin		Rada partnerstva ŽSK							
3.4	Podporovať udržateľnú dopravnú mobilitu	3.4.1 Priebežne obnovovať, modernizovať a budovať miestne komunikácie a dopravnú infraštruktúru tak, aby podporovala udržateľný rozvoj sídla	154	Nákup elektrobusev a výbudovanie potrebnej infraštruktúry				Dopravný podnik mesta Martin	Mesto Martin		Rada partnerstva ŽSK							
			157	Nákup mini autobusov (pohon CNG, elektro)				Dopravný podnik mesta Martin	Mesto Martin		Rada partnerstva ŽSK							
			159	Obnova vozidlového parku				Dopravný podnik mesta Martin	Mesto Martin		Rada partnerstva ŽSK							
			160	Doplnenie vozového parku				Dopravný podnik mesta Martin	Mesto Martin		Rada partnerstva ŽSK							
			22	Potrúbný most (Podháj - Harmonia): cykloväzka + peš				Mesto Martin			Interreg SK - ČR							
			61	Výpracovanie štúdie uskutočniteľnosti cyklotrás v meste (generel cykloopravy)				Mesto Martin			UMR Martin, IN-TERREG							
			151	Cyklochodník od ZS A. Stodolu po podchod pod cestou I/65 + lávka cez Tuilec - Záturčie meander				Mesto Martin			Plán obnovy, komponent udržateľná doprava							
			152	Cyklo dopravné prepojenie: VV				Mesto Martin			Program Slovensko							
			41	Projektová dokumentácia a výstavba pre technické a koordinácie základne na správu vozidel MHD				Dopravný podnik mesta Martin	Mesto Martin		UMR							
			42	Modernizácia informacných systémov v doprave				Dopravný podnik mesta Martin	Mesto Martin		UMR							
			43	Preferencia dopravy v meste Martin				Dopravný podnik mesta Martin	Mesto Martin		UMR							

[illegible]

- Európska Zelená Dohoda (European Green Deal)
- Partnerská dohoda Slovenskej republiky na roky 2021 – 2027
- Program Slovensko 2021 – 2027
- Národná stratégia regionálneho rozvoja SR (NSRR) 2014 – 2030
- Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja 2022 – 2030
- Program hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja mesta Martin na roky 2016 – 2023
- Konceptie práce s mládežou mesta Martin na roky 2022 – 2028
- Konceptia práce s mládežou mesta Martin na roky 2016 – 2021
- Konceptia rozvoja športu mesta Martin 2016 – 2021
- Konceptia rozvoja škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Martin do roku 2026
- Konceptia rozvoja mesta Martin v oblasti tepelnej energetiky – aktualizovaná verzia do roku 2023
- Komunitný plán sociálnych služieb mesta Martin 2021 – 2030
- Lokálna stratégia komplexného prístupu marginalizovaných rómskych komunít mesta Martin z roku 2014
- Plán rodovej rovnosti mesta Martin z roku 2022
- Konceptia energetickej efektívnosti v meste Martin 2023 s výhľadom na 5 rokov
- Územný generel dopravy mesta Martin
- Usmernenia pre odpadové hospodárstvo mesta
- Územný plán mesta Martin a jeho Zmeny a doplnky (ZaD)
- Cestná databanka, Slovenská správa ciest, 2021
- Výsledky celoštátneho sčítania dopravy v SR v roku 2015 za okres Martin (Slovenská správa ciest)
- Výsledky celoštátneho sčítania dopravy v SR v roku 2022 – 2023 za okres Martin (Slovenská správa ciest)
- Integrovaná územná stratégia udržateľného mestského rozvoja Martin na roky 2023 – 2030

Vysvetlenie použitých skratiek

SR	Slovenská republika
ČR	Česká republika
PL	Poľská republika

Samosprávne kraje:

ŽSK	Žilinský samosprávny kraj
ZASK	Žilinský samosprávny kraj

Okresy:

ZA	Okres Žilina
MT	Okres Martin

Ministerstvá:

MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MVSR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MŽPSR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
MDaVSR	Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky
MFSR	Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MHSR	Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MIRRI	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MKSR	Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
MPaRV	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MPSVaR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MSSR	Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
MZVSR	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky
MZSR	Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

Zdroje:

FinStat	Webový portál – zdroje dát
SKNACE	Štatistická klasifikácia ekonomických činností
ŠÚSR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
UPSVaR	Úrad práce sociálnych vecí a rodiny
ISEZ	Informačný systém environmentálnych záťaží

Inštitúcie:

CVČ	Centrum voľného času
CVTI	Centrum vedeckých a technických informácií
EIC	Európska rada pre inovácie
EK	Európska komisia
EÚ	Európska únia

EZÚS	Európske zoskupenie územnej spolupráce
H2020	Program EÚ Horizont 2020
IAS	Inštitút Aurela Stodolu
INEKO	Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy
IoT	Internet vecí
ISEMI	Inštitút pre medzinárodnú bezpečnosť a krízové riadenie
IVPR	Inštitút pre výskum práce a rodiny
JŠ	Jazyková škola
KOZ	Kultúrno-osvetové zariadenia
KU	Katolícka univerzita
MOPS	Miestna občianska poriadková služba
MŠ	Materská škola
NBS	Národná banka Slovenska
ODI	Okresný dopravný inšpektorát
OECD	Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj
OOOR	Oblasťná organizácia cestovného ruchu
OOOR Re-gión Liptov	Oblasťná organizácia cestovného ruchu Región Liptov
SBA	Slovak Business Agency
SAV	Slovenská akadémia vied
SIEA	Slovenská inovačná a energetická agentúra
SOŠ	Stredná odborná škola
SŠ	Stredná škola
TIK	Turistická informačná kancelária
TIC	Turistické informačné centrum
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru
V4	Neformálne združenie krajín Poľsko, Slovensko, Česká republika a Maďarsko
VÚC	Vyšší územný celok
ZMOS	Združenie miest a obcí Slovenska
ZMOT	Združenie miest a obcí Turca
ZŠ	Základná škola
ZUŠ	Základná umelecká škola
ŽU/UNIZA	Žilinská univerzita
ŠFRB	Štátny fond rozvoja bývania

Iné použité skratky:

I. tr.	Cesta I. triedy
a i.	a iné
a pod.	a podobne
a. s.	Akiová spoločnosť
atď.	a tak ďalej
BRO	Biologicky rozložiteľný odpad
B2B	Vzťahy medzi podnikateľmi

B2C	Vzťahy medzi podnikateľmi a klientmi	MA 21	Miestna agenda 21
CD	Cestná doprava	MAS	Miestna akčná skupina
CLLD	Miestny rozvoj vedený komunitou	MHD	Mestská hromadná doprava
CO	Civilná ochrana	mld.	Miliarda
CO ₂	Oxid uhličitý	MRK	Marginalizovaná rómska komunita
COVP	Centrá odborného vzdelávania a prípravy	MSP	Malé a stredné podnikanie
CR	Cestovný ruch	MÚSES	Miestny územný systém ekologickej stability
ČOV	Čistička odpadových vôd	NDS	Národná diaľničná spoločnosť
Čsl.	Československej	NFP	Nenávratné finančné prostriedky
D1	Diaľnica, súčasť vetvy „A“, 5. paneurópskeho koridoru a európskych ciest E50	NP	Národný park
DHZ	Dobrovoľný hasičský zbor	NUTS 3	územná jednotka na úrovni VÚC
DHZM	Dobrovoľný hasičský zbor mesta Liptovský Mikuláš	Obce UMR Martin	Obce Územia udržateľného mestského rozvoja mesta Martin
DK	Dom kultúry	Okres MT	Okres Martin
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja	OP	Operačný program
EMAS	Schéma pre environmentálne manažerstvo a audit	ORKO	Oblasť riadenia kvality ovzdušia
ENRAF	Európsky námorný, rybolovný a akvakultúrny fond	OZ	Občianske združenie
EPFRV	Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka	OZE	Obnoviteľné zdroje energie
EPC	Energy Performance Contracting	PHSR	Plán hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja
ESF+	Európsky sociálny fond	UMR Martin	Územie udržateľného mestského rozvoja Martin
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy	PO	Právnická osoba
EUI	European Urban Initiative	PRV	Program rozvoja vidieka
EUCF	European City Facility	PUM	Plán udržateľnej mobility
EUR	Euro – spoločná európska mena	Región Turiec	Prirodzený región Turiec ako ho definuje PHSR Žilinského kraja 2021+
EVVO	Environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета		Geograficky vymedzené územie okresu Martin
EZ	Environmentálne záťaž	RIC	Regionálne inovačné centrum
FO	Fyzická osoba	RIÚS	Regionálna integrovaná územná stratégia
FST	Fond na spravodlivú transformáciu	RÚSES	Regionálny územný systém ekologickej stability
GIS	Geografický informačný systém	SEAP	Akčný plán v oblasti udržateľnej energetiky
HBV	Hromadná bytová výstavba	SECAP	Akčný plán v oblasti udržateľnej energetiky a klímy
CHVO	Chránená vodohospodárska oblasť	SODB 2021	Sčítanie obyvateľov domov a bytov v roku 2021
IBV	Individuálna bytová výstavba	SPJ	Strategická plánovacia jednotka
IDS	Integrovaný dopravný systém	SPP	Slovenský plynárenský priemysel
IKT	Informačne a komunikačné technológie	s. r. o.	Spoločnosť s ručením obmedzeným
IROP	Integrovaný regionálny operačný program	SSE	Stredoslovenská energetika
IS	Informačné systémy	SZČO	Samostatne zárobkovo činná osoba
ISO	Systém riadenia kvality podľa Medzinárodnej organizácie pre štandardizáciu	ŠOP	Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
IÚI	Integrované územné investície	TKO	Tuhý komunálny odpad
UMR	Udržateľný mestský rozvoj	TV	Televízia
IÚS	Integrovaná územná stratégia	TEN-T	Transeurópska dopravná sieť
IÚS UMR Martin	Integrovaná územná stratégia pre územie UMR Martin	UIA	Urban Innovative Actions
IZS	Integrovaný záchranný systém	ÚPN	Územný plán
KURS	Koncepcie územného rozvoja SR	ÚPN – Z	Územný plán zóny
KO	Komunálny odpad	územie UMR	Územie udržateľného mestského rozvoja
LED	Svetlo vyžarujúca dióda (skratka z anglického light-emitting diode)	VZN	Všeobecne záväzné nariadenie
		ŽP	Životné prostredie
		ZŤP	Osoba zdravotne ťažko postihnutá

